

Noora Ronkainen

Erityislusten vanhempien minäpystyvyys vanhemmuuden ja arjen tukena

NOORA RONKAINEN

Erityislasten vanhempien minäpystyvyys vanhemmuuden ja arjen tukena

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston luentosalissa B127 (127B)
helmikuun 20. päivänä 2026 klo 12.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2026

Lapin yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat

professori Satu Uusiautti, Lapin yliopisto
professori Tanja Äärelä, Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat

professori Anna Rönkä, Jyväskylän yliopisto
professori Eija Kärnä, Itä-Suomen yliopisto

Vastaväittäjä

professori Anna Rönkä, Jyväskylän yliopisto

Kustos

professori Satu Uusiautti, Lapin yliopisto

Taitto: Minna Komppa, Taittotalo PrintOne

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 426

ISBN 978-952-337-526-0

ISSN 1796-6310

Julkaisun pysyvä osoite

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-526-0>

Tiivistelmä

Noora Ronkainen

Erityislasten vanhempien minäpystyvyys vanhemmuuden ja arjen tukena
Rovaniemi, Lapin yliopisto 2025

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 426

ISBN: 978-952-337-526-0

ISSN: 1796-6310

Erityislapsen vanhemmuuteen kietoutuu monenlaisia tunteita ja kokemuksia. Vanhemmuus tuo mukanaan sekä kuormittavia että palkitsevia hetkiä. Negatiiviset tunteet ja taloudelliset rasitteet voivat aiheuttaa stressiä, kun taas elämän merkityksellisyyden tunne, positiiviset tunteet ja identiteetin rikastuminen voivat vahvistaa vanhemman kokemusta vanhemmuuden arvosta ja sisällöstä. Yksi keskeinen tekijä, joka vaikuttaa erityislapsen vanhemman hyvinvointiin, on vanhemmuuden minäpystyvyys eli usko omaisiin kykyihin vanhempana toimimisesta. Vanhemman minäpystyvyyden tukeminen tukee niin vanhempaa itseään kuin myös koko perhettä. Lisäksi vanhemmuudesta kumpuavat positiiviset tunteet vahvistavat vanhemman minäpystyvyyttä pitkällä aikavälillä.

Erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu muun muassa siitä näkökulmasta, kuinka elämän eri osa-alueet vaikuttavat pystyvyyteen sekä kuinka interventioiden avulla minäpystyvyyttä voidaan tukea. Erityislasten vanhempien tutkimus minäpystyvyyden kokemusten pohjalta on jäänyt vähemmälle. Arjen luovuuden tarkastelu osana vanhempien minäpystyvyyttä tuo myös uuden näkökulman aiheen tarkasteluun. Vanhemmuus liittyy vahvasti arkeen ja arki vaikuttaa hyvinvointiin ja minäpystyvyyteen. Vanhemman minäpystyvyys vaikuttaa myös arjen luovuuden ilmenemiseen, minkä takia näiden teemojen tarkastelu limittäin on mielekästä.

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu Albert Banduran sosiokognitiivisen teorian ympärille, jonka keskeinen käsite minäpystyvyys on. Minäpystyvyyttä tarkastelen erityisesti vanhemmuuden minäpystyvyyden näkökulmasta. Vanhemman minäpystyvyyden kontekstissa tarkastelen erityislasten vanhempien vanhemmuutta, arjen luovuutta sekä hyvinvointia.

Tutkimus koostuu kolmesta osatutkimuksesta, joista jokaisella oli oma tutkimustehtävänsä. Osatutkimusten avulla pyrin vastaamaan päätutkimuskysymykseen: Minkälaisena erityislasten vanhempien minäpystyvyys näyttäytyy ja miten sitä voidaan tukea? Osatutkimuksessa I tarkastelin, miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on aiemmissä tutkimuksissa tutkittu ja millaisia ehdotuksia minä-

pystyvyyden tukemiseksi näissä tutkimuksissa annetaan. Osatutkimuksessa II tutkin erityislusten vanhempien omia käsityksiä minäpystyvyydestään sekä sitä, millainen merkitys minäpystyvyydellä on heidän hyvinvoinnilleen ja vanhemmuudelleen. Osatutkimuksessa III tarkastelin erityislusten vanhempien kertomuksia arjen luovuudesta ja minäpystyvyydestä sekä näiden merkitystä vanhemmuudelle.

Väitöskirjan osatutkimusten muodostamassa kokonaisuudessa on kyse monimenetelmällisestä tutkimusotteesta, jossa yhdistellään määrällisiä ja laadullisia aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Osatutkimuksen I aineisto koostui 23 tutkimusartikkelista (state-of-the-art-kirjallisuuskatsaus). Osatutkimuksen II aineisto muodostui 61 erityislapsen vanhemman vastauksesta sähköiseen kyselylomakkeeseen (suljetut ja avoimet kysymykset), ja sen keräsin vuonna 2018. Osatutkimuksessa III hyödynsin osatutkimuksessa II vuonna 2018 kerättyjä avointen kysymysten vastauksia sekä toteutin uuden kyselyn vuonna 2023, joka sisälsi vain avoimia kysymyksiä. Tähän kyselyyn vastasi 15 erityislapsen vanhempaa, ja lopullinen aineiston koko oli 76 erityislapsen vanhemman vastausta. Analysoin aineistoja käyttäen laadullista sisällönanalyysia (osatutkimus I), fenomenografista analyysia ja tilastollisia kuvailevia- ja monimuuttujamenetelmiä (osatutkimus II) sekä narratiivien ja narratiivista analyysia (osatutkimus III).

Osatutkimus I:n tuloksena havaitsin, että erityislusten vanhempien minäpystyvyyttä, hyvinvointia sekä minäpystyvyyttä tukevia interventioita on tutkittu lukuisista eri näkökulmista. Sosiaalinen tuki sekä arjen haasteista selviytymisen tukeminen olivat tärkeitä minäpystyvyyden vahvistamisen kannalta. Osatutkimuksen II vanhempien käsitykset muodostivat kuvauksen onnistuneesta vanhemmuudesta, joka muodostui vahvasta minäpystyvyydestä ja saadusta tuesta. Osatutkimus III tulokset osoittivat, että arjen luovuus muodostaa moniulotteisen perustan vanhempien minäpystyvyydelle. Osatutkimusten pohjalta muodostin kuvauksen kukoistavasta vanhemmuudesta, joka rakentuu arjen onnistumisista, aktiivisesta toimijuudesta ja kyvystä löytää keinoja selviytyä arjen haasteista.

Tutkimukseni tuottaa tietoa siitä, miten erityislusten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu sekä millaisia tukikeinoja aiemmat tutkimukset tarjoavat vanhempien minäpystyvyyden vahvistamiseksi. Tutkimus antaa myös äänen erityislusten vanhemmille: Miten minäpystyvyys näyttäytyy heidän arjessaan sekä millaista tukea he tarvitsevat hyvinvointinsa, arjen luovuutensa sekä vanhemmuutensa tueksi. Tutkimus tuo myös uuden näkökulman vanhempien minäpystyvyyden tarkasteluun arjen luovuuden näkökulmasta. Arjen luovuus ilmenee ainutlaatuisena tapana reagoida päivittäisiin tilanteisiin, jotka erityislusten vanhempien narratiiveissa näyttäytyivät vanhemman persoonan ja elämäntilanteen näkökulmasta hyvin yksilöllisesti. Arjen luovuus näyttäytyy tutkimustulosten perusteella tärkeänä niin minäpystyvyyden kuin vanhempien arjen kannalta.

Avainsanat: Vanhemmuus, minäpystyvyys, erityislapset, hyvinvointi, arki, luovuus, monimenetelmätutkimus

Abstract

Noora Ronkainen

Parental self-efficacy of parents of children with special needs as support for parenting and everyday life.

Rovaniemi: University of Lapland 2025

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 426

ISBN: 978-952-337-526-0

ISSN: 1796-6310

Parenting a child with special needs involves a wide range of emotions and experiences. It encompasses both demanding and rewarding moments. Negative emotions and financial burdens can lead to increased stress, while a sense of meaning in life, positive emotions, and the enrichment of one's identity can enhance a parent's perception of the value and substance of parenting. A key factor influencing the well-being of parents of children with special needs is parental self-efficacy—that is, the belief in one's own abilities to function effectively as a parent. Supporting parental self-efficacy benefits not only the parent themselves but also the entire family. Furthermore, the positive emotions arising from parenting contribute to the strengthening of parental self-efficacy over the long term.

Research on the self-efficacy of parents of children with special needs has focused, among other things, on how various life domains influence self-efficacy and how interventions can be used to support it. However, studies that explore the experiences of these parents from the perspective of their perceived self-efficacy remain limited. Examining everyday creativity as a component of parental self-efficacy introduces a novel perspective on the concept. Parenting is closely tied to everyday life, daily life affects both well-being and self-efficacy, and the expression of creativity in daily life is influenced by parental self-efficacy. For this reason, it is meaningful to explore these themes in an integrated manner.

The theoretical framework of this study is grounded in Albert Bandura's social cognitive theory, with a central focus on the concept of self-efficacy. Self-efficacy is examined specifically through the lens of parental self-efficacy. Within this context, the study explores the parenting of children with special needs, everyday creativity, and parental well-being.

The research consists of three sub-studies, each with its own research focus. Together, these sub-studies aim to answer the main research question: How is the

self-efficacy of parents of children with special needs manifested, and how can it be supported? Sub-study I examines how the self-efficacy of parents of children with special needs has been addressed in previous research and what kinds of suggestions have been made to support it. Sub-study II explores parents' own perceptions of their self-efficacy and the significance of self-efficacy for their well-being and parenting. Sub-study III investigates parents' narratives about everyday creativity and self-efficacy, as well as the role these elements play in their experience of parenting.

The data for Sub-study I consisted of 23 research articles, forming a state-of-the-art literature review. The data for Sub-study II were collected in 2018 through an electronic questionnaire (including both closed and open-ended questions), completed by 61 parents of children with special needs. In Sub-study III, I utilized the open-ended responses collected in 2018 (Sub-study II) and conducted a new qualitative survey in 2023, which included only open-ended questions. This latter survey was completed by 15 parents of children with special needs, resulting in a total data set of responses from 76 parents.

The materials were analyzed using qualitative content analysis (Sub-study I), phenomenographic and quantitative analysis (Sub-study II), and narrative inquiry and narrative analysis (Sub-study III).

The findings of Sub-study I revealed that the self-efficacy and well-being of parents of children with special needs, as well as interventions supporting self-efficacy, have been examined from various perspectives. Social support and assistance in coping with everyday challenges emerged as essential for strengthening parental self-efficacy. In Sub-study II, parents' perceptions reflected a view of successful parenting, characterized by strong self-efficacy and received support. The findings from Sub-study III showed that everyday creativity forms a multifaceted foundation for parental self-efficacy. Based on the results of the sub-studies, I formulated a conceptualization of *flourishing parenting*, which is built on everyday successes, active agency, and the ability to find ways to navigate daily challenges.

This study provides insights into how the self-efficacy of parents of children with special needs has been examined in previous research, as well as what kinds of support strategies have been proposed to strengthen parental self-efficacy. The study also amplifies the voices of these parents: how self-efficacy is manifested in their everyday lives, and what kinds of support they need to enhance their well-being, everyday creativity, and parenting. Furthermore, the study offers a novel perspective on parental self-efficacy by examining it through the lens of everyday creativity.

Everyday creativity emerges as a unique way of responding to daily situations—responses that, in the narratives of parents of children with special needs, appeared highly individualized, shaped by the parent's personality and life situation. In light of this study, everyday creativity can be seen as a meaningful element both in the development of parental self-efficacy and in managing daily life. The narratives

revealed how creativity in everyday life is deeply intertwined with the parent's identity and circumstances, highlighting its significance in supporting parenting and resilience.

Keywords: Parenting, self-efficacy, children with special needs, well-being, everyday life, creativity, mixed-methods research

Esipuhe

Kun lähdin vuonna 2020 väitöskirjamatkalle, en olisi uskonut, millainen matka siitä tulisi. Matkalla olen kokenut monenlaisia tunteita, jotka liittyvät sekä tutkimuksen tekemiseen että itseeni tutkijana. Tutkijan rooli on ollut välillä kadoksissa, kun työ ja muu elämä ovat ottaneet suurempaa roolia. Välillä tilanne on ollut päinvastainen. Väitöskirjan tekeminen päivätyön ohessa ei ole aina ollut helpointa, mutta uskon myös, että tämä oli juuri se reitti, joka minun oli tarkoitus kulkea. Oma tutkimus on vienyt ajatuksia pois työasioista, ja vastaavasti työssä olen saanut toimia konkreettisesti erityislasten ja heidän perheidensä parissa. Uskon kuitenkin, että vaikka matkani ei ole ollut suurin ja nopeatahtisin, olen silti oppinut matkalla tärkeitä asioita itsessäni tutkijana sekä siinä, millainen olen tutkijan roolin takana. Matka on muun muassa opettanut armollisuutta itseä kohtaan.

Väitöskirjani ei olisi mitään ilman tutkimukseeni osallistuneita vanhempia. Kiitän Teitä luottamuksesta ja avoimuudesta tutkimustani kohtaan. Koko väitöskirjani tärkein tehtävä on ollut saada kuuluviin Teidän äänenne, Teidän kokemuksenne ja käsityksenne. Olen Teille kiitollinen.

Esitän suurimmat ja lämpimimmät kiitokset ohjaajilleni, professori Satu Uusiauttille ja professori Tanja Äärelälle. Olen saanut Teiltä sitä, mitä ohjaustyö on parhaimmillaan. Ohjauksenne on ollut kannustavaa, ymmärtäväistä, lämmintä ja sopivasti eteenpäin puskevaa. Jos jokin asia on mietityttänyt tai en ole tiennyt kuinka jatkaa, olen saanut siihen nopeasti vastauksen.

Satu, arvostan ja ihannoin suuresti sitä, kuinka sinulta löytyy laaja metodologinen tietämys ja positiiviseen psykologiaan pohjautuva tieto. Oli suuri ilo ja kunnia jatkaa pro gradusta väitöskirjaan ohjauksessasi. Pro gradussa saatu kipinä oman tutkimuksen tekemiseen on vahvistunut tämän matkan aikana.

Tanja, kun ensimmäisen kerran tulin erityispedagogiikan luennollesi olin vakuutunut. Erityispedagoginen osaamisesi sai minutkin innostumaan erityispedagogiikasta ja ajankohtainen tietosi erityispedagogiikan teemoista onkin ollut suuri tuki väitöskirjatyössäni.

Professori Ilkka Ratista kiitän määrällisen tutkimuksen asiantuntemuksesta ensimmäisessä osatutkimuksessani.

Kiitän lämpimästi opponijiani, yliopistonlehtori Anneli Hermanoffia ja Linda Dianoffia, rakentavasta ja huolellisesta palautteesta, joka on vienyt työtäni merkittävästi eteenpäin. Linda, olet myös ollut minulle korvaamaton vertaistuki väitöskirjamatkalla ja odotan innolla, että pääsen sinun väitöstilaisuuteesi tulevaisuudessa.

Lisäksi haluan kiittää sinua ystävydestä, joka sai alkunsa jo ensimmäisestä opiskelijatapahtumastamme ja on kantanut tähän päivään saakka.

Suuri kiitos väitöskirjani esitarkastajille, professori Anna Rönkälle ja professori Eija Kärnälle. Huolellinen ja omaan asiantuntemukseen pohjautuva palautteenne auttoi minua viimeistelemään väitöskirjani. Kiitän professori Rönkää myös lupautumisesta vastaväittäjäkseni.

Haluan myös kiittää ystäviäni. Lapsuudenystäväni Jenna, olen äärettömän kiitollinen siitä, että olemme saaneet tuntea toisemme koko elämämme ajan. Uskon ystävytemme jatkuvan läpi elämän. Ystäväni Emmi ja Niina, kiitos kaikista tsempeistä, nauruista ja tuesta tämän prosessin aikana. Olette minulle tärkeitä. Kiitän myös Tekstitakomoa väitöskirjani kielenhuollosta. Niina, olen äärettömän kiitollinen siitä, että olen saanut tutustua sinuun töiden kautta. Jatketaan jatkossakin ”terapiakävelyjämme”.

Kiitos myös muille läheisille sekä työyhteisölle, jotka ovat kannustaneet minua tämän prosessin aikana.

Kiitän myös lämpimästi vanhempiani ja veljeäni siitä, että olette kannustaneet opiskelemaan ja tavoittelemaan unelmia. Olette rohkaisseet ja antaneet luottamusta siihen, että asioilla on tapana järjestyä. Lämmin kiitos myös puolisoni vanhemmille kaikesta tuesta.

Lopuksi haluan kiittää avopuolisoani Jonia. Olet aina kannustanut, tukenut, rakastanut ja sopivasti puskenut eteenpäin hetkissä, joissa luottamus itseän on ollut koetuksella. Olet myös tasaisin väliajoin kysynyt: ”*Joko Se on valmis?*”.

Nyt voin viimeinkin vastata, *Se on valmis.*

Rovaniemellä 14.12.2025,

Noora Ronkainen

Osajulkaisuluettelo

Tämä väitöskirja perustuu seuraaviin tutkimusjulkaisuihin. Tekstissä julkaisuihin viitataan niiden järjestysnumeron mukaan nimillä Osatutkimus I, Osatutkimus II ja Osatutkimus III.

Kaikki kolme osatutkimusta sekä niiden pohjalta kirjoitetut tutkimusartikkelit suunniteltiin osaksi väitöskirjaani. Tutkimusten suunnittelu ja toteutus tehtiin ohjaajieni, professori Satu Uusiauttin ja professori Tanja Äärelän, ohjauksessa. Olin vastuussa tutkimusaineiston hankinnasta, säilyttämisestä, analyysistä sekä kunkin tutkimusartikkelin ensimmäisen luonnoksen kirjoittamisesta sekä viimeistelystä vertaisarvioijien kommenttien mukaisesti. Ensimmäisen artikkelin, erityisesti analyysi- ja tulososan kirjoitin yhdessä professori Uusiauttin ja professori Äärelän kanssa. Toisen artikkelin, erityisesti analyysi- ja tulososat, kirjoitin yhdessä professori Ilkka Ratisen kanssa. Kolmannen artikkelin, erityisesti teoria- ja tulososan, kirjoitin yhdessä professori Äärelän sekä professori Uusiauttin kanssa.

- I. Ronkainen, N., Uusiautti, S., & Äärelä, T. (2023). Self-efficacy in parents of children with special needs: A state-of-the-art review of research and implications. *European Journal of Special Education Research*, 9(3), 249–274. <http://dx.doi.org/10.46827/ejse.v9i3.5117>
- II. Ronkainen, N., & Ratinen, I. (2020). Minäpystyvyys hyvän vanhemmuuden pohjana – erityislasten vanhempien minäpystyvyyden ulottuvuudet lappilaisten vanhempien kuvauksissa. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 51(5), 551–563.
- III. Ronkainen, N., Äärelä, T. & Uusiautti, S. (2024). Everyday creativity as a part of self-efficacy among parents who have children with special needs. Teoksessa J. R. Bentley (toim.), *Special education: Perspectives, opportunities and challenges* (s. 61–89). Nova Science Publishers.

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1: Tiivistelmä julkaisuista.....	35
Taulukko 2: Erityislusten vanhempien minäpystyvyyttä koskevien tutkimusten kategorisointi.	42
Taulukko 3: Ehdotukset erityislusten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi.....	43
Kuvio 1: Kukoistava erityislapsen vanhemmuus	68

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	3
Abstract	5
Esipuhe	8
Osajulkaisuluettelo	10
Taulukot ja kuvat	11
Sisällysluettelo	12
1 Johdanto	15
2 Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden vanhemmuuden pohjana	19
2.1 Sosiokognitiivinen teoria ja minäpystyvyyden käsite	19
2.2 Vanhemman minäpystyvyyden	22
2.3 Minäpystyvyyden merkitys vanhemman hyvinvoinnille	25
2.4 Arjen luovuus osana erityislapsen vanhemmuutta	28
3 Tutkimusmenetelmät	31
3.1 Tutkimuksen tieteenfilosofiset oletukset	31
3.2 Tutkimusmenetelmät ja aineistonkeruu	35
3.2.1 Osatutkimus I: State-of-the-art -kirjallisuuskatsaus.....	35
3.2.2 Osatutkimus II: Fenomenografia ja tilastollinen tutkimus.....	38
3.2.3 Osatutkimus III: Narratiivinen tutkimus	40
3.3 Aineiston analyysi	41
3.3.1 Osatutkimus I: Laadullinen sisällönanalyysi	41
3.3.2 Osatutkimus II: Fenomenografinen ja tilastollinen analyysi	43
3.3.3 Osatutkimus III: Narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi.....	48
3.4 Eettiset kysymykset ja tutkijan positio	50
4 Tulokset	52
4.1 Osatutkimus I: Erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä koskeva tutkimus ja tukemisen suunnat	52
4.1.1 Tutkimuksen pääsisällöt ja esitetyt tukimuodot	52
4.1.2 Osatutkimus I luotettavuuden arviointi	55

4.2	Osatutkimus II: Erityislasten vanhempien käsitykset minäpystyvyydestä vanhemmuudessaan ja hyvinvoinnissaan.....	56
4.2.1	Onnistunutta vanhemmuutta tukevat tekijät	56
4.2.2	Vanhemman vahva minäpystyvyys ryhmittelyanalyyseissa	57
4.2.3	Onnistumisilla kohti hyvinvointia arjessa.....	58
4.2.4	Osatutkimus II luotettavuuden arviointi.....	58
4.3	Osatutkimus III: Arjen luovuus erityislasten vanhempien narratiiveissa	60
4.3.1	Arjen luovuuden ilmeneminen narratiiveissa	60
4.3.2	Arjen luovuutta ja vanhemman minäpystyvyyttä kuvaavat tyyppitarinat.....	63
4.3.3	Osatutkimus III luotettavuuden arviointi.....	63
4.4	Tulosten yhteenveto	66
5	Johtopäätökset ja pohdinta	67
5.1	Kukoistava erityislapsen vanhemmuus	67
5.1.1	Vahvan minäpystyvyyden edellytykset	68
5.1.2	Vahvan minäpystyvyyden tuki	70
5.1.3	Vahvan minäpystyvyyden ilmeneminen	73
5.2	Tutkimuksen kokonaisluotettavuus ja rajoitukset	76
5.3	Tutkimuksen teoreettinen ja käytännöllinen kontribuutio	78
5.4	Jatkotutkimusehdotukset	81
	Lähteet	84
	Liitteet	97
	Liite 1: Osatutkimus II kyselylomake	97
	Liite 2: Saatekirje erityislasten vanhemmille osatutkimukseen III	107
	Liite 3: Osatutkimus III kyselylomake	108
	Liite 4: Alkuperäiset osatutkimukset I-III	111

*”Eläväinen, iloinen, aito, täynnä tunnetta, onnellisuutta ja elämää!
Jokapäiväiseen elämään kuuluu haasteita, mutta myös onnistumisen hetkiä!”*
(V10, Osatutkimus II).

1 Johdanto

Vanhempien arki on täynnä sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita ja kokemuksia. Arjen onnistumiset ja vastoinkäymiset vaikuttavat siihen, kuinka pystyviksi vanhemmat kokevat itsensä arjessaan (Bandura, 1977a; 1977b). Toisaalta nämä henkilökohtaiset arviot omasta kyvykkyydestään vanhempiana, eli minäpystyvyyssuhteet, ennustavat ihmisen käyttäytymistä erilaisissa arjen tilanteissa (Bandura & Locke, 2003). Niinpä vanhempien uskomukset omasta pystyvyydestään vanhempina vaikuttavat heidän käsityksiinsä perhe-elämästä ja vanhemmuudesta, heidän hyvinvointiinsa ja stressinhallintaansa sekä siihen, miten he tukevat ja kasvattavat lapsiaan (De Montigny & Lacharite, 2005; Miller, 2016; Wittkowski ym., 2017). Kun perheeseen syntyy erityislapsi, vanhemman kokemus omasta minäpystyvyydestään voi joutua koetukselle. Vanhemmat käsittelevät tiedon lapsensa tuen tarpeista eri tavoin. Vanhempien täytyy sopeuttaa ja muuttaa omia odotuksiaan, jotka liittyvät lapsen elämään, omaan vanhemmuuteen ja siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan (Whiteman & Roan-Yager, 2007). Erityislapsen vanhemmuus vaatii vanhemmilta erilaisia resursseja kuin tyypillisesti kehittyvän lapsen kasvattaminen (Gilmore & Cuskelly, 2012; Rezendes & Scarpa, 2011).

Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä ”erityislapsi” viittaamaan lapseen, jolla on pitkäaikainen tai pysyvä tuen tarve esimerkiksi vamman, sairauden, kehityksellisen tai muun vastaavan syyn vuoksi, mikä heikentää kasvun, kehityksen ja/tai oppimisen edellytyksiä. Erityislapsi käsitetään tässä yhteydessä yli diagnoosirajojen, eli erityislasta ei määritellä diagnoosin perusteella, kuten neurokirjon moninaisuuteen (esim. autismikirjoon tai tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöön (ADHD)) tai kehitysvammaisuuteen (esim. Downin oireyhtymään) kuuluvien piirteiden perusteella. Yleisesti tutkimuksessani käytän Centers for Disease Control and Preventionin (CDC) määritelmää, jonka mukaan erityislapsi on lapsi, jolla on fyysisiä, kehityksellisiä, käyttäytymiseen liittyviä tai tunne-elämän haasteita ja joka tarvitsee enemmän tukea kuin tyypillisesti kehittyvä lapsi (Centers for Disease Control and Prevention, CDC, 2023). Puhuttaessa erityisestä tuesta tai erityislapsesta ei tutkimuksessani tarkoiteta tutkimusprosessin aikaan, 31.07.2025 saakka voimassa ollutta oppimisen ja koulunkäynnin tukijärjestelmän mukaista tuen kolmatta tasoa (yleinen, tehostettu ja erityinen) eikä sitouduta siihen (Opetushallitus, n.d.). Erityislapsen määrittely tässä tutkimuksessa sijoittuu varhaiskasvatuksen ja koulun ulkopuolisiin diskursseihin korostaen huoltajien näkökulmaa.

Kun perheessä on vähintään yksi erityistä tukea, hoitoa tai hoivaa tarvitseva lapsi, perheen kaikki jäsenet sopeuttavat omaa arjen toimintaansa tukea tarvitsevan lapsen

tarpeiden mukaisesti (Särkikangas, 2020). Suomessa erityislapsiperheille tarjotaan tukea arjen helpottamiseksi. Perheillä on mahdollisuus saada sosiaalipalveluita, kuten kotiapua, perhetyötä ja omaishoidon tukea (Omaishoitajaliitto ry, n.d.), joista osa on lakisääteisiä mutta harkinnanvaraisia. Lisäksi perheet voivat saada taloudellista tukea Kansaneläkelaitokselta, kuten alle 16-vuotiaan vammaistukea, erityishoitorahaa tai kuntoutusrahaa, jotka ovat lakisääteisiä etuuksia tietyin ehdoin (Kela, n.d.). Lapselle järjestetään varhaiskasvatuksessa ja koulussa lapsen tarvitsemat tukitoimet ilman diagnoosivelvoitteita (Opetushallitus, n.d.; Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.). Vanhemmat voivat hyödyntää myös työelämän joustoja, kuten osa-aikatyötä (Erityisperheet ry, n.d.).

Tarjolla on myös epävirallisia tukimuotoja, joita vanhemmat voivat halutessaan hyödyntää. Vertaistukea tarjoavat useat järjestöt, kuten valtakunnallisesti toimiva Leijonaemot ry ja Lapin alueella toimiva Erityislasten Omaiset ELO Ry, jotka järjestävät vertaistukea, tapahtumia ja koulutuksia erityislapsiperheille. Erityisperheet ry (n.d.) tarjoaa kattavasti tietoa ja tukea erityisesti perheiden alkuvaiheeseen. Erityislapsiperheet tarvitsevat arkensa tueksi pitkäkestoisia ja useita sosiaali- ja terveystalveluita, jotka ovat usein keskittämättömiä ja hankalasti tavoitettavissa (Särkikangas, 2020). Vaikka palveluita perheiden arjen tueksi vaikuttaisi olevan monenlaisiin tarpeisiin, näyttäytyvät ne hajanaisina ja voivat olla haastavia ottaa käyttöön. Tämän vuoksi perheisiin voi syntyä työläitä, hajanaisia sekä aikaa vieviä toimintarakenteita.

Tutkimusaiheeni sai alkunsa erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä tarkastelleesta pro gradu -tutkielmastani vuodelta 2018. Tutkielma osoitti haasteita vanhempien saamassa tuessa ja herätti kiinnostukseni syventää ymmärrystä vanhempien minäpystyvyydestä ja sen tukemismahdollisuuksista väitöskirjatasoisella tutkimuksella. Tutkimukseni linkittyy Suomessa viime vuosina lisääntyneeseen huomioon erityislapsiperheiden tarpeista. Aihe on herättänyt myös julkista keskustelua, kuten dokumenttisarjassa Nepsyt (Yle) ja julkaisussa Erityislasten vanhempien puheenvuoro: Kaksitoista tarinaa erityisarjesta (Alatalo, 16.11.2016). Vuonna 2022 eduskunnassa perustettu NÄENEPSY-verkosto pyrkii lisäämään tietoisuutta näiden perheiden tarpeista ja tuen saatavuuden haasteista (Haettu 28.4.2024, <https://naenepsy.fi/tietoa/>). Myös tutkimukset osoittavat, että vanhemmat kokevat tukipalvelujen pirstaleisuuden ja hankalan saavutettavuuden merkittäviksi esteiksi erityislapsen vanhemmuudelle (Hämeenaho, 2016; Sorkkila ym., 2021).

Aiemmissa tutkimuksissa erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tarkasteltu erityisesti suhteessa lapseen (Coleman & Karraker, 2000; Secer ym., 2012; Junttila ym., 2015). Tutkimuksissa on myös selvitetty lasten haastavan käytöksen (Chaun ym., 2014; Roskam ym., 2016; Stephenson ym., 2023) ja aggressiivisuuden (Garcia & Alampay, 2012) yhteyttä vanhempien minäpystyvyyteen. Myös lapsen diagnoosin (esim. kehitysvamma, Downin oireyhtymä tai autismikirjo) yhteyttä vanhemman pystyvyyden tasoon on tutkittu (Cattik & Aksoy, 2018; Garcia & Alampay, 2012; Gilmore & Cuskelly, 2012; Mouton ym., 2018; Rezendes & Scar-

pa, 2011; Verhage ym., 2015). Fågel ym. (2024) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet lapsen yliaktiivisuus- ja tarkkaamattomuusoireiden sekä käytösongelmien yhteyttä vanhemmuuden minäpystyvyyteen.

Tutkimuksissa on myös keskitytty vanhempien tukemiseen ja tukikokeiluihin. On muun muassa tarkasteltu keinoja tukea vanhempien pystyvyyttä interventioiden avulla (Kabashima ym., 2020; Solish & Perry, 2008) sekä sosiaalisen tuen vaikutusta heidän pystyvyyteensä (Lu ym., 2021; Weiss ym., 2016). Hämeenaho (2016) on tarkastellut erityislasten vanhempien tukikokemuksia. Huomion kohteena on lisäksi ollut erityislasten vanhempien hyvinvointi. Negraia ja Augustine (2020) ovat kuvanneet vanhemmuutta ”sekamelskaksi”, jossa niin hyvät kuin huonot puolet vaikuttavat vanhempien hyvinvointiin.

Vanhempien minäpystyvyyttä on myös tarkasteltu tutkimuksissa vanhempien uupumuksen näkökulmasta (Huhtala ym., 2024; Sorkkila ym., 2021). Sorkkila ym. (2021) havaitsivat tutkimuksessaan erityislasten vanhempien kokevan, ettei heillä ollut riittävästi resursseja palautua arjen kuormituksista, mikä lisäsi heidän uupumustaan. Erityislasten vanhemmat käsittelevät tietoa lapsensa tuen tarpeista monin eri tavoin, mikä voi vaatia perheiltä mukautumista ja odotusten muuttamista (Whiteman & Roan-Yager, 2007). Jos vanhemmat käsittelevät tiedon lapsensa tuen tarpeista myönteisesti, voi se vaikuttaa myönteisesti perhe-elämään ja subjektiiviseen hyvinvointiin (Shenaar-Golan, 2015). Vanhempien kokemukset voivat kuitenkin vaihdella merkittävästi.

Erityislasten vanhempien parissa tehdyssä tutkimuksessa vanhempien oma toiminta ja kokemus omasta pystyvyydestä ovat harvinaisia. Omalla tutkimuksellani tartun tähän tutkimukselliseen aukkoon ja annan tilan ja äänen erityislasten vanhemmille itselleen. Tämän näkökulman tuominen tutkimukseen on tärkeää useasta syystä: Yksi näkökulma on vanhempien oma näkemys hyvinvoinnistaan ja resursseistaan. Erityislapsen kasvattaminen voi olla kuormittavaa ja vaatia vanhemmilta niin henkistä, fyysistä kuin emotionaalista jaksamista. Kokemus vahvasta minäpystyvyydestä voi auttaa arjen kuormittavissa tilanteissa selviytymään haasteista ja välttämään uupumusta. Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tutkiminen on tärkeää myös lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Vanhempien korkea minäpystyvyys tukee lapsen kehitystä. Se myös vaikuttaa vanhemman kasvatus- ja vuorovaikutustyyliin sekä arjen sujumiseen.

Vanhempien minäpystyvyyden ymmärtäminen ja sen tarkoituksenmukainen tukeminen voivat edistää erityislasten vanhempien kykyä tunnistaa ja hyödyntää omia voimavarojaan sekä vahvistaa heidän valmiuksiaan kohdata arjen haasteita. Oikein kohdennetulla tuella voidaan lievittää erityislapsiperheiden kokamaa stressiä sekä edistää heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Tutkimukseni tavoitteena on muodostaa mahdollisimman kattava ja monipuolinen kuva erityislasten vanhempien minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin edellytyksistä heidän itsensä kokemana ja kuvaamana.

Vastataan tutkimukseni avulla päätutkimuskysymykseen: Millaisena erityislasten vanhempien minäpystyvyys näyttäytyy ja miten sitä voidaan tukea? Päätutkimuskysymykseen vastataan kolmella osatutkimuksella:

Osatutkimus I:

Tutkimuksen tutkimuskysymykset olivat seuraavat: (1) Miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu vuosina 2000–2020? (2) Mitä ehdotuksia (implications) erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi tutkimuksissa annetaan?

Osatutkimus II:

Tässä tutkimuksessa tarkastelin seuraavia tutkimuskysymyksiä: (1) Millainen on lappilaisten erityislasten vanhempien minäpystyvyys? (2) Minkälainen merkitys minäpystyvyydellä on lappilaisten erityislasten vanhempien käsitysten mukaan heidän vanhempuudelleen ja hyvinvoinnilleen?

Osatutkimus III:

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset olivat seuraavat: (1) Mikä merkitys arjen luovuudella on erityislasten vanhemmille? (2) Mikä merkitys arjen luovuudella on vanhempien kertoman mukaan heidän minäpystyvyydelleen?

2 Erityislasten vanhempien minäpystyyvyys vanhemmuuden pohjana

Tämän tutkimuksen keskeinen käsite on vanhemman minäpystyyvyys, jonka avulla tarkastelen erityislasten vanhemmuutta, vanhempien hyvinvointia ja arjen luovuutta. Ensin esittelen sosiokognitiivisen teorian, jonka keskiössä on minäpystyyvyyden käsite. Tämän jälkeen käsittelen vanhempien minäpystyyvyyteen vaikuttavia tekijöitä sekä sitä, miten vanhempien minäpystyyvyyttä voidaan tukea. Lopuksi tarkastelen arjen luovuutta osana vanhempien minäpystyyvyyttä ja hyvinvointia.

2.1 Sosiokognitiivinen teoria ja minäpystyyvyyden käsite

Erityislasten vanhempien arkeen ja hyvinvointiin vaikuttavat monet yksilölliset ja ympäristöön liittyvät tekijät. Yksi keskeinen näkökulma vanhempien toimintakyvyn ja voimavarojen ymmärtämiseen on minäpystyyvyys, eli usko omaan kykyihin selviytyä arjen haasteista. Minäpystyyvyys on keskeinen osa Albert Banduran (1997a) sosiokognitiivista teoriaa (Social Cognitive Theory, SCT), joka korostaa vuorovaikutuksen merkitystä yksilön, ympäristön ja käyttäytymisen välillä. Banduran (1969, 1977b) mukaan yksilön, eli tässä tutkimuksessa erityislapsen vanhemman, käyttäytymistä ohjaavat sekä kognitiiviset tekijät että ulkoiset ärsykkeet. Ne molemmat ovat osa käyttäytymistä ja toimivat vastavuoroisesti suhteessa toisiinsa (Rosenthal & Zimmerman, 1978). Suurin osa käyttäytymisestä on tavoitteellista tai päämääräsuuntautunutta, ja sitä ohjaa ennakointi. Ympäristön tapahtumat ja yksilön sisäiset tekijät (kognitiot, tunteet ja biologiset tekijät) ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, vaikka nämä tekijät eivät aina vaikuta toisiinsa tasavertaisesti tai samanaikaisesti (Maddux, 1995). Sosiokognitiivisessa teoriassa sosiaalinen osa korostaa inhimillisen ajattelun ja toiminnan sosiaalisia lähtökohtia. Kognitiivinen osa puolestaan korostaa kognitiivisten prosessien merkitystä yksilön motivaation, tunteiden ja toiminnan kannalta (Bandura, 2011).

Sosiokognitiiviseen teoriaan nojaten tämän tutkimuksen keskeinen ajatus on, että vanhemmat ovat aktiivisia toimijoita elämässään. Heidän toimintaansa ohjaavat sekä sisäiset tekijät, kuten ajatukset, tunteet ja motivaatio että ulkoiset tekijät, kuten palaute ja kokemukset ympäristöstä (Bandura, 1989, 2006). Toimijana oleminen tarkoittaa, että vanhempi vaikuttaa tarkoituksellisesti omaan toimintaansa ja elämäänsä. Vanhempi ajatellaan itseään organisoivana, ennakoivana, itsesäätlevänä ja itsetutkiskeluun kykenevänä toimijana (Bandura, 2006). Vanhemmat muovautuvat elämänsä olosuhteista, mutta vaikuttavat myös itse niihin. He ovat osin vastuussa

sekä siitä, mitä ovat kokeneet että siitä, mihin suuntaan elämäänsä vievät (Bandura 2006, 2008). Vanhemmat eivät vain muovaa elämäänsä yksin, vaan heidän toimijuutensa kytkeytyy laajempiin sosiaalisiin järjestelmiin. He eivät toimi erillään ympäristöstään, vaan osallistuvat itse sosiaalisten järjestelmien rakentamiseen samalla kun nämä järjestelmät vaikuttavat heidän elämäänsä (Bandura, 2006). Vanhempien toiminta perustuu niihin sosiaalisiin rakenteisiin, joissa he elävät ja toimivat (Bandura, 2011).

Sosiokognitiivinen teoria (Bandura, 2006) erottaa yksilöllisen, välillisen ja kollektiivisen toimijuuden muodot. Vanhemmuuden jokapäiväisessä toiminnassa tarvitaan näiden kolmen toimijuuden yhdistelmää. Yksilöllisessä toimijuudessa vanhemmat vaikuttavat suoraan omaan toimintaansa sekä ympäristönsä tapahtumiin. Useilla elämäalueilla vanhemmalla ei kuitenkaan ole suoraa kontrollia olosuhteisiin, jotka heidän elämäänsä vaikuttavat. Tätä kutsutaan sosiaalisesti välilliseksi toimijuudeksi. Monet asiat vanhempien elämässä ovat saavutettavissa vain tekemällä yhteistyötä eli yhdistämällä tiedot, taidot ja resurssit muiden kanssa (Bandura, 2006). Yhteistyön lisäksi tärkeää on vanhemman kyky itsetutkiskeluun. Kyvyllä itsetutkiskeluun tarkoitetaan omien ajatusten analysointia ja arviointia sekä itsesäätelyä eli kykyä vaikuttaa omaan käyttäytymiseen esimerkiksi muuttamalla ympäristöään (Bandura, 2006).

Banduran (2011, 2006, 2008) sosiokognitiivisessa teoriassa keskeinen käsite on toimijuuden lisäksi myös toiminnan määrittely. Bandura jakaa toiminnan neljään ominaisuuteen, jotka ovat tarkoituksellisuus, ennakointi, itsereaktiivisuus ja itse-reflektointi. Tarkoituksellisuudella tarkoitetaan toiminnalle asetettuja aikomuksia toiminta- ja toteutumissuunnitelmien. Useimmiten toiminta tapahtuu sosiaalisten suhteiden verkostoissa (Bandura, 2006). Tarkoituksellisuus vanhemmuudessa voidaan ymmärtää siitä näkökulmasta, että vanhempien tulee muodostaa suunnitelmia, joita kohti perheessä toimitaan kollektiivisesti. Toimijuus sisältää tällöin muitakin toimijoita kuin vanhemman itsensä (Bandura, 2006).

Ennakoinnilla tarkoitetaan vanhemman kykyä asettaa tavoitteita ja arvioida tulevan toiminnan mahdollisia seurauksia ohjatakseen ja motivoidakseen käyttäytymistään etukäteen (Bandura, 2006, 2008, 2011, 2018). Ennakointi ei ole vain tulevaisuuden suunnittelua, vaan kertoo siitä, miten yksilö tietoisesti suhtautuu aikaan ja käyttää sitä oman toimintansa ohjaamiseen. Nykyhetkessä tehtävät ennakoinnit ohjaavat siten toimintaa tulevaisuutta koskevien odotusten perusteella (Bandura, 2006, 2008, 2011, 2018). Ennakointi liittyy toimijuuden ajalliseen ulottuvuuteen. Tulevaisuus ei siis ole yksinään käyttäytymisen syy. Vanhempi hahmottaa tulevaisuuden ja tuo sen osaksi nykyhetkeä, jolloin se ohjaa ja motivoi hänen toimintaansa. Arvokkaisuun asioihin suuntautunut, pitkälle tulevaisuuteen ulottuva ennakointi antaa suunnan ja merkityksen elämälle (Bandura, 2006, 2008, 2011, 2018). Vanhemmuuden näkökulmasta ennakointi on tärkeässä asemassa lapsen tuen tarpeista riippumatta ja näyttäytyy erityisesti arjen toiminnassa, kuten siirtymätilanteissa ja niiden ennustettavuudessa.

Kolmas toiminnan ominaisuus on itsereaktiivisuus, joka tarkoittaa sitä, että vanhemmat eivät ole vain suunnittelijoita ja ennakoijia, vaan myös säätelevät omaa toimintaansa (Bandura, 2006, 2008, 2011, 2018). Vanhemmuudessa tämä ilmenee muun muassa harkintakykynä sekä kykynä tehdä suunnitelmia ja valintoja. Itsereaktiivisuus siis tarkoittaa vanhemman kykyä tarkastella omia reaktioitaan, muokata toimintaansa suhteessa tavoitteisiin ja kehittää itseään vanhempana kokemusten pohjalta. Itsereflektointi puolestaan tarkoittaa, että vanhemmat eivät ainoastaan ole toimijoita vaan he ovat myös toimintansa itsearvioijia (Bandura, 2006, 2008, 2011). Vanhempi siis tarkastelee tietoisesti omaa ajatteluaan ja toimintaansa, arvioi niiden toimivuutta ja tekee tarvittaessa muutoksia saavuttaakseen tavoitteensa. Vanhemman on tärkeää tiedostaa, mitkä ovat hänen toimintansa vaikutukset, kuinka hän selviytyy kohtaamistaan haasteista ja toimiiko hän tilanteeseen nähden sopivalla tavalla.

Toimijuuden eri muodot ja toiminnan ominaisuudet kietoutuvat tiiviisti minäpystyvyyden käsitteeseen. Bandura (1997a, 1997b) määrittelee minäpystyvyyden yksilön arvioksi omasta kyvystään toimia tarkoituksenmukaisesti erilaisissa tilanteissa käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Vanhemmat suuntautuvat todennäköisemmin tehtäviin ja tilanteisiin, joissa he kokevat pystyvänsä toimimaan tehokkaasti ja vastaavasti välttävät tilanteita, joiden he uskovat ylittävän omat voimavaransa tai aiheuttavan liiallista kuormitusta. Minäpystyvyys on osa yksilön kognitiivista prosessointia, jossa ulkoisia ärsykeitä ja haasteita tulkitaan suhteessa omiin kykyihin ja aikaisempiin kokemuksiin (Peiffer, 2015).

Minäpystyvyys viittaa yksilön uskomuksiin omista kyvystään saavuttaa haluttu lopputulos (Bandura, 2006). Tulostodennäköisyydet puolestaan liittyvät uskomuksiin siitä, millaisia seurauksia toiminnalla on. Sosiokognitiivisessa teoriassa minäpystyvyyteen liittyvät myös tavoitteet, koetut esteet ja tekijät, jotka joko estävät tai tukevat toiminnan onnistumista (Bandura, 2006). Minäpystyvyyden vaikutus näkyy erityisesti siinä, miten yksilö valmistautuu toimintaan ja miten hänen omat kognitionensa ohjaavat motivaatioprosessia. Vanhemmilla minäpystyvyyden taso voi joko vahvistaa tai estää motivaatiota ryhtyä tarvittaviin toimiin. Vanhemman uskomus omista kyvystään voi siis ratkaisevasti vaikuttaa siihen, kuinka hän lähestyy arjen haasteita ja kokee itsensä kykeneväksi tukemaan lastaan (Bandura, 1997; Bandura & Locke, 2003; Lyszczynska & Schwarzer, 2015). Minäpystyvyyduskemukset vaikuttavat toiminnan tasoon eri tilanteissa sekä päätöksentekoon (Pajares, 2005).

Yksilön usko omaan pystyvyyteensä on sosiokognitiivisen teorian keskeisin toimijuuden mekanismi (Bandura, 1997, 2006). Tämä uskomus muodostaa toiminnan perustan: ilman sitä motivaatio ja sinnikkyys heikkenevät. Pystyvyyden kokemus vaikuttaa ajatteluun, tunteisiin, päätöksentekoon ja tavoitteisiin. Se määrittää, suhtautuuko vanhempi optimistisesti vai pessimistisesti kohtaamiinsa asioihin. Lisäksi se vaikuttaa odotuksiin toiminnan seurauksista eli uskovatko vanhemmat ponnistelujensa tuottavan positiivisia vai negatiivisia tuloksia (Bandura, 1997, 2006).

Tarkasteltaessa minäpystyvyyttä on myös tärkeää havaita, että minäpystyvyys on tilannekohtainen ja siihen vaikuttavat muuttuvat yksilölliset tekijät sekä tilanne- ja tehtävävaatimukset (Bandura, 1997; De Montigny & Lacharite, 2005; Margolis & McCabe, 2004). Pystyvyysuskomukset vaikuttavat myös siihen, miten vanhempi näkee mahdollisuutensa sekä esteet (Bandura, 2006). Jos pystyvyys on heikko, yksilöt uskovat helposti, että ponnistelut ovat turhia vaikeuksien edessä, minkä takia he luovuttavat nopeasti. Jos pystyvyys sen sijaan on vahva, yksilöt näkevät kohtaamansa esteet voitettavina itsesääteilytaitojen parantamisen ja sitkeän työn avulla.

2.2 Vanhemman minäpystyvyys

Minäpystyvyydellä on erilaisia muotoja ja kontekstiin sidottuja ulottuvuuksia. Minäpystyvyydestä voidaan esimerkiksi erottaa yleinen minäpystyvyys ja alue- tai tehtäväkohtainen minäpystyvyys (Bandura, 1977, 1997). Tässä luvussa avaan seuraavaksi, mitä vanhemman minäpystyvyydellä tarkoitetaan, mitkä tekijät siihen vaikuttavat sekä kuinka se vanhemmuudessa ilmenee.

Vanhemman minäpystyvyys (parenting self-efficacy, PSE) tarkoittaa vanhemman käsitystä omista kyvyistään huolehtia ja kasvattaa lastaan (De Montigny & Lacharite, 2005; Wittkowski ym., 2017). De Montigny ja Lacharite (2005) pohjasivat määritelmänsä Banduran sosiokognitiiviseen teoriaan ja erottivat vanhemman minäpystyvyydessä kolme keskeistä osa-aluetta: henkilökohtaiset uskomukset, käsitys omista kyvyistä erilaisissa tilanteissa sekä kyky suunnitella ja toteuttaa toimia, jotka johtavat haluttuihin tuloksiin. Vanhemman minäpystyvyyden on havaittu liittyvän aiempiin ja nykyisiin kokemuksiin lasten kanssa toimimisesta sekä niihin liittyviin emotionaalisiin kokemuksiin. Minäpystyvyyden taustalla vaikuttavat myös palaute muilta, kuten sukulaisilta, opettajilta ja lääkäreiltä sekä sosiaalinen vertailu toisiin vanhempiin (Coleman & Karraker, 1997; Mouton ym., 2018).

Tutkijoilla on eriäviä näkemyksiä siitä, kuinka vanhemman minäpystyvyys ja vanhemmuuden kompetenssi liittyvät toisiinsa. Colemanin ja Karrakerin (1997) mukaan minäpystyvyys on yhteydessä vanhemmuuden kompetenssiin, kun taas Wittkowski ym. (2017) erottavat nämä käsitteet. Heidän mukaansa kompetenssi perustuu enemmän ulkopuolisten arvioihin vanhemman suoriutumisesta, kun taas minäpystyvyys liittyy vanhemman omaan kokemukseen kyvykkyydestään. Vanhemmuuden minäpystyvyysuskomukset ovatkin kietoutuneet siihen tietoon, jota vanhempi kokee omaavansa kyseisessä käyttäytymisessä. Tämä kokemus rakentuu useista toisiinsa liittyvistä tekijöistä. Ensinnäkin vanhemmat tarvitsevat riittävästi tietoa lapsen kehitykselle sopivista hoivakäytännöistä, kuten siitä, miten vastata vauvan hätään (Coleman & Karraker, 1997). Toiseksi heillä on oltava luottamus omaiin kykyihinsä soveltaa tätä tietoa arjen kasvatustilanteissa. Lisäksi minäpystyvyyden kokemusta vahvistaa usko siihen, että lapsi reagoi heidän toimintaansa ennustet-

tavalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla sekä että heidän lähiympäristönsä, kuten perhe ja ystävät, tukevat vanhemman kasvatuksellisia pyrkimyksiä.

Vanhemman minäpystyvyys heijastuu luottamuksena omiin kykyihin vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen myönteisellä tavalla (Albanese ym., 2019; Jones & Prinz, 2005). Tämä pystyvyyden tunne muokkaa vanhemman kokemusta ja käsitystä omasta vanhemmuudestaan sekä on keskeisessä asemassa vanhemman ja lapsen välisen suhteen muodostumisessa ja ylläpidossa (Coleman & Karraker, 1997; Jones & Prinz, 2005; Sanders & Woolley, 2005). Vanhemman minäpystyvyydellä on merkittävä rooli vanhemman mielenterveyden kannalta (Albanese ym., 2019; Jones & Prinz, 2005). Vanhemman minäpystyvyydellä on myös yhteys lapsen oman minäpystyvyyden kehitykseen (Bandura, 1997; Peiffer, 2015). Vanhemman kokema minäpystyvyys vaikuttaa siihen, millaisen kasvatustyylin hän omaksuu ja millaiseksi hänen vuorovaikutuksensa lapsen kanssa muodostuu (Lavenda & Kestler-Peleg, 2017; Pajares, 2005; Peiffer, 2015; Wittkowski ym., 2017). Ulkoiset tekijät, kuten lapsen kehitykselliset tai käyttäytymiseen liittyvät haasteet voivat myös heikentää vanhemman minäpystyvyyttä (Coleman & Karraker, 1997; Pajares, 2005).

Kun vanhemman minäpystyvyys on vahva, selittää hän mahdolliset epäonnistumiset omien tietojensa tai taitojensa riittämättömyydellä tai puutteellisella yrittämisellä (Bandura, 1993). Vanhempi uskoo voivansa kehittyä hankkimalla lisää tietoa ja taitoja, mikä puolestaan vahvistaa hänen minäpystyvyyttään (Bandura, 1993). Vanhemmat, joilla on vahva minäpystyvyys, ovat suojelevia, neuvovia, rohkaisevia ja tukevat lapsiaan viettämällä aikaa heidän kanssaan (Pajares, 2005). Vanhemmat, joilla on heikko minäpystyvyys, kokevat arjen haastavat tilanteet todellisuutta vaikeampina, mikä voi lisätä ahdistusta, stressiä ja masennuksen riskiä. Alhainen minäpystyvyyden tunne voi myös kaventaa vanhemman ongelmanratkaisukykyä (Schunk & Pajares, 2009). Tällaiset vanhemmat ennakoivat epäonnistuvansa jo ennen yrittämistä (Bandura, 1989) ja epäonnistumisen kohdatessaan he luovuttavat herkemmin (Bandura, 1977b; Miller, 2016). Bandura (1982) korostaa lisäksi, että heikko minäpystyvyyden taso voi estää uusien taitojen omaksumista ja jopa tukahduttaa jo olemassa olevien taitojen hyödyntämistä. Näin ollen minäpystyvyydellä voidaan ajatella olevan keskeinen, välittävä rooli tiedon ja käyttäytymisen välillä (Bandura, 1982, 1997) eli vaikka vanhemmalla olisi tietoa ja taitoa kasvatuksesta, hänen uskomuksensa omasta pystyvyydestään ratkaisee, siirtyvätkö nämä tiedot käytännön toimintaan.

Bandura (1977b) on jaotellut minäpystyvyyteen keskeisimmin vaikuttavat osaluuet seuraavasti: yksilön aiemmat kokemukset (*mastery experience*), mallioppiminen (*vicarious experience*), verbaalinen suostuttelu eli ympäristön antama palaute (*social persuasion*) sekä yksilön tunteet ja tuntemukset (*physiological and affective states*) (Bandura, 1977b).

Minäpystyvyyden kehittymisessä keskeisiä ovat aiemmat onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset (Bandura, 1977a). Näiden kokemusten vaikutus ei

kuitenkaan ole yksiselitteinen tai automaattinen, vaan ne edellyttävät kognitiivista prosessointia, jossa kokemukset tulkitaan vuorovaikutuksessa yksilöllisten ominaisuuksien ja kontekstuaalisten, ympäristöön liittyvien tekijöiden kanssa (Bandura, 1997; Britner, & Pajares 2006). Tyypillisesti onnistumisen kokemukset vahvistavat vanhemman minäpystyvyyttä, kun taas epäonnistumiset voivat heikentää sitä (Bandura 1977a).

Vanhemmuuden kontekstissa vanhemman omat kokemukset vuorovaikutuksesta lapsensa kanssa on tunnistettu keskeiseksi minäpystyvyyden lähteeksi (Benedetto & Ingrassia, 2018). Myös aiemmat kokemukset muiden lasten kanssa toimimisesta ennen omien lasten syntymää voivat vahvistaa vanhemmuuden minäpystyvyyttä erityisesti äideillä (Coleman & Karraker, 2000). Aiemmilla kokemuksilla on olennainen rooli siinä, miten vanhempi selittää ja jäsentää arkielämän tapahtumia, muodostaa odotuksia tulevaisuuden suhteen ja suuntaa toimintaansa. Tulkintaprosessin keskeinen ulottuvuus liittyy siihen, tulkitaanko onnistumiset ja epäonnistumiset pysyvinä, yksilöön sisäistyneinä ominaisuuksina vai tilapäisinä, tilanteeseen liittyvinä ilmiöinä (Laine, 2005). Erityislapsen vanhemman minäpystyvyyden kannalta on keskeistä, missä määrin arjen kokemukset rakentuvat onnistumisten tai epäonnistumisten varaan. Tällä on vaikutus vanhemman kykyyn muodostaa realistisia ja toiveikkaita odotuksia lapsensa tulevaisuudesta sekä siihen, millä tavoin hän suhtautuu kasvatuksellisiin haasteisiin ja vanhemmuuden vaatimuksiin.

Vanhemman oppiessa havainnoimalla muiden käyttäytymistä ja sen seurauksia puhutaan mallioppimisesta (Bandura, 1977b). Vanhemmat voivat hankkia tietoa vanhemmuuteen liittyen muilta vanhemmilta havainnoimalla heidän toimintaansa, mutta vanhemman täytyy kuitenkin saada henkilökohtainen kokemus annetusta tehtävästä, vaikka hän olisi saanut mallin tehtävän suorittamiseen (Benedetto & Ingrassia, 2018; Peiffer, 2015). Minäpystyvyys kehittyy parhaiten, kun vanhemmat pääsevät itse suorittamaan tehtäviä, jotka haastavat heidän olemassa olevia taitojaan (Peiffer, 2015), kuten arkiset kasvatustilanteet tai tilanteet, jotka haastavat vanhempien nykyisiä taitoja. Tällaiset haastavat mutta saavutettavissa olevat tehtävät auttavat vanhempaa huomaamaan, että ”minä pystyn tähän”, mikä vahvistaa minäpystyvyyttä. Mallioppimisella on erityinen merkitys silloin, kun vanhempi epäilee omia kykyjään tai kokee, ettei hänellä ole riittävää kokemusta arjessaan kohtaamastaan tilanteesta (Britner & Pajares, 2006; Bandura, 1977b). Tällöin toisten onnistumisten havainnointi voi auttaa häntä rakentamaan positiivisia odotuksia myös omasta suoriutumisestaan vanhempana.

Muilta saatu tuki, keuhut ja rohkaisu vahvistavat vanhempien minäpystyvyyttä, kun taas kritiikki heikentää sitä (Bandura & Adams, 1977; Wittkowski ym. 2017; Bandura 1977b). Tätä Bandura (1977b) kutsuu verbaaliseksi suostutteluksi eli ympäristöltä saaduksi palautteeksi. Benedetto ja Ingrassian (2018) mukaan ympäristöltä saatu palaute sisältää niin positiivisen palautteen, realistiset viestit kuin myös tuen muilta. Ympäristöltä saatu palaute sisältää myös kulttuuriset tekijät, kuten

arvot ja odotukset, joita yhteisössä liitetään ”hyvään vanhemmuuteen” (Benedetto & Ingrassia, 2018). Ympäristöltä saatu palaute voi tukea esimerkiksi erityislapsen vanhempaa haastavissa kasvatustilanteissa varsinkin, jos palaute tulee vertaiselta eli toiselta erityislapsen vanhemmalta. Vertaiselta saatu palaute voi eri tavalla kannustaa erityislapsen vanhempaa kuin sellaiselta saatu palaute, jolla ei ole samaa kokemusta aiheesta.

Tunteet ja tuntemukset vaikuttavat osaltaan minäpystyvyyteen (Bandura, 1977b, 1993). Vanhemman kokemat tunteet ja tuntemukset tietyissä tilanteissa vaikuttavat siihen, miten hän uskoo suoriutuvansa samankaltaisissa tilanteissa. Positiiviset tunteet ja tuntemukset saavat yksilön odottamaan tehtävän onnistumista, kun taas ahdistavat ja negatiiviset tunteet madaltavat odotuksia (Bandura, 1977b, 1993). Jos vanhempi on kokenut tietyissä tilanteissa stressiä tai ahdistusta, voi se vaikuttaa hänen tapansa asettaa tavoitteita arjen tilanteissa tai saada hänet välttelemään tilanteita, joissa hän on kokenut kyseisiä tunteita, mikä vaikuttaa koettuun minäpystyvyyteen (Bandura & Adam, 1977; Benedetto & Ingrassia, 2018; Wittkowski ym., 2017). Mikäli vanhemmat sen sijaan saavat positiivisia tunteita ja tuntemuksia lapsensa hoidosta, luo se vanhemmalle tunteen, että hän suoriutuu vastaavanlaisissa tilanteissa myös tulevaisuudessa (Benedetto & Ingrassia, 2018).

Neljän minäpystyyden lähteen vaikutus vanhemman minäpystyvyyteen riippuu lopulta siitä, miten vanhempi arvioi niitä kognitiivisesti (Bandura, 1989). Kontekstuaaliset tekijät, kuten sosiaaliset, tilanteelliset ja ajalliset olosuhteet, vaikuttavat siihen, miten minäpystyvyyssuomukset syntyvät. Esimerkiksi onnistumisen ajattellaan vahvistavan minäpystyvyyttä enemmän, jos sen katsotaan johtuvan taidoista eikä ulkoisista tekijöistä (Coleman & Karraker, 1997).

2.3 Minäpystyvyyden merkitys vanhemman hyvinvoinnille

Tässä tutkimuksessa hyvinvointi määritellään erityislapsen vanhemman subjektiiviseksi kokemukseksi ja arvioksi omasta kokonaisuhyvinvoinnistaan. Subjektiivinen hyvinvointi voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: myönteiset ja kielteiset tunteet sekä tyytyväisyys omaan elämään (Pavot & Diener, 2014). Subjektiivinen hyvinvointi viittaa yksilön omaan arvioon elämänsä laadusta ja rakentuu sekä kognitiivisista (arvioivista) näkemyksistä että affektiivisista (tunnekokemuksiin perustuvista) kokemuksista (Diener ym., 1995). Siihen millaiseksi arvio muodostuu, vaikuttavat elämässä vallitsevat olosuhteet ja yksilön kokemukset. Subjektiivinen hyvinvointi voidaan rinnastaa myös onnellisuuteen (Jawad & Scott-Jackson, 2016). Seuraavaksi tarkastelen subjektiivisen hyvinvoinnin ilmenemistä vanhemmuudessa arjen kokemusten, työn ja perheen yhteensovittamisen, saadun tuen sekä vanhemman roolin näkökulmasta.

Vanhempien minäpystyvyyssuomukset toimivat yhdessä hänen asettamiensa tavoitteiden, odotettujen lopputulosten sekä koetun ympäristön haasteiden ja edis-

tävien tekijöiden kanssa vanhemman motivaation, käyttäytymisen ja hyvinvoinnin säätelijöinä (Bandura, 2004). Erityislapsen vanhemmilla tämä tarkoittaa sitä, että usko omiin kykyihin vaikuttaa suoraan siihen, miten he kokevat arjen haasteet ja kuinka he niistä selviytyvät. Korkea minäpystyvyys voi lisätä vanhemman resilienssiä eli kykyä sopeutua ja palautua vaikeista tilanteista, mikä puolestaan tukee heidän psyykkistä hyvinvointiaan (Bandura, 2004). Albanesen ym. (2019) katsauksen mukaan vanhemman minäpystyvyydellä on merkittävä vaikutus sekä vanhemman että lapsen hyvinvointiin. Vanhemman korkea minäpystyvyys oli yhteydessä myönteisiin vanhemmuuden toimintatapoihin, vähäisempään psykologiseen kuormitukseen, suurempaan tyytyväisyyteen vanhemmuuden roolissa sekä parempaan kotiympäristöön, joka tukee lapsen oppimista. Lisäksi se oli yhteydessä lapsen vähäisempään aggressiivisuuteen ja ylivilkkauteen.

Erityislapsen vanhemmat joutuvat arjessaan kohtaamaan moninaisia ja kuormittavia haasteita, kuten lapsen käyttäytymisen säätelyn tukemisen, palveluiden yhteensovittamisen sekä sosiaalisen tuen riittämättömyyden (Sorkkila ym., 2021). Nämä tekijät voivat johtaa kohonneeseen stressiin, uupumukseen ja masennusoireisiin. Erityisesti arjen kuormitus ja palautumisen puute korostuvat erityislapsiperheissä. Oman ajan merkitys on tärkeää myös jaksamisen kannalta (Sorkkila ym., 2021). Erityislapsen vanhempien kokemuksissa korostuvat riittämättömyyden tunteet sekä heikko kokemus hallinnasta (Lindström ym., 2017). Erityislapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen tulisi olla tietoisia erityislapsen vanhempien kokemista haasteista, kuten uupumuksesta jo silloin, kun lapsella todetaan erityisen tuen tarpeita (Huhtala ym., 2024).

Vanhempien taustoihin ja psykologisiin piirteisiin liittyvät tekijät, kuten parisuhde, sosiaalinen tuki ja lapsen helppo temperamentti, vaikuttavat koettuun hyvinvointiin (Nelson ym., 2014). Vanhemman hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti saatavilla oleva tuki. Tukipalvelut toimivat tärkeänä voimavarana erityislapsen vanhemmille (Sorkkila ym., 2021). Perheiden saama tuki voidaan jakaa emotionaaliseen, aineelliseen ja informatiiviseen (McWilliam & Scott, 2001). Myös jakoa viralliseen ja epäviralliseen tukeen on hyödynnetty (Jung, 2010). Virallista tukea tarjoavat esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaiset ja varhaisen puuttumisen ohjelmat. Epävirallisella tuella tarkoitetaan sellaisten ihmisten tarjoamaa apua, jotka ovat mukana perheen arjessa muista syistä kuin lapsen tuen tarpeen vuoksi. Epäviralliseen tukeen voidaan liittää esimerkiksi perhe ja ystävät. Emotionaalinen tuki, jota saadaan esimerkiksi perheeltä, ystäviltä tai kumppanilta, auttaa lievittämään psyykkistä kuormitusta (Baider ym., 2003; Waltrowicz ym., 1996).

Romanttinen suhde vanhempien välillä voi toimia merkittävänä tukiresurssina. Se tarjoaa mahdollisuuden jakaa fyysisiä, henkisiä ja tunteisiin liittyviä taakkoja, mikä voi vähentää kielteisiä vaikutuksia vanhemman subjektiiviseen hyvinvointiin (Määttä & Uusiautti, 2022; Sarason ym., 1990). Kun vanhempi saa kumppaniltaan tukea ja kannustusta, se voi vahvistaa vanhemman minäpystyvyyttä (Belsky, 1984;

Perlowski & Wright, 2021). Erityisesti jos vanhemman minäpystyvyys on matala, sitä vahvemmaksi muodostuu puolison tuen sekä stressin välinen yhteys (Lavenda & Kestler-Pelegin, 2017). Erityislasten vanhemmat näyttivät kokevan enemmän stressiä avioliitoissaan kuin vanhemmat, joiden lapsilla ei ollut kehityksellisiä tai muita tuen tarpeita. Lapsen yksilölliset tarpeet voivat näin ollen vaikuttaa vanhempien parisuhteeseen (Perlowski & Wright, 2021). Tärkeää on, että vanhemmat pystyvät jakamaan tunteita ja tuntemuksiaan sekä tukemaan toisiaan kohdatessaan arjessaan kuormittavia tekijöitä, jotka haastavat heidän hyvinvointiaan.

Kuten kaikissa perheissä myös erityislapsiperheissä arjen ja työn sovittaminen on yksi keskeisistä hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä (Määttä & Uusiautti, 2014). Työpaikan joustavat käytännöt voivat helpottaa vanhemman arkea ja mahdollistaa enemmän aikaa ja tukea lapsille ja puolisolle (Perlowski & Wright, 2021). Vanhempien kokemus saamastaan tuesta on olennainen osa vanhemmuutta (Cohen ym., 2016), ja perhemyönteiset käytännöt työpaikalla voivat vähentää vanhemman stressiä, vahvistaa perheen arjen sujuvuutta ja tuoda lapselle lisää ennakoitavuutta arkeen (Holland & McElwain, 2013). Erityislapsiperheissä arkea kuormittavat usein toistuvat lääkärikäynnit ja terapiat, jotka vaativat vanhemmilta ajallisia, taloudellisia ja henkisiä resursseja (Daire ym., 2011; Pickar & Kaufman, 2015). Näissä tilanteissa vanhemmat tarvitsevat tukea kokonaisvaltaiseen hyvinvointiinsa (Perlowski & Wright, 2021), mikä korostaa työ- ja perhe-elämän tasapainon merkitystä ennen kaikkea erityislasten vanhemmille. Perlowski ja Wright (2021) myös havaitsivat tutkimuksessaan, että erityislasten vanhemmuutta tukivat kokemus työn joustavuudesta ja puolisolta saadusta tuesta.

Vanhemman oma kokemus lapsen erityisyydestä vaikuttaa siihen, miten hän arvioi elämänlaatuaan. Jos lapsen tilanne koetaan hallittavaksi ja toiveikkaus on läsnä, voi tämä lisätä subjektiivista hyvinvointia (Shenaar-Golan, 2015). Ratkaisevaa ei ole lapsen toimintakyvyn taso, vaan se, kuinka vanhempi kokee osallisuuden ja pääsyn tietoon sekä kykenee hyödyntämään omia voimavarojaan. Myös perheen taloudellinen tilanne, lasten lukumäärä ja lasten ikä vaikuttavat vanhempien hyvinvointiin (Resch ym., 2012). Vanhempien hyvinvointi vaikuttaa myös vanhempien rooliin ja on siten tärkeä tekijä perheiden kukoistuksen mahdollistajana (Waters & Sun, 2017).

Vahvuuksiin perustuva vanhemmuus (*strengths-based parenting*) on positiivisesti suuntautunut vanhemmuuden tyyli, jossa vanhemmat kannustavat lapsiaan kehittämään ja hyödyntämään omia vahvuuksiaan (Waters & Sun, 2017). Tämä lähestymistapa ei hyödytä ainoastaan lasta, vaan myös vanhempaa itseään. Kun vanhempi tunnistaa, arvostaa ja osaa käyttää omia vahvuuksiaan, se lisää hänen kokemustaan merkityksellisyydestä ja hyvinvoinnista. Vanhemmat voivat kokea minäpystyvyyden vahvistumista erityisesti huomattaessaan lastensa positiivisia piirteitä ja nähdessään heidän kukoistavan käyttäessään omia vahvuuksiaan.

Vanhemmat myös usein kokevat vanhemmuutensa palkitsevana, kun heillä on vahva halu huolehtia lapsen hyvinvoinnista (Waters & Sun, 2017). Vanhempien

hyvinvointi on keskeinen tekijä koko perheen kukoistamisen kannalta (Devexhiu ym., 2024), jonka takia on tärkeää löytää keinoja edistää positiivista vanhemmuutta ja vanhempien hyvinvointia (Pentti ym., 2019). Sorkkila ym. (2021) ehdottavatkin, että vanhempien tukemisessa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota palautumiseen ja lepoon sekä helposti saatavilla olevaan matalan kynnyksen tukeen.

Vanhemmat toivoivat myös sosiaalista tukea ja ammattiapua sekä lapselleen että itselleen (Sorkkila ym., 2021). Perheet myös toivoivat, että jollakulla muulla olisi perheen itsensä lisäksi kokonaisnäkökulma perheen tilanteesta (Hämeenaho, 2016; Sorkkila ym., 2021). Tämä voisi mahdollistaa sen, että perheet pääsevät sen tuen piiriin, mihin he ovat oikeutettuja. Pentti ym. (2019) havaitsivat tutkimuksessaan, että vahvuuksiin perustuvat positiivisen psykologian interventiot voivat parantaa vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta ja auttaa vanhempia kukoistamaan vanhemmuuden roolissaan. Vuorovaikutuksen tukeminen ja sen seurauksena kukoistavan vanhemmuuden edistäminen vahvistavat vanhempien hyvinvointia ja minäpystyvyyttä. Tällaiset myönteiset kokemukset voivat vahvistaa koko perheen hyvinvointia ja resilienssiä (Devexhiu ym., 2024; Pentti ym., 2019; Waters & Sun, 2017).

2.4 Arjen luovuus osana erityislapsen vanhemmuutta

Erityislapsen vanhemman minäpystyvyys ilmenee vanhemman arjen toiminnassa, joka usein myös edellyttää ainutlaatuisten käytännön ratkaisujen löytämistä eli arjen luovuutta. Tässä tutkimuksessa luovuus määritellään yksilön vahvuudeksi, joka tarkoittaa kykyä keksiä uusia ja luovia toimintatapoja (Seligman ym., 2005). Perheessä, jossa on erityislapsi, elämän eri osa-alueiden yhteensovittaminen voi olla haastavaa, sillä lapsen hoitaminen vaatii vanhemmilta paljon voimavaroja ja ajallista panostusta (Hujala, 2011). Tällaisessa tilanteessa arjen hallinta nousee keskeiseksi kysymykseksi. Arjesta puhuttaessa viitataan usein ”tavalliseen arkeen” (Jokinen, 2003), mutta on tärkeää huomata, ettei arjen käsite ole sama kuin perhe tai koti (Jokinen, 2005). Arki rakentuu usein toistuvista rutiineista, jotka tuovat ennustettavuutta ja vakautta päivittäiseen elämään. Arjen perhe-elämä voidaan ymmärtää kuuluvan arjen laajempaan käsitteeseen, mutta se rajautuu perheen kontekstiin (Rönkä & Korvela, 2009).

Rönkä ja Korvela (2009) kuvaavat arjen perhe-elämää prosessina, jota kaikki perheenjäsenet luovat yksilöllisillä ja yhteisillä teoillaan ja tunteillaan usein kodissa, mutta myös muissa paikoissa ja konteksteissa. Rutiinien suunnittelu, luominen ja ylläpitäminen tapahtuu yhdessä, mikä tekee arjesta ennen kaikkea yhteisöllisen prosessin (Højholt & Schraube, 2016). Perheissä rutiinit usein muodostavat arjen perustan. Rutiinit ovat osa sosiaalisia käytänteitä (Dreier, 2016), ja perheessä, jossa on erityislapsi, niiden tuttuus ja toistuva struktuuri tukevat arjen sujumista. Rutiini-

nien ja struktuurin toteutuminen edellyttää kaikkien perheenjäsenten tarpeiden ja tunteiden kohtaamista sekä kykyä tehdä tarvittaessa kompromisseja (Sevón & Malinen, 2009).

Arki muodostaa perhe-elämän perustan ja sen sujuvuus edellyttää vanhemmilta jatkuvaa ongelmanratkaisua, joustavuutta ja luovia ratkaisuja arkipäivän tilanteissa (Villanova & Pina e Cunha, 2020). Arjen luovuus ilmenee usein tilanteissa, joissa kohdataan pieniä, ennakoimattomia haasteita, kuten aikataulujen yhteensovittamisessa tai lapsen tunnetilan säätelyssä. Tällaiset tilanteet edellyttävät vanhemmilta kekseliäisyyttä. Arjen luovuus kattaa näin ollen sekä harrastuksiin ja intohimoihin liittyvät toiminnat että arkiset vuorovaikutustilanteet, kuten neuvon antamisen ystävälle tai uuden lähestymistavan etsimisen vanhemmuudessa kohdattuihin haasteisiin (Richards, 2017, 2018; Villanova & Pina e Cunha, 2020).

Huolimatta siitä, että arjen luovuuden on osoitettu tukevan yksilön psyykkistä hyvinvointia, identiteetin kehitystä ja tiedonetsintävalmiuksia (Richards, 2017; Silvia ym., 2014), vanhemmuuden minäpystyvyyttä ei ole aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu tästä näkökulmasta. Tämä on huomionarvoista, sillä arjen luovuudella voi olla keskeinen rooli siinä, miten vanhemmat kokevat kykenevänsä hallitsemaan arjen vaatimuksia ja kehittämään omaa vanhemmuuttaan. Ymmärrys siitä, että arjen luovuus on kaikkien saavutettavissa, voi edistää vanhempien hyvinvointia (Capell & Hughes, 2025).

Arjen luovuuden tutkimus voidaan jakaa kahteen näkökulmaan: individualistiseen ja yhteiskunnalliseen (Villanova & Pina e Cunha, 2020). Individualistisessa lähestymistavassa luovuuden katsotaan olevan merkityksellistä, jos se on uutta ja tärkeää yksilölle itselleen eli tässä tutkimuksessa erityislasten vanhemmille. Yhteiskunnallinen näkökulma taas korostaa luovuuden arviointia laajemmassa sosiaalisessa kontekstissa (Villanova & Pina e Cunha, 2020). Richardsin (2017, 2018) mukaan arjen luovuuden ei tarvitse olla välittömästi hyödyllistä, vaan sen arvo voi ilmetä vasta tulevaisuudessa, esimerkiksi uusina oivalluksina tai taitoina. Erityislapsen vanhempi voi esimerkiksi arjessaan kohdata tilanteen, jossa arjen luova ratkaisu ei välttämättä heti tuota toivottua lopputulosta. Ratkaisun tai idean toistaminen arjessa voi pidemmällä aikavälillä tuoda toivotun lopputuloksen.

Luovaa käyttäytymistä tukevat positiiviset tunteet, kuten onnellisuus ja aktiivisuus (Silvia ym., 2014). Negatiiviset tunteet, kuten hetkellinen viha tai stressi puolestaan ovat yhteydessä vähäisempään luovaan käyttäytymiseen. Luovuutta on kuvattu tunteiden vuoristoradaksi, joka kuvastaa luovuuden tunnekuohuja ja arjen luovuuden prosessimaisuutta (Capell & Hughes, 2025; Villanova ym., 2023). Luovuus lisää innostusta ja kukoistusta (Capell & Hughes, 2025). Näin ollen arjen luovuus ei ole vain kognitiivinen tai käytännöllinen ilmiö, vaan myös emotionaalinen prosessi, joka vaikuttaa myönteisesti yksilön psykologiseen kehitykseen (Silvia ym., 2014). Empaattiset ihmiset voivat tarkastella ongelmia monista näkökulmista, mikä puolestaan lisää luovaa suoriutumista. Luovuus on sidoksissa sosiaaliseen konteks-

tiin, jolloin empatia voi luoda myönteistä sosiaalisuutta tukevan ympäristön, mikä osaltaan edistää arkipäivän luovuutta (Tie ym., 2024).

Arjen luovuus on tärkeä voimavara vanhemmuuden minäpystyvyyden kannalta. Se vaikuttaa siihen, miten vanhemmat orientoituvat etsimään tietoa, kehittämään itseään ja suhtautumaan kasvatushaasteisiin. Positiiviset tunteet, jotka tukevat sekä luovuutta että minäpystyvyyden kokemusta, näyttäytyvät keskeisinä tekijöinä vanhemman hyvinvoinnissa ja toimijuudessa. Tutkimuksessani päädyin tarkastelemaan arjen luovuutta, koska se tuo uutta näkökulmaa erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tutkimukseen. Olin kiinnostunut siitä, missä arjen tilanteissa koetaan onnistumisia, millaiset ideat tekevät arjesta sujuvaa sekä mitkä tekijät haastavat sekä antavat voimavaroja. Arki yksittäisenä käsitteenä olisi ollut liian laaja, kun taas arjen ennakoitavuuden käsitteen arvioin yksittäin liian suppeaksi, vaikka se onkin tärkeässä asemassa erityislapsiperheiden arjessa.

3 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on toteutettu monimenetelmällisesti eli mixed-methods -tutkimuksena. Seuraavaksi avaan mitä mixed-methods -tutkimuksella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan sekä erittelen tutkimukseni tieteenfilosofisia olettamuksia, kuten miten tieto määritellään tässä tutkimuksessa. Tämän jälkeen etenen tutkimukseni empiirisen toteutuksen esittelyyn, jossa avaan kussakin osatutkimuksessa sovelletut aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät.

3.1 Tutkimuksen tieteenfilosofiset olettamukset

Tutkimukseni epistemologinen ja ontologinen perusta rakentuu **pragmatism**in varaan, mikä soveltuu erityisen hyvin **mixed-methods** -tutkimusotteeseen. Pragmatismi ei sitoudu yhteen todellisuuskäsitykseen tai metodologiseen näkemykseen, vaan mahdollistaa menetelmien valinnan tutkimuksen tarpeiden mukaan (Creswell & Creswell, 2018; Hoshmand, 2003). Pragmatismi tarjoaa joustavan perustan määrällisten ja laadullisten menetelmien yhdistämiselle painottaen niiden tuottamaa arvoa tutkimukselle ilman hierarkkista asetelmaa (Gillespie ym., 2024; Morgan, 2007). Pragmatism

in ytimessä on tiedon käytännöllinen merkitys eli sen totuutta ja arvoa arvioidaan vaikutusten, hyödyllisyyden ja toimivuuden perusteella (Gillespie ym., 2024). Tutkimusote korostaa tiedon käytettävyyttä ja kokemuksellista ulottuvuutta. John Deweyn mukaan arvoja tulisi arvioida sen perusteella, kuinka ne auttavat ratkaisemaan käytännön ongelmia (Pietarinen & Poutanen, 2005).

Tutkimuksessani hyödynsin sekä määrällisiä että laadullisia aineistoja, jolloin pystyin vastamaan päätutkimuskysymykseen kattavammin. Tutkimuksessani yhdistin monimenetelmällisiä lähestymistapoja niin aineistonkeruun kuin aineiston analyysivaiheessa. Päätutkimuskysymyksen kannalta oli olennaista tarkastella systemaattisesti, kuinka erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä oli aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu sekä millaisia ehdotuksia minäpystyvyyden tukemiseen tutkimuksissa annetaan. Lisäksi oli tärkeää saada erityislasten vanhempien ääni kuuluviin. Tästä syystä oli mielekäästä tarkastella ja mitata erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä laadullisesti ja määrällisesti sekä luoda kuvaus vanhempien antamien merkitysten avulla siitä, mitä arjen luovuus merkitsee heidän minäpystyvyytensä kannalta. Kaikki kolme osatutkimusta tarkastelevat erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä eri näkökulmista, toisiaan täydentäen. Mixed-methods -tutkimusotteen etuna on, että ilmiötä voidaan lähestyä kokonaisvaltaisesti ja monitasoisesti (Tashakkori & Tedd-

lie, 2010). Tämä mahdollistaa sekä määrällisen että laadullisen aineiston vahvuuk-
sien hyödyntämisen ja tarjoaa syvällisemmän ymmärryksen tutkittavasta ilmiöstä
(Plano Clark & Creswell, 2008).

Mixed-methods -tutkimuksessa tavoitteeni on ollut yhdistää laadullisen ja määräl-
lisen tutkimuksen hyvät puolet (Creswell, 2009). Se on metodologinen tutkimusote
ja sisältää sekä laadullisen että määrällisen tiedon systemaattisen keräämisen, analy-
soinnin ja yhdistämisen (Stadnick ym., 2021). Tutkimusotteen avulla on ollut mah-
dollista muodostaa laajempaa ymmärrystä tutkimusongelmasta kuin joko laadullista
tai määrällistä menetelmää yksinään käyttäen (Creswell, 2009). Tilastollinen aineis-
to perustuu positivismiin. Tieteen ajatellaan perustuvan empiiriseen tutkimukseen
ja sen mukaan kaikki ilmiöt voidaan pelkistää empiirisiin indikaattoreihin (Sale
ym., 2002). Laadullinen tarkastelu puolestaan nojautuu konstruktivistiseen tietoon.
Tieto muodostuu tällöin tulkintojen ja vuorovaikutuksen seurauksena. Laadullisen
tutkimuksen painopisteet ovat prosesseissa ja merkityksissä (Sale ym., 2002). Hyö-
dynnettäessä sekä laadullista että määrällistä aineistoa puhutaan ristiinvalidioidusta,
eli molempia tutkimusotteita hyödynnetään saman ilmiön tutkimiseen (Sale ym.,
2002).

Mixed-methods -tutkimuksen haasteena voidaan pitää sitä, että tutkijana minun
on tullut hallita sekä määrällisen että laadullisen tutkimusperinteen tieteenfiloso-
fiset lähtökohdat ja menetelmälliset käytännöt (Creswell, 2009). Tutkimusasetel-
ma edellyttää erityistä huomiota aineistonkeruuseen, analyysiin ja raportointiin.
Creswellin (2009) mukaan mixed-methods -tutkimuksen suunnittelussa keskeisiä
ovat neljä tekijää: ajoitus, painotus, yhdistäminen ja teoretisointi. Osatutkimusteni
aineistonkeruu ajoittui eri ajankohtiin, mutta osatutkimuksessa II hyödynsin myös
samanaikaisesti kerättyä laadullista ja määrällistä aineistoa. Mixed-methods -tutki-
muksessa voidaan erottaa kolme yleistä strategiaa: konvergentti, selittävä ja peräk-
käinen malli (Creswell, 2018), jotka eroavat toisistaan erityisesti aineistonkeruun ja
analyysin järjestyksen ja painotuksen suhteen. Tässä tutkimuksessa olen soveltanut
selittävää mallia, jossa aineistonkeruu etenee kahdessa vaiheessa: ensin kerätään
määrällinen aineisto, jota syvennetään laadullisen aineiston avulla. Tätä strategiaa
olen hyödyntänyt paitsi osatutkimuksessa II, myös tarkastellessani kaikkien kolmen
osatutkimuksen tuloksia.

Painotus viittaa siihen, kumpi aineistotyyppi, määrällinen vai laadullinen,
saa tutkimuksessa suuremman merkityksen tulosten tarkastelussa (Creswell,
2009). Painotukseen vaikuttavat esimerkiksi tutkijan kiinnostuksen kohteet ja
tutkimuksen kohderyhmä. Tässä tutkimuksessa en ole määritellyt painotusta
etukäteen, vaan se muotoutui tutkimusprosessin edetessä aineiston perusteella.
Sekä määrällinen että laadullinen aineisto olivat keskeisessä asemassa vastattaessa
osatutkimuksen II päätutkimuskysymyksiin. Määrällinen aineisto tarjosi yleisku-
vaa lappilaisten erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tasosta ja siihen liit-
tyistä yhteyksistä, kun taas laadullinen aineisto syvensi ymmärrystä siitä, miten

vanhemmat itse kokivat minäpystyvyyden merkityksen vanhemmuudelleen ja hyvinvoinnilleen. Molempien aineistojen yhdistäminen mahdollisti kokonaisvaltaisen vastauksen sekä vanhempien minäpystyvyyttä että sen koettua merkitystä koskeviin tutkimuskysymyksiin.

Yhdistäminen tarkoittaa sitä, miten ja missä vaiheessa laadullinen ja määrällinen aineisto tai analyysi tuodaan yhteen (Cresswell, 2009). Yhdistämisen tavoitteena on saada kokonaisvaltainen ymmärrys tutkimuskysymyksestä. Tutkimuksessani aineistot on tuotu yhteen tulosten analyysissa ja raportoinnissa. Osatutkimuksessa II määrälliset ja laadulliset aineistot yhdistettiin vuoropuhelulla toisiinsa eli etsin niistä samankaltaisuuksia, joiden avulla loin kokonaiskuvan koko aineistosta. Väitöskirjani yhteenvetovaiheessa olen tulosten raportointivaiheessa käsitellyt kaikkien osatutkimusteni tuloksia rinnakkain ja näin olen pystynyt syventämään vastauksia päätutkimuskysymykseeni. Teoretisointi viittaa siihen, että teoreettinen viitekehys ohjaa tutkimuksen suunnittelua, aineistonkeruuta, analyysia ja tulkintaa, ja miten teoriaa kehitetään tai hyödynnetään tutkimuksessa (Cresswell, 2009). Tutkimuksessani Banduran sosiokognitiivinen teoria ja sen keskeinen käsite minäpystyvyys ovat ohjanneet muun muassa osatutkimuksessa II kyselylomakkeen rakentamista sekä analyysia.

Pragmatismi tarjoaa viitekehysten, jossa yhdistyvät empiiriset faktat ja yhteiskunnalliset arvot (Gillespie ym., 2024). Sen mukaan tiedon totuutta ja merkitystä arvioidaan sen käytännöllisten seurausten, hyödyllisyyden ja toimivuuden perusteella. Tieto ei näyttäydy pysyvänä eikä yksiselitteisesti oikeana tai vääränä, vaan sen arvo määräytyy sen mukaan, kuinka hyvin se toimii käytännön konteksteissa. Tieto ymmärretään dynaamisena ja sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä, joka muotoutuu yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa (Firmanto ym., 2019; Gillespie ym., 2024). Todellisuus puolestaan rakentuu kokemuksellisessa ja sosiaalisessa toiminnassa eikä sitä voida palauttaa pelkästään objektiivisiin tai subjektiivisiin määritelmiin.

Tässä tutkimuksessa pragmatismi toimii perustana tarkasteltaessa erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena ei ole muodostaa universaalia totuutta vanhemmuudesta, vaan ymmärtää, millaisin tavoin minäpystyvyys ilmenee arjessa ja mitkä tekijät tukevat sen vahvistumista. Tutkimus keskittyy erityisesti vanhempien omiin kokemuksiin toimivista käytännöistä, arjen ratkaisuksista ja tuen muodoista. Esimerkiksi osatutkimuksessa I interventioiden ja tukikeinojen arvoa ei arvioida teoreettisten mallien pohjalta. Sen sijaan arvioinnin keskiössä on käytännön vaikutus, eli miten ne auttavat vanhempia selviytymään arjen haasteista ja tukevat heidän kokemustaan omasta toimijuudestaan ja pystyvyydestään.

Pragmatismi soveltuu luontevasti minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin tutkimukseen, sillä molemmat käsitteet ovat luonteeltaan muuttuvia ja kontekstisidonnaisia (Bandura, 1997; Bandura; 2004; De Montigny & Lacharite, 2005; Nelson ym., 2014). Ne vaihtelevat ajan kuluessa ja ovat herkkiä esimerkiksi onnistumisille,

epäonnistumisille, saadulle tuelle ja henkilökohtaisille kokemuksille. Tämän vuoksi tutkimuksen tuloksia tarkastelen erityisesti siitä näkökulmasta, millainen tuki voisi edistää vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia heidän arjessaan.

Tutkimuksessani korostuu käytännönläheinen ja sovellettava tieto. Pragmatis-tinen tutkimusote mahdollistaa sen arvioimisen, millä tavoin vanhempien koke-muksiin perustuva tieto voi tukea arjen rakenteita ja palveluita, kuten tukimuotojen kehittämistä, vertaistuen suunnittelua ja perheiden tarpeisiin vastaamista (Gillespie ym., 2024). Tutkimuksen päämääränä ei ole ainoastaan tilanteen kuvaaminen, vaan myös sellaisen tiedon tuottaminen, jolla on potentiaalia vaikuttaa vanhempien toi-mijuuteen ja arjen sujuvuuteen.

Pragmatismien keskeinen panos kasvatustieteelliseen tutkimukseen on sen tar-joama mahdollisuus yhdistää käytännön merkityksellisyys ja tieteellinen analyysi. Tavoitteena on tuottaa tietoa, jota vanhemmat itse sekä heidän kanssaan työskentelevät tahot ja järjestöt voivat hyödyntää. Pragmatismi korostaa sitä, ettei ole olemas-sa ajattomia, objektiivisia totuuksia, vaan sen sijaan olemme itse vastuussa tiedon seurauksista ja sen käytöstä (Gillespie ym., 2024).

Seuraavaksi esittelen Taulukossa I kolmen osatutkimukseni keskeiset piirteet. Osatutkimuksessa I tarkastelin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla aiempaa tutkimusta sekä kartoitetaan, millaiselle tutkimukselle tulevaisuudessa on tarvetta. Osatutkimus II on mixed-methods -tutkimus, jossa hyödynnetään määrällistä ja fenomenografista analyysia. Osatutkimuksessa III loin syvempää kuvaa ja ymmär-rystä narratiivien ja narratiivisen analyysin avulla.

Taulukko 1: Tiivistelmä julkaisuista

Julkaisu	Tutkimuskysymykset	Tutkimusote	Aineistonkeruumenetelmät ja aineistot	Analyysimenetelmät
Osatutkimus I	(1) Miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu vuosina 2000–2020? (2) Mitä ehdotuksia (implications) erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi tutkimuksissa annetaan?	State-of-the-art-kirjallisuuskatsaus	23 artikkelia (n=10 Ebsco ja n=13 ScienceDirect).	Laadullinen sisällönanalyysi
Osatutkimus II	(1) Millainen on lappilaisten erityislasten vanhempien minäpystyvyys? (2) Minkälainen merkitys minäpystyvyydellä on lappilaisten erityislasten vanhempien käsitysten mukaan heidän vanhemmuudelleen ja hyvinvoinnilleen?	Mixed-methods-tutkimus Fenomenografia ja survey	Sähköinen kyselylomake: sisälsi määrällisiä ja avoimia kysymyksiä. Aineistonkoko 61 erityislapsen vanhemman vastausta.	Fenomenografinen analyysi ja kvantitatiivinen analyysi. Määrällisessä analyysissä käytettiin sekä kuvailevia -että monimuuttujamenetelmiä
Osatutkimus III	(1) Mikä merkitys arjen luovuudella on erityislasten vanhemmille? (2) Mikä merkitys arjen luovuudella on vanhempien kertoman mukaan heidän minäpystyvyydelleen?	Narratiivinen tutkimusote	Ensimmäisen aineiston keräsin sähköisellä kyselylomakkeella vuonna 2018 (n=61) ja toinen osa aineistoa vuonna 2023 (n=15). Kokonaiskoko 76 erityislapsen vanhemman vastausta.	Narratiivien ja narratiivinen analyysi

3.2 Tutkimusmenetelmät ja aineistonkeruu

3.2.1 Osatutkimus I: State-of-the-art -kirjallisuuskatsaus

Osatutkimus I toteutin systemaattisena state-of-the-art -kirjallisuuskatsauksena (Wee & Banister, 2015). Tutkimukseni tavoitteena oli kuvata, miten tekeillä oleva tutkimus liittyy jo olemassa oleviin tutkimuksiin. Määrittelin tutkimuksen keskeiset käsitteet teoreettisen viitekehyksen avulla, jotka tässä tutkimuksessa olivat ”vanhemman minäpystyvyys” ja ”erityislapsi”. State-of-the-art -kirjallisuuskatsauksen määrittelin tässä tutkimuksessa seuraavasti: Kirjallisuuskatsaus tuo esiin tutkittavan aiheen nykytilanteen sekä nostaa esiin, millaiselle tutkimukselle on tarvetta.

Valikoin state-of-the-art -kirjallisuuskatsauksen menetelmäksi, koska tutkimukseni tavoite oli paitsi kartoittaa, mitä erityislasten vanhempien minäpystyvyydestä tällä hetkellä tiedetään, mutta myös tunnistaa niitä alueita, joissa lisätutkimusta kaivataan. State-of-the-art- kirjallisuuskatsaus tarkoittaa suomeksi uusinta tutkimustietoa käsittelevää kirjallisuuskatsausta tai ajankohtaista kirjallisuuskatsausta (Barry ym., 2022). Tässä tutkimuksessa käytetään englannin kielistä termiä, koska state-of-the-art on vakiintunut kansainväliseksi käsitteeksi, ja tämän osatutkimuksen artikkeli on kirjoitettu englannin kielellä kansainväliselle yleisölle.

Noudatan tässä Grantin ja Boothin (2009) määritelmää state-of-the-art- kirjallisuuskatsauksesta, jossa painopiste on ajankohtaisten tutkimusten tarkastelussa sen sijaan, että pyrittäisiin kokoamaan yhteen laajasti menneitä ja nykyisiä lähestymistapoja. Koin tämän lähestymistavan hyväksi oman tutkimukseni kannalta, sillä sen avulla pystyin tarkastelemaan tutkimusaiheen tuoreinta tietoa ja kiinnittämään huomion jatkotutkimuksen kannalta olennaisiin aukkoihin. Vanhempien minäpystyvyyteen liittyvillä uskomuksilla on tärkeä asema muun muassa siinä, miten vanhemmat kokevat perhe-elämän sekä millaista kasvatusta lapset saavat (Miller, 2016). Erityislapsen vanhemmuus vaikuttaa myös osaltaan vanhemman minäpystyvyyteen (Gilmore & Cuskelly, 2012; Rezendes & Scarpa, 2011). Tutkimuksessa tarkastelen artikkelia 20 vuoden ajanjaksolta, jonka aikana erityispedagogiikan tutkimus ja ymmärrys on lisääntynyt huomattavasti (Määttä ym., 2018). Katsauksen menetelmä antoi minulle vapauden määrittellä, millaisia tutkimuksia otan mukaan analyysiin, kuinka monta tutkimusta tarkastelen ja mihin näkökulmiin erityisesti keskityn (Grant & Booth, 2009).

Valikoidessani menetelmää tutkimukseen kävin myös läpi, kuinka state-of-the-art- kirjallisuuskatsaus eroaa muista katsausmenetelmistä. Toisin kuin perinteiset kirjallisuuskatsaukset tai meta-analyysit, joissa tarkastellaan laajasti aiempaa tutkimusta tai yhdistetään kvantitatiivisia tuloksia, state-of-the-art -katsaus keskittyy ajankohtaiseen tutkimukseen ja tarjoaa joustavuutta tarkastella sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja rinnakkain (Grant & Booth, 2009). Tämä oli tutkimukselleni olennaista, jotta sain muodostettua kattavan kokonaiskuvan aiheesta ja tunnistettua jatkotutkimuksen tarpeita.

Tutkimukseni aineiston muodostivat artikkelit, jotka tarkastelivat erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä. Artikkelit etsin kahdesta tietokannasta: Ebsco (Academic Search Elite) ja ScienceDirect (Elsevier). Tietokannat valitsin niiden kasvatustieteellisen painotuksen perusteella. Artikkelit valitsin aineistoon seuraavin kriteerein: (1) Tutkimus oli alkuperäistutkimus (sisältäen määrälliset ja laadulliset tutkimukset riippumatta tutkimukseen osallistuneiden vanhempien ja lasten sukupuolesta tai iästä); (2) tutkimus oli julkaistu vuosina 2000–2020; (3) tutkimus oli vertaisarvioitu; ja (4) tutkimus oli julkaistu sähköisesti. Kirjallisuuskatsaukset ja teoreettiset artikkelit jätin tarkastelun ulkopuolelle.

Tein molemmissa tietokannoissa useita hakuja. Jokaisen haun jälkeen otin aineistoon mukaan ne artikkelit, jotka täyttivät edellä esitetyt kriteerit ja eivät olleet vastaan aiemmilla hakukierroksilla. Muutin hakusanoja tarpeen mukaan ja testasin erilaisia hakusanayhdistelmiä. Esimerkiksi hakusanoilla ”children with disabilities”, ”special needs” ja ”children with special needs” hakutulokset jäivät melko niukoiksi Ebsco-haussa. Tämän vuoksi päädyin tarkentamaan hakua diagnooseilla, kuten ”autism” ja ”ADHD”. Tutkimuksessani erityislapsen vanhemmuutta ei kuitenkaan määritetä tietyn diagnoosin kautta, vaan lapsen diagnoosista riippumatta käytetään käsitettä erityislapsen vanhempi.

Ebsco-haun toteutin seitsemässä hakukierroksessa. Tutkimukset valikoituivat seuraavilla hakusanoilla:

- Haku 1: SU (parenthood or parents or parenting) AND SU (children with disabilities or special needs) AND SU (”self-efficacy”). Viisi hakutulosta, joista kaksi artikkelia valikoitui aineistoon kriteerien pohjalta.
- Haku 2: SU (parenthood or parents or parenting) AND SU (autism or asd or ”autism spectrum disorder”) AND SU (self-efficacy). 38 hakutulosta, joista kuusi artikkelia valikoitui aineistoon kriteerien pohjalta.
- Haku 3: SU (”parental self-efficacy) AND SU (”children with disabilities” OR SU ”children with special needs”. 52 hakutulosta, joista vain yksi oli sopiva sisällytettäväksi aineistoon eli hakutulokset kohdistuivat lähinnä erityislapsiin, eivät vanhempiin.
- Haku 4: SU (parenthood or parents or parenting) AND SU (self-efficacy) AND SU (autism or asd or autism spectrum disorder or asperger’s or asperger’s syndrome or autistic disorder or aspergers). 39 hakutulosta, joista viisi uutta artikkelia otin mukaan aineistoon.
- Haku 5: ”Parenting efficacy” AND ”children with disabilities” OR ”children with special needs”. 10 hakutulosta, joista otin neljä mukaan aineistoon.
- Haku 6: SU (parenthood OR parenting) AND SU (self-efficacy) AND (children with down syndrome) OR SU (children with ADHD). 66 hakutulosta, joista otin kolme mukaan aineistoon.
- Haku 7: SU (parenting efficacy) AND SU (children with ADHD) OR SU (children with down syndrome). 43 hakutulosta, joista otin kaksi mukaan aineistoon.

Seuraavaksi tein Science Direct -haun. Näiden tietokantojen välisten ristiviittausten vuoksi joitakin Ebscosta löydettyjä artikkeleita löytyi myös Science Directistä. Science Direct -haku sisälsi viisi hakukierrosta:

- Haku 1: ”Parenting efficacy” AND ”children with disabilities” OR ”children with special needs”. 1695 search hakutulosta, joka seuraavaksi rajattiin vain

open access-artikkeleihin. Tuloksena oli 304 hakutulosta, joista aineistoon sisältyi 12 artikkelia.

- Haku 2: “parenting self-efficacy” AND “children with disabilities”. 47 hakutulosta, joista seitsemän valikoitui mukaan aineistoon.
- Haku 3: “parenting self-efficacy” AND “children with special needs”. 15 hakutulosta, joista otin kaksi mukaan aineistoon.
- Haku 4: “parenting self-efficacy” AND “children with autism “. 41 hakutulosta, joista viisi valikoitui mukaan aineistoon.
- Search 5: “parenting self-efficacy” AND “children with ADHD”. 19 hakutulosta, joista yksi valikoitui mukaan aineistoon.

Ebsco -hakutuloksista aineistoon valikoitui 10 (n=10) tutkimusta ja ScienceDirect -tuloksista aineistoon valikoitui 13 (n=13) tutkimusta.

3.2.2 Osatutkimus II: Fenomenografia ja tilastollinen tutkimus

Toinen osatutkimus sijoittui menetelmällisesti sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen tutkimuksen alueelle. Tutkimuksen aineistokeruumenetelmäksi valitsin kyselylomakkeen, sillä sen avulla minun oli mahdollista tavoittaa erityislasten vanhempia laajemmin Lapin alueelta. Myös vanhemmilla oli mahdollisuus vastata kyselyyn valitsemanaan ajankohtana sekä tarvittaessa keskeyttää vastaaminen ja jatkaa sitä myöhemmin.

Tutkimuksen tutkimusjoukon muodostivat erityislasten vanhemmat. Tutkimukseen osallistuneisiin vanhempiin saatiin yhteys Erityislasten omaiset (ELO) ry:n avulla. ELO toimi tuolloin 11 Lapin kunnassa. Nykyisin järjestöllä on toimintaa 15 kunnassa (tarkastettu 4.8.2025). Tutkimus on niin kutsuttu otantatutkimus, sillä se ei kata koko perusjoukkoa eli kaikkia erityislasten vanhempia, vaan otos kuvaa tiettyä osaa perusjoukosta eli tässä tapauksessa Lapin alueella asuvia erityislasten vanhempia. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä ELO ry:n kanssa, joten tutkimus tuotti yhdistykselle tärkeää tietoa sen toiminnasta ja toiminnan kehittämistarpeista.

Aineiston keräsin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella marraskuussa 2018. Suoritin tuolloin kasvatustieteen maisterin opintoihin kuuluvaa työharjoittelua Erityislasten Omaiset Elo ry:ssä, ja aineisto kerättiin pro gradu -tutkielmaani varten (Ronkainen, 2019). Järjestön välityksellä lähetin sähköpostitse saatekirjeen sekä linkin kyselylomakkeeseen 464 sähköpostilistalla olevalle henkilölle. Tämän lisäksi saatekirje ja linkki kyselylomakkeeseen jaettiin järjestön Facebook-sivuilla ja tiedote kyselylomakkeesta jaettiin ELO ry:n verkkosivustolla (erityislastenomaiset.fi), joka tavoitti tuolloin noin 550 henkilöä kuukaudessa. Vanhempia houkuteltiin vastaamaan 20 euron lahjakortin arvonnalla vastanneiden kesken. Jos vanhempi halusi osallistua arvontaan, häntä pyydettiin jättämään sähköpostiosoitte ja vastauksia ei pystytty yhdistämään missään vaiheessa tutkimusta. Sähköpostiosoitteet tuhottiin välittömästi arvonnän suorittamisen jälkeen. Lopulliseksi aineiston kooksi muodostui 61 erityislapsen vanhemman vastausta.

Kyselylomake koostui 36 väittämästä. Väittämät muotoilin tähän tutkimukseen sopiviksi hyödyntäen olemassa olevia mittareita sekä teoriaa pohjana käyttäen (Parenting Sense of Competence Scale [PSOC], Gibaud-Wallston & Wandersman, 1978; Self-Efficacy for Parenting Task Index [SEPTI], Coleman & Karraker, 2000). PSOC eli Parenting sense of Competence Scale-mittarin kysymykset olivat muun muassa seuraavanlaisia; ”Äitinä toimiminen on palkitsevaa itsessään” ja ”Vanhemmuus on helppoa ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa”. Näitä väittämiä muokasin tähän tutkimukseen sopivaksi siten, että niihin pystyi vastaamaan joko äiti tai isä, esimerkiksi ”Vanhempana toimiminen on palkitsevaa itsessään, en tarvitse muita palkkioita” ja ”Minulla on kaikki vanhemmuuteen liittyvät taidot, jotka tarvitsevani ollakseni hyvä vanhempi lapselleni”. SEPTI eli Self-Efficacy for Parenting Task Index-mittarin väittämät oli jaoteltu viiden osa-alueen mukaan. Väittämät olivat esimerkiksi seuraavanlaisia; ”Olen riittävän pätevä vanhempi huolehtimaan lapsistani”, ”Rakastavana vanhempana toimiminen on minulle luontaista” ja ”Minulla on vaikeuksia asettaa asianmukaisia sääntöjä lapselleni”. Tässä tutkimuksessa väittämiä on muun muassa muotoiltu seuraavalla tavalla: ”Vastaan tulevat haasteet ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa, kun tiedän, kuinka toimintani vaikuttaa lapseeni” ja ”Koen, että olen hyvä vanhempi erityislapselleni”.

Kyselylomake sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Suljetuissa väittämässä vastaajat vastasivat käyttäen Likertin asteikkoa (1 = ei sovi minuun – 5 = sopii minuun). Pieniin arvoihin sijoittuvat vastaukset kuvasivat vanhemman heikkoa tai matalaa minäpystyvyyden tasoa, kun taas suuret arvot vahvaa minäpystyvyyden tasoa. Väittämät oli asetettu lomakkeelle niin että vastaaja pystyi valitsemaan vain yhden vastausvaihtoehdoista.

Väittämien 1–7 avulla vastaajat arvioivat, miten vanhemmuuden kokemukset vaikuttavat heidän nykyiseen toimintaansa. Väittämien 8–15 avulla vastaajat arvioivat, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä on heidän toimintaansa. Väittämien 16–25 avulla vastaajat arvioivat, kuinka tärkeäksi he kokevat ympäristöltä ja muilta saamansa tuen toimintansa kannalta. Väittämien 26–36 avulla tarkasteltiin, millaisen merkityksen vastaajat kokivat omilla tunteillaan ja tuntemuksillaan olevan oman toimintansa kannalta. Kysymykset 37–42 olivat avoimia kysymyksiä, joiden avulla oli tarkoitus saada tarkentavia vastauksia aiempiin väittämiin sekä tietoa ELO ry:n toiminnasta. Näihin kysymyksiin pyydettiin vastaamaan muutamalla lauseella. Osa kysymyksistä oli koodattu käänteisesti, mikä tarkoitti sitä, että vaikka vastaaja olisi valinnut, että väittämä sopii häneen täysin, se ei automaattisesti tarkoittanut vahvaa minäpystyvyyttä. Käänteisesti koodatut väittämät olivat: ks2, ks7, ks9, ks10, ks18, ks20, ks21, ks23, ks27 ja ks32. Analyysivaiheessa (faktorianalyysi ja summuuttujen muodostaminen) nämä käänteisesti koodatut väittämät on muunnettu saman suuntaiseksi kääntämällä niiden Likertin asteikko muotoon 5–1.

Avoimet kysymykset analysoin aineistolähtöisesti hyödyntäen fenomenografista tutkimusotetta. Fenomenografisen tutkimuksen keskiössä ovat menetelmälle

tyypilliset erityislasten vanhempien käsitykset (Huusko & Paloniemi, 2006; Järvinen & Järvinen, 2011; Marton & Pong, 2005; Niikko, 2003). Fenomenografia soveltuu erityisesti käsitysten ja kokemusten tutkimiseen silloin, kun aiheesta on vähän aiempaa tietoa (Huusko & Paloniemi, 2006; Niikko, 2003). Fenomenografia tarkastelee ilmiötä toisen asteen näkökulmasta, eli miten asiat näyttävät yksilölle itselleen (Marton, 1988; Niikko, 2003). Tutkimuksessani siis kartoitan merkitysten vaihtelua kokonaisuudessa, en jokaisen yksittäisen yksilön, vanhemman, kohdalla erikseen (Åkerlind ym., 2005). Tässä tutkimuksessa tarkasteltava ilmiö on minäpystyvyys ja se, kuinka se näyttää erityislasten vanhemmille tässä tutkimusjoukossa.

Fenomenografian kehitti alun perin Ference Marton tutkimusryhmineen Göteborgin yliopistossa 1970-luvun alkupuolella (Entwistle, 1997; Marton, 1988). Fenomenografian juuret ovat opetuksen tutkimuksessa, mutta myöhemmin sitä on sovellettu muillakin tieteen aloilla. Marton (1988) nimittää fenomenografian tutkimusotteeksi tai lähestymistavaksi. Myös Huusko ja Paloniemi (2006) sekä Häkkinen (1996) määrittelevät fenomenografian tutkimusta ohjaavaksi tutkimussuuntaukseksi. Fenomenografia on kiinnostunut ihmisten käsityksistä, ymmärryksestä tai käsitysten vaihtelusta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Järvinen & Järvinen, 2000; Marton & Pong, 2005; Åkerlind, 2015), joten se sopii hyvin tutkimuksessani erityislasten vanhempien minäpystyvyyksien tarkasteluun.

3.2.3 Osatutkimus III: Narratiivinen tutkimus

Osatutkimuksessa III käytin narratiivista tutkimusotetta. Narratiivinen tutkimus kuuluu laadullisiin tutkimuksiin, ja sen tavoitteena on kuvata ja jäsentää inhimillistä kokemusta (Polkinghorne, 2005). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään, kuvaamaan ja selittämään tutkimuskohdetta erityisesti kerronnallisesta näkökulmasta eli tarkastelemalla, miten ilmiö rakentuu narratiivisesti inhimillisen kokemuksen myötä (Eskola & Suoranta, 2005; Polkinghorne, 2005). Lieblichin ym. (1998) narratiivisen tutkimuksen määritelmä on, että siinä hyödynnetään narratiivista aineistoa. Narratiivi voi toimia joko tutkimuskohteena tai välineenä ilmiön tarkastelussa (Lieblich ym., 1998). Tutkimuksessani hyödynsin narratiivista tutkimusmenetelmää, jonka aineisto muodostui osallistujien, tässä tapauksessa erityislasten vanhempien kirjoittamista omakohtaisista kokemuksista. Narratiivisessa tutkimusotteessa tämänkaltaisen aineisto tulkitaan kerronnalliseksi aineistoksi, jossa vanhemmat kuvaavat arkeaan minikertomuksina. Kertomuksissa erityislasten vanhemmat kuvasivat heidän jokapäiväistä elämäänsä, jota pidetään tämän lähestymistavan perustana. Tutkimuksen tavoitteena ei ole tuottaa objektiivisia faktoja vanhemmuudesta, vaan kuulla ja tuoda esiin vanhempien subjektiivisia ääniä ja analysoida heidän merkityksellisiä havaintojaan, jotka he haluavat tuoda esiin. Tietämisen tapa on siis sosiaalisesti rakentunutta korostaen kertojan näkökulmaa (Bruner, 1991; Mertova & Webster, 2020; Polkinghorne, 1995; Riessman, 2008).

Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli kuvata todellisuutta ja tuoda esiin käsityksiä, merkityksiä ja uskomuksia siitä, miten erityislasten vanhemmat kokevat arjen luovuuden ja minäpystyvyytensä. Narratiivit muodostuvat Bambergin (2012) mukaan sarjasta tapahtumia, jotka sijoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan. Narratiiveilla on sekä ajallinen että tilallinen ulottuvuus, minkä vuoksi ne rakentuvat tietyssä kontekstissa (Bamberg, 2012). Tässä tutkimuksessa kontekstin muodostaa erityislasten vanhempien arki.

Osatutkimuksen III aineistonkeruu oli kaksivaiheinen. Ensimmäinen aineisto muodostui osatutkimuksen II kyselyyn sisällyneistä avoimista vastauksista. Kysymysten avulla kartoitin, mitä hyvä ja sujuva arki tarkoittaa erityislasten vanhemmille; minkälaisissa tilanteissa erityislasten vanhemmat kokevat vanhempana onnistumisia sekä minkälaiset tilanteet vanhemmat kokevat haastaviksi erityislapsen vanhempina. Pyysin vanhempia kuvailemaan konkreettisia tilanteita arjestaan sujuvuuden sekä onnistumisten ja haasteiden osalta. Aineisto koostui 61 erityislapsen vanhemman vastauksesta.

Aineisto sisälsi arjen luovuutta kuvaavia merkityksiä siltä osin kuin vanhemmat kuvailivat arkensa sujuvuutta. Halusin kuitenkin myös kysyä vanhemmilta tarkemmin juuri arjen luovuuteen liittyviä havaintoja. Niinpä päätin täydentää osatutkimuksessa III käytettävää aineistoa toteuttamalla uuden kyselyn vuonna 2023, joka sisälsi vain avoimia kysymyksiä. Kysymysten avulla erityislasten vanhempia pyydettiin kertomaan arjestaan, millaisissa tilanteissa he ovat keksineet luovan ratkaisun toimia; millaisia arjen kikkoja he hyödyntävät jatkuvasti arjessaan; mikä merkitys arjen sujuvuudella on; millaista arki on parhaimmillaan sekä mikä tekee erityislapsen vanhemmuudesta ainutlaatuista. Vanhemmilta pyydettiin konkreettisia kertomuksia. Saatekirje ja kutsu tutkimukseen jaettiin Facebookissa ryhmissä, joista ajattelin tavoittavani erityislasten vanhempia. Saatekirjeen jaoin seuraavissa ryhmissä: MLL Rovaniemi, Erityislapsiperheiden asialla, Erityislasten vanhemmat ja läheiset, Erityislastenomaiset ELO Ry sekä Rovaniemen mammat. Kyselylomakkeeseen vastasi 15 erityislapsen vanhempaa. Osatutkimuksen III aineiston kokonaiskooksi muodostui 76 erityislapsen vanhemman vastausta.

3.3 Aineiston analyysi

3.3.1 Osatutkimus I: Laadullinen sisällönanalyysi

Osatutkimuksen I aineiston analysoin laadullisen sisällönanalyysin menetelmin (Schreier, 2021). Analyysin tavoitteena oli järjestää ja tiivistää tieto selkeästi ilman että tiedon sisältämä tieto menetetään. Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata sitä, miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on aiemmin tutkittu ja mitä suosituksia heidän tukemiseensa tutkimuksissa annetaan.

Analyysi eteni seuraavasti: Ensin määrittelin analyysiyksiköt, jotka tässä tutkimuksessa olivat sanat ja aihealueet. Aihealueet ja sanat liittyivät muun muassa erityislapseen, kuten lapsen kehityksellisiin haasteisiin tai haastavaan käytökseen; vanhempien resursseihin, kuten koettuun tyytyväisyyteen ja kompetenssiin sekä tarjottuun tukeen, kuten interventioihin minäpystyvyyden tukena. Tämän jälkeen siirryin aineiston luokitteluvaiheeseen, jossa muodostuivat tutkimuksen ylä- ja alakategoriat. Yläkategoriat kokosivat yhteen aineistosta samankaltaisia asioita, kuten tutkimukset, joissa tarkasteltiin erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä suhteessa saatuun tukeen. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysin tuloksena muodostin kolme yläkategoriaa: Minäpystyvyys vanhempien hyvinvoinnin näkökulmasta; Minäpystyvyys suhteessa lapseen ja Minäpystyvyys suhteessa vanhempien saamaan tukeen. Nämä yläkategoriat jakautuivat alakategorioihin riippuen siitä, miten ja mitä tutkimuksissa oli tutkittu. Taulukossa 2 on avattu analyysissa muodostuneet ylä- ja alakategoriat.

Taulukko 2: Erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä koskevien tutkimusten kategorisointi.

Yläkategoria	Alakategoria	Artikkelit*, jotka kuuluivat kategoriaan
1. Minäpystyvyys vanhempien hyvinvoinnin näkökulmasta	A. Vanhempien resurssit	2; 8; 15; 18.
	B. Tekijät, haastavat hyvinvointia	jotka 9;16; 21.
2. Minäpystyvyys suhteessa lapseen	C. Lapsen käytös	haastava 12; 14; 19.
	D. Lapsen kehitykselliset haasteet	5; 10; 13.
	E. Vanhempien osallistuminen	17; 20.
3. Minäpystyvyys suhteessa vanhemmille tarjottuun tukeen	F. Vanhempien minäpystyvyys ja tarjottu vanhemmuudelle	1; 3; 4; 22; 23.

Artikkelit* lueteltu Julkaisussa I (ks. Liite 4)

Seuraavassa analyysin vaiheessa luin artikkelit uudelleen siitä näkökulmasta, millaisia suosituksia vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi tutkimuksissa annetaan. Kaikki artikkelit (n=21), jotka sisälsivät jonkinlaisia ehdotuksia, hyödynnettiin vastaamaan tähän tutkimuskysymykseen. Ehdotukset jaoin kolmeen yläkategoriaan: Sosiaalinen tuki ja palvelut; Vanhempien hyvinvoinnin tukeminen ja Vanhemmille tarjotut tiedot ja taidot.

Taulukko 3: Ehdotukset erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi.

Kategoriat	Artikkelit*, jotka kuuluivat kategoriaan.
1. Sosiaalinen tuki ja palvelut	14; 17; 21.
2. Tuki vanhempien hyvinvoinnille	2; 6; 7; 9; 15.
3. Vanhemmille tarjotut tiedot ja taidot	1; 3; 4; 8; 11; 12; 13; 16; 18; 19; 20; 22; 23.

Artikkelit* lueteltu Julkaisussa I (ks. Liite 4)

3.3.2 Osatutkimus II: Fenomenografinen ja tilastollinen analyysi

Osatutkimuksen II aineistojen analyysi jakautui laadulliseen fenomenografiseen analyysiin ja tilastolliseen analyysiin. Seuraavaksi käsittelen, kuinka analyysit etenevät, millaisia ratkaisuja analyyseissa tein ja kuinka päädyin lopullisiin tuloksiin analyysin pohjalta.

Fenomenografinen analyysi

Fenomenografinen analyysi tarkastelee ihmisten erilaisia käsityksiä ilmiöistä ja niiden merkityksistä (Marton & Booth, 1997). Sen tavoitteena on muodostaa kollektiivinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä analysoimalla yksilöiden kuvauksia eli tässä tutkimuksessa kuvaus erityislasten vanhempien minäpystyvyydskäsityksistä. Analyysi perustuu induktiiviseen tutkimusotteeseen eli aineistolähtöisyyteen, jossa teorit eivät ohjaa tuloksena muodostuvien kuvauskategorioiden muodostumista, mutta aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa käydään keskustelua (Huusko & Paloniemi, 2006; Uljens, 1989).

Fenomenografiassa käsitys ymmärretään merkityksenantoprosessiksi, joka rakentuu yksilön kokemusten reflektoinnin myötä (Huusko & Paloniemi, 2006; Niikko, 2003). Näitä tarkastellaan vuorovaikutteisesta näkökulmasta, jossa ihminen ja ympäristö havaitaan toisiinsa kietoutuneina, eivät erillisinä toisistaan (Marton & Booth, 1997). Käsitykset ymmärretään myös kontekstuaalisina eli ne rakentuvat

sosiaalisesti ja merkityksenä tietyissä tilanteissa. Sama ilmaisu voi saada eri merkityksen eri yhteyksissä, ja niitä voidaan ymmärtää vain omassa kontekstissaan (Huusko & Paloniemi, 2006). Fenomenografisen analyysin tuloksissa näkyy tutkijan käsitys siitä, millaisia käsityksiä tutkimukseen osallistuneilla on tarkasteltavasta ilmiöstä (Marton & Booth, 1997). Jokaista merkitystä siis tulkitaan suhteessa koko aineistoon eli verrataan samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia niiden välillä (Åkerlind ym., 2005).

Fenomenografisen analyysin keskeinen tulos ovat kuvauskategoriat, jotka muodostuvat aineiston pohjalta (Marton & Booth, 1997; Marton, 2005). Kuvauskategorioiden väliset suhteet muodostavat tulosavaruuden. Kategoriat ovat loogisessa ja hierarkkisessa suhteessa toisiinsa ja kuvaavat kokemusten vaihtelua (Marton & Booth, 1997; Marton, 2005). Niiden muodostaminen voi perustua horisontaaliseen, vertikaaliseen tai hierarkkiseen järjestelyyn (Huusko & Paloniemi, 2006). Tässä tutkimuksessa sovelsin horisontaalista kategorisointia, jossa kategoriat, kuvaavat ne sitten vahvaa tai heikkoa minäpystyvyyden tasoa, ovat keskenään samanarvoisia. Luotujen kategorioiden tarkoitus on jäsentää ja tuoda esiin keskeiset ajatukset ja ilmaukset aineistosta (Cherry, 2005).

Tutkimuksessani olen lisännyt fenomenografisen analyysin luotettavuutta kuvaamalla analyysin yksityiskohtaisesti ja käyttämällä aineistolainauksia, joiden avulla lukija voi seurata päättelyprosessia (Niikko, 2003; Ulfens, 1989). Tuloksissa näkyy minun tutkijana tekemäni tulkinta siitä, millaisia käsityksiä vastaajilla on tutkittavasta ilmiöstä (Marton & Booth, 1997).

1. vaihe: Aluksi luin aineiston useaan kertaan läpi keskittyen tutkimuskohteena olevaan ilmiöön eli minäpystyvyyttä kuvaaviin käsityksiin. Alleviivasin aineiston kannalta merkitykselliset ilmaukset, merkitysyksiköt. Tässä vaiheessa olennaista oli tunnistaa ja kuvata erityislasten vanhempien tapoja kokea tai ymmärtää minäpystyvyys yleisellä tasolla (Kettunen & Tynjälä, 2018; Marton, 1988; Marton & Booth, 1997; Niikko, 2003). Merkitysyksiköt merkitsin aineistoon erivärisin yliviivauksin. Merkitysyksiköt olivat laajuudeltaan erilaisia ja muodostuivat lauseesta, useammasta virkkeestä tai pidemmästä tekstikappaleesta. Nämä muodostuneet teemat toimivat kuvauskategorioiden pohjana. Teemat olivat muun muassa seuraavanlaisia: ”Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus onnistunutta”; ”Läheisiltä saatu tuki tärkeää arjessa (omat vanhemmat, puoliso, ystävät)” ja ”Päivän struktuuri ja rutiinit sujuvat”.

2. vaihe: Toisessa analyysin vaiheessa keskityin tunnistamaan merkitysten välisiä suhteita, laadullisia eroja, joiden suhteen nämä eri käsitykset eroavat toisistaan. Havaittujen erojen avulla käsitykset voidaan käsityksiä kuvaavien kuvauskategorioiden avulla asettaa hierarkkiseen järjestykseen (Marton & Booth, 1997; Marton & Pong, 2005; Åkerlind, 2005). Tässä vaiheessa lajittelemalla merkitykselliset ilmaukset ja ryhmittelemällä ne teemoiksi vertailemalla ilmausten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämä prosessi liikkuu yksittäisten ilmausten ja niiden kontekstin välillä paljastaen analysoitavalle käsitykselle ominaisia piirteitä (Marton, 1988; Niikko, 2003; Ulfens,

1989). Vertailin samaan kategoriaan kuuluvia ilmauksia ja vertasin niitä muiden ryhmien ilmauksiin. Vertailua suoritin muun muassa sen perusteella, oliko ilmaus vanhemman vai lapsen näkökulmasta.

3. vaihe: Tässä vaiheessa määrittelin kategoriat ja niiden rajat vertaamalla merkityksyksiköitä koko aineiston merkitysten joukkoon (Kettunen & Tynjälä, 2018; Marton, 1988; Niikko, 2003). Kategoriat muodostuvat kerätyn tiedon perusteella. Kategoriat muodostin niin, että ne olivat selkeässä suhteessa toisiinsa. Kategorioiden sisällä vertailin ilmauksia toisiinsa sekä tein vertailua muiden kategorioiden ilmausten välillä. Esimerkiksi muodostaessani alakategorioita ”Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa” ja ”Vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta” tein erottelua siinä, kuvasiko vanhempi omia onnistumisiaan arjessa itsestään riippuviksi vai kuvasiko hän onnistumisiaan, jotka liittyivät hänen lapseensa. Muodostetut kategoriat pitävät sisällään käsitysten erityispiirteet ja ne on liitetty aineistoon suorien lainausten avulla.

4. vaihe: Analyysin viimeisessä vaiheessa yhdistin kategoriat ylemmän tason kuvauskategorioiksi teoreettisten lähtökohtien perusteella (Entwistle, 1997; Marton, 1988; Niikko 2003). Kuvauskategoriat ovat abstrakteja konstruktioita, jotka ilmentävät aineistossa esiin tulleiden käsitysten ja kokemusten ominaispiirteitä. Kuvauskategorioita muokataan, kunnes löydetään selkein ja niukin tapa ilmaista informanttien kokemuksia. Jokaisen käsityksen ja kokemuksen tuli mahtua johonkin näistä kategorioista (Entwistle, 1997; Marton, 1988; Niikko 2003). Tässä vaiheessa siis yhdistin alakategoriat minäpystyvyyden teoreettisista lähtökohdista käsin ylemmän tason kategorioiksi, kuvauskategorioiksi.

Analyysin tuloksena muodostin kaksi kuvauskategoriaa: 1) vanhemmuutta tukevat tekijät ja 2) vanhemmuutta haastavat tekijät. Nämä kuvauskategoriat luovat kuvaa siitä, mitkä tekijät tukevat ja haastavat vanhempien minäpystyvyyttä vanhemmuuden arjessa sekä millainen on heidän käsityksensä minäpystyvyydestään. Sekä vanhemmuutta tukevat että sitä haastavat tekijät jakautuivat fenomenografisen analyysin tuloksena samoihin osa-alueisiin: Vanhempaan itseensä, lapseen sekä ympäristöön, kuten perheen elinympäristöön, liittyviin ulottuvuuksiin.

Tilastollinen analyysi

Toisen osatutkimuksen aineiston toiseksi analyysimenetelmäksi valikoitui määrällinen analyysimenetelmä. Erityislasten vanhempien minäpystyvyyssätykset muunsin informaatioksi hyödyntämällä saatuja numeerisia havaintotuloksia tulosten kuvaamiseen ja selittämiseen (Bilgin, 2017). Tässä väitöskirjan osatutkimuksena julkaistussa artikkelissa toteutettiin pro gradu -tutkielmaan verrattuna rajatumpi analyysi samasta aineistosta. Analyysissa hyödynsin sekä kuvailevia että monimuuttujamenetelmiä. Kuvailevista menetelmistä analyysissa hyödynnettiin frekvenssijakaumia ja tilastollisia tunnuslukuja. Monimenetelmällisestä puolestaan hyödynnettiin pääkomponentti- ja ryhmittelyanalyysia. Tähän tutkimukseen määrällinen

analyysi oli luonteva, koska tavoitteena on ominaisuuksien tai ilmiöiden ja niiden välisten suhteiden systemaattinen empiirinen tutkiminen eli tässä tutkimuksessa erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tarkastelu (Togia & Malliari, 2017).

Ennen määrällisen aineiston käsittelyä lasin aineiston Webropolista tietokoneelleni. Siirsin sen ensin Exceliin ja edelleen SPSS-ohjelmaan (Versio 22) suljetujen kysymysten osalta. Tietojen siirron jälkeen laadin jokaisesta kysymyksestä frekvenssitaulukon ja vertasin tietoja Webropolin tietoihin varmistaakseni siirron oikeellisuuden. Tutkimuksen havaintoaineisto koostuu erityislasten vanhempien vastauksista, jotka toimivat tutkimuksen kohteina ja auttoivat vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Muuttujat nimesin niiden esiintymisjärjestyksen mukaisesti kyselylomakkeessa, esimerkiksi kysymys 1 sai nimekseen 'ks1'. Jokaiselle muuttujalle annoin myös kuvailevan otsikon (Label), kuten kysymyksen 1 kohdalla: 'Kun asetan itselleni tavoitteita, uskon, että pystyn ne myös saavuttamaan'. SPSS-ohjelmaan vietäessä määritin muuttujien arvot 1 = Ei sovi minuun ollenkaan, 2 = Sopii minuun melko huonosti, 3 = Ei sovi minuun hyvin eikä huonosti, 4 = Sopii minuun melko hyvin ja 5 = Sopii minuun erittäin hyvin. Poistin muuttujista desimaalit selkeyden vuoksi (1,00 = 1). Sukupuoli-muuttujan arvot olivat: 1 = mies, 2 = nainen ja 3 = muu. Paikkakunnat jaettiin 11 eri arvoon. Ikä-muuttuja sai seuraavat arvot: 1 = 18–29 vuotta, 2 = 30–62 vuotta, 3 = 63–79 vuotta ja 4 = yli 80 vuotta. Aineistossa kaikki vanhemmat sijoittuivat ikämuuttujaan 2 (30–62 vuotta).

Aloitin varsinaisen analyysin faktorianalyysillä, jonka tavoitteena oli tunnistaa aineiston taustalla oleva rakenne. Tarkastelin muuttujien keskinäistä riippuvuutta eli korrelaatiota (Fabrigar & Wegener, 2012). Faktorianalyysi auttaa tunnistamaan muuttujien yhteisiä taustatekijöitä (Fabrigar & Wegener, 2012) ja ryhmittelemään muuttujia tehokkaasti (Hair ym., 1998). Sen käyttö tässä analyysissä oli mahdollista, koska muuttujat olivat välimatka-asteikollisia, Likert-asteikollisia väittämiä (Kananen, 2011). Faktorianalyysin tarkoituksena oli siis tarkastella muuttujien välistä riippuvuutta ja tiivistää mitattujen muuttujien informaatio muutamaaan keskeiseen faktoriin säilyttäen samalla suurin osa alkuperäisten muuttujien vaihtelusta. Uusiin muuttujiin valikoituivat ne alkuperäiset muuttujat, joihin vastaajat olivat vastanneet samansuuntaisesti (Fabrigar & Wegener, 2012; Nummenmaa, 2006; Tähtinen ym., 2011). Vahva korrelaatio viittaa siihen, että muuttujat mittaavat samaa ilmiötä, kun taas heikko korrelaatio osoittaa, että ne edustavat saman ulottuvuuden eri ääripäitä (Hair ym., 1998; Jokivuori & Hietala, 2007).

Siinä missä fenomenografista analyysia ohjasi vahvasti aineisto, faktorianalyysi perustui teoriaan, joten tutkimuksessa käytettiin sekä yleistä faktorimallia (faktorianalyysi) että konfirmatorista analyysia. Kyselylomakkeen väittämät (muuttujat) oli järjestetty minäpystyvyyden lähteiden mukaan (aiemmat kokemukset, mallioppiminen, ympäristöltä saatu palaute sekä tunteet ja tuntemukset) vanhempien käsitysten kartoittamiseksi. Myös faktorit muodostin tämän jaottelun pohjalta.

Faktorilatauksia voidaan arvioida matemaattisesti tai käytännöllisyyden näkökulmasta. Yleisesti latauksia yli $(\pm)0,30$ pidetään minimivaatimuksena, yli $(\pm)0,40$ merkittävänä ja yli $(\pm)0,50$ käytännössä tärkeinä, erityisesti kun otoskoko on vähintään 100. Pienemmillä otoksilla raja-arvo on yli $(\pm)0,30$ (Hair ym., 1998). Tässä tutkimuksessa otoskoko oli 61 ($n=61$), joten ensisijaisesti tarkasteltiin latauksia yli $(\pm)0,30$. Lisäksi arvioin muuttujien Cronbachin Alfa -arvoja ja niiden perusteella päätin summamuuttujien muodostamiseen sisällytettävät muuttujat. Mikäli muuttujan poistaminen ei merkittävästi vaikuttanut Cronbachin Alfaan, säilytin muuttujan tarkastelussa. Faktorianalyysin ja reliabiliteettitarkastelun jälkeen muodostin summamuuttujat. Summamuuttuja yhdistää vähintään kaksi samalla tavalla mitattua muuttujaa yhdeksi mittariksi (Valli, 2015). Muodostin summamuuttujat MEAN-funktiolla eli keskiarvoestimoidulla summamuuttujalla, jonka etuna on sen vakioitu vaihteluväli. Esimerkiksi viisiportaisella Likert-asteikolla muodostetun summamuuttujan vaihteluväli säilyy ennallaan (Jokivuori & Hietala, 2007).

Ensimmäisen pääkomponentin muodostin väittämistä 1–7 ($\alpha = 0,813$). Toisen pääkomponentin muodostin väittämille 8 ja 11–15 ($\alpha = 0,766$). Kolmannen pääkomponentin tein väittämistä 16–23 ja 15 ($\alpha = 0,715$). Neljännen pääkomponentin muodostin väittämien 26–36 perusteella ($\alpha = 0,842$). Rotaatiota en muodostanut kyseiselle pääkomponenttiratkaisulle. Muodostuneista pääkomponenteista laskin summamuuttujat käyttäen MEAN-komentoa: aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset, mallioppiminen ja muilta saatu tuki, ympäristöltä saatu palaute sekä tunteet ja tuntemukset.

Summamuuttujien muodostamisen jälkeen laadin Boxplot-kuvion eli laatikko- ja -jana-kuvion, jonka avulla havainnollistin vastausten jakautumista kaikissa väittämäkategorioissa yleisellä tasolla (Tähtinen ym., 2011). Summamuuttujien jakautumisen tarkastelussa havaitsin, että kaikkien neljän summamuuttujan mediaanit sijoittuivat asteikon arvo 3 yläpuolelle ($Md > 3$), eli akselille ”Ei sovi minuun hyvin eikä huonosti” – ”Sopii minuun erittäin hyvin”. Tämä viittaa siihen, että kaikki minäpystyvyyden osa-alueet ovat merkityksellisiä erityislasten vanhempien minäpystyvyydelle.

Ryhmittelyanalyysia eli klusterianalyysia käytin vanhempien vastausten perusteella muodostuvien ryhmien tunnistamiseen (Daimajer ym., 2022; Nummenmaa, 2006; Tähtinen ym., 2011). Ryhmät muodostuivat siis sen perusteella, millaisia vastauksia vanhemmat olivat kysymyksiin antaneet. Ryhmät muodostin faktorianalyysin avulla saatujen jatkuvien summamuuttujien ja Boxplot-kuvion pohjalta. Ryhmittelyanalyysin tavoitteena oli löytää aineistosta havainnot, jotka olivat selvästi toistensa kaltaisia ja jakaa ne mahdollisimman homogeenisiin ryhmiin. Ryhmien tuli olla keskenään erilaisia, mutta niiden sisällä havainnot mahdollisimman samankaltaisia (Daimajer ym., 2022; Nummenmaa, 2006; Tähtinen ym., 2011). Vastaajaryhmien keskiarvot kussakin muuttujassa perustuivat heidän Likert-asteikollansa antamiinsa vastauksiin. Tässä tutkimuksessa arvioin vanhempien suljettuihin kysymyksiin antamia vastauksia sen perusteella, mille tasolle ne asettuivat Likert-asteikolla. Mitä

suurempi arvo, sitä vahvempi vanhemman minäpystyvyyden taso; pienemmät arvot puolestaan kuvaavat heikompaa minäpystyvyyden tasoa. Analyysin perusteella, mitä enemmän väittämä sopi vastaajaan, sitä vahvemmaksi hänen minäpystyvyytensä voidaan tulkita. Jos vastausten keskiarvo on alle 2,5, minäpystyvyys on heikko. Arvojen ollessa 2,5–3,5 välillä, minäpystyvyys on keskivahva. Kun keskiarvo ylittää 3,5, se viittaa vahvaan minäpystyvyyteen.

Ryhmittelyanalyysia hyödyntäen jaoin vanhemmat kolmeen ryhmään: 1) Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi (n = 18), 2) Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi (n = 26) ja 3) Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys (n = 17). Jatkoanalyysia rajaamalla tarkastelun vahvaa minäpystyvyyttä tukeviin elementteihin laadulliseksi ja määrälliseksi luokitelluista aineistoista. Laadullisesta aineistosta tuloksista keskityn erityisesti vanhemmuutta tukeviin tekijöihin, jotka liittyivät vanhempaan itseensä, lapsen sekä ympäristöön. Ryhmittelyanalyysin tuloksista keskityin erityisesti kolmannen vastaajaryhmän vastauksiin eli vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys. Tuloksena muodostui analyysien yhtymäkohdista löytyvät tekijät, jotka tukevat vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia ja muodostivat kuvauksen onnistuneesta vanhemmuudesta.

3.3.3 Osatutkimus III: Narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi

Osatutkimuksessa III aineiston analyysissä hyödynsin narratiiviselle tutkimukselle tyypillisiä menetelmiä: narratiivien ja narratiivista analyysia, jotka Polkinghorne (1995) erottaa toisistaan. Narratiivien analyysi tarkoittaa esimerkiksi tyyppien tai metaforien kategorisointia. Narratiivinen analyysi puolestaan tarkoittaa narratiivin rakentamista alkuperäisten kertomusten pohjalta.

Narratiivien analyysi

Osatutkimuksen III analyysi paikantui narratiivien analyysiin, jossa tarkastellaan aineistoa kokonaisuutena (Kohonen, 2011). Analyysissa luokittelin tarinat erilaisiin kategorioihin esimerkiksi tyyppien, teemojen tai metaforien avulla kvalitatiivisen tutkimuksen analyysitapojen kaltaisesti. Kun narratiivista aineistoa lähdetään analysoimaan, on tärkeää, että aineiston tarkastelu aloitetaan avoimella lukemisella. Aineisto saa ensin ”puhua” tutkijalle, jonka jälkeen tutkija voi tarkastella aineistoa eri näkökulmista ja esittää itselleen uusia kysymyksiä (Kohonen, 2011). Narratiivien analyysin lisäksi sovelsin Lieblichin ym. (1998) holistinen vs. kategorinen ja sisällöllinen vs. muodollinen -jaottelua. Nämä kaksi pääluottuvuutta ovat toisistaan riippumattomia, ja yhdistämällä ne saadaan neljä erilaista tapaa analysoida narratiivista aineistoa: holistis-sisällöllinen, holistis-muodollinen, kategoris-sisällöllinen ja kategoris-muodollinen (Lieblich ym., 1998). Tässä tutkimuksessa käytin Lieblichin ym. (1998) jaotteluun pohjautuvaa kategoris-sisällöllistä analyysimenetelmää.

Aloitin analyysin vanhempien kertomusten lukemisesta sekä erilaisten luovien toimintojen tunnistamisesta. Kertomukset olivat yhden virkkeen tai useamman

virkkeen pituisia. Aluksi etsin teksteistä samankaltaisuuksia ja koodasin ne aineistoon erivärisin yliviivauksin. Tämän jälkeen jaoin huomiot kahteen ryhmään sen perusteella, edustivatko ne arjen luovuutta vai minäpystyvyyttä. Tämän jälkeen vertailin kategorioita ja paikansin niiden samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia.

Arjen aikataulutukseen, rakenteeseen, struktuuriin ja lapsen erityistarpeisiin liittyvät tilanteet sekä arjen odottamattomat ja haastavat tilanteet yhdistettiin analyysissa *tilannesidonnaista arkipäivän luovuutta* kuvaaviksi asioiksi. Puolestaan käytännön ratkaisut, joita vanhemmat hyödynsivät arjessaan päivittäin, kuten lapsikohtaiset toimintatavat tai käytännön toiminta vanhempana, muodostivat yhdessä narratiivin *käytännöllisestä arkipäivän luovuudesta*. Analyysi vanhemmuuden käytänteistä sisälsi kuvauksia oman toiminnan, rutiinien ja käyttäytymisen muokkaamisesta osaksi jokapäiväistä arjen luovuuttaan erityislapsen vanhempana.

Arjen luovuuden ja minäpystyvyyden välinen suhde jäsenyi kahteen kuvaukseen: kyky hallita arkea ja onnistumisen kokemukset. Kykyyn hallita arkea liittyivät kuvaukset rutiineista ja struktuurista, saadusta tuesta sekä vanhemman kokemuksesta arjen ja vapaa-ajan sujuvuudesta. Onnistumisen kokemukset puolestaan liittyivät sekä lapseen että vanhemman omaan toimintaan. Vanhemmat kuvasivat myös tilanteita, jotka he kokivat erityislapsen arjessa erityisen haastaviksi. Molemmat, arjen hallinta ja onnistumiset, toivat esiin vanhempien minäpystyvyyden kokemuksia sekä myönteisissä että kielteisissä arjen tapahtumissa vanhempien kertomuksissa.

Narratiivinen analyysi

Narratiivien analyysin jälkeen jatkoin narratiiviseen analyysiin keskittyen siihen, miten vanhempien kertomukset voitiin luokitella meta-konstruktioiksi (Polkinghorne, 1995). Narratiivien analyysissa muodostuneita kategorioita hyödynnettiin tämän analyysin pohjana. Tässä analyysivaiheessa keskityin kertomusten kokonaisvaltaiseen tulkintaan hyödyntäen narratiivien analyysissa muodostuneita kategorioita narratiivisen analyysin lähtökohtina. Kategorioiden perusteella arjen luovuus näyttäytyy keskeisenä ja moniulotteisena ulottuvuutena vanhempien minäpystyvyydelle. Vanhemman kyky tunnistaa luovuutta edellyttävät tilanteet sekä valmius soveltaa vaihtoehtoisia toimintatapoja edistävät minäpystyvyyden vahvistumista. Korkea minäpystyvyys ilmenee arjen hallinnan kokemuksena ja kykyinä vastata lapsen tarpeisiin. Vastaavasti riittämättömyyden tunne ja kokemus luovuuden vaatimusten kuormittavuudesta näyttäytyivät minäpystyvyyttä heikentävinä tekijöinä.

Hyödynsin Polkinghornen (1995) narratiivista analyysia, jossa vanhempien kertomuksista muodostin uusia kertomuksia nelikenttämallin avulla. Aiempi analyysi painottui yhteisiin teemoihin ja yhtäläisyyksiin aineistossa. Jokainen kertomus tulee ymmärtää narratiivisessa lähestymistavassa yksilöllisenä ja ainutlaatuisena, vaikka niistä on löydettävissä yhtäläisyyksiä (Heikkinen, 2001). Analysoin kertomuksia kysyen, mitkä teemat olivat vahvemmin ja mitkä heikommin läsnä käyttäen nelikenttää. Analyysi osoitti, että kertomukset erosivat toisistaan siinä, miten vahvasti

eri teemat olivat niissä läsnä, ja näin pystyin ryhmittelemään kertomukset niin, että niistä muodostui nelikenttämatriisi (Eskola, 2010).

Aineiston kertomuksista ilmeni arjen luovuus arkipäiväisissä tilanteissa sekä arjen luovuuden ja vanhemman minäpystyvyyden välinen suhde. Niiden pohjalta muodostin löytämiini kategorioihin perustuvan typologian, jonka ulottuvuudet olivat Vanhemman vahva kyky lapsikeskeiseen arjen luovuuteen vs. Matala kyky lapsikeskeiseen arjen luovuuteen sekä Vanhemman rooli koetaan kuormittavana vs. Vanhemman roolista nautitaan. Näiden kategorioiden pohjalta analysoin, millaisiksi vanhemmat rakentavat omaa toimijuuttaan kertomuksissaan, ja tämän perusteella hahmottui typologian neljä päälinjaa. Näiden ulottuvuuksien muodostamiin risteyskohtiin rakentui neljä erilaista vanhemmuuden tyyppitarinaa, jotka kuvaavat arjen luovuuden ja vanhempien minäpystyvyyden välistä suhdetta. Vanhemmuustyyppit olivat seuraavat: kukoistava vanhemmuus; vanhemmat, joiden odotukset eivät täyty; riittämättömyyden tunteita kokevat vanhemmat sekä hyväntahtoinen vanhemmuus rajallisin perustein. Nämä tyyppitarinat kuvaavat sitä, millaisena vanhempien minäpystyvyys näyttäytyy (heikko/vahva), miten he hyödyntävät arjen luovuutta arjessaan, miten vanhemmat kokevat pystyvänsä toimimaan erityislapsensa kanssa sekä millaisesta tuesta he hyötyisivät minäpystyvyyden ja arjen luovuuden kannalta.

3.4 Eettiset kysymykset ja tutkijan positio

Tutkimusprosessin aikana olen käynyt läpi useita vaiheita, joissa minun on tullut tehdä päätöksiä liittyen tutkimukseni eri vaiheisiin (Juuti & Puusa, 2020). Päätökset ovat liittyneet siihen, kuinka kerään tutkimusaineiston, millaisia analyysimenetelmiä hyödynnän sekä kuinka tutkimuksen tuloksia tulkitsen. Tutkija onkin osana tutkimusprosessia, jossa hänen käsityksensä, arvonsa ja uskomuksensa vaikuttavat tutkimusprosessin taustalla (Silverman, 2000). Kaikissa tutkimuksen vaiheissa tutkijana minun on myös täytynyt ottaa huomioon tutkimusetiikka (Puusa & Julkunen, 2020). Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) n.d.) hyviin tieteellisiin peruseriaatteisiin kuuluvat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Tutkimuseettiset kysymykset liittyvät siis jokaiseen ratkaisuun, mitkä tutkijana teen tutkimuksessani, ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen muodostaa koko tutkimuksen uskottavuuden perustan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009). Tutkimuseettiset kysymykset ovat liittyneet tutkimusaiheeni valintaan, omaan positiooni tutkijana, tutkimusaineiston hankintaan sekä sen käsittelyyn.

Eettisyyttä voidaan tarkastella myös kunnioituksen ja ihmisarvon näkökulmasta (Keiski ym., 2023; TENK, 2023). Tämä periaate on ohjannut työtäni erityisesti aineistonkeruun ja aineiston analyysin yhteydessä. Korostin vanhemmille, että kyselyihin vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Lisäksi huolehdin siitä, että vanhemmat

saivat riittävästi tietoa tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta. Saatekirjeissä (osatutkimus II ja osatutkimus III) avasin tutkimuksen taustaa, tutkimukseni tavoitteet ja esittelin ohjaajat. Painotin saatekirjeissä myös sitä, että vastaukset raportoidaan siten, ettei yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa.

Luottamuksellisuuden ja anonyymiteetin näkökulmasta tutkittaville ei tule luvata tunnistamattomuutta, ellei se ole aidosti toteutettavissa (TENK, 2023). Tässä tutkimuksessa olen huolehtinut vanhempien yksityisyyden suojasta niin, ettei osallistujia voida tunnistaa. Osatutkimusten II ja III aineisto kerättiin työharjoitteluni aikana Erityislasten Omaiset ELO ry:ssä, mikä tuki kontekstuaalista relevanssia. Tutkimuksesta tiedotettiin avoimesti järjestön kanavissa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusta (TENK, 2023) noudatettiin tietosuojan, yksityisyyden ja aineiston käsittelyn osalta. Aineisto säilytettiin vain minun käytössäni olevalla kovalevyllä ja lukitussa kaapissa. Vastaajien anonyymiteetti varmistettiin koodauksella (V1, V2 jne.), ja mahdolliset tunnistetiedot (sähköpostiosoitteet) tuhosin heti arvонnan jälkeen. En ole myöskään kerännyt sellaisia taustatietoja tai muita tunnistetietoja, joiden perusteella osallistujat voitaisiin tunnistaa aineistosta.

Tutkijan tulkintaa ohjaa väistämättä hänen oma esiyymmärryksensä, minkä vuoksi koen tärkeäksi tuoda esiin oman roolini suhteessa tutkimukseen. Työhistoriani ja henkilökohtaiset näkemykseni voivat vaikuttaa tutkimusprosessiin. Olen kuitenkin johdonmukaisesti siirtänyt mahdolliset ennakko-oletukseni sivuun ja antanut aineiston ohjata tulkintaani. Tutkimuksessa minun on tullut myös perehtyä huolella teoreettiseen viitekehykseen ja aiempiin mittareihin, joita oli luotu minäpystyvyyden mittaamiseen. Teoreettisen viitekehyksen luominen oli osaltaan haasteellista muun muassa käsitteiden moniulotteisuuden takia, sillä esimerkiksi minäpystyvyyden lähikäsitteitä ovat elämänhallinnan tunne ja itsetunto. Osatutkimuksessa II minun täytyi tutkijana tehdä valintoja analyysiin liittyen. Määrällinen analyysi edellytti minulta muun muassa valintoja sen suhteen, mitä faktorimallia analyysissa käytin.

Tehtäväni on ollut tuoda osallistujien ääni esiin heidän narratiiveistaan sekä käsitteistään fenomenografisessa analyysissa. Tutkimusaiheeni on sensitiivinen, koska tutkin erityislasten vanhemmuutta ja heidän minäpystyvyyttään. Vanhemman kokemus erityislapsen vanhemmuudesta muodostuu sekä hänen omasta kokemuksestaan että siitä, miten yhteiskunnassa puhutaan erityislapsen vanhemmuudesta. Tästä syystä minun on tullut olla sensitiivinen lähestyessäni vanhemmuutta sekä minäpystyvyyden kokemusta. Erityislasten vanhemmuus voikin herättää tunteita juuri siksi, että se koskettaa sekä perheiden henkilökohtaisia kokemuksia että laajempia yhteiskunnallisia ja koulutuspoliittisia kysymyksiä. Perheiden kokemukset vaihtelevat: Osa vanhemmista kokee jatkuvaa riittämättömyyttä, uupumusta ja tuen puutetta sekä itselleen että lapselleen. Vastaavasti toisessa perheessä vanhemmilla on resursseja ja lapsi saa tarvitsemaansa tukea, jolloin aihe voi herättää heissä erilaisia tunteita. Nämä molemmat kokemukset ovat tärkeitä oman tutkimukseni kannalta.

4 Tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni keskeisimmät tulokset osatutkimuksittain. Kunkin osatutkimuksen tulosten esittelyn jälkeen arvioin myös tutkimuksen luotettavuutta.

4.1 Osatutkimus I: Erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä koskeva tutkimus ja tukemisen suunnat

Osatutkimuksessa I kartoitin, miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu vuosina 2000–2020 sekä mitä ehdotuksia erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi näissä tutkimuksissa annetaan. Erityislasten minäpystyvyyteen liittyvissä tutkimuksissa tunnistin kolme pääteemaa, jotka olivat vanhempien minäpystyvyyteen ja hyvinvointiin liittyvät tekijät, vanhemman minäpystyvyys suhteessa lapseen ja vanhempien minäpystyvyys suhteessa tarjottuun tukeen.

4.1.1 Tutkimuksen pääsisällöt ja esitetyt tukimuodot

Vanhempien minäpystyvyyteen ja hyvinvointiin liittyviä tekijöitä tarkastelleet tutkimukset kartoittivat sekä vanhempien käytettävissä olevia resursseja että minäpystyvyyttä haastavia tekijöitä. Näissä tutkimuksissa on tarkasteltu vanhempien minäpystyvyyttä suhteessa koettuun vanhemmuuden tyytyväisyyteen ja elämän merkityksellisyyteen (Mas ym., 2019), koettuun stressiin (Huang & Zheng, 2016; May ym., 2015), vanhemmuudessa koettuihin haasteisiin (Weiss ym., 2016), minäkuvaan ja myötätuntoon (Conti, 2015) sekä vanhempien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen (Hodgetts ym., 2013; Schrott ym., 2018).

Vanhempien minäpystyvyyttä suhteessa lapseen käsiteltiin tutkimuksissa, joissa tarkasteltiin lapsen haastavaa käyttäytymistä (Kabashima ym., 2020; Lu ym., 2021; Sofronoff & Farbotko, 2002) sekä lapsen kehityksellisiä haasteita (Emser ym., 2016; Kabiyea & Manor-Binyaminin, 2019) ja vanhempien osallistumista (Solish & Perry, 2008). Näissä tutkimuksissa selvitettiin vanhempien minäpystyvyyttä ja heidän kokemuksiaan lapsista, joilla oli kehityksellisiä haasteita tai jokin tarkkarajainen diagnoosi (Jahng, 2020; Kabashima ym., 2020). Osa tutkimuksista tarkasteli myös vanhemmille tarjotun tuen merkitystä tilanteissa, joissa perheessä oli esimerkiksi autismikirjon lapsi (Lu ym., 2021; Sofronoff & Farbotko, 2002). Vanhempien minäpystyvyyttä kartoitettiin hyödyntämällä erilaisia kyselylomakkeita ja interventioita.

Vanhempien osallistumista minäpystyvyyden näkökulmasta (Popa ym., 2012; Sottilish & Perry, 2008) tarkasteltiin muun muassa sen perusteella, miten he osallistui-
lapsensa koulutukseen ja käyttäytymisterapiaan.

Kolmannen yläkategorian muodostivat tutkimukset, joissa tarkasteltiin van-
hempien minäpystyvyyttä suhteessa heille tarjottuun tukeen. Näissä tutkimuksissa
vanhempien minäpystyvyyden vahvistamiseksi hyödynnettiin erilaisia interven-
tioita, sekä lyhyt- että pitkäkestoisia. Hyödynnetyt interventiot olivat videoint-
terventio (Dai ym., 2018) sekä TSP-interventio (Training and Support; Barlow
ym., 2006; Cullen & Barlow, 2004; Williams ym., 2005). Videointerventio sisälsi
koulutusohjelman, jonka tavoitteena oli lisätä vanhempien ymmärrystä autistisen
lapsen käyttäytymisestä sekä vahvistaa heidän minäpystyvyyttään. TSP-interven-
tion tarkoituksena oli opettaa vanhemmille hierontamenetelmiä, joita he voisivat
hyödyntää erityislapsensa kanssa arjessa. Lisäksi intervention tavoitteisiin kuului
tukea lasten unta, syömistä ja liikkumista sekä edistää vanhempien minäpystyvyyttä.
Tutkimuksissa pyrittiin myös tarjoamaan vanhemmille tietoa ja tukea erityislapsen
vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa (Dai ym., 2018; Zhou ym., 2019), sekä ke-
hittämään ja arvioimaan psykoedukatiivista terapiaa autismikirjon lasten perheissä
(Zhou ym., 2019).

Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi löytyvät havainnot
jaoiin sosiaaliseen tukeen ja palveluihin, vanhempien hyvinvoinnin tukemiseen sekä
vanhemmille tarjottuihin tietoihin ja taitoihin. Sosiaaliseen tukeen ja palveluihin
keskittyneet tutkimukset painottivat erityisesti, miten vanhemmat voivat tukea
erityislapsiaan ja millaiset tekijät tukevat vanhemman minäpystyvyyttä. Sosiaalisen
tuen, vanhemman resilienssin ja minäpystyvyyden havaittiin olevan yhteydessä
lapsen tunne- ja käyttäytymishaasteisiin (Lu ym., 2021; Weiss ym., 2016). Minä-
pystyvyyteen vaikuttivat vanhemman kokemukset palvelujärjestelmästä ja ammat-
tilaisista (Weiss ym., 2016). Yhteistyö ammattilaisten, kuten varhaiskasvatuksen
erityisopettajan kanssa (Popa ym., 2012), oli vanhemmille tärkeää, ja vanhemmat
kokivat olevansa aktiivisia toimijoita lapsensa kasvatuksessa. Epäluottamus ammat-
tilaisiin tai kokemus huonosta kohtelusta heikensi vanhemman luottamusta omiin
kykyihin tukea lastaan (Weiss ym., 2016). Palveluiden saavutettavuus ja tiedonsaanti
olivat olennaisessa asemassa minäpystyvyyden kannalta. Vanhemman positiivinen
suhtautuminen lapseensa ja hänen erityispiirteisiinsä tuki lapsen käyttäytymistä ja
hyvinvointia (Lu ym., 2021).

Tutkimukset, joissa käsiteltiin vanhempien hyvinvoinnin tukemista heidän mi-
näpystyvyytensä näkökulmasta, keskittyivät stressin hallintaan ja arjen sujumiseen.
Tutkimuksissa tuotiin esiin, että erityislasten vanhempien hyvinvoinnin tukemisen
keskeisiä elementtejä ovat stressinhallinta (Harty ym., 2007; Hastings & Symes,
2002; Huang & Zhou, 2016) sekä myötätuntoiset ja tietoisuustaitoja (Conti, 2015)
kehittävät interventiot minäpystyvyyden vahvistamiseksi. Stressinhallinnan keinoja
arvioitiin suhteessa vanhemman minäpystyvyyteen sekä kuinka positiivisia tunteita

voidaan ylläpitää vanhemmuuden vastoinikäymisistä huolimatta (Harty ym., 2007). Terapeuttinen tuki vaikutti positiivisesti stressinhallintaan sekä minäpystyvyyteen (Hastings & Symes, 2002). Sosiaalisen tuen puute lisäsi vanhempien stressiä, mikä yhdistyi heikkoon minäpystyvyyteen ja syyllisyyden tunteeseen. Samanlaista yhteyttä ei havaittu heikon minäpystyvyyden ja tiedon puutteen välillä (Huang & Zhou, 2016). Myötätuntoiset tavoitteet liittyen perhe-elämään lisäsivät vanhemman minäpystyvyyttä, ja tietoisuustaitoja tarjoavat interventiot suojasivat stressiltä (Conti, 2015). Perhekeskeiset menetelmät vahvistivat myös vanhempien minäpystyvyyttä ja uskomuksia liittyen vanhemmuuteensa (Mas ym., 2019).

Vanhemmille tarjotuissa tiedoissa ja taidoissa tutkimukset korostivat yhteisvanhemmuutta tukevia käytänteitä, kognitiivis-behavioraalisia menetelmiä (Barlow ym., 2006; Cullen & Barlow, 2004; Hodgetts ym., 2013), lyhyitä ja helposti saavutettavia työpajoja, kulttuurista sensitiivisyyttä (Kabiyeen & Manor-Binyamin, 2019) sekä etäinterventioita (Dai ym., 2018). Vanhempien sitoutuminen interventioihin ja työpajoihin oli keskeistä (Schrott ym., 2018; Williams ym., 2005). Vanhempien osallistuminen käyttäytymisinterventioon (IBI) (Solish & Perry, 2008), psykoedukatiiviseen terapiaan (FFTP) (Zhou ym., 2019) sekä kognitiivisia tekijöitä tukeviin interventioihin (Jiang ym., 2018) tukivat vanhempien minäpystyvyyttä vähentäen muun muassa ahdistusta ja masennusta (Zhou ym., 2019). Käyttäytymisterapeuttiset keinot olivat hyödyllisiä, kun tuettiin vanhempia, joiden lapsilla ilmeni haastavaa käyttäytymistä (Barlow ym., 2006; Cullen & Barlow, 2004; Hodgetts ym., 2013). Vanhempien saama tuki ja tieto siitä, kuinka vastata lapsen haastavaan käyttäytymiseen tuki heidän minäpystyvyyttään (Kabashima ym., 2020). Lisäksi varhaisen tuen käytännöt, jotka vahvistavat yhteisvanhemmuutta hyödyttävät sekä lapsia että vanhempia (May ym., 2015).

Kirjallisuuskatsauksen yhteenvedona havaitsin, että erityislasten vanhemmilla on tarve vahvemmalle sosiaaliselle tuelle ja tiedolle tuen palveluista. Lisäksi korostui kulttuurisensitiivisyyden merkitys vanhempien tavoittamiseksi eli tieto palveluista heidän omalla äidinkielellään. Hyvinvoinnin ja arjen haasteista selviytymisen tukemiseksi olisi hyvä keskittyä stressin ja negatiivisen leiman vähentämiseen sekä positiivisten vanhemmuuskokemusten ja vanhempien itsetunnon tukemiseen, jotta usko minäpystyvyydestä vahvistuisi. Interventoiden tulisi olla joustavia, tehokkaita ja tarjota mahdollisuudet osallistua ohjaukseen ja terapiatapaamisiin. Interventioissa olisi myös hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten motivoida eri minäpystyvyyden tasoilla olevia vanhempia ja varmistaa interventioihin sitoutuminen. Tutkimuksissa myös korostettiin varhaisen tuen tärkeyttä sekä vanhemmille että heidän lapsilleen. Kun vanhemmat ymmärtävät lapsiaan ja heillä on resursseja vastata heidän tarpeisiinsa, he pystyvät paremmin käsittelemään mahdollista lapsen haastavaa käyttäytymistä.

4.1.2 Osatutkimus I luotettavuuden arviointi

Tutkimukseni toteutin state-of-the-art -kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen etuna voidaan pitää sitä, että se antaa tutkijalle ja lukijalle ajantasaisen ja jäsennellyn katsauksen tietyistä aihealueista (Wee & Banister, 2015). Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tuoda esiin aiheeseen liittyvät tutkimusaukot sekä auttaa hahmottamaan käytettyjen menetelmien etuja ja haittoja (Wee & Banister, 2015). Tähän tutkimukseen valitsin state-of-the-art -kirjallisuuskatsauksen, koska sen avulla voidaan kartoittaa laaja-alaisesti ajankohtaista tutkimuskirjallisuutta (tässä vuosilta 2000–2020), tunnistaa tutkimusaukkoja ja tarjota uusia näkökulmia tarkasteltuun ilmiöön (Grant & Booth, 2009). State-of-the-art -kirjallisuuskatsaus antaa tutkijalle vapauden valita analysoitavat artikkelit ja määrittellä niiden määrän sekä keskittyä aiheen keskeisiin piirteisiin. Lisäksi se tarjoaa lukijalle tiiviin yleiskatsauksen ilman tarvetta perehtyä useisiin yksittäisiin tutkimuksiin (Grant & Booth, 2009). Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli tarkastella, millaisin menetelmin erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu ja millaisia keinoja sen tukemiseen on esitetty.

Tämän tyyppisen kirjallisuuskatsauksen heikkoutena voidaan pitää, että tiettyyn ajanhetkeen sidottu katsaus voi vääristää tutkimusalueen kehityskuvaa (Grant & Booth, 2009). Lisäksi tutkijan henkilökohtaiset painotukset voivat korostua (Grant & Booth, 2009). Tulokset tarjoavat kattavan katsauksen ajankohtaiseen tutkimustietoon ja auttavat siten hahmottamaan tulevaisuuden tutkimustarpeita ja kehityssuuntia.

Aineisto koostui 23 alkuperäistutkimuksesta, jotka olivat vertaisarvioituja ja julkaistu vuosina 2000–2020. Tutkimuksiin sisältyi sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä, mikä mahdollisti monipuolisen näkökulman muodostamisen siitä, kuinka erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu ja miten sitä voidaan tukea. Hakuprosessi perustuu useisiin hakukierroksiin ja erilaisten hakusanojen- ja yhdistelmien testaamiseen, mikä osoittaa systemaattista otetta aineiston muodostamisessa. Hakuprosessista olen kuvannut, mitä hakusanoja ja Boolean operaattoreita (AND, OR, NOT) olen käyttänyt (Wee & Banister, 2015). Hakusanoissa keskityin erityisesti seuraaviin teemoihin: vanhemmuus (parenting, parenthood, parents), erityislapset (children with disabilities, special needs, autism, ADHD, Down syndrome) ja minäpystyvyys (self-efficacy, parenting efficacy).

Tutkimukseni luotettavuuden näkökulmasta hakukriteerien määrittäminen ja systemaattinen käyttö ovat keskeisiä vahvuuksia. Määritellyt hakukriteerit ja usean kierroksen tietokantahaun avulla muodostettu aineisto tukee tutkimuksen luotettavuutta. Samalla on kuitenkin tärkeä tiedostaa, että valinnat, esimerkiksi rajaus vain sähköisiin ja tietyllä aikavälillä julkaistuihin tutkimuksiin, vaikuttavat siihen, mitä näkökulmia aineisto lopulta edustaa. Tutkimuksen haasteena voidaan esittää se, että hakusanojen valinta, vaikka teinkin useita hakukierroksia eri hakusanayhdistelmillä, voi ohjata tutkimuksen tuloksia. Valintakriteerien tuli pohjautua tutkimus-

kysymyksiin (Snyder, 2019). Tutkimukseni ei rajannut erityislasten vanhempia sen perusteella, onko heidän lapsellaan jokin tietty diagnoosi. Erityislapsen määrittely ei tässä tutkimuksessa perustunut tiettyihin diagnooseihin. Hakukierrosten aikana huomasin kuitenkin, että tarkempia tuloksia erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä käsittelevistä tutkimuksista löytyi, kun käytin diagnoosikohtaisia hakutermejä. Yleisluontoiset termit, kuten ”children with special needs” tai ”children with disabilities”, tuottivat vähemmän osuvia tuloksia.

Aineisto on luonnollinen eli olemassa minusta riippumatta, mutta tutkijana olen tehnyt ratkaisut, mitkä julkaisut aineistoon on valittu. Vaikka tavoitteena on pysyä puolueettomana, aineiston valinta ja painotukset heijastavat jossain määrin omia näkemyksiäni, taustojani ja preferenssejäni. Tutkijana tehtäväni on ollut tarjota puolueeton kuvaus siitä, miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu ja miten näiden tutkimusten perusteella sitä voidaan tukea.

4.2 Osatutkimus II: Erityislasten vanhempien käsitykset minäpystyvyydestä vanhemmuudessaan ja hyvinvoinnissaan

Osatutkimuksessa II tutkimuksen kohteena olivat erityislasten vanhempien käsitykset heidän omasta minäpystyvyydestään sekä millainen merkitys minäpystyvyydellä on heidän onnistuneelle vanhemmuudelleen ja hyvinvoinnilleen.

4.2.1 Onnistunutta vanhemmuutta tukevat tekijät

Fenomenografisen analyysin tuloksena muodostui kaksi pääasiallista kuvauskategoriaa: 1) vanhemmuutta tukevat tekijät ja 2) vanhemmuutta haastavat tekijät. Nämä kuvauskategoriat ilmentävät keskeisiä asioita, jotka vaikuttavat vanhempien minäpystyvyyteen ja hallinnan tunteeseen arjen vanhemmuudessa sekä heidän käsityksiinsä omasta pystyvyydestään. Sekä vanhemmuutta tukevat että sitä haastavat tekijät jakautuivat analyysissa samoihin osa-alueisiin: vanhempaan itseensä, lapseensa sekä ympäristöönsä, kuten perheen elinolosuhteisiin liittyviin tekijöihin. Seuraavaksi tarkastelen onnistunutta vanhemmuutta ja vanhempien hyvinvointia tukevia tekijöitä.

Vanhempaan itseensä liittyviin ulottuvuuksiin vanhempien käsityksissä tuotiin esiin vanhemman omat voimavarat sekä vanhemman omat tiedot ja taidot. Kuvauksissa tuotiin esiin oman jaksamisen, voimavarojen ja käytettävissä olevien resurssien merkitys vanhemmuudelle. Vanhemman voimavarat ja resurssit loivat pohjaa onnistumisten kokemuksille. Eteen tulevia mahdollisia haasteita oli myös helpompi käsitellä, kun on resursseja niiden käsittelyyn. Työn ja perhearjen rinnalla vanhemmat kokivat omien voimavarojen kannalta tärkeäksi levon ja omat harrastukset.

Vanhempiin itseensä liittyviin ulottuvuuksiin kuuluivat myös vanhempien omat tiedot ja taidot. Useat vanhempien onnistumisen kokemuksista liittyivät keinoihin,

joita he kokeilun ja joissakin tapauksissa erehdysten myötä löysivät arjessa erityislapsen kanssa. Vanhemman kokemukset siitä, että hän ymmärtää lastaan, pystyy olemaan lapsen kanssa vuorovaikutuksessa ja vastaamaan hänen tarpeisiinsa, olivat keskeisiä onnistumisen kokemuksia tuottavia tilanteita. Niin kommunikointi- ja vuorovaikutustavan kuin tunteiden säätelynkin kannalta on tärkeää, että vanhemmalla on riittävästi tietoa saatavilla vanhemmuuden tueksi. Vanhemmat kokivat myös tärkeäksi tiedonlähteekseen vertaistuen, jota he olivat löytäneet esimerkiksi Internetistä. Tärkeää vanhemmuutta tukevaa tietoa vanhemmat olivat saaneet lasten terapeuteilta sekä omien opintojensa avulla.

Lapseen liittyvät ulottuvuudet, jotka tukivat vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia, jakaantuivat lapsen käytökseen; lapsen oppimiseen ja kehitykseen sekä lapsen onnistumisiin ja hyvinvointiin. Vanhemmat kokivat arjessaan onnistumisia silloin, kun lapsen käytös oli vastannut odotettua, esimerkiksi leikit kaverin kanssa olivat sujuneet. Vanhemmat myös kokivat onnistumisia arjessaan silloin kun heidän lapsensa oli harjoittelun myötä oppinut uusia taitoja ja mennyt kehityksensä eteenpäin. Lapsen onnistumisen kokemukset vaikuttavat merkittävällä tavalla vanhempien pystyvyyden kokemukseen. Kun lapsen omatoimisuus lisääntyi, loi se osaltaan onnistumisen kokemuksia. Vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia tukivat myös läheisyys lapsen kanssa. Vanhempien vastauksissa tuotiin esiin lapsen terveyden ja hyvinvoinnin merkitys.

Ympäristöön liittyvät ulottuvuudet jakautuivat arjen rakenteeseen ja saatuun tukeen. Arjen rakenne struktuureineen ja rutiineineen koettiin tärkeäksi niin vanhemmille kuin lapsille. Sujuvaan arkeen vanhemmat liittivät muun muassa erilaisen lähtötilanteiden, esimerkiksi aamurutiinien ja kouluun lähtemisen sujumisen. Tietynlainen rentous arjessa koettiin osaltaan tärkeäksi, eli arjen rutiinien lisäksi oli tärkeää, että perhe voi viettää yhdessä aikaa eikä arki kuormita ketään liikaa. Sujuva arkea kuvattiin myös konfliktivapaaksi. Rento ja rauhallinen arki tuki vanhempien jaksamista ja hyvinvointia.

4.2.2 Vanhemman vahva minäpystyvyys ryhmittelyanalyysissa

Ryhmittelyanalyysin tuloksena erityislasten vanhemmista muodostui kolme vastaajaryhmää. Tässä tarkastelen kolmatta vastaajaryhmää, Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys-ryhmän vastauksia, jotka kertovat, mitkä tekijät tukevat onnistunutta vanhemmuutta.

Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys-ryhmän vastausten keskiarvo kaikissa muuttujissa ylitti 3,5, mikä viittaa siihen, että ryhmään kuuluvilla vanhemmilla oli vahva tunne omasta pystyvyydestään ja arjen hallinnastaan. Erityisesti korkeimmat keskiarvot saavutettiin muuttujissa ”tunteet ja tunteukset” (ka. 4,18) sekä ”aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset” (ka. 4,15). Tämä osoittaa, että vanhemmat kokivat hallitsevansa arkeaan ja pystyvänsä vaikuttamaan sen sujuvuuteen omilla valinnoillaan ja päätöksillään.

Tulosten perusteella pystyin arvioimaan, että vanhemmat suhtautuvat myönteisesti omaan vanhemmuuteensa ja kokevat omaavansa riittävät tiedot ja taidot vanhempana toimimiseen. Tietojen ja taitojen riittävyys voi olla yhteydessä siihen, että he kokevat voimavaransa riittäviksi vanhemmuudessa. Erityisesti muuttujassa ”aiemmat epäonnistumiset ja onnistumiset” ryhmän vanhempien keskiarvo oli yli 4, mikä osoitti, että heillä on vanhemmuuteen liittyviä onnistumisen kokemuksia, jotka vahvistavat heidän pystyvyyden tunnettaan.

4.2.3 Onnistumisilla kohti hyvinvointia arjessa

Niin fenomenografisen kuin määrällisenkin analyysin tulosten mukaan tähän tutkimukseen osallistuneiden vanhempien käsitykset minäpystyvyydestään ovat hyvät ja vanhemmat osaavat myös kertoa, millaista tukea tarvitsevat vanhemmuutensa ja hyvinvointinsa edistämiseksi. Arki onnistumisineen ja haasteineen vaikuttaa merkittävästi vanhempien minäpystyvyyteen. Tutkimuksen tuloksena havaitsin, että erityislasten vanhempien minäpystyvyyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat useat tekijät. Tutkimuksen tulokset ovat tärkeässä roolissa myös lasten näkökulmasta. Vanhemman heikko minäpystyvyys, korkea stressi ja madaltunut kyky auttaa lastaan vaikuttaa lapsen suhtautumiseen itseensä ja vanhempaansa.

Minäpystyvyyden kannalta oli olennaista, että vanhemmat kokevat onnistumisia arjessaan, sillä nämä kokemukset tukevat hyvinvointia ja vahvistavat luottamusta omaan kykyyn toimia vanhempana. Fenomenografinen analyysi toi esiin erilaisia arjen onnistumisia, jotka liittyivät vanhempiin itseensä, lapseen tai yleisesti arjen sujumiseen. Kun vanhempi tunnistaa omista lähtökohdistaan kumpuavia onnistumisia, se vahvistaa hänen käsitystään omasta pystyvyydestään ja tukee näin myös hänen hyvinvointiaan.

4.2.4 Osatutkimus II luotettavuuden arviointi

Osatutkimuksen II luotettavuutta voidaan arvioida erityisesti operationalisoinnin, objektiivisuuden ja toistettavuuden näkökulmista. Kaikki tutkimuksen vaiheet käsitteiden operationalisoinnista analyysiin ja tulosten raportointiin olen pyrkinyt kuvaamaan huolellisesti sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen osalta (Koskinen, 2011; Niikko, 2003). Aineisto on kerätty strukturoidulla kyselylomakkeella, mikä vähentää vaikutustani tutkijana vastauksiin ja parantaa tutkimuksen objektiivisuutta (Vilka, 2007). Kyselylomake on mahdollistanut sen, että kaikille vastaajille on esitetty samat kysymykset, mikä on varmistanut sen, että vastaajien kokemuksia ja käsityksiä on mitattu yhdenmukaisesti. Olen esitellyt muuttujien Cronbachin alfa -arvot ja faktorilataukset luvussa 3.3.2. Strukturoitu lomake ei sisällä tutkijan ja vastaajan välistä vuorovaikutusta samalla tavalla kuin esimerkiksi haastatteluissa. Muotoilin avoimet kysymykset siten, että en johdattele vanhempia vastaamaan tietyllä tavalla, jotta objektiivisuus pystytään varmistamaan. Vakiomuotoiset vastaukset, erityisesti määrällisessä aineistossa, mahdollis-

tavat aineiston systemaattisen analyysin ja vertaamisen eri vastaajaryhmien välillä (Metsämuuronen, 2005).

Objektiivisuuden käsite laadullisessa tutkimuksessa ei ole yksiselitteinen, sillä tutkijana en ole täysin irrallinen tutkittavasta ilmiöstä. Kolme keskeistä objektiivisuuteen liittyvää ongelmaa ovat minun ja osallistujien välinen vuorovaikutus, minun osallisuuteni ilmiöön sekä tulosten tulkinnan subjektiivisuus (Sin, 2010). Näihin haasteisiin olen vastannut refleksiivisyyden avulla. Tutkimusprosessin aikana olen tunnistanut ja arvioinut omia ennakko-oletuksiani järjestelmällisesti (Sin, 2010). Refleksiivisyyttä osoittaa tutkimuksen vaiheiden avoin dokumentointi, mikä mahdollistaa lukijan oman tulkinnan muodostamisen. Refleksiivinen ote konkretisoituu myös minä-muodon käytössä sekä tutkimuksellisten valintojen yksityiskohtaisessa ja perustellussa esittämisessä. Tutkijana minun on jatkuvasti täytynyt arvioida omaa asemaani suhteessa tutkimukseen ja sen kohteeseen sekä pohdittava, millaisia minulla on tutkimuksen sisältöön ja lopputuloksiin (Berger, 2015). Tutkimus voidaan ymmärtää tutkijan ja osallistujien sekä heidän välisensä suhteen yhteistuotoksena, jolloin tutkijan vaikutus aineiston keruuseen, valintaan ja tulkintaan on väistämätöntä (Finlay, 2002).

Reliabiliteetti eli tulosten toistettavuus on käsite, jota en voi suoraan soveltaa laadulliseen tutkimukseeni, koska sosiaalinen todellisuus on muuttuva eikä vakio (Sin, 2010). Vanhemman kokemus minäpystyvyydestä voi vaihdella hetkellisen jaksamisen tai ajankohtaisten tapahtumien mukaan, mikä saattaa vaikuttaa vanhempien vastausten sisältöön. Jos vastaajat kuitenkin arvioivat tilannettaan yleisemmällä tasolla, voidaan vastauksia pitää luotettavampina. Laadullisessa tutkimuksessa keskeisempää kuin tulosten toistettavuus on analyysin huolellisuus ja aineiston rehellinen esittäminen (Sin, 2010). Marton (1986) huomauttaa, että fenomenografisessa tutkimuksessa ei ole tarpeen pyrkiä tulosavaruuden toistamiseen, koska se muodostuu tutkimukseni huolellisen analyysin ja validoinnin perusteella. Marton ja Booth (1997) määrittelevät kolme fenomenografisen tutkimukseni laatuksiteeriä: jokaisessa kategoriassa tulee olla jotain erityistä, kategoriat ovat optimaalisia ja tiiviitä, ja niiden välinen suhde on selkeä.

Osatutkimuksessa II käytin fenomenografista analyysia, jonka tavoitteena on kuvata, miten ihmiset käsittävät tietyn ilmiön eri tavoin (Sin, 2010). Olen luokitellut käsitykset kategorioihin niiden samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella. Analyysissa olen tarkastellut vanhempien käsityksiä kollektiivisesti, ei yksilöittäin. Käsityskategoriat muodostavat täten toisen asteen kuvauksia, eli ne ovat minun tulkintojani osallistujien käsityksistä (Sin, 2010). Tutkijan oma asema vaikuttaa väistämättä näihin tulkintoihin, joten refleksiivisyys on olennaista myös analyysin ja tulosten esittämisen yhteydessä. Fenomenografiaan kohdistuu kritiikkiä siitä, että metodologisia valintoja ei kuvata usein riittävän yksityiskohtaisesti, jolloin tutkimuksen toistettavuus ja seurattavuus heikkenevät (Tynjälä & Kettunen, 2017). Tämän huomioiden olen pyrkinyt kuvaamaan analyysin kulun, erityisesti ala- ja ylä-

kategorioiden muodostumisen, mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta lukija voi ymmärtää ja arvioida analyysin luotettavuutta.

Aineisto koostuu 61 erityislapsen vanhemman vastauksista Lapin alueelta. Tämän vuoksi tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koko Suomen väestöön. Fenomenografisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä voidaan arvioida siirrettävyyden avulla. Siirrettävyys tarkoittaa sitä, kuinka hyvin tutkimuksen tulokset soveltuvat muihin konteksteihin tai tilanteisiin (Sin, 2010). Tutkijan tehtävänä on tuottaa riittävästi tietoa tutkimusprosessista ja keskeisistä tuloksista, jotta lukija voi arvioida, missä määrin tuloksia voidaan hyödyntää toisaalla. Tutkimuksen laatua tukee se, että se tuottaa uutta tietoa tiedeyhteisölle ja auttaa yksittäistä lukijaa näkemään tutkittavan ilmiön uudesta näkökulmassa (Sin, 2010).

4.3 Osatutkimus III: Arjen luovuus erityislasten vanhempien narratiiveissa

Osatutkimuksessa III tarkastelin, mikä merkitys arjen luovuudella on erityislasten vanhemmille ja heidän minäpystyvyydelleen.

4.3.1 Arjen luovuuden ilmeneminen narratiiveissa

Arjen luovuuden merkitys erityislasten vanhemmille ilmeni tilannekohtaisena ja käytännöllisenä luovuutena. Erityislasten vanhempien kertomukset osoittivat, että vanhemmat liittivät arkipäivän luovuuden erityisiin päivittäisiin tilanteisiin. Tilannekohtaiset luovat tilanteet voitiin jakaa kolmeen narratiiviin. Ensimmäisen narratiivin muodostuvat tilanteet, jotka liittyivät arjen sujumuuteen ja jota kuvaa aikataulut, toistot ja struktuuri päivittäisessä arjessa. Arjen perusasiat, kuten uni ja ruoka, kuuluivat osaltaan näihin tilanteisiin. Nämä käytänteet tukivat lapsen ja koko perheen arkea.

”Pidetään kiinni annetuista rajoista ja rutiineista niin lapsi rauhoittuu ja tietää mitä seuraavaksi tapahtuu.”(V2)

”Meillä on hyvin strukturoitu arki, joka auttaa meitä kaikkia. Syödään samoihin aikoihin koko perhe ja pidetään kiinni arjen rutiineista.”(V6)

Toiseen narratiiviin kuuluivat tilanteet, jotka liittyivät lapsen tuen tarpeisiin ja niiden ymmärtämiseen eli vanhempi oli keksinyt arjessa luovan tai uuden ratkaisun toimia erityislapsensa kanssa. Tähän liittyi tärkeänä osana vanhemman taito tunnistaa ja ymmärtää lapsensa tuen tarpeita, kuten aistiherkkyyttä. Vanhemmat myös kuvasivat tilanteita, joissa lapsen tuen tarpeet liittyivät itse- tai tunnesäätelyyn tai siirtymätilanteisiin.

”Kun lapseni ahdistui napeista ja niitä nyt sattui housuissa olemaan. Laitoin jeesusteippiä ja peitin ne. En tiedä miten sen keksin kun ei nyt ollut muitakaan housuja. Tähtöo ulko-housuissa olla edes yksi nappi. Sain ne hänelle jalkaan ja perään viesti päiväkotiin etteivät poista teippiä.” (V66)

”Kasvava lapsi ei enää voi tulla syliin/halaaminen on hankalaa, mutta kaipaa kosketusta. Iltahieronta ja miun asennoituminen lapsen jalkojen läheisyyteen saa hänet työntämään jalat ibolle jutellessa ja on helpottanut. Kosketus rauhoittaa/maadoittaa lasta.”(V70)

Kolmannen narratiivin muodostivat yllättävät, haastavat tilanteet, joita ei voinut ennakoita. Tällaiset tilanteet edellyttivät vanhemmalta joustavuutta, mahdollisesti omien odotusten madaltamista sekä huumoria ja positiivista asennetta.

”Joskus on ok mennä sinne, missä aita on jo nurin. Esim. jos lapsi ei nyt tahdo ruokaa syödä ja jotain pitäisi saada menemään niin sipsi tai muu suolainen herkku on ihan ok.” (V67)

”Autan ja madallan kynnystä omalla toiminnallani jos se on tarpeen. Peli/ruutu-aika ei ole yksinomaan pahasta. Meille se on rentoutumiskeino. Ruokana sitä mikä maistuu.” (V75)

Käytännölliseen arjen luovuuteen kuuluivat lapsikeskeiset käytänteet sekä vanhemman toimintatapojen luova soveltaminen. Lapsikeskeisiin käytänteisiin liittyivät vahvasti tukitoimet lapsen toiminnanohjauksen tueksi. Rutiinit ja arjen rakenteet muodostettiin niin, että ne vastasivat lapsen tarpeisiin. Näitä tukitoimia olivat esimerkiksi ensin-sitten-sen jälkeen-toiminnanohjaustaulut ja aikaa konkretisoivat ajastimet.

”ennakointi on myös tärkeää. Aina pitää olla vähintään plan b ja mieluiten c, jotka tulee kertoa lapselle ennakkoon. Niin pettymyksen sietäminen on ollut hieman helpompaa, kun lapsi tietää, mikä on varasuunnitelma.” (V65)

Puolestaan vanhemmuuskäytänteiden luova sovittaminen kuvasi käytännön vanhemmuutta. Kuvauksissa tuli erityisesti esiin, kuinka vanhemmat olivat huumanneet, että oli tärkeää pystyä joustamaan vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvistä normeista sekä kyetä muuttamaan omaa toimintaansa. Olennaista oli, että lapsi pystyi kokemaan olonsa turvalliseksi ja mukavaksi. Vanhemmat myös korostivat mielikuvituksen tärkeyttä, jotta lapsi motivoituu ja saa onnistumisen kokemuksia.

”Näiden lisäksi olemme keksineet tarinan siitä, kuinka päivittäiset lääkkeet ovat supersankaribahjoja, joilla on erilaisia voimia. Eri lääkkeillä on omat supersankarinimensä. Lapsi rakastaa supersankareita ja tämä tekee lääkkeen ottamisesta mielekkäämpää.” (V76)

Arjen luovuuden ja erityislasten vanhempien minäpystyyden välistä suhdetta voitiin tulosten perusteella tarkastella kahdesta näkökulmasta, jotka olivat *kyky hallita arkea* ja *onnistumiset arjessa*. Kokemusta arjen hallinnasta tukivat suunnitellut ja perheelle sopivat rutiinit ja struktuuri sekä toistuva arki. Vanhemmat myös toivoivat arkeensa kiireettömyyttä ja riittävästi aikaa levolle. Arjen struktuuri, ennakoitavuus ja rakenne loivat arkeen rentoutta. Hallinnan tunnetta arjessa lisäsi myös mahdollisuus työntekoon. Arjen hallinnan kannalta tärkeää oli myös vanhemmuudessa saatu tuki. Narratiiveissaan vanhemmat toivat esiin läheisten, ystävien, koulun ja sosiaalityöstä saadun tuen merkityksen oman hyvinvoinnin ja minäpystyvyyden kannalta.

”Selkeä rakenne, uni, ruoka, yhdessäolo ja liikunta. Nämä tavarat luovat meille hyvän arjen.” (V33)

”Tarpeeksi tuettuja koulupäiviä, rauhallisia päiviä. ---Arjen sujuvuus vaikuttaa omaan jaksamiseeni vanhempana.” (V70)

Arjen luovuuden ja vanhemman minäpystyvyyden välisessä suhteessa korostuivat myös vanhemman kokemat onnistumiset. Onnistumiset vanhemmuuden arjessa tukevat niin arjen sujuvuutta, arjen luovia ratkaisuja kuin myös minäpystyvyyttä. Vanhempien kokemukset onnistumisista liittyivät lapseen, esimerkiksi lapsen sosiaalisten suhteiden kehittymiseen, oppimiseen sekä kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Vanhemman tunne siitä, että hänen lapsensa asioista huolehditaan ja tällä on kaikki asiat hyvin, vaikuttaa myönteisesti vanhemman minäpystyvyyteen. Onnistumisen kokemukset vaikuttivat positiivisesti myös siihen, että vanhemmat kokivat itse kehittyneensä erityislapsen vanhempina.

”Kokemukseni on, että arki on rikas. Koska lapset tarvitsevat jatkuvaa huolenpitoa, olen vanhempana koko ajan läsnä. Tämä rakentaa tietynlaista turvallisuutta elämään ja perheemme on hyvin yhtenäinen.” (V69)

Osa vanhemmista kuvasi tilanteita, jotka he kokivat haastaviksi eli tilanteet, joissa he eivät ymmärtäneet lapsensa tarpeita tai eivät pystyneet vastaamaan niihin. Osa vanhemmista koki, että heille ei tule onnistumisen kokemuksia arjessa ja arki koetaan kaoottiseksi. Tällaista arkea vanhemmat kuvasivat rutiinittomaksi, lapsen tuen tarpeisiin vastaaminen koettiin haastavaksi ja perhe tai lapsi eivät saaneet riittävästi tukea. Vanhemmat myös kokivat tällaisessa arjessa itsensä uupuneiksi, jolloin heillä on vaikeaa löytää keinoja selvitä arjestaan.

”Lapsen kyky kommunikoida on minimaalinen, mikä tarkoittaa, että emme täysin ymmärrä toisiamme. Lapsen temperamentti ja tunnelmaisut ovat joskus todella voimakkaita.” (V3)

”Et voi ajatella vain itseäsi ja omia tarpeitasi, koska joka ikinen päivä lapsesi tarpeet nousevat ensimmäiseksi. Et voi maata sohvalla kuinka väsynyt tahansa.--- Et saa lepoa väsymyksestäsi huolimatta.” (V49)

4.3.2 Arjen luovuutta ja vanhemman minäpystyvyyttä kuvaavat tyyppitarinat

Typologian pohjalta muodostui neljä tyyppitarinaa, jotka kuvaavat arjen luovuuden ja vanhempien minäpystyvyyden välistä suhdetta. Nämä tyyppitarinat kuvaavat neljää erilaista vanhemmuustyyppiä, jotka kuvaan seuraavaksi.

Kukoistavat vanhemmat kokevat vahvaa minäpystyvyyttä ja etsivät lapsikeskeisiä ratkaisuja arjen haasteisiin hyödyntäen arjen luovuutta. He uskovat omaan kykyynsä tukea lapsensa hyvinvointia, saavat myönteistä palautetta vanhemmuudestaan ja onnistuvat myös haastavissa tilanteissa. Heidän elämänsä on tasapainossa työn, vapaa-ajan ja vanhemmuuden välillä, heillä on saatavilla riittävästi tukea ja heidän perustarpeensa täyttyvät arjessa.

Vanhemmat, joiden odotukset eivät täyty, nauttivat vanhemmuudesta, mutta kohtaavat haasteita erityislapsen tarpeiden ymmärtämisessä ja joustavien ratkaisujen löytämisessä arjessaan. Heidän minäpystyvyytensä heikkenee arjen luovuuden puutteen vuoksi, ja vanhemmuus voi näyttäytyä aikuiskeskeisenä ja arvovaltaisena. Nämä vanhemmat hyötyisivät ohjauksesta erityislapsensa kanssa toimimiseen, vertaistuesta sekä omien vahvuuksiensa ja heikkouksiensa tarkastelusta.

Riittämättömyyden tunteita kokevat vanhemmat kuvaavat itsensä uupuneiksi, kokevat tukiverkostonsa puutteellisena sekä vaikeuksia arjessa kohtaamiensa haasteiden ratkaisemisessa. He kokevat enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita vanhemmuudessa ja heillä on heikko kokemus omasta minäpystyvyydestään. He hyötyisivät tuesta arjen suunnittelussa, sosiaalisen verkoston rakentamisessa sekä käytännön vinkeistä lapsensa ja oman hyvinvointinsa tukemiseen.

Hyväntahtoinen vanhemmuus rajallisin resurssein kuvaa niitä vanhempia, joita rasittavat esimerkiksi tuen puute, levon puute ja päällekkäiset vastuut elämässään, mutta joilla on myös vahva tahto löytää lapsikeskeisiä ratkaisuja. He ovat sinnikkäitä vanhempia, jotka ovat huolissaan lapsensa hyvinvoinnista. He haluavat selviytyä ja heillä on suuri kyvykyys jokapäiväiseen luovuuteen. Nämä vanhemmat hyötyisivät sosiaalisesta tuesta ja ohjauksesta löytääkseen tasapainon elämässään ja voidakseen täysin nauttia roolistaan vanhempana.

4.3.3 Osatutkimus III luotettavuuden arviointi

Osatutkimus III:n aineisto koostui kahdesta laadullisesta aineistosta, jotka keräsin vuosina 2018 ja 2023. Vuoden 2018 aineisto keskittyi erityislapsen vanhempien minäpystyvyyden ja arjen kuvaamiseen, kun taas vuoden 2023 aineisto täydensi tätä kokonaisuutta keskittymällä erityisesti arjen luovuuteen sekä vanhempien minäpystyvyyteen. Aineistojen yhdistäminen tarjosi mahdollisuuden tarkastella aihetta laajasti, mutta edellytti samalla huolellista pohdintaa siitä, missä määrin nämä aineistot

täyttävät kertomuksellisuuden kriteerit. Kertomukselle voidaan asettaa tietyt rakenteelliset piirteet: sillä on alku, keskikohta ja loppu ja se etenee kronologisesti (Polkinghorne, 1995). Aineistot kerättiin verkkokyselyllä, jossa avoimet kysymykset mahdollistivat vanhempien kokemusten esiin tuomisen omista lähtökohdistaan. On kuitenkin huomioitava, että kysymysten asettelu on voinut ohjata vastausten suuntaa.

Polkinghorne (1995) huomauttaa, että kaikenlaista kertomukseen perustuvaa aineistoa voidaan pitää narratiivisena, vaikka se ei noudattaisi perinteistä juonellista rakennetta. Tällaisissa kertomuksissa kertoja, tässä tapauksessa erityislapsen vanhempi, analysoi tapahtumia, liittää niihin merkityksiä ja tunteita ja rakentaa samalla omaa identiteettiään. Vaikka kerätyissä aineistoissa ei esiintynyt selkeästi jäsenynteitä kertomuksia perinteisessä mielessä, vanhempien kirjoituksista oli tunnistettavissa tilanteita, joissa he rakensivat merkityksiä ja kuvauksia minäpystyvyyden ja arjen luovuuden. Tätä tukevat myös Bambergin (2012) sekä Bamberin ja Georgakopouloun (2008) näkemykset ”pienistä kertomuksista”, jotka rakentuvat arkisissa vuorovaikutustilanteissa ja voivat jäädä vaille selkeää juonellista rakennetta.

Aineistojen rinnakkainen tarkastelu osoittautui hedelmälliseksi: ne täydensivät toisiaan ja tarjosivat monipuolista tietoa arjen luovuuden ja vanhempien minäpystyvyyden välisistä yhteyksistä. Narratiivinen tutkimus mahdollisti ilmiön tarkastelun kokemuksellisuuden ja merkityksellisyyden tasolla. Tämä tutkimusote perustuu konstruktiiiviseen tietokäsitykseen, jossa tieto ymmärretään sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä (Polkinghorne, 1995; Heikkinen ym., 2006). Tämän vuoksi tutkimuksen luotettavuutta ei voida arvioida perinteisten realististen pätevyys- ja luotettavuuskriteerien avulla (Heikkinen ym., 2012). Sen sijaan hyödynsin Heikkisen ym. (2012) viittä validointiperiaatetta: refleksiivisyys, historiallinen jatkuvuus, dialogisuus, havahduttavuus ja toimivuus sekä etiikka.

Refleksiivisyyden periaatteen mukaisesti tutkijan on tuotava esiin tutkimuksen ontologiset ja epistemologiset oletukset (Heikkinen ym., 2012; Salmela & Uusiautti, 2017). Tässä tutkimuksessa oletukset näkyivät tavassa, jolla erityislapsen vanhempien kertomuksia analysoitiin: ne ymmärrettiin sosiaalisesti neuvoteltuina ja dialogisesti rakentuneina. Vanhempien kirjoittamat kertomukset muotoutuivat paitsi heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan myös heidän suhteestaan kirjoituspyyntöön. Historiallinen jatkuvuus ilmeni tutkimusasetelman rakenteellisessa eheydessä: erityislapsen vanhemmuutta, minäpystyvyyttä ja arjen luovuutta tarkasteltiin osana suomalaista yhteiskuntaa ja sen kulttuurisia rakenteita.

Dialogisuus painotti vanhempien äänten ja kokemusten moninaisuuden esiin tuomista (Heikkinen ym., 2012; Salmela & Uusiautti, 2017). Narratiivinen analyysi ei tavoittele yleistettävyyttä koko väestöön, vaan pyrkii tuomaan näkyviin yksilöllisiä ja kulttuurisesti merkityksellisiä kokemuksia. Tutkimus keskittyi Pohjois-Suomessa asuviin erityislapsen vanhempiin. Vaikka alueellinen konteksti

ei noussut esiin vastauksissa, kertomukset painottuivat erityisesti kodin ja lapsen kanssa tapahtuvaan arkeen. Vanhempien minäpystyvyyttä ja arjen luovuutta tarkastelin sosiokognitiivisen teorian näkökulmasta, ja analyysissä hyödynsin narratiivisia menetelmiä tuomaan esiin erilaisia näkökulmia. Silloin kun tulosten tulkintaa ei voida dialogissa vanhempien kanssa vahvistaa, voi dialogisuuden ulottuvuutta kuitenkin vahvistaa tutkijayhteistyössä yhteiskirjoittajuuden ja analyysin sekä vertaisarvioinnin avulla. Tutkimus oli myös vertaisarvioitu, mikä vahvisti sen dialogista laatua.

Havahduttavuuden periaate liittyy siihen, että tutkimuksen tulee herättää lukijassa elämyksellisiä kokemuksia ja mahdollistaa samaistuminen (Heikkinen ym., 2012; Salmela & Uusiautti, 2017). Koska kyseessä oli narratiivinen tutkimus, aineisto sisälsi usein vahvasti tunnepitoisia ja henkilökohtaisia kokemuksia. Tutkijana lähestyin aineistoa kunnioittavasti ja pyrin säilyttämään kertomusten eheyden ja autenttisuuden. Vanhempien kertomuksista tunnistettiin sekä arjen luovuutta ja minäpystyvyyttä vahvistavia että haastavia tekijöitä. Narratiivinen totuus ei ole objektiivinen tai absoluuttinen, vaan perustuu lukijan kykyyn ymmärtää ja eläytyä esitettyyn maailmaan.

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata erityislasten vanhempien kokemuksia minäpystyvyydestä ja arjen luovuudesta siten, että lukija voi hahmottaa näiden kertomusten tarjoamat resurssit ja vahvuudet, vaikka ei olisi itse kokenut vastaavaa. Toimivuuden ja etiikan periaatteet korostavat tutkimuksen käytännön sovellettavuutta ja eettisyyttä (Heikkinen ym., 2012; Salmela & Uusiautti, 2017). Tässä tutkimuksessa löydökset tuottavat tietoa, jota voidaan hyödyntää erityislasten vanhempien tukemisessa minäpystyvyyden ja arjen luovuuden näkökulmista. Eettisesti merkittäviä valintoja olivat muun muassa osallistujien anonyymiteetin turvaaminen, suorat lainaukset sekä teoreettisten kehysten valinta.

Osallistujilta ei kysytty tarkkoja tietoja lastensa diagnooseista, vaan he saivat itse määritellä itsensä erityislasten vanhemmiksi. Tämän seurauksena tutkimus ei anna yksityiskohtaista tietoa yksittäisten diagnoosien vaikutuksista vanhemmuuden kokemuksiin, mutta tarjoaa monipuolisen kuvauksen minäpystyvyyden, arjen luovuuden ja hyvinvoinnin välisistä suhteista vanhempien kokemana ja kertomana. Minäpystyvyys ymmärretään tässä tutkimuksessa dynaamisena prosessina, joka rakentuu elämäkokemusten pohjalta (Bandura, 1997). Narratiivinen tutkimusote mahdollisti vanhempien vapaan ilmaisun arjen toiminnastaan ja sen luovuudesta. Näin tutkimus avaa uutta keskustelua arjen luovuuden merkityksestä vanhempien minäpystyvyyteen näkökulmasta, jota ei aiemmassa tutkimuksessa ole laajasti käsitelty.

4.4 Tulosten yhteenveto

Kolmeen osatutkimukseen perustuen etsin vastauksia seuraavaan päätutkimuskysymykseen: Miten erityislasten vanhempien minäpystyvyys näyttäytyy ja kuinka sitä voidaan tukea?

Osatutkimusten avulla olen tarkastellut kattavasti sitä, miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu sekä millaisia ehdotuksia aiemmissa tutkimuksissa annetaan minäpystyvyyden tukemiseksi. Lisäksi olen tarkastellut ja kuvannut tekijöitä, jotka erityislasten vanhempien mielestä tukevat onnistunutta vanhemmuutta sekä mikä merkitys arjen luovuudella on erityislasten vanhempien minäpystyvyydelle.

Kun tarkastelen osatutkimusten tuloksia kokonaisuutena, vahva minäpystyvyys näyttäytyy onnistumisina, toimivana arkena ja aktiivisena toimijuutena erityislapsensa elämässä. Arjessa myös tunnistetaan haasteita, jotka vaikuttavat vanhempien kuvaamana niin minäpystyvyyteen, hyvinvointiin kuin myös arjen luovuuteen. Arjen luovuus näyttäytyy tärkeänä niin minäpystyvyyden kuin arjen ja koetun hyvinvoinnin kannalta. Niin koettuun minäpystyvyyteen kuin myös arjen luovuuteen vaikuttavat vanhempaan itseensä liittyvät, lapseen liittyvät kuin myös ympäristöön liittyvät tekijät. Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukeminen on tärkeää ja sen tukemiseksi on tutkimuksissa ja vanhempien kertomana esitetty useita keinoja, kuten vertaistuki, lapsen kanssa työtä tekevät ammattilaiset sekä erilaiset interventiot, jotka tarjoavat tietoa ja tukea erityislapsen vanhemmuuden tueksi. Nämä tekijät luovat pohjaa kukoistavalle vanhemmuudelle, jossa yhdistyvät vahva minäpystyvyys, hyvinvointi sekä arjen luovuuden hyödyntäminen osana erityislapsen vanhemmuutta.

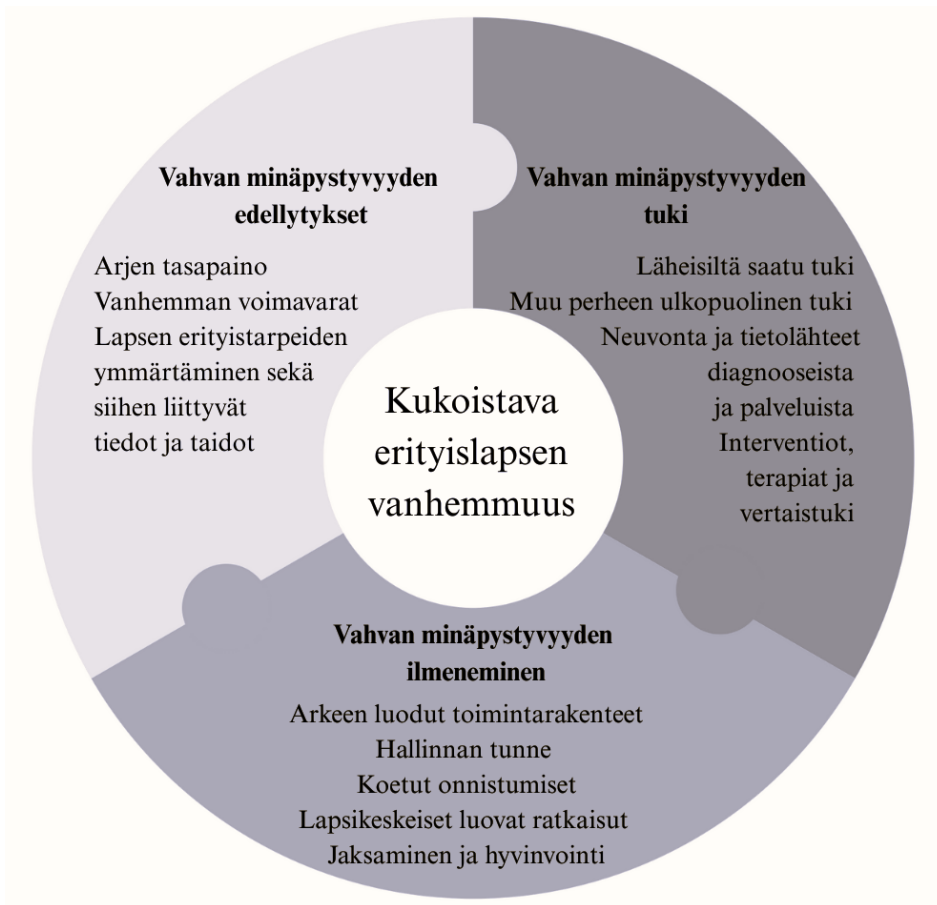
5 Johtopäätökset ja pohdinta

Erityislasten vanhempien minäpystyvyys rakentuu arjen onnistumisista, aktiivisesta toimijuudesta ja kyvystä löytää keinoja selviytyä haasteista. Vaikka arki voi olla kuormittavaa, siinä korostuu arjen luovuus voimavarana, joka tukee sekä jaksamista että vanhemmuutta. Minäpystyvyyteen ja luovuuteen vaikuttavat niin vanhemman omat voimavarat, lapsen tarpeet kuin ympäristön tarjoama tuki. Näiden tekijöiden yhteys luo perustan kukoistavalle vanhemmuudelle, jossa hyvinvointi ja arjen luovuus nivoutuvat vahvaan minäpystyvyyteen. Seuraavaksi kokoon synteesiä kukoistavasta erityislapsen vanhemmuudesta ja vahvasta vanhemman minäpystyvyydestä: sen keskeisistä edellytyksistä, tarvittavasta tuesta sekä siitä, kuinka kukoistava erityislapsen vanhemmuus ilmenee käytännössä.

5.1 Kukoistava erityislapsen vanhemmuus

Kolmen osatutkimuksen perusteella muodostui erityislasten vanhempien vahvaa minäpystyvyyttä jäsentävä kuvaus kukoistavasta vanhemmuudesta (ks. Kuvio 1). Tämä kuvaus sisältää kukoistavan vanhemmuuden edellytykset, kuten siihen kuuluvat arjen rakenteet sekä vanhemman tiedot ja taidot. Lisäksi kuvauksessa tarkastelen tarvittavaa tukea, joka mahdollistaa kukoistavan vanhemmuuden. Kuvaus käsittelee myös sitä, miten kukoistava vanhemmuus ilmenee erityislasten vanhempien arjessa, esimerkiksi onnistumisina ja hallinnan kokemuksena.

Sosiokognitiivisen teorian mukaan vanhemman käyttäytymistä ohjaavat sekä kognitiiviset tekijät että ulkoiset ärsykkeet (Bandura, 1969a, 1977b; Rosenthal & Zimmerman, 1978). Tämän näkökulman pohjalta kukoistavaa vanhemmuutta ja vahvaa minäpystyvyyttä voidaan tarkastella ilmiöinä, joiden taustalla vaikuttavat vanhemman omat tiedot ja taidot, onnistumisen kokemukset sekä saatu sosiaalinen tuki. Vanhemmuus sisältää sekä ilon ja palkitsevuuden hetkiä että arjen haasteita ja vastuuta, ja näiden kokemusten kirjo vaihtelee vanhempien välillä (Nelson ym., 2014). Vanhemman minäpystyvyyssuomukset ilmentävät vanhemman omaa arviota siitä, kuinka hän kokee pystyvänsä suoriutumaan vanhemmuuden moninaisista tehtävistä (Coleman & Karraker, 1997). Kukoistava vanhemmuus ei tarkoita haasteiden tai epäonnistumisten puuttumista, vaan vanhemman kykyä tunnistaa ja hyödyntää omia vahvuuksiaan vanhemmuuden arjessa.

Kuvio 1: Kukoistava erityislapsen vanhemmuus

5.1.1 Vahvan minäpystyvyyden edellytykset

Vahvan minäpystyvyyden eli kukoistavan erityislapsen vanhemmuuden edellytyksinä ovat kolmen osatutkimuksen näkökulmasta *arjen tasapaino*, *vanhemman voimavarat* sekä *lapsen erityistarpeiden ymmärtäminen sekä siihen liittyvät tiedot ja taidot*.

Tutkimuksessani *arjen tasapaino* näyttäytyi tärkeänä tekijänä vanhempien vahvalle minäpystyvyydelle, eli sille, miten he kokevat arkensa ja mahdollisuutensa vaikuttaa siihen. Arjen struktuuri, rutiinit, aikataulutus ja joustaminen lisäävät ennustettavuutta ja hallinnan tunnetta, mikä mahdollistaa myös arjen luovuuden toteuttamisen (Jokinen 2003, 2005; Rönkä ym., 2009). Sosiokognitiivisen teorian mukaan tavoitteellinen ja ennakoiva toiminta, kuten päivän rakenteen suunnittelu, tukee hallinnan kokemusta (Bandura, 2006; Maddux, 1995).

Huhtala ym. (2024) tuovat esiin, että erityislapsen vanhempien tulee ylläpitää lastaan tukevia rutiineja sekä muovata kotiympäristöään niin, että se huomioi lapsen

erityistarpeet. Lisäksi vanhempien on tehtävä yhteistyötä erilaisten tahojen, kuten koulun ja terveydenhuollon kanssa. Arki rakenteineen ja rutiineineen on siis merkittävässä asemassa erityislasten vanhempien arjessa. Rutiinit ja toistot luovat lapsen arkeen turvaa, mutta vanhemmat voivat tuntea rutiinit myös uuvuttaviksi. Tärkeää olisi, että arkiset rutiinit ymmärrettäisiin osaksi elämän mielekkyyden kokemusta (Kyrönlampi-Kylmänen, 2010). Koti sitoo yhteen perheen arkea ja siellä muodostunutta hyvinvointia, mitä voidaan kutsua arkiseksi hyvinvoinniksi (Törrönen, 2012).

Vanhemman voimavarat, kuten psyykkinen jaksaminen, tiedollinen osaaminen ja sosiaalinen tuki, muodostavat minäpystyvyyden perustan. Vanhemmat hakeutuvat tilanteisiin, joissa kokevat pärjäävänsä (Peiffer, 2015), ja voimavarojen riittävyys tukee kykyä vastata arjen haasteisiin (Bandura, 1977a, b). Tätä kokemusta tukevat heidän omat henkilökohtaiset ja psykologiset voimavaransa. Colemanin ja Karrakerin (1997) mukaan näihin kuuluvat muun muassa tietyt persoonallisuuden piirteet, tieto lapsen kehityksestä sekä vanhemmuuteen liittyvät uskomukset ja toiveet. Voimavarat, kuten psyykkinen jaksaminen, tiedollinen osaaminen ja sosiaalinen tuki, ovat ratkaisevassa asemassa vanhemman minäpystyvyyden ja toimintakyvyn kannalta.

Tässä tutkimuksessa työn, vapaa-ajan ja vanhemmuuden tasapaino näyttäytyi keskeisenä vanhempien minäpystyvyyden ja voimavarojen kannalta. Arjen hallinnan kokemus vahvisti vanhempien luovuutta ja toimijuutta (Holland & McElwain, 2013; Perlowski & Wright, 2021). Voimavarojen riittävyys tuki sekä vanhemman hyvinvointia että kykyä kohdata arjen haasteita, joita voivat lisätä esimerkiksi ihmishuhdevaikkeudet, kasvatuksen vastuu, avuttomuuden kokemus ja stressi (Määttä & Rantala, 2010). Sosiokognitiivisen teorian näkökulmasta vanhemman käyttäytymisen säätely ja selviytyminen arjen vaatimuksista rakentuvat pitkälti pystyvyyden kokemuksesta ja voimavaroista.

Tutkimukseni vanhemmat korostivat myös työn mielekkyyden ja vapaa-ajan merkitystä. Ne toivat resursseja, jotka vahvistivat kokonaisvaltaista voimavarojen kokemusta. Arjen luovuus sekä psykologiset ja emotionaaliset tekijät, kuten ongelmanratkaisutaidot, tukivat hyvinvointia. Sorkkilan ym. (2021) tutkimuksessa erityislasten vanhemmat toivoivat arjen sujuvuutta, sosiaalista tukea, levon ja palautumisen mahdollisuutta, perheen tukipalveluita sekä tukea varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Myös taloudellinen tuki ja työelämän joustavuus koettiin tärkeiksi. Tässä tutkimuksessa työ tarjosi vanhemmille tilan olla muutakin kuin vanhempia, ja vapaa-aika toimi tärkeänä voimavarana arjen kuormituksen keskellä.

Vahva minäpystyvyys liittyi tutkimuksessa siihen, kuinka hyvin vanhemmat *ymmärsivät erityislapsensa tarpeita ja hallitsivat niihin liittyviä tietoja ja taitoja*. Aiemmat tutkimukset korostivat tiedon ja taitojen merkitystä minäpystyvyyden vahvistamisessa, kuten yhteisvanhemmuuden valmiuksia (May ym., 2015), keinoja kohdata haastavaa käyttäytymistä (Kabashima ym., 2020) sekä erilaisten interventioiden, kuten kognitiivisbehavioraalisten menetelmien tarjoamia resursseja (Hodgetts ym., 2013). Vanhemmat, jotka uskovat kykyihinsä, selviävät paremmin vaativista kasva-

tustilanteista (Jones & Prinz, 2005) ja näkevät epäonnistumiset taitojensa kehittämisen tarpeena, mikä lisää oppimismotivaatiota (Bandura, 1993).

Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat, että taito toimia arjen tilanteissa, esimerkiksi lapsen rauhoittamisessa tai tunteiden sanoittamisessa, vahvisti heidän minäpystyvyyttään. Tämä heijastaa sosiokognitiivisen teorian mukaista minäpystyvyyden rakentumista onnistumiskokemusten, mallien ja palautteen myötä (Bandura, 2006). Lapsen tuen tarpeiden ymmärtäminen lisäsi vanhempien kykyä soveltaa tietoa arjessa ja löytää luovia ratkaisuja, mikä kuvastaa itsesäätelyä, tavoitteiden asettamista ja toiminnan arviointia (Bandura, 2008, 2011). Itsereflektio osoittautui keskeiseksi osaksi vanhemmuutta, jossa toimijuus rakentuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.

Erityislapsen kanssa arki vaati joustavuutta, ennakoitua ja kykyä muokata arjen rakenteita, esimerkiksi siirtymätilanteiden sujuvoittamiseksi. Vanhemmat korostivat myös itsemyötätunnon merkitystä, sillä länsimaissa vanhemmuudelle asetetut korkeat odotukset (Mills ym., 2011) ja näkemys perustarpeista huolehtimisen riittämättömyydestä (Ranta, 2025) voivat heikentää minäpystyvyyttä, erityisesti jos vanhempi kokee yksinäisyyttä (Junttila ym., 2007). Vanhemmilla voi myös olla etukäteisodotuksia ja pitkälle muodostettuja pohdintoja vanhemmuudesta, jotka saattavat olla epärealistisia ja virheellisiä (Dianoff & Uusiautti, 2022). Nathwani ym. (2021) painottavat, että tietoisuuden lisääminen lasten tuen tarpeista voi vähentää kielteisiä asenteita ja auttaa vanhempia suuntaamaan odotuksiaan realistisemmin sekä tunnistamaan lapsensa vahvuudet.

5.1.2 Vahvan minäpystyvyyden tuki

Osatutkimuksissa vanhempien vahvan minäpystyvyyden kannalta tärkeänä näytettyä saatu tuki. Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukeminen, ja sen seurauksena kukoistavan vanhemmuuden mahdollistaminen, perustui ennen kaikkea *läheisiltä saatuun tukeen, muuhun perheen ulkopuoliseen tukeen, neuvontaan ja tietolähteet diagnooseista ja palveluista sekä interventioihin, terapiaihin ja vertaistukeen.*

Vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavat sekä ympäristöolosuhteet että perheen ominaisuudet (Jones & Prinz, 2005). Haastavat elinolosuhteet voivat heikentää hallinnan tunnetta, kun taas lapsen temperamentti ja käyttäytyminen muovaavat vanhemman arviota omasta kyvykkyydestään. Sosiaalisen tuen lisääntymisen on havaittu olevan yhteydessä korkeampaan vanhemman minäpystyvyyteen (Fierloos ym., 2023; Fang ym., 2021), mikä korostaa tuen keskeistä merkitystä vanhemmuudessa. Sosiokognitiivisen teorian sosiaalisesti välillinen toimijuus (Bandura, 2006) näkyy erityislasten vanhempien arjessa siten, että erilaiset tukimuodot vahvistavat heidän minäpystyvyyttään ja tukevat vanhemmuutta. Salo ym. (2022) havaitsivat tutkimuksessaan, että vanhemmuuden minäpystyvyyden tukeminen edistää myös koko perheen ihmishdehvinvointia (Salon ym., 2022), ja minäpystyvyys toimii

osin välittävänä tekijänä vanhemman sopeutumisen ja ympäristön sosiaalisen tuen välillä (Jones & Prinz, 2005).

Vanhemmuudessa saatu tuki vahvistaa vanhemman voimavaroja, lisää onnistumisen kokemuksia ja lievittää yksinäisyyttä, mikä edistää minäpystyvyyttä. Yksinäisyys ja koetut ulkopuoliset vaatimukset heikentävät minäpystyvyyttä (Junttila ym., 2007), ja matalan minäpystyvyyden vanhemmat kokevat usein enemmän yksinäisyyttä (Salo ym., 2022). Tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat kuvasivat tärkeimmiksi tuen lähteikseen *läheiset ja perheensä*, johon he nimesivät kuuluvaksi puolison, omat vanhempansa sekä ystävät. Hyvän parisuhteen ja kumppanin tuen on todettu tukevan vanhemman minäpystyvyyttä (Belsky 1984; Fang ym., 2021; Finardi ym., 2022). Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertoivat tuen tärkeäksi arjen luovuuden ja minäpystyvyyden kannalta erityisesti hallinnan tunteen näkökulmasta. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu perheen ja ystävien tuen merkitys vanhempien minäpystyvyyden kannalta (Finardi ym., 2022).

Osatutkimuksissa II ja III *muu perheen ulkopuolinen tuki*, kuten varhaiskasvatus, koulu ja sosiaalityö, osoittautuivat tärkeäksi erityislasten vanhempien tukemisessa. Vanhemmat kokivat merkitykselliseksi erityisesti pedagogisen tuen sekä sujuvan ja sitoutuneen yhteistyön ammattilaisten kanssa. Yhteistyötä vahvisti se, että lapsi kohdattiin arvokkaana yksilönä ja ammattilaiset olivat aidosti sitoutuneita tuemaan lasta ja perhettä. Osatutkimuksessa I korostui palvelujärjestelmän, vertaistuen ja ajantasaisen tiedon merkitys vanhempien minäpystyvyyden tukena. Sosiaalinen tuki lisäsi lisäksi vanhempien joustavuutta ja resilienssiä sekä myönteistä suhtautumista lapseen. Samassa osatutkimuksessa havaitsin, että yhteistyö lapsen hoitavan tahon tai opettajan kanssa vahvisti vanhempien minäpystyvyyttä, mikä edellytti heiltä aktiivista osallistumista esimerkiksi lapsen käyttäytymistä tukeviin interventioihin. Myös Sorkkilan ym. (2021) tutkimukseen osallistuneet erityislasten vanhemmat toivoivat koululta ja varhaiskasvatukselta positiivisempaa viestintää, enemmän ymmärrystä sekä parempaa osaamista erityislasten tilanteisiin liittyen.

Tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat korostivat työn merkitystä perheen ulkopuolisena tukena. Työ mahdollisti heille paitsi arjen hallinnan ja luovuuden myös vahvasti minäpystyvyyden tunnetta. Tämä edellyttää kuitenkin joustavuutta ja tukea myös työnantajilta, sillä erityislapsen vanhemmat saattavat tarvita esimerkiksi joustavia työaikoja lapsen yksilöllisten tarpeiden, kuten lääkärikäyntien vuoksi. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen liittyy osaltaan lisääntyneitä paineita, jotka voivat liittyä esimerkiksi vanhempien väliseen työnjakoon ja kommunikaatioon (Pruett ym., 2014). Siksi työelämässä tulisi huomioida perheiden erilaiset tilanteet ja lisätä joustavuutta esimerkiksi lyhyempien työaikojen ja kevyempien työkuormien avulla (Sorkkila ym., 2021). Wondemu ym. (2022) ehdottavat, että tukipolitiikkaa tulisi kehittää ja kohdentaa sosiaalista tukea erityisesti vammaisten lasten äideille, jotka ovat tutkimusten mukaan harvemmin työelämässä, tekevät vähemmän työtunteja ja ansaitsevat vähemmän kuin ei-vammaisten lasten äidit. Myös Ranta (2025) koros-

taa, että vanhempien hyvinvointi ja onnistunut työn ja perheen yhteensovittaminen edellyttävät paitsi iloa lapsen kehityksestä myös riittävää aikaa työlle, vapaa-ajalle ja sosiaalisille suhteille eli teemoja, jotka tulivat esiin myös tässä tutkimuksessa.

Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden kannalta tärkeänä osatutkimuksiin perustuen näyttäytyivät *neuvonta ja tietolähteet diagnooseista ja palveluista*. Vanhemmuutta vahvistavat erityisesti tiedot, jotka auttavat ymmärtämään lapsen diagnoosia sekä sitä, miten lasta voidaan tukea esimerkiksi aistiherkkyiden, kielellisten tai toiminnanohjauksen haasteiden kanssa. McWilliam ja Scott (2001) toivat omassa tutkimuksessaan esiin, että perheet kaipaavat eniten tietoa lapsen vammaisuudesta, kehityksestä, käytettävistä tukistrategioista sekä olemassa olevista palveluista. Riittävä tieto lisää vanhemman ymmärrystä lapsen käyttäytymisestä ja erityistarpeista, mikä puolestaan vahvistaa vanhemman minäpystyvyyttä.

Osatutkimus I perusteella lapsen käyttäytymishaasteet voivat lisätä vanhemman stressiä ja ahdistusta ja siten heikentää minäpystyvyyttä (Rezendes & Scarpa, 2011; Zhou ym., 2019). Korkea stressi oli yhteydessä heikentyneeseen psyykkiseen hyvinvointiin myös Gallagherin ja Whiteleyn (2012) tutkimuksessa. Minäpystyvyyden tukemiseksi keskeistä on tarjota selkeää, ajantasaista tietoa ja konkreettista tukea lapsen ymmärtämiseen sekä arjen haasteisiin, mukaan lukien tieto palveluista.

Erityislasten vanhempien vahvaa minäpystyvyyttä tukevat monipuoliset keinot, joista keskeisimpiä ovat erilaiset *interventiot, terapiat sekä vertaistuki*. Sorkkila ym. (2021) toivat esiin, että vanhemmat kaipaavat ymmärtävien ammattilaisten rinnalle myös tukiverkostoja ja vertaistukea. Vertaistuen merkitys nousi esiin myös tässä tutkimuksessa. Osatutkimuksissa II ja III vanhemmat korostivat tiedon merkitystä arjen hallinnan ja joustavien ratkaisujen tukena. Tietoa hankittiin itsenäisesti, saatiin vertaistuen avulla tai omien opintojen ja työn myötä. Tärkeitä tiedonlähteitä olivat myös lapsen kanssa työskentelevät ammattilaiset, kuten terapeutit ja muut terveydenhuollon asiantuntijat. Tieto lisäsi ymmärrystä lapsen erityistarpeista ja vahvisti kykyä tehdä luovia, arkea helpottavia ratkaisuja, mikä puolestaan lisäsi minäpystyvyyttä.

Mallioppiminen on yksi minäpystyvyyden lähteistä ja vanhemmat voivat oppia toisilta vanhemmilta havainnoimalla heidän toimintaansa (Benedetto & Ingrassia, 2018; Peiffer, 2015). Toisten onnistumiset voivat rakentaa positiivisia odotuksia omasta suoriutumisesta (Bandura, 1977b; Britner & Pajares, 2006). Myös ympäristöltä saatu palaute, kuten positiivinen palaute, realistiset viestit ja sosiaalinen tuki, on tärkeä minäpystyvyyden vahvistaja (Benedetto & Ingrassia, 2018).

Osatutkimus I perusteella minäpystyvyyttä voidaan tukea erilaisilla interventioilla, kuten opetus- ja käyttäytymistekniikoilla yhdistettynä video- ja terapeutin ohjaukseen. Osassa tutkimuksista tarkasteltiin erityisesti sitä, miten saatu tuki vaikutti perheisiin, joissa lapsella oli esimerkiksi neurologinen diagnoosi. Tutkimuksissa oli muun muassa hyödynnetty TSP-interventiota (Training and Support), jossa vanhempia ohjattiin konkreettisesti hierontamenetelmien käyttöön, sekä SS-

TP-interventiota (Stepping Stones Triple P), jossa vahvistettiin selviytymiskeinoja ja vähennettiin stressiä tilanteissa, jotka liittyivät lapsen haastavaan käyttäytymiseen. Korkea sosiaalinen tuki ennustaa suotuisia vanhemmuuden käytäntöjä ja hyvinvointia (Anglely ym., 2015), ja tuen saatavuus voi vähentää stressiä ja lisätä luottamusta vanhemmuuteen. Tutkimukseni tulosten perusteella minäpystyvyyttä vahvistavat erityisesti interventiot, terapiat ja vertaistuki, joissa mallioppiminen ja kannustava palaute ovat keskeisiä.

5.1.3 Vahvan minäpystyvyyden ilmeneminen

Vanhemman vahva minäpystyvyys ilmenee kukoistavana vanhemmuutena. Osatutkimusten perusteella tämä ilmenee *arkeen luotuina toimivina rakenteina*, vanhemman *hallinnan tunteena*, koettuina *onnistumisina*, *lapsikeskeisinä luovina ratkaisuin* ja sekä kokemuksena, että vanhemmalla on *jaksamista ja hyvinvointia* arjessaan.

Arjen struktuuri ja rakenne ovat tärkeitä erityislapsiperheiden arjen kannalta, joita voidaan kutsua *arkeen luoduiksi toimiviksi rakenteiksi*. Osatutkimuksessa II vanhemmat kokivat, että huolellisesti suunniteltu ja jäsennelty arki tuki koko perhettä. Rutiinit tukivat erityisesti aamu- ja iltatoimia, ja sujuva arki rakentui niiden toistuvuudesta sekä siitä, että kaikkien perheenjäsenten tarpeet huomioitiin päivän aikana. Sujuvuuteen liitettiin myös konfliktittomuus, jota kuvattiin riidattomuutena ja toiveena elää arkea, josta kaikki voivat nauttia. Vanhemmat kuvasivat muokkaavansa ja luovansa arkeen rakenteita, jotka tukivat heidän erityislastaan. Joillekin lapsille seuraavan päivän kulku oli tärkeää käydä läpi jo edellisenä päivänä, jotta arki olisi ennakoitavaa. Osa hyödynsi viikkotason aikatauluja tai konkreettisia välineitä, kuten kuvia ja Time Timereita. Ennakoitavuuden rinnalla korostui myös arjen joustavuus ja kyky muokata toimia lapsen tarpeiden mukaan. Toiminnan määrittely ja ennakointi ovat osa sosiokognitiivista teoriaa ja liittyvät toimijuuteen ajallisen ulottuvuuden (Bandura, 2006, 2008, 2011, 2018).

Toimiva arki vahvistaa vanhempien minäpystyvyyttä ja lisää arjen hallinnan kokemusta. Hallinnan tunne eli koherenssin tunne kuvaa vanhemman käsitystä omasta pystyvyydestään lapsen kasvattajana (Anderson ym., 2016). Vahva hallinnan tunne on yhteydessä korkeampaan minäpystyvyyteen (Maddux ym., 1982). Hallinnan kokemus ilmenee suunnittelussa, rytmitetystä arjesta, jossa rutiinit ja struktuuri tuottavat ennakoitavuutta. Arki koetaan hallittavaksi, kun työ, vapaa-aika ja perhe-elämä ovat tasapainossa, mutta vanhemmat toivovat rakenteisiin myös joustavuutta ja rentoutta. Tutkimuksessani vanhempien kokema hallinnan tunne oli keskeinen osa kukoistavaa vanhemmuutta. Sujuva ja hyvin rakennettu arki tukee tätä tunnetta, mutta ei yksin riitä, hallinnan kokemus rakentuu myös osallistumisesta arjen päätöksentekoon sekä riittävästä tiedollisesta ja sosiaalisesta tuesta. Lisäksi osa vanhemmista tarkasteli vanhemmuuttaan myönteisestä näkökulmasta, mukautti vanhemmuuden odotuksia ja hyödynsi itsemyötätuntoa ja huumoria haastavissa hetkissä.

Vanhempien *kokemat onnistumiset* ovat olennaisia minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin kannalta.

Minäpystyvyyden keskeisiä osa-alueita ovat yksilön aiemmat kokemukset (mastery experience). Erityisesti vanhemman kokemukset lapsensa kanssa on havaittu tärkeäksi minäpystyvyyden lähteeksi (Benedetto & Ingrassia, 2018). Kun vanhempi kokee onnistumisia esimerkiksi haastavissa kasvatustilanteissa, luovat ne varmuutta toimia vastaavissa tilanteissa. Osatutkimuksissa II ja III vanhemmat kuvasivat onnistumisia, jotka liittyivät sekä omaan että lapsen toimintaan. Erityislapsiin liittyvät onnistumisen kokemukset koskivat muun muassa lapsen kehitystä, uusien taitojen oppimista sekä vuorovaikutuksen sujuvuutta, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi pysyi ilmaisemaan itseään ja tulemaan ymmärretyksi. Nämä hetket lisäsivät vanhemman tunnetta oman toiminnan merkityksellisyydestä ja vahvistivat minäpystyvyyttä.

Onnistumiset edellyttivät kuitenkin riittäviä voimavaroja ja jaksamista, mikä osoittaa resurssien merkityksen vanhemmuuden kokemukselle. Tutkimuksessani onnistumiset olivat myös tärkeässä asemassa arjen luovuuden kannalta. Vanhemmat olivat löytäneet arjen luovia ratkaisuja yritysten ja välillä myös erehdysten myötä sekä selvinneet haastavistakin tilanteista. Nämä keinot saattoivat vaikuttaa pieniltä, mutta arjen kannalta ne olivat merkittäviä, mikä lisäsi onnistumisen kokemusta.

Vanhemmuuden kukoistaessa vanhemmat kykenevät etsimään arjessaan *lapsikeskeisiä luovia ratkaisuja*. Osatutkimuksessa II erityislusten vanhemmista muodostui ryhmittelyanalyysin tuloksena kolme ryhmää, joista osatutkimuksessa tarkastelin erityisesti ryhmää, jota kuvasti vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys. Nämä vanhemmat kokivat arjen olevan hallinnassaan: he pystyivät vaikuttamaan arkensa sujuvuuteen omilla valinnoillaan ja päätöksillään. Lisäksi he suhtautuivat myönteisesti omaan vanhemmuuteensa ja heillä oli riittävät tiedot ja taidot vanhempana toimimiseen. Rinnastettaessa osatutkimuksen III tuloksiin kukoistavat vanhemmat pystyivät rakentamaan arjen sellaiseksi, että se tuki heidän erityislastaan ja muuta perhettä arjen luovuutta hyödyntäen.

Vanhemmat olivat myös löytäneet keinoja päivittäisten siirtymien tueksi, ja näissä tilanteissa he hyödyntävät esimerkiksi ohjausta, kuvia tai toimivat itse konkreettisenä mallina lapselleen. Vanhemman minäpystyvyyden on todettu ennustavan lapsen toiminnanohjaustaitoja (Yovita & Hendrawan, 2023). Vanhemman minäpystyvyyden vaikutusta lapsen toiminnanohjaukseen voidaan selittää sillä, missä määrin vanhemmat tarjoavat virikkeellisiä ja kognitiivista kehitystä tukevia toimintoja, eli tukevat toiminnanohjauksen kehittymistä käyttäytymisohjauksen myötä (Yovita & Hendrawan, 2023). Vanhemmat ovat esimerkiksi opettaneet lastaan hillitsemään impulsiivisia reaktioitaan ja mukautumaan ympäristön vaatimukseen (Fay-Stammbach ym., 2014).

Arjen luovia, lapsikeskeisiä ratkaisuja vanhemmat olivat keksineet tilanteissa, joissa oli tuettu lapsen aistiherkkyyttä sekä tunne- ja itsesäätelyä. Arjen luova ratkaisu oli esimerkiksi löydetty tilanteessa, jossa lapsi ei ollut halunnut pukea tiettyä

vaatetta, jolloin eräs vanhempi oli keksinyt teipata napit, jotta ne eivät tuntuisi lapsesta ikäviltä. Lapsikeskeisillä ratkaisuilla vanhempi saa myös lapsensa kukoistamaan. Nämä tilanteet luovat vanhemmalle onnistumisen kokemuksia, kokemuksen siitä, että hän pystyy tukemaan lastaan. Vanhemman tiedot lapsen diagnoosista ja tämän erityistarpeista vahvistivat heidän kykyään löytää joustavia ja luovia ratkaisuja. Shenaar-Golanin (2015) tutkimuksen mukaan vanhempien käsitykset lapsen vammaisuudesta vaikuttavat heidän subjektiiviseen hyvinvointiinsa. Kun vanhemmat näkevät lapsensa tarpeet myönteisesti ja kokevat niiden rikastuttavan elämäänsä, se vahvistaa heidän toimintakykyään arjessa ja sosiaalisissa suhteissa, mikä puolestaan lisää heidän koettua hyvinvointiaan.

Erityislasten vanhempien minäpystyvyys osatutkimusten näkökulmasta ilmenee vanhemman *koettuna hyvinvointina ja jaksamisena*. Tutkimuksessani vanhemmat kuvasivat hyvinvointiaan ja minäpystyvyyttään suhteessa vanhemmuuden kokemukseen. He toivat esiin, kuinka ylpeys omasta lapsesta lisäsi heidän omaa hyvinvointiaan. Shoshanin ja Yaarin (2022) tutkimuksessa vanhemmat kokivat myönteisiä tunteita ja flowta leikkiessään tai viettäessään aikaa lastensa kanssa. Tutkimuksessani lapsen onnistumiset ja hyvinvointi vahvistivat vanhempien kokemusta hyvästä arjesta ja tämän myötä myös omaa jaksamista. Vanhemmat kuvasivat, että tunne rakastetuksi ja arvostetuksi tulemisesta lisäsi sekä heidän että lapsensa hyvinvointia. Vanhemman minäpystyvyyden vahvistuminen näkyy usein kokemuksena omasta hyvinvoinnista: kun vanhempi kokee pystyvänsä vastaamaan arjen haasteisiin, jaksaminen lisääntyy. Myönteiset tunteet ja kokemukset tukevat odotusta onnistumisesta myös tulevaisuudessa (Benedetto & Ingrassia, 2018) ja ennustavat vanhempien hyvinvointia vanhempi-lapsi-vuorovaikutuksessa (Shoshani & Yaari, 2022).

Osatutkimuksessa I tarkastelin useita tutkimuksia, joissa vanhemmuuden minäpystyvyyttä lähestyttiin erityisesti stressin ja siihen liittyvien selviytymiskeinojen näkökulmasta. Huomio kohdistui muun muassa yhteisvanhemmuuden toimivuuteen ja siihen, miten vanhemmat kokivat autistisen lapsensa tuen tarpeet. Tutkimuksissa nousi esiin, että vanhempien hyvinvointi edellyttää keinoja stressin hallintaan ja riittäviä voimavaroja arjessa selviytymiseen. Palveluntarjoajien tulisi kiinnittää huomiota prosesseihinsa ja käytäntöihinsä niin, että ne tukevat molempien vanhempien jaksamista ja yhteisvanhemmuutta, erityisesti perheissä, joissa on autismikirjon lapsi.

Tutkimuksissa tarkasteltiin myös vanhempien kokemaa ahdistusta ja masennusta. Mikolajczak ym. (2018) korostavat, että uupuneiden vanhempien kanssa työskennellessä empaattinen ja hyväksyvä vuorovaikutus luo turvallisen tilan tunteiden ilmaisulle. Roskam ja Mikolajczak (2021) havaitsivat, että ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat tehokkaimpia vanhemmuuden uupumuksen varhaisessa vaiheessa. Varhainen tunnistaminen voi estää vakavia seurauksia, kuten lapsen laiminlyöntiä tai väkivaltaa. Interventiot, jotka vahvistavat vanhempien itsevarmuutta ja minäpystyvyyttä, voivat osaltaan ehkäistä näitä haitallisia seurauksia.

5.2 Tutkimuksen kokonaisluotettavuus ja rajoitukset

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastelen tässä kokonaisuutena kolmesta osatutkimuksesta muodostuvan mixed-methods -lähestymistavan näkökulmasta (Creswell & Plano Clark, 2018). Arvioinnissa korostuvat operationalisoinnin läpinäkyvyys, objektiivisuus ja eettisten periaatteiden noudattaminen. Kukin osatutkimus tuo esiin oman menetelmällisen panoksensa tutkimuksen kokonaisluotettavuuteen ja täydentää toistensa löydöksiä. Luotettavuuden arviointi on myös toteutunut tässä tutkimuksessa erillisesti kaikissa osatutkimuksissa.

Tutkimukseni luotettavuutta olen vahvistanut monimenetelmällisellä tutkimusotteella (mixed-methods), jossa yhdistyvät määrälliset ja laadulliset menetelmät (Creswell & Plano Clark, 2018) sekä perusteellisilla menetelmäkuvauksilla (Shenton, 2004). Menetelmien yhdistäminen mahdollisti erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tarkastelun sekä laajasti että syvällisesti: määrälliset analyysit (osatutkimus II) loivat yleiskuvan erityislasten vanhempien minäpystyvyydestä, kun taas laadulliset analyysit (osatutkimus III) syvensivät ymmärrystä tuen tarpeista ja arjen luovuudesta. Kirjallisuuskatsaus (osatutkimus I) on tuonut esiin aiemman tutkimuksen keskeiset painopisteet ja osoittanut, miten oma tutkimukseni sijoittuu ”tutkimusaukkoon”. Näin osatutkimukset tukivat toisiaan ja loivat eheän kokonaisuuden, joka vahvistaa tutkimuksen sisäistä validiteettia.

Tutkimukseni vahvistettavuutta voin arvioida tutkimustriangulaation näkökulmasta (Flick, 2004). Aineistotriangulaation osalta käytössäni oli kolme erilaista aineistoa: laadullinen artikkeliaineisto, laadullinen vanhempien käsityksiin pohjautuva aineisto, määrällinen aineisto sekä laadullinen kerronnallinen aineisto. Tutkijatriangulaatio toteutui kaikissa osatutkimuksissa kirjoittajakollegoiden kanssa tehdyssä yhteistyössä. Teoriatriangulaatiossa yhdistyivät minäpystyvyyden käsite, erityisesti vanhempien minäpystyvyyden näkökulmasta, erityislapsen vanhemmuus ja hyvinvointi sekä arjen luovuuden käsite. Menetelmätriangulaation näkökulmasta käytin kirjallisuuskatsausta, fenomenografista ja narratiivista tutkimusmenetelmää sekä monimuuttujamenetelmiä. Artikkeliväitöskirja tuki triangulaatiota, koska osatutkimusten avulla pystyin lähestymään tutkimustani monipuolisesti ja useista näkökulmista.

Mixed-method -lähestymistavan rajoituksena voidaan pitää metodologista vaativuutta (Harder 2023). Tutkijana minun on tullut tunnistaa sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen rajoitukset ja minimoitava ne. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on hyvä huomioida myös tietyt rajoitukset, jotka liittyvät erityisesti tutkimusaineistoihin. Erilaisten aineistojen yhdistäminen edellyttää selkeyttä ja perusteellisuutta (Harder 2023). Osatutkimus I toteutin state-of-the-art -kirjallisuuskatsauksena, jossa keskeisenä haasteena oli aiempien tutkimusten oikean tulkinnan ja esittämisen varmistaminen. Vaikka aineiston valintaprosessi ja metodologiset ratkaisut on kuvattu läpinäkyvästi ja analyysin toistettavuutta

pyrin tukemaan selkeillä kategoriataulukoilla, objektiivisuuteen liittyy silti tulkinallisia rajoitteita.

Osatutkimuksessa II kyselylomakkeen laadinnassa sovelsin olemassa olevia mittareita (SEPTI, PSOC), mutta niiden väittämiä muokkasin vastaamaan tutkimukseni kontekstia, eli erityislasten vanhemmuutta. Vaikka tämä lisäsi lomakkeen sisällöllistä sopivuutta, se heikensi mittarin pätevyyttä, sillä alkuperäiset mittarit oli validoitu eri väestölle eri tilanteessa. Tällöin mittaamisen luotettavuus ja tulosten vertailtavuus aiempiin tutkimuksiin rajoittuivat ja mittarin sisällöllinen validiteetti heikkeni. Lisäksi muokatuilla väittämillä ei ollut olemassa olevia reliabiliteetti-indikaattoreita, mikä vaikeutti sisäisen johdonmukaisuuden arviointia. Kysymysten neutraalista muotoilusta huolimatta tutkijan subjektiivinen rooli väittämien valinnassa on luotettavuutta mahdollisesti heikentävä tekijä (Bryman, 2016).

Aineisto osatutkimuksessa II koostui 61 erityislapsen vanhemman vastauksesta. Kyselylomakkeella keräsin taustatietoja, kuten vastaajan sukupuoli, ikä, asuinkunta ja tieto, kuinka pitkään vastaaja oli ollut mukana ELO Ry:n toiminnassa. Taustamuuttajat keräsin ensisijaisesti tuottamaan tietoa järjestölle, jonka takia tutkimuksessani ei ole tehty analyysia esimerkiksi liittyen vastaajien sukupuoleen ja sen mahdollista yhteydestä minäpystyvyyteen. Tätä voidaan pitää tutkimukseni rajoituksena, mutta mahdollisena jatkotutkimuskohteena. Rajoituksena voidaan myös pitää sitä, että tutkimuksessa ei taustamuuttujana kerätty tietoa esimerkiksi vastaajien suhteista, kuten parisuhteesta tai yksinhuoltajuudesta, vaikka näillä tekijöillä voi olla vaikutusta minäpystyvyyteen ja vanhemman kokemaan hyvinvointiin.

Arvioidessa osatutkimuksen II otoskokoa määrälliseen analyysiin, kuten faktoriaaliseen analyysiin, oli otoskoko riittävä (Hair ym., 1998) ja suhteessa alueelliseen kohde-ryhmään (lappilaiset erityislasten vanhemmat) myös tutkimuskysymykseen nähden kattava. Mixed-method -lähestymistavan yksi tärkeä kysymys liittyy laadullisen ja määrällisen aineiston integraatioon (Green ym. 2015), jota erityisesti osatutkimus II olen tehnyt. Aineistoja olen tarkastellut rinnakkain, toisiaa täydentävinä ja analyysien pohjalta olen muodostanut vastaukset tutkimuskysymyksiini.

Osatutkimuksessa III kerättiin lisäksi narratiivinen aineisto 15 vanhemmalta, ja yhdistämällä osatutkimuksen II aineistoon kokonaisaineistoksi muodostui 76 vastausta. Tämä mahdollisti määrällisten tulosten laadullisen syventämisen erityisesti vanhempien kokemien tuen tarpeiden, arjen luovuuden ja minäpystyvyyden osalta. Narratiivisen aineiston rajallinen määrä (n=15) voi selittyä osin kyselylomakkeen avoimien kysymysten kirjallisella luonteella, mikä saattoi lisätä vastauskynnystä. Kuormittuneisuus voi vaikuttaa paitsi vastausaktiivisuuteen myös siihen, kuinka vanhempi kykenee havaitsemaan omia vahvuuksiaan, mikä voi vinouttaa vastausprofiilia negatiivisemmaksi. Tästä huolimatta mikään vastaus ei ole tutkimuksen kannalta ”väärä”, vaan ne heijastavat vanhempien senhetkistä kokemusta.

Tässä tutkimuksessa ei voitu arvioida, minkä verran vanhempien minäpystyvyys vahvistuu esimerkiksi saadun tuen tai interventioon osallistumisen myötä. Esimer-

kiksi Lu ym. (2021) havaitsivat tutkimuksessaan tarkastellessaan sosiaalisen tuen mekanismeja, että sosiaalinen tuki, vanhempien resilienssi ja vanhempien minäpystyvyys olivat merkittävästi yhteydessä lapsen tunne- ja käyttäytymishaasteisiin siten, että vanhempien resilienssi ja minäpystyvyys olivat sovittelevassa roolissa vanhemman saaman sosiaalisen tuen ja lapsen haasteiden välillä. Kuitenkin tämä tutkimus antaa osatutkimusten perusteella tärkeää tietoa siitä, millaisena erityislasten vanhempien minäpystyvyys näyttäytyy sekä miten heidän minäpystyvyyttään voitaisiin heidän käsitystensä ja kertomustensa mukaisesti tukea.

5.3 Tutkimuksen teoreettinen ja käytännöllinen kontribuutio

Tutkimukseni keskeisen teoreettisen kontribuution muodostaa Albert Banduran sosiokognitiiviseen teoriaan kuuluva minäpystyvyyden käsite. Minäpystyvyyden lähikäsitteitä ovat itsetunto ja elämönhallinnan tunne, jonka takia on tärkeää avata, miksi tässä tutkimuksessa päädyin juuri minäpystyvyyden käsitteeseen. Minäpystyvyys kuvaa yksilön uskoa omiin kykyihinsä tietyissä tilanteissa, kun taas itsetunto viittaa laajempaan itsearvostukseen ja elämönhallinta yksilön kokemukseen mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämäänsä (Keltikangas-Järvinen 2004, 2017). Elämönhallinnan tunne on minäpystyvyyttä kapeampi käsite ja painottuu erityisesti ongelmanratkaisuun ja arjessa selviytymiseen (Feldt & Mäkikangas, 2010).

Minäpystyvyyden käsite sopii tutkittaessa erityislasten vanhempien arkea. Käsite avaa näkökulman vanhempien kokemuksiin kuormittavissa ja muuttuvissa tilanteissa sekä siihen, miten he arvioivat kykenevänsä selviytymään arjen haasteista. Tutkimukseni teoreettinen oivallus on arjen luovuuden tunnistaminen minäpystyvyyden osatekijäksi. Arjen luovuus, kuten kyky soveltaa tietoa, keksii ratkaisuja ja mukautua, toimii vanhemmuuden voimavarana, mutta sitä ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa tarkasteltu osana minäpystyvyyden rakentumista erityislapsiperheissä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että arjen luovuus voi vahvistaa vanhemman minäpystyvyyttä esimerkiksi auttamalla vanhempia löytämään vaihtoehtoisia toimintatapoja haastavissa tilanteissa ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan.

Sosiokognitiivisen teorian näkökulmasta vanhempi ymmärretään aktiiviseksi toimijaksi, jonka toimijuus rakentuu yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa (Bandura, 2006). Vanhemman toimintaan vaikuttavat paitsi hänen omat valintansa myös ympäristöön liittyvät tekijät. Vanhemman toimijuus kytkeytyykin laajempiin sosiaalisiin järjestelmiin, joissa saatu tuki näyttäytyy keskeisenä kukoistavan vanhemmuuden ja vahvan minäpystyvyyden kannalta. Vanhemman minäpystyvyys vaikuttaa muun muassa vanhemman ja lapsen suhteeseen, vanhemman hyvinvointiin ja lapsen kehitykseen (Albanese ym., 2019; Jones ym., 2005). Tulokseni täydentävät olemassa olevaa teoriaa osoittamalla, että arjen luovuus toimii minäpystyvyyden vahvistumiselle suotuisana mekanismina ja että minäpystyvyyden rakentumiseen

vaikuttavat laajasti sekä perheen sisäiset että ulkoiset tekijät. Tämä laajentaa ymmärrystä siitä, miten minäpystyvyys kehittyy erityislapsiperheiden arjessa ja millaisia tekijöitä siihen kietoutuu.

Tutkimuksen käytännöllinen kontribuutio tuottaa tietoa siitä, miten vanhempien minäpystyvyyttä voidaan tukea arjen vaativissa tilanteissa. Tulokset osoittavat, että vanhempien minäpystyvyyden vahvistaminen on hyödyllistä sekä heidän hyvinvointinsa että arjen luovuuden kannalta. Minäpystyvyyttä voidaan tukea muun muassa auttamalla vanhempia tunnistamaan onnistumisiaan, tarjoamalla tietoa ja varhaista tukea sekä vahvistamalla itsemyötätuntoa. Itsemyötätunto on taito, joka voidaan oppia ja joka auttaa vanhempia suhtautumaan itseensä myötätuntoisesti erityisesti epäonnistumisen hetkellä (Neff, 2016, 2023). Sen kehittäminen voi lisätä kokemusta hallinnasta ja tukea vanhempien jaksamista arjen haastavissa tilanteissa (Neff, 2023). Tämä näkökulma voi tukea ammattilaisia kehittämään voimavara- ja ratkaisukeskeisiä tukimuotoja erityislasten perheiden arkeen.

Tässä tutkimuksessa vanhempien minäpystyvyydellä näyttää olevan tärkeä asema vanhempien hyvinvoinnin ja arjen luovuuden kannalta. Tärkeänä minäpystyvyyttä, arjen luovuutta ja hyvinvointia tukevana tekijänä osatutkimuksissa tuodaan esiin saadun tuen merkitys. Suomessa erityislasten vanhemmilla on mahdollisuus hakea tukea sekä perheelleen että itselleen esimerkiksi sosiaalipalveluiden, kuten kotiavun, perhetyön tai omaishoidon tuen muodossa. Myös Kelan tarjoamat etuudet, kuten vammaistuki ja kuntoutusraha voivat tukea perheen arkea. Käytännössä palveluiden saatavuus vaihtelee kuitenkin alueittain, ja byrokratia voi muodostua vanhemmille kuormittavaksi. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kuvasivat sekä saamiaan tukimuotoja että sitä, millaista tukea he kokevat tarvitsevansa tukeakseen minäpystyvyyttään ja hyödyntääkseen arjen luovuutta. Vaikka Suomessa on olemassa erityislapsiperheille suunnattuja tukipalveluita, tämän tutkimuksen perusteella tuki ei aina tavoita kaikkia perheitä. Tutkimuksen tavoitteena onkin tarjota tietoa eri tahoille, jotka tukevat erityislapsiperheitä ja erityislasten vanhempia. Tieto siitä, millaista konkreettista tukea vanhemmat tarvitsevat vanhemmuutensa ja minäpystyvyytensä tueksi, voi myös auttaa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa työskenteleviä tai opettajia heidän työssään ja auttaa heitä ymmärtämään, millaisia onnistumisia sekä haasteita perheiden arjessa on ja siten sujuvoittaa koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Erityislapsille saatavilla olevan tuen tulisi olla yksilöitävissä sekä sen tulisi olla helposti saatavilla (Bradshaw ym., 2019).

Junttila ym. (2007) tuovat myös tutkimuksessaan esiin, että vanhemmat, jotka kokevat saavansa tukea sosiaaliselta verkostoltaan, kokevat myös vahvempaa vanhemmuuden minäpystyvyyttä. Myös Salo ym. (2022) ovat tutkimuksessaan havainneet, että vanhemman minäpystyvyys liittyy positiivisesti mielenterveyteen, vanhemman ja lapsen suhteeseen sekä vanhemmuuteen liittyvään tyytyväisyyteen, ja se on keskeisenä tekijänä vanhempien hyvinvoinnin kannalta. Saadulla tuella on siis tärkeä rooli vanhempien minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin kannalta. Kuten Weissin ym. (2016)

tutkimus ja tämä tutkimus osoittavat, vanhempien minäpystyvyyteen vaikuttavat monet tekijät, kuten lapsen, vanhemman ja ympäristön piirteet. Weiss ym. (2016) korostavat erityisesti palvelujärjestelmien merkitystä: vanhemmat tarvitsevat ajantasaista tietoa ja vertaistukea muilta vanhemmilta. Tässä tutkimuksessa vanhemmat toivat esiin perheen ulkopuolisen tuen merkityksen, niin palvelujärjestelmien (sosiaali- ja terveystalvet, koulu sekä varhaiskasvatus) kuin myös vertaistuen.

Tutkimukseni tuo esiin, kuinka tärkeää vanhempien tiedollinen ja taidollinen osaaminen on heidän minäpystyvyydelleen ja vanhemmuudelleen. Osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kertoi, etteivät he kokeneet onnistumisia arjessaan. He kokivat haasteelliseksi ymmärtää lapsensa tarpeita ja tarjota riittävää tukea. Erityisen kuormittavina pidettiin tilanteita, joissa lapsella esiintyi haastavaa käytöstä, aggressiivisuutta, kommunikaation vaikeuksia tai puutteita sosiaalisissa taidoissa. Tällaiset tilanteet horjuttivat vanhempien uskoa omiin kykyihinsä ja heikensivät onnistumisen kokemuksia.

Perheen sisäiset haasteet nousivat esiin myös Caicedon (2014) tutkimuksessa, jossa vanhemmat kertoivat muun muassa kommunikaation puutteesta, vaikeudesta ratkaista ongelmia yhdessä, perheenjäsenten välisistä jännitteistä ja päätöksenteon vaikeudesta. Nämä tekijät lisäsivät vanhempien kokemaa stressiä ja vaikeuttivat perheen toimivuutta arjessa. Väsymys ja riittämättömät voimavarat nousivat esiin keskeisenä esteenä onnistumisen kokemuksille. Kun vanhemmat kokivat, ettei heillä ollut riittävästi resursseja, arki muuttui helposti kaoottiseksi. Tämä ilmeni muun muassa vaikeutena ylläpitää rutiineja ja aikatauluja. Caicedon (2014) tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat, että uupumus esti heitä tekemästä asioita, joista he nauttivat ja rajoitti jaksamista kotitöissä sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Lindström ym. (2017) kuvaavat erityislasten vanhempien arkea kuormittavana, jossa mahdollisuudet lepoon ja palautumiseen ovat usein rajalliset. Lisäksi vanhemmat kokivat arjen luovuuden ja onnistumisen kokemuksia haastaviksi silloin, kun yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen, kuten palvelujärjestelmän edustajien kanssa ei toiminut. Osassa vanhempien kertomuksia nousi esiin kokemus siitä, että heidän lastaan ei kohdata ymmärtävästi tai lasta ei haluta aidosti ymmärtää. Tämä heikensi vanhempien luottamusta tuen saamiseen ja lisäsi arjen kuormittavuutta.

Vanhempien minäpystyvyyden ja arjen sujuvuuden kannalta olisi tärkeää, että he saisivat konkreettista tietoa ja käytännön keinoja lapsen haastavan, kuten aggressiivisen, käytöksen kohtaamiseen. Vanhemman kyky ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustatekijöitä ja vastata niihin rakentavasti on yhteydessä parempaan vanhemmuuden hallinnan tunteeseen ja hyvinvointiin (Kabashima ym., 2020). Tutkimuksen käytännön merkitys näkyy siinä, että se tuo esiin vanhempien todellisia, sekä tiedollisia, taidollisia että emotionaalisia tarpeita ja auttaa ymmärtämään, miten tukipalvelut voivat vastata niihin nykyistä paremmin. Tulokseni tukevat sellaisten tukimuotojen kehittämistä, jotka vahvistavat vanhempien minäpystyvyyttä kokonaisvaltaisesti ja kohdistuvat arjen konkreettisiin haasteisiin.

Käytännön tasolla tutkimukseni tuloksia voidaan hyödyntää interventioiden suunnittelussa ja toteuttaessa erityislasten vanhemmille. Interventioissa tulisi huomioida sekä minäpystyvyyden että arjen luovuuden vahvistaminen, esimerkiksi matalan kynnyksen tuki ja selkeästi saavutettavat palvelut (Bradshaw ym., 2019; Sorkkila ym., 2021). Vanhemmille voitaisiin tarjota arjen luovuutta tukevia interventioita, jotka tukisivat positiivista vanhemmuutta ja kohdistusivat erityisesti vanhemman arjen ratkaisuihin. Sorkkila ym. (2021) tuovat esiin, että erityislapsen vanhemmat toivoisivat sosiaalisen tuen ja ammattiavun lisäksi tukea myös arjen pyörittämiseen ja ehdottavat, että voisiko esimerkiksi neuvola tai sosiaalitoimi järjestää perheelle tukihenkilön, josta perhe voisi saada lastenhoito- tai siivousapua.

5.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia Suomen kontekstissa pitkittäistutkimuksena, eroavatko ajan mittaan erityislasten vanhempien ja sellaisten vanhempien, joiden lapsilla ei ole erityisen tuen tarpeita, käsitykset minäpystyvyydestään ja arjen luovuudesta. Näyttäytykö arjen luovuus esimerkiksi merkittävämpänä erityislapsiperheissä kuin verrokkiperheissä? Pitkittäistutkimuksen ohella aihetta voisi tarkastella myös tilastollisena verrokkitutkimuksena. Myös koettujen ilon hetkien ja onnistumiskokemusten tasoa ja määrää olisi kiinnostavaa tutkia tilastollisesti vertaillen. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella miten erityislapsiperheet ja verrokkiperheet kokevat saavansa tukea perhearkeensa. Vanhemman korkean minäpystyvyyden on havaittu olevan myönteisesti yhteydessä myönteisiin kasvatustapoihin, parempaan vanhemmuuden kokemukseen ja vähäisempään vanhemman stressiin (Coleman & Karraker, 2000). Korkeaa minäpystyvyyttä edistävät muun muassa aiemmat kokemukset lasten kanssa, vanhemman korkea koulutustaso, perheen tulot sekä tietyt lapsen persoonallisuuspiirteet, kuten sosiaalisuus.

Interventiotutkimuksen avulla olisi mielenkiintoista tarkastella, voidaanko esimerkiksi vanhemman minäpystyvyyden tasossa sen ollessa heikko havaita muutoksia intervention myötä. Devexhium ja Barkurt (2024) tarkastelivat tutkimuksessaan, millaiset vaikutukset kahden viikon mittaisella, itse toteutettavalla luonteenvahvuusinterventiolla oli vanhempien subjektiiviseen hyvinvointiin, minäpystyvyyteen, tyytyväisyyteen ja stressiin. Tutkimuksessa osallistujilla havaittiin merkittävä parannus vanhemmuuden hyvinvoinnissa ja minäpystyvyydessä. Osatutkimuksessa I havaitsin, että vanhemmat hyötyisivät henkilökohtaisesta ohjauksesta sekä terapeuttisista menetelmistä yhdistettynä interventioon. Interventiotutkimuksessa olisi myös hyvä ottaa huomioon, kuinka vanhemmat saadaan sitoutumaan interventioon osallistumiseen.

Lisäksi olisi kiinnostavaa toteuttaa vanhemmille suunnattu käytännönläheinen interventiotutkimus, joka tarjoaisi erilaisia ratkaisuja arjen tueksi sekä arjen hallinnan

vahvistamiseksi ja seurata, miten interventio vahvistaisi heidän minäpystyvyyttään. Ajatellen tutkimuksen vahvistavuutta olisi mielenkiintoista hyödyntää osatutkimusta II varten muodostettua mittaria ja muokata sitä sopivaksi myös arjen luovuuden tarkasteluun minäpystyvyyden rinnalla. Interventiossa tärkeässä asemassa olisi myös vertaistuki, koska osatutkimusten perusteella muilta, erityisesti vertaisilta saatu tuki on tärkeässä asemassa erityislasten vanhempien minäpystyvyydelle. Lindström ym. (2017) tuovat myös esiin, että erityislasten vanhemmat kokevat, että heitä parhaiten voi ymmärtää toinen erityislapsen vanhempi.

Osatutkimusten yhteenvetona muodostui kuvaus kukoistavasta vanhemmuudesta, joka käsitteellisesti kuuluu vahvasti positiiviseen psykologiaan. Kukoistavaan vanhemmuuteen liittyi arjen hallinta, onnistumiset sekä saatu tuki. Olisikin kiinnostava tarkastella tarkemmin, miten kukoistava vanhemmuus ilmenee vanhemmuuden arjessa ja minäpystyvyydessä. Pentti ym. (2019) ovat tuoneet esiin, että positiivinen psykologia erityisesti vahvuuksiin perustuvalla interventiolla voi auttaa vanhempia menestymään roolissaan.

Myös tunne- ja itsesäätelytaidot ovat vahvasti esillä tämänhetkisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vanhempien tunneälyn ja tunnetaitojen (itsemyötätunto mukaan lukien) tukeminen ja vahvistaminen on tärkeää. Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat myös kokivat, että heidän oli täytynyt muuttaa omia odotuksiaan vanhemmuuteen liittyen, mikä edellytti heiltä joustavuutta ja itsemyötätuntoa. Hyvät tunnetaidot auttavat vanhempia selviytymään arjen haasteista ja sopeutumaan stressaaviin tilanteisiin. Vanhemman vahvat tunnetaidot tukevat myös lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Sorkkila ym. (2019) toivat tutkimuksessaan esiin, että äideille olisi hyödyllistä opettaa itsemyötätuntoa ja itsensä hyväksymistä. Heidän tutkimuksessaan sosiaalisesti määräytyvä perfektionismi oli vanhemmuuden uupumuksen merkittävä riskitekijä. Tätä he selittivät ”äitiyden myytillä”, jonka mukaan äideille asetetaan epärealistisen korkeita odotuksia yhteiskunnan toimesta, mikä vaikuttaa heidän vanhemmuuden kokemukseensa. Salo ym. (2022) toivat omassa tutkimuksessaan esiin, että yhteiskunnan odotukset vanhemmuudelle ovat korkeat ja jos odotuksiin ei pystytä vastaamaan, vanhempi kokee olevansa yksin, jolloin minäpystyvyys heikkenee. Salo ym. (2022) ehdottavatkin, että ”hyvän vanhemmuuden” sijaan puhuttaisiin riittävän hyvästä vanhemmuudesta. Dianoff ja Uusiautti (2022) puolestaan tuovat esiin, että vanhemman reflektointi ja lapsen kanssa vietetty aika, arjen yhteiset kokemukset ja läsnäolo, tukevat vanhemmuuden kehittymistä. Median luoma paine voi kuitenkin vaikeuttaa realistista arviointia omasta vanhemmuudesta. Olisikin kiinnostavaa jatkaa kukoistavan vanhemmuuden tutkimista laajentaen sitä myös itsemyötätuntoon (Neff, 2016, 2023): minkälainen yhteys itsemyötätunnolla on vanhempien minäpystyvyyteen? Olisi tärkeää tukea vanhempien itsemyötätuntoa sekä auttaa heitä huomaamaan arjessaan onnistumisia ja onnen hetkiä, jotka voivat osaltaan vahvistaa heidän minäpystyvyyttään.

Tutkimukseni tuo esiin erityislasten vanhempien minäpystyvyyden moniulotteisuuden ja arjen luovuuden keskeisen roolin sen rakentumisessa. Vanhemman kokemus siitä, että hän kykenee vastaamaan erilaisiin kasvatustilanteisiin ei synny irrallaan arkielämästä, vaan nimenomaan hetkissä, joissa vanhemmat etsivät ratkaisuja epävarmuuden ja kuormituksen keskellä. Arjen luovuus yhdessä minäpystyvyyden kanssa on voimavara, joka ylläpitää ja vahvistaa vanhemman uskoa omiin kykyihinsä.

Tutkimukseni yhdistää minäpystyvyyden teorian, arjen luovuuden ilmiön ja vanhemmuuden hyvinvoinnin tarkastelun erityislasten kontekstissa, jota ei aiemmin ole kattavasti tutkittu. Tämä yhdistelmä avaa uusia näkökulmia vanhemmuuden tukemiseen sekä ammatillisessa että yhteiskunnallisessa kontekstissa. Erityislasten vanhempien ääni ansaitsi tulla kuulluksi paitsi heidän haasteidensa myös heidän vahvuuksiensa ja arjen luovien ratkaisuiden pohjalta.

Tärkeä tutkimuksen tulos on myös se, että erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä ja arjen luovuutta voidaan sekä tukea että vahvistaa. Kyse ei ole vain yksilön sisäisestä voimavarasta, vaan myös siitä, miten ympäristö, kuten sosiaaliset verkostot, palvelujärjestelmä ja yhteiskunnallinen ilmapiiri, mahdollistavat tai rajoittavat tätä voimavaraa. Tutkimukseni lopputuloksena rakentui kukoistavan vanhemmuuden kuvaus: vanhemmuuden, jossa vahva minäpystyvyys ja arjen luovuus ja merkityksellisyys muodostavat toisiaan ruokkivan kokonaisuuden. Kukoistava vanhemmuus ei tarkoita täydellisyyttä, vaan uskallusta luottaa omiin kykyihinsä, pyytää ja etsiä tarvittavaa tukea vanhemmuuteen sekä rohkeutta muokata arkea lapsen ja perheen parhaaksi arjen luovilla ratkaisuilla. Erityislasten vanhemmuus pääsee kukoistamaan, kun sille annetaan tila tulla nähdyksi, kuulluksi ja tuetuksi.

Lähteet

- Albanese, A., Russo, G. M., & Geller, P. A. (2019). The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. *Child: Care, Health and Development*, 45(3), 333–363. <https://doi.org/10.1111/cch.12661>
- Anderson, C., Turner, A. C., Heath, R. D., & Payne, C. M. (2016). On the meaning of grit...and hope...and fate control... and alienation... and locus of control... and... self-efficacy... and... effort optimism...and.... *Urban Review*, 48(2), 198–219. <https://doi.org/10.1007/s11256-016-0350-2>
- Angley, M., Divney, A., Magriples, U., & Kershaw, T. (2015). Social support, family functioning and parenting competence in adolescent parents. *Maternal and Child Health Journal*, 19(1), 67–73. <https://doi.org/10.1007/s10995-014-1496-x>
- Baider, L., Ever-Hadani, P., Goldzweig, G., Wygoda, M., & Peretz, T. (2003). Is perceived family support a relevant variable in psychological distress: A sample of prostate and breast cancer couples. *Journal of Psychosomatic Research*, 55, 1–8. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(02\)00553-0](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(02)00553-0)
- Bamberg, M. (2012). Why narrative? *Narrative Inquiry*, 22, 202–210. <http://dx.doi.org/10.1075/ni.22.1.16bam>
- Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. Holt, Rinehart & Winston.
- Bandura, A. (1971). *Psychological modeling: Conflicting theories*. Aldine-Atherton.
- Bandura, A. (1977a). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1977b). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy in human agency. *American Psychologist*, 37, 122–147. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175–1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117–148. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2802_3
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman and Company.
- Bandura, A., & Locke, E. A. (2003). Negative self-efficacy and goal effects revisited. *Journal of Applied Psychology*, 88(1), 87–99. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.1.87>
- Bandura, A. (2004). Health promotion by social cognitive means. *Health Education & Behavior*, 31(2), 143–164. <https://doi.org/10.1177/1090198104263660>
- Bandura, A. (2006). Toward a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), 164–180. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00011.x>
- Bandura, A. (2008). The reconstrual of 'free will' from the agentic perspective of social cognitive theory. Teoksessa: J. Baer, J. C. Kaufman, & R. F. Baumeister (toim.), *Are we free? Psychology and free will* (s. 86–127). Oxford University Press.
- Bandura, A. (2011). Social cognitive theory. Teoksessa: P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (toim.), *Handbook of theories of social psychology: Pains. 1* (s. 349–373). SAGE Publications.

- Bandura, A. (2018). Toward a psychology of human agency: Pathways and reflections. *Perspectives on Psychological Science*, 13(2), 130–136. <https://doi.org/10.1177/1745691617699280>
- Bamberg, M., & Georgakopoulou, A. (2008). Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk*, 28(3), 377–396. <https://doi.org/10.1515/TEXT.2008.018>
- Bamberg, M. (2012). Why narrative? *Narrative Inquiry*, 22(1), 202–210. <https://doi.org/10.1075/ni.22.1.16bam>
- Barlow, J., Powell, L., & Gilchrist, M. (2006). The influence of the training and support programme on the self-efficacy and psychological well-being of parents of children with disabilities: A controlled trial. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 12, 55–63. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2005.02.005>
- Barry, E. S., Merkebu, J., & Varpio, L. (2022). Understanding State-of-the-Art Literature Reviews. *Journal of graduate medical education*, 14(6), 659–662. <https://doi.org/10.4300/JGME-D-22-00705.1>
- Bates, J. A. (2004). Use of narrative interviewing in everyday information behavior research. *Library & Information Science Research*, 26(1), 15–28. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2003.11.003>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96. <https://doi.org/10.2307/1129836>
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2018). Parental self-efficacy in promoting children care and parenting quality. Teoksessa: M. Ingrassia (toim.), *Parenting: Empirical advances and intervention resources* (s. 31–57). IntechOpen.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219–234. <https://doi.org/10.1177/1468794112468475>
- Bilgin, Y. (2017). Qualitative method versus quantitative method in marketing research: An application example at Oba Restaurant. Teoksessa: S. Oflazoglu (toim.), *Qualitative versus quantitative research* (s. 1–27). INTECH d.o.o.
- Britner, S. L., & Pajares, F. (2006). Sources of science self-efficacy beliefs of middle school students. *Journal of Research in Science Teaching*, 43(5), 485–499. <https://doi.org/10.1002/tea.20131>
- Bradshaw, S., Bem, D., Shaw, K., Taylor, B., Chiswell, C., Salama, M., Basset, E., & Cummins, C. (2019). Improving health, wellbeing and parenting skills in parents of children with special health care needs and medical complexity: A scoping review. *BMC Pediatrics*, 19(301), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s12887-019-1693-5>
- Bruner, J. (1991). Narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18(1), 1–21. <https://doi.org/10.1086/448619>
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5.painos.). Oxford University Press.
- Caicedo, C. (2014). Families with special needs children: Family health, functioning, and care burden. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 20(6), 398–407. <https://doi.org/10.1177/1078390314561326>
- Capell, U., & Hughes, R. (2025). Everyday creativity: A personal and universal rollercoaster ride. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, 101303. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101303>
- Cattik, M., & Aksoy, V. (2018). An examination of the relations among social support, self-efficacy, and life satisfaction in parents of children with developmental disabilities. *Education and Science*, 43(195), 65–77. <https://doi.org/10.15390/EB.2018.7147>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2023). Developmental disabilities. <https://www.cdc.gov/ncbddd/developmentaldisabilities/index.html>

- Chau, V., & Giallo, R. (2014). The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: Implications for supporting parents in the early parenting period. *Child: Care, Health and Development*, 41(4), 626–633. <https://doi.org/10.1111/cch.12205>
- Cherry, N. (2005). Phenomenography as seen by an action researcher. Teoksessa: J. A. Bowden & P. Green (toim.), *Doing developmental phenomenography* (s. 56–62). RMIT University Press.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: Future applications. *Developmental Review*, 18(1), 47–85. <https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448>
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49(1), 13–24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Cohen, S. R., Zeedyk, S. M., Tipton, L. A., Rodas, N. V., & Blacher, J. (2016). Fathers of children with or without ID: Understanding long-term psychological symptoms. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(4), 295–307. <https://doi.org/10.1111/jir.12241>
- Conti, R. (2015). Compassionate parenting as a key to satisfaction, efficacy, and meaning among mothers of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 2008–2018. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2360-6>
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3.painos). Sage.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5.painos.). Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research* (3.painos.). Sage.
- Cullen, L. A., & Barlow, J. H. (2004). Training and support programme for caregivers of children with disabilities: an exploratory study. *Patient Education and Counseling*, 55(2), 203–209. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2003.09.004>
- Dai, Y. G., Brennan, L., Como, A., Hughes-Lika, J., Dumont-Mathieu, T., Carcani-Rathwell, I., Minxhozi, O., Aliaj, B., & Fein, D. A. (2018). A video parent-training program for families of children with autism spectrum disorder in Albania. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 56, 36–49. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2018.08.008>
- Dalmajier, E. S., Nord, C. L., & Astle, D. E. (2022). Statistical power for cluster analysis. *BMC Bioinformatics*, 23(1), 205. <https://doi.org/10.1186/s12859-022-04675-1>
- Daire, A. P., Munyon, M. D., Carlson, R. G., Kimemia, M., & Mitcham, M. (2011). Examining distress of parents of children with and without special needs. *Journal of Mental Health Counseling*, 33(2), 177–188.
- De Montigny, F., & Lacharite, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 387–396.
- Devexhiu, N., & Baskurt, A. B. (2024). Enhancing parental wellbeing: The effects of a character strengths intervention on parental wellbeing, self-efficacy, satisfaction and stress. *European Journal of Applied Positive Psychology*, 8(5), 1–13.
- Devey, J. (1997). *Experience and education*. New York: Simon & Schuster.
- Dianoff, L., & Uusiautti, S. (2022). Within the Turmoil of Expectations and Pressures: Grounded-Theory Research on Development as an LGBT Parent. Teoksessa S. Hyvärinen, T. Äärelä, & S. Uusiautti (toim.), *Positive Education and Work: Less Struggling, More Flourishing* (Sivut 238-257). Cambridge Scholars Publishing.
- Diener, E., Diener, M., & Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 851–864. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.5.851>

- Dreier, O. (2016). Conduct of everyday life: Implications for critical psychology. Teoksessa C. Højholt & E. Schraube (toim.), *Psychology and the conduct of everyday life* (s. 15–33). Erityisperheet ry. (n.d.). <https://www.erityisperheet.fi/>
- Erityisperheet ry. (n.d.). Työelämä. <https://www.erityisperheet.fi/tyoelama/>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino Oy.
- Emsler, T. S., Mazzucchelli, T. G., Christiansen, H., & Sanders, M. R. (2016). Child Adjustment and Parent Efficacy Scale–Developmental Disability (CAPES-DD): First psychometric evaluation of a new child and parenting assessment tool for children with a developmental disability. *Research in Developmental Disabilities*, 53–54, 158–177. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2015.09.006>
- Entwistle, N. (1997). Contrasting perspectives on learning. Teoksessa F. Marton, D. Hounsell & N. Entwistle (toim.), *The experience of learning: Implications for teaching and studying in higher education* (s. 3–22). Edinburgh: Scottish Academic Press.
- Fabrigar, L. R., & Wegener, D. T. (2012). *Exploratory factor analysis*. Oxford University Press.
- Fabrigar, L. R., & Wegener, D. T. (2012). Exploratory factor analysis. Teoksessa *Exploratory Factor Analysis* (s. 1–18). Oxford University Press.
- Fang, Y., Boelens, M., Windhorst, D. A., Raat, H., & van Grieken, A. (2021). Factors associated with parenting self-efficacy: A systematic review. *Journal of Advanced Nursing*, 77(6), 2641–2661. <https://doi.org/10.1111/jan.14767>
- Fay-Stammbach, T., Hawes, D. J., & Meredith, P. (2014). Parenting influences on executive function in early childhood: A review. *Child Development Perspectives*, 8(4), 258–264.
- Feldt, T., & Mäkikangas, A. (2010). Selviytymiskeinot ja niiden käyttöä suuntaavat persoonallisuuden ominaisuudet. Teoksessa R.-L. Metsäpelto & T. Feldt (toim.), *Meitä on moneksi: Persoonallisuuden psykologiset perusteet* (2. painos, s. 93–110). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Fierloos, I. N., Windhorst, D. A., Fang, Y., Hosman, C. M. H., Jonkman, H., Crone, M. R., & Raat, H. (2023). The association between perceived social support and parenting self-efficacy among parents of children aged 0–8 years. *BMC Public Health*, 23(1), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16710-8>
- Finardi, G., Paleari, F. G., & Fincham, F. D. (2022). Parenting a child with learning disabilities: Mothers’ self-forgiveness, well-being, and parental behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 31, 2454–2471. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02395-x>
- Finlay, L. (2002). “Outing” the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative Health Research*, 12(4), 531–545.
- Finrmanto, A., Degend, I. N. S., Rahmawati, H., & Chusniyah, T. (2019). Pragmatism–Philosophy of John Dewey’s education: Role and position in learning information literacy (Study in educational psychology). *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 349, 111–117. <https://doi.org/10.2991/iccd-19.2019.31>
- Flick, U. (2004). Triangulation in qualitative research. Teoksessa U. Flick, E. von Kardoff & I. Steinke (toim.), *A companion to qualitative research* (s. 178–183). Sage.
- Fågel, L., Rasinkangas, S., & Paananen, M. (2024). Lapsen yliaktiivisuus- ja tarkkaamattomuusoireiden sekä käytösongelmien yhteys vanhemmuuden minäpystyvyyteen. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin*, 34(4), 47–61.
- Gallagher, S., & Whiteley, J. (2012). The association between stress and physical health in parents caring for children with intellectual disabilities is moderated by children’s challenging behaviours. *Journal of Health Psychology*, 18(9), 1220–1231.
- Garcia, A. S., & Alampay, L. P. (2012). Parental efficacy, experience of stressful life events, and child externalizing behavior as predictors of Filipino mothers’ and fathers’ parental hostility and aggression. *Philippine Journal of Psychology*, 45(1), 1–24.

- Gilmore, L., & Cuskelly, M. (2009). Factor structure of the Parenting Sense of Competence Scale using normative sample. *Care, Health & Development*, 35(1), 48–55.
- Gilmore, L., & Cuskelly, M. (2012). Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers of children with Down syndrome. *Journal of Family Studies*, 18(1), 28–35.
- Gibaud-Wallston, J., & Wandersman, L. P. (1978). *Parenting sense of competence scale*. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/sps/documents/c-change/parenting-sense-of-competence-scale.pdf> (Luettu 10.03.2025.)
- Gillespie, A., Glăveanu, V., & De Saint Laurent, C. (2024). *Pragmatism and methodology: Doing research that matters with mixed methods*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009031066>
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26(2), 91–108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Greene, J. C. (2008). Is mixed methods social inquiry a distinctive methodology? *Journal of Mixed Methods Research*, 2(1), 7–22.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. (1998). *Multivariate data analysis*. Prentice Hall.
- Harder, N. (2023). Understanding Mixed-Methods in Healthcare Simulation Research: Scope and Limitations. *Clinical simulation in nursing*, 82, 101446. <https://doi.org/10.1016/j.ecns.2023.101446>
- Harty, M., Alant, E., & Uys, J. E. (2007). Maternal self-efficacy and maternal perception of child language competence in pre-school children with a communication disability. *Child Care, Health and Development*, 33(2), 144–154. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2006.00661.x>
- Hastings, R. P., & Symes, M. D. (2002). Early intensive behavioral intervention for children with autism: Parental therapeutic self-efficacy. *Research in Developmental Disabilities*, 23(5), 332–341. [https://doi.org/10.1016/S0891-4222\(02\)00137-3](https://doi.org/10.1016/S0891-4222(02)00137-3)
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Bookwell Oy.
- Heikkinen, H. L. T. (2001). *Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 175. Jyväskylän yliopisto.
- Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R., Kakkori, L., & Tynjälä, P. (2006). Totuuden ongelma. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* (s. 163–183). Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R., Syrjälä, L., & Pesonen, J. (2012). Action research and narrative inquiry: Five principles for validation revisited. *Educational Action Research*, 20(1), 5–21.
- Hodgetts, S., Savage, A., & McConnell, D. (2013). Experience and outcomes of Stepping Stones Triple P for families of children with autism. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 2572–2585. <https://doi.org/10.1177/1362361319866063>
- Holland, A. S., & McElwain, N. L. (2013). Maternal and paternal perceptions of coparenting as a link between marital quality and the parent–toddler relationship. *Journal of Family Psychology*, 27(1), 117–126.
- Hoshmand, L. T. (2003). Can lessons of history and logical analysis ensure progress in psychological science? *Theory & Psychology*, 13(1), 39–44.
- Huang, M., & Zhou, Z. (2016). Perceived self-efficacy, cultural values, and coping styles among Chinese families of children with autism. *International Journal of School & Educational Psychology*, 4(2), 61–70. <https://doi.org/10.1080/21683603.2016.1130562>
- Huhtala, H., Perasto, N., Sorkkila, M., Muotka, J., & Aunola, K. (2024). Suomalaisten erityislasten vanhempien uupumus COVID-19-poikkeusaikana. *Psykologia*, 4, 311–334.

- Hujala, A. (toim.) (2011). *Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi: Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:10.
- Huusko, M., & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatus-tieteissä. *Kasvatus*, 37(2), 162–173.
- Häkkinen, K. (1996). Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. *Opetuksen perusteita ja käytänteitä*, 21. Jyväskylän yliopistopaino.
- Hämeenaho, P. (2016). Tieto, valta ja vastuu erityislasten hoidossa. *Elore*, 23(2). <https://doi.org/10.30666/elore.79256>
- Højholt, C., & Schraube, E. (2016). Introduction: Toward a psychology of everyday living. Teoksessa E. Schraube & C. Højholt (toim.), *Psychology and the conduct of everyday life* (s. 1–14). Routledge.
- Jawad, A., & Scott-Jackson, W. (2016). Well-being: What is it? Teoksessa P. Macmillan (toim.), *Redefining well-being in nations and organizations* (s. 13–73). https://doi.org/10.1057/9781137572455_2
- Jahng, K. E. (2020). South Korean mothers' childhood abuse experience and their abuse of their children with intellectual and developmental disabilities: Moderating effect of parenting self-efficacy. *Child Abuse & Neglect*, 101, art. 104324. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104324>
- Jiang, Y., Haack, L. M., Delucchi, K., Rooney, M., Hinshaw, S. P., McBurnett, K., & Pfiffner, L. J. (2018). Improved parent cognitions relate to immediate and follow-up treatment outcomes for children with ADHD-predominantly inattentive presentation. *Behavior Therapy*, 49(4), 567–579. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2017.11.007>
- Jokinen, E. (2003). Arjen kyseenalaisuus. *Naistutkimus*, 16(1–2), 4–17.
- Jokinen, E. (2005). *Aikuisten arki*. Gaudeamus.
- Jokivuori, P., & Hietala, R. (2007). *Menetelmällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Jones, T. L., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341–363. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>
- Jung, L. A. (2010). Identifying families' supports and other resources. Teoksessa R. A. McWilliam (toim.), *Working with families of young children with special needs* (s. 9–26). Guilford Publications.
- Junttila, N., Aromaa, M., Rautava, P., Piha, J., & Räihä, H. (2015). Measuring multidimensional parental self-efficacy of mothers and fathers of children ages 1.5 and 3 years. *Family Relations*, 64(5), 665–680.
- Junttila, N., Vauras, M., & Laakkonen, E. (2007). The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior. *European Journal of Psychology of Education*, 22(1), 41–61.
- Juuti, P., & Puusa, A. (2020). Johdanto: Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9–19). Gaudeamus.
- Järvinen, P., & Järvinen, A. (2000). *Tutkimustyön metodeista*. Opinpajan kirja.
- Järvinen, P., & Järvinen, A. (2011). *Tutkimustyön metodeista*. Opinpajan kirja.
- Kabashima, Y., Tadaka, E., & Arimoto, A. (2020). Development of the parental self-efficacy scale for preventing challenging behaviors in children with autism spectrum disorder. *PLOS ONE*, 15(9), e0238652. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238652>

- Kabiyea, F., & Manor-Binyamini, I. (2019). The relationship between stress and stigma, somatization and parental self-efficacy among fathers of adolescents with developmental disabilities in the Bedouin community in Israel. *Research in Developmental Disabilities, 90*, 31–40. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.04.004>
- Kananen, J. (2011). *Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Juvenes. Kansaneläkelaitos (Kela). (n.d.). *Vammaistuet*. <https://www.kela.fi/vammaistuet>
- Keiski, R., Hämäläinen, K., Karhunen, M., Löfström, E., Näreaho, S., Varantola, K., Spoo, S.-K., Tarkiainen, T., Kaila, E., & Aittasalo, M. (toim.). (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: HTK-ohje 2023* (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, 2/2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Tunne itsesi, suomalainen* (4. painos). WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2017). *Hyvä itsetunto: Mitä itsetunto on ja miten hyvä itsetunto kehittyy*. WSOY.
- Kettunen, J., & Tynjälä, P. (2018). Applying phenomenography in guidance and counselling research. *British Journal of Guidance & Counselling, 46*(1), 1–11. <https://doi.org/10.1080/03069885.2017.1285006>
- Koskinen, M. (2011). Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan* (s. 267–280). Johtamistaidon opisto.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2010). *Lapsen hyvä arki*. Kirjapaja.
- Laine, K. (2005). *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Lavenda, O., & Kestler-Peled, M. (2017). Parental self-efficacy mitigates the association between low spousal support and stress. *Psychiatry Research, 256*, 228–230. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2017.06.060>
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis, and interpretation* (47). Sage.
- Lindström, C., Åman, J., Lindahl Norberg, A., Forssberg, M., & Anderzén-Carlsson, A. (2017). “Mission Impossible”; the mothering of a child with type 1 diabetes from the perspective of mothers experiencing burnout. *Journal of Pediatric Nursing, 36*, 149–156.
- Lu, M., Chen, J., He, W., Pang, W., & Zou, Y. (2021). Association between perceived social support of parents and emotional/behavioral problems in children with ASD: A chain mediation model. *Research in Developmental Disabilities, 113*, 103933. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103933>
- Luszczynska, A., & Schwarzer, R. (2015). Social cognitive theory. Teoksessa: M. Conner & P. Norman (toim.), *Predicting and changing health behaviour: Research and practice with social cognition models* (s. 225–251). McGraw Hill Education, Open University Press.
- Maddux, J. E. (1995). Self-efficacy theory: An introduction. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application* (s. 3–9). Springer.
- Margolis, H., & McCabe, P. (2004). Self-efficacy: A key to improving the motivation of struggling learners. *The Clearing House, 77*(6), 241–249.
- Marton, F. (1981). Phenomenography – describing conceptions of the world around us. *Instructional Science, 10*, 177–200.
- Marton, F. (1988). Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa R. R. Sherman & R. B. Webb (toim.), *Qualitative research in education: Focus and methods* (s. 141–161). Falmer Press.
- Marton, F. (2005). Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa: R. R. Sherman & R. B. Webb (toim.), *Qualitative research in education: Focus and methods* (s. 140–160). Routledge Falmer.

- Marton, F., & Booth, S. (1997). *Learning and awareness*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Marton, F., & Pong, W. Y. (2005). On the unit of description in phenomenography. *Higher Education Research & Development*, 24(4), 335–348. <https://doi.org/10.1080/07294360500284706>
- Mas, J. M., Dunst, C. J., Balcells-Balcells, A., Garcia-Ventura, S., Giné, C., & Cañadas, M. (2019). Family-centered practices and the parental well-being of young children with disabilities and developmental delay. *Research in Developmental Disabilities*, 94, 103495. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.103495>
- May, C., Fletcher, R., Dempsey, I., & Newman, L. (2015). Modeling relations among coparenting quality, autism-specific parenting self-efficacy, and parenting stress in mothers and fathers of children with ASD. *Parenting: Science and Practice*, 15, 119–133. <https://doi.org/10.1080/15295192.2015.1020145>
- Mertova, P., & Webster, L. (2020). *Using narrative inquiry as a research method: An introduction to critical event narrative analysis in research, training and professional practice* (2.painos.). Routledge.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. International Methelp.
- Mettinen, K., & Olli, J. (2021). Erityiseksi määritellyn lapsen omanäköinen elämä. Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri & J. Laimio (toim.), *Kohti lapsen näköistä osallisuutta* (s. 61–73). Pelastakaa Lapset ry.
- Mikolajczak, M., Raes, M.-E., Avalosse, H., & Roskam, I. (2018). Exhausted parents: Socio-demographic, child-related, parent-related, parenting and family-functioning correlates of parental burnout. *Journal of Child and Family Studies*, 27(2), 602–614.
- Miller, D., & Moran, T. (2012). *Self-esteem: A guide for teachers*. Sage.
- Miller, P. H. (2016). *Theories of developmental psychology*. Worth Publishers.
- Mills, M., Rindfuss, R. R., McDonald, P., & te Velde, E. (2011). Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives. *Human Reproduction Update*, 17(6), 848–860. <https://doi.org/10.1093/humupd/dmr026>
- Morgan, D. L. (2007). Paradigms lost and pragmatism regained: Methodological implications of combining qualitative and quantitative methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 48–76. <https://doi.org/10.1177/2345678906292462>
- Mouton, B., Loop, L., & Roskam, I. (2018). Confident parents for easier children: A parental self-efficacy program to improve young children's behavior. *Education Sciences*, 8(134), 1–19.
- Määttä, K., & Uusiautti, S. (2014). *Rakkaus: Tunteita, taitoja, tekoja*. Kirjapaja.
- Määttä, K., & Uusiautti, S. (2022). The parents' relationship as the basis of positive parenting. Teoksessa: S. Hyvärinen, T. Äärelä, & S. Uusiautti (toim.), *Positive education and work: Less struggling, more flourishing* (s. 222–237). Cambridge Scholars Publishing.
- Määttä, K., Äärelä, T., & Uusiautti, S. (2018). Challenges of special education. Teoksessa: S. Uusiautti & K. Määttä (toim.), *New methods of special education* (s. 13–29). Peter Lang.
- Määttä, P., & Rantala, A. (2010). *Tavallisen erityinen lapsi: yhdessä tekemisen toimintamalleja*. PS-kustannus.
- Nathwani, A. A., Lakhdar, P. A., Hasnani, F. B., Peerwani, G., Bhura, M., Azam, S. I., & Siddiqui, A. R. (2021). Factors associated with parenting stress among mothers of children with developmental disabilities: A cross-sectional study. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 14(4), 375–387. <https://doi.org/10.1080/19315864.2021.1996340>
- Neff, K. D. (2016). The Self-Compassion Scale is a Valid and Theoretically Coherent Measure of Self-Compassion. *Mindfulness*, 7(1), 264–274. <https://doi.org/10.1007/s12671-015-0479-3>
- Neff, K. D. (2023). Self-Compassion: Theory, Method, Research, and Intervention. *Annual Review of Psychology*, 74, 193–218.

- Nelson, S. K., Kushlev, K., & Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well-being? *Psychological Bulletin*, 140(3), 846–895.
- Negraia, D. V., & Augustine, J. M. (2020). Unpacking the parenting well-being gap: The role of dynamic features of daily life across broader social contexts. *Social Psychology Quarterly*, 83(3), 207–228. <https://doi.org/10.1177/0190272520902453>
- Niikko, A. (2003). *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuun yliopistopaino.
- Omaishoitajaliitto ry. (n.d.). Omaishoidon tuki. <https://omaishoitajat.fi/tuet-ja-palvelut/omaishoidon-tuki/>
- Opetushallitus. (n.d.). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>
- Opetushallitus. (n.d.). Oppimisen tuen uudistus. <https://www.oph.fi/fi/oppimisen-tuen-uudistus>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (n.d.). Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa. <https://okm.fi/lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>
- Pajares, F. (2005). Self-efficacy during childhood and adolescence: Implications for teachers and parents. Teoksessa: T. Urdan & F. Pajares (toim.), *Self-efficacy beliefs of adolescents* (s. 339–367). Information Age Publishing.
- Pavot, W., & Diener, E. (2014). Happiness experienced: The science of subjective well-being. Teoksessa: S. A. David, I. Boniwell, & A. C. Ayers (toim.), *The Oxford handbook of happiness* (s. 134–151). Oxford University Press.
- Peiffer, G. D. (2015). *The effect of self-efficacy on parental involvement at the secondary school level* [Doctoral dissertation, University of Pittsburgh].
- Pentti, S., Fagerlund, Å., & Nyström, P. (2019). Flourishing families: Effects of a positive psychology intervention on parental flow, engagement, meaning and hope. *International Journal of Wellbeing*, 9(4), 79–96.
- Perlowski, K. M., & Wright, L. E. (2021). The influence of perceived job flexibility and spousal support on the marital satisfaction of parents of children with special needs. *Community, Work & Family*, 24(1), 1–19.
- Pickar, D. B., & Kaufman, R. L. (2015). Parenting plans for special needs children: Applying a risk assessment model. *Family Court Review*, 53(1), 113–133.
- Pietarinen, J., & Poutanen, S. (2005). *Etiikan teorioita*. Gaudeamus.
- Plano Clark, V. L., & Creswell, J. W. (2008). *The mixed methods reader*. Sage.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa: J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.), *Life history and narrative* (s. 5–23). Falmer. <https://doi.org/10.1080/0951839950080103>
- Polkinghorne, D. E. (2005). Language and meaning: Data collection in qualitative research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 137–145.
- Popa, M., Gliga, F., & Michel, T. (2012). The perception of parents on the issue of early intervention in child development. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 33, 303–307.
- Pruett, M. K., McIntosh, J. E., & Kelly, J. B. (2014). Parental separation and overnight care of young children, part I: Consensus through theoretical and empirical integration. *Family Court Review*, 52(2), 240–255. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/fcre.12087>
- Puusa, A., & Julkunen, S. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa: Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 189–206). Gaudeamus.
- Ranta, M. (2025). *Yhteisvanhemmuuden kehitys- ja oppimisprosessit siirtymävaiheessa vanhemmuuteen* [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYX.

- Resch, J. A., Benz, M. R., & Elliott, T. R. (2012). Evaluating a dynamic process model of well-being for parents of children with disabilities: A multi-method analysis. *Rehabilitation Psychology*, 57(1), 61–72.
- Rezendes, D. L., & Scarpa, A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment*, 2011, 1–10.
- Richards, R. (2017). Everyday creativity: Our hidden potential. Teoksessa: R. Richards (toim.), *Everyday creativity and new views of human nature: Psychological, social, and spiritual perspectives* (s. 25–53). American Psychological Association.
- Richards, R. (2018). *Everyday creativity and the healthy mind: Dynamic new paths for self and society*. Palgrave Macmillan.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Sage.
- Ronkainen, N. (2019). “Kun huonona päivänä pystyn luotsaamaan laulamisen voimalla kauppareissun ilman raivareita...” *Erityislasten vanhempien minäpystyvyyksäsitukset vanhemmuuden arjessa* (Pro gradu tutkielma, Lapin yliopisto). Lapin yliopisto.
- Rosenthal, T. L., & Zimmerman, B. J. (1978). *Social learning and cognition*. Academic Press.
- Roskam, I., Meunier, J.-C., & Stievenart, M. (2016). Do mothers and fathers moderate the influence of each other’s self-efficacy beliefs and parenting behaviors on children’s externalizing behavior? *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 2034–2045.
- Roskam, I., & Mikolajczak, M. (2021). The slippery slope of parental exhaustion: A process model of parental burnout. *Journal of applied developmental psychology*, 77, 101354. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2021.101354>
- Rönkä, A., & Korvela, P. (2009). Everyday Family Life: Dimensions, Approaches, and Current Challenges. *Journal of family theory & review*, 1(2), 87–102. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2009.00011.x>
- Rönkä, A., Laitinen, K., & Malinen, K. (2009). Miltä arki tuntuu? Teoksessa: A. Rönkä, K. Malinen, & T. Lämsä (toim.), *Perhe-elämän paletti: Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa* (s. 203–222). PS-kustannus.
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto Kvali-MOTV: Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja* (2. vedos). Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2012112210007>
- Sale, J. E. M., Lohfeld, L. H., & Brazil, K. (2002). Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implications for mixed-methods research. *Quality and Quantity*, 36(1), 43–53. <https://doi.org/10.1023/A:1014301607592>
- Salo, A.-E., Junttila, N., & Vauras, M. (2022). Parental self-efficacy and intra- and extra-familial relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 31, 2714–2729. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02380-4>
- Salmela, M., & Uusiautti, S. (2017). How to implement the narrative approach in different phases of a positive psychological research? A four-dimensional analysis. *International Journal of Research Studies in Psychology*, 6(1), 43–55.
- Sanders, M. R., & Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Child: Care, Health and Development*, 31(1), 65–73.
- Sarason, I. G., Sarason, B. R., & Pierce, G. R. (1990). Social support: The search for theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9, 137–147.
- Schreier, M. (2021). *Qualitative content analysis in practice*. Sage.

- Schrott, B., Kasperzack, D., Weber, L., Becker, K., Burghardt, R., & Kamp-Becker, I. (2018). Effectiveness of the Stepping Stones Triple P group parenting program as an additional intervention in the treatment of autism spectrum disorders: Effects on parenting variables. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49, 913–923. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3764-x>
- Shunk, D. H., & Pajares, F. (2009). Self-efficacy theory. In K. R. Wentzel & A. Wigfield (toim.), *Handbook of motivation at school. Educational psychology handbook* (s. 35–53). Routledge.
- Secer, Z., Ogelman, H. G., Önder, A., & Berengi, S. (2012). Analysing mothers' self-efficacy perception towards parenting in relation to peer relationships of 5–6 year-old preschool children. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(3), 2001–2008.
- Seligman, M. E. P., Steen, T. A., Park, N., & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress. Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, 60(5), 410–421.
- Sevón, E., & Malinen, K. (2009). Työntä vai tuulista? Teoksessa: A. Rönkä, K. Malinen, & T. Lämsä (toim.), *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa* (s. 223–247). PS-kustannus.
- Shenaar-Golan, V. (2015). Hope and subjective well-being among parents of children with special needs. *Child & Family Social Work*, 22(1), 306–316.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63–75. <https://doi.org/10.3233/EFI-2004-22201>
- Shoshani, A., & Yaari, S. (2022). Parental Flow and Positive Emotions: Optimal Experiences in Parent–Child Interactions and Parents' Well-Being. *Journal of happiness studies*, 23(2), 789–811. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00427-9>
- Silverman, D. (2000). *Doing qualitative research*. Sage.
- Silvia, P. J., Beaty, R. E., Nusbaum, E. C., Eddington, K. M., Levin-Aspenson, H., & Kwapil, T. R. (2014). Everyday creativity in daily life: An experience-sampling study of “little c” creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 8(2), 183–188.
- Sin, S. (2010). Considerations of quality in phenomenographic research. *International Journal of Qualitative Methods*, 9(4), 305–319.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339.
- Sorkkila, M., Fägel, P., Kukkonen, S., & Aunola, K. (2021). Erityislasten vanhempien kokema uupumus ja tuen tarve. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin*, 31(4), 47–62. <https://bulletin.nmi.fi/2022/01/26/erityislasten-vanhempien-kokema-uupumus-ja-tuen-tarve/>
- Sofronoff, K., & Farbotko, M. (2002). The effectiveness of parent management training to increase self-efficacy in parents of children with Asperger syndrome. *Autism*, 6(3), 271–286. <https://doi.org/10.1177/1362361302006003005>
- Solish, A., & Perry, A. (2008). Parents' involvement in their children's behavioral intervention programs: Parent and therapist perspectives. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2, 728–738. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2008.03.001>
- Spratt, E. G., Conway, F. S., & Macias, M. M. (2007). Assessing parenting stress in multiple samples of children with special needs (CSN). *Families, Systems & Health*, 25(4), 435–449.
- Stadnick, N. A., Poth, C. N., Guetterman, T. C., & Gallo, J. J. (2021). Advancing discussion of ethics in mixed methods health services research. *BMC Health Services Research*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12913-021-06583-1>
- Särkikangas, U. (2020). *Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö erityisperheiden arjessa: toiminnan ja ajankäytön näkökulma* (Väitöskirja). Helsingin yliopisto.

- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2010). Putting the human back in “human research methodology”: The researcher in mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 4(4), 271–277.
- Tie, B., Yang, W., Huo, T., Gao, Y., Yang, X., Tian, D., Pelowski, M., & Qiu, J. (2024). Empathy to creativity: The associations between empathy and everyday creativity. *Journal of Personality*, 1–14.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (n.d.). Hyvä tieteellinen käytäntö. Haettu 13.5.2025 osoitteesta <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>
- Togia, A., & Malliari, A. (2017). Research methods in library and information science. Teoksessa: S. Oflazoglu (toim.), *Qualitative versus quantitative research* (s. 43–64). INTECH d.o.o.
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., & Broberg, M. (2011). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Painosalama Oy.
- Törrönen, M. (2012). *Onni on joka päivä: Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Gaudeamus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa* (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019). <https://tenk.fi/fi/object-ja-aincistot/ihmistieteiden-ettisen-ennakoarvioinnin-ohje>
- Uljens, M. (1989). *Fenomenografi. Forskning om uppfattningar*. Studentlitteratur.
- Upadaya, K., & Salmela-Aro, K. (2021). Latent profiles of parental burnout during COVID-19: The role of child-related perceptions. *Frontiers in Psychology*, 12, 682642.
- Valli, R. (2015). *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. PS-kustannus.
- Verhage, M. L., Oosterman, M., & Schuengel, C. (2015). The linkage between infant negative temperament and parenting self-efficacy: The role of resilience against negative performance feedback. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(4), 506–518.
- Villanova, A. L. I., & Pina e Cunha, M. (2020). Everyday creativity: A systematic literature review. *The Journal of Creative Behavior*, 55(3), 673–695.
- Villanova, A. L., Pina e Cunha, M., & Carlsen, A. (2023). How crisis may generate and sustain creative cycles: The role of problem persistence. *The Journal of Creative Behavior*, 57(4), 550–569.
- Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Kustannusyritys Tammi.
- Waltrowicz, W., Ames, D., McKenzie, S., & Flicker, L. (1996). Burden and stress on relatives (informal carers) of dementia sufferers in psychogeriatric nursing homes. *Australian Journal on Ageing*, 15, 115–118.
- Waters, L., & Sun, J. (2017). Can a brief strength-based parenting intervention boost self-efficacy and positive emotions in parents? *International Journal of Applied Positive Psychology*, 1(1–3), 41–56.
- Wee, B. V., & Banister, D. (2015). How to write a literature review paper? *Transport Reviews*, 36(2), 278–288. <https://doi.org/10.1080/01441647.2015.1065456>
- Weiss, J. A., Tint, A., Paquette-Smith, M., & Lunsy, Y. (2016). Perceived self-efficacy in parents of adolescents and adults with autism spectrum disorder. *Autism*, 20(4), 425–434. <https://doi.org/10.1177/1362361315586292>
- Whiteman, N. J., & Roan-Yager, L. (2007). *Building a joyful life with your child who has special needs*. Jessica Kingsley Publishers.
- Williams, H. L., Cullen, L. A., & Barlow, J. H. (2005). The psychological well-being and self-efficacy of carers of children with disabilities following attendance on a simple massage training and support programme: A 12-month comparison study of adherers and non-adherers. *Complementary Therapies in Medicine*, 13(2), 107–114. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2005.03.007>

- Wittkowski, A., Garrett, C., Calam, R., & Weisberg, D. (2017). Self-report measures of parental self-efficacy: A systematic review of the current literature. *Journal of Child and Family Studies*, 26(11), 2960–2978.
- Wondemu, M. Y., Joranger, P., Hermesén, Å., & Brekke, I. (2022). Impact of child disability on parental employment and labour income: A quasi-experimental study of parents of children with disabilities in Norway. *BMC Public Health*, 22, 1813. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14183-1>
- Yovita, M., & Hendrawan, D. (2023). Parenting self-efficacy in relation to children's executive function and externalizing behavior. *Journal of Early Childhood Research*, 21(3), 314–327.
- Zhou, Y., Yin, H., Wang, M., & Wang, J. (2019). The effect of family-focused psychoeducational therapy for autism spectrum disorder children's parents on parenting self-efficacy and emotion. *Archives of Psychiatric Nursing*, 33, 17–22. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2018.08.002>
- Åkerlind, G. (2005). Variation and commonality in phenomenographic research methods. *Higher Education Research & Development*, 24(4), 321–334. <https://doi.org/10.1080/07294360500284672>
- Åkerlind, G. (2012). Variation and commonality in phenomenographic research methods. *Higher Education Research & Development*, 31(1), 115–127. <https://doi.org/10.1080/07294360.2011.642845>
- Åkerlind, G. S., Bowden, J., & Green, P. (2005). Learning to do phenomenography: A reflective discussion. Teoksessa: J. Bowden & P. Green (toim.), *Doing developmental phenomenography* (s. 74–100). RMIT University Press.
- Åkerlind, G. (2015). From phenomenography to variation theory: A review of the development of the variation theory of learning and implications for pedagogical design in higher education. *HERDSA Review of Higher Education*, 2, 5–26. www.HERDSARHE2015v02p05_0.pdf

Liitteet

Liite 1: Osatutkimus II kyselylomake

Erityislasten vanhempien minäpystyyvyys

Kyselylomakkeen tarkoituksena on kartoittaa, millaiseksi Sinä koet minäpystyyvyytesi. Lomake sisältää sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Pyydän Sinua vastaamaan väittämiin rehellisesti ja siten, miten väittäjä sopii tai ei sovi sinuun.

Kyselyn rakenne on seuraava: strukturoituja väittämiä, avoimet kysymykset, taustatiedot ja palaute.

Toivon, että vastaat kyselyyn marraskuun 30.päivä mennessä.

Lämmin kiitos jo etukäteen osallistumisesta kyselyyn! Vastauksesi on minulle ja Erityislasten Omaiset ELO Ryille tärkeä.

Kyselyn lopussa voit halutessasi jättää sähköpostiosoitteesi, jolloin sinulla on mahdollisuus osallistua K-ryhmän 20 €arvoisen lahjakortin arvontaan. Voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti. Sähköpostia ja vastauksiasi ei voida yhdistää missään vaiheessa tutkimuksen tekoa.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, miten vanhemmuuden kokemukset vaikuttavat nykyiseen toimintaasi.

1. Kun asetan itselleni tavoitteita, uskon, että pystyn ne myös saavuttamaan. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

2. Aiemmat epäonnistumiset eri tilanteissa vaikuttavat siihen, että luovutan helposti tai en halua edes yrittää. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

3. Pystyn tehokkaasti käsittelemään vanhemmuuteen liittyviä haasteita. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

4. Minulla on kaikki vanhemmuuteen tarvittavat taidot, jotka tarvitsen ollakseni hyvä vanhempi lapselleni.

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

5. Vastaan tulevat haasteet ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa kun tiedän, kuinka toimintani vaikuttaa lapseeni. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

6. Minulla ei ole hankaluuksia toimia suunnitelmieni mukaan arjessa erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

7. Monet arjen tilanteet erityislapsen vanhempana tuntuvat usein hallitsemattomilta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä toimia, on sinun toimintasi kannalta.

8. Koen, että pystyn oppimaan muilta erityislasten vanhemmilta vanhemmuudesta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

9. Koen, että muut erityislasten vanhemmat hoitavat vanhemmuuteen liittyvät tehtävät paremmin kuin minä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

10. Ihailen muiden vanhempien jaksamista arjessa erityislapsensa kanssa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

11. Koen saaneeni muilta ihmisiltä tukea toimiessani erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

12. Muiden onnistumiset motivoivat myös minua yrittämään kovemmin. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

13. Erityislapsen vanhemmille suunnattu tuki auttaa minua arjen hallinnassa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

14. Jos tarvitsen apua erityislapsen vanhempana toimimiseen, voin pyytää sitä tarvittaessa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

15. Sosiaalinen verkosto on tärkeässä asemassa erityislapsen vanhemman roolissa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, kuinka tärkeäksi koet ympäristöltä ja muilta saamasi tuen toimintasi kannalta.

16. Olen saanut muilta (ihmisiltä/erityislasten vanhemmilta) palautetta vanhemmuudestani. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

17. Saamani palaute muilta liittyen vanhemmuuteni, tukee vanhempana toimimista. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

18. Minuun suhtaudutaan vanhempana negatiivisesti, koska lapseni on erityinen. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

19. Koen, että taitoni toimia vanhempana ovat tehokkaat. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

20. Tarvitsen muilta ihmisiltä positiivista kannustusta, jotta pystyn jatkamaan epäonnistuessani. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

21. Erityislapseni kanssa koen tarvitsevani tukea muilta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

22. Erityislasten vanhemmille suunnattu tuki on helposti tavoitettavissa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

23. Haastavaa erityislapsen vanhemmuudessa on, että ei tiedä, onko hyvä vai huono vanhempi lapselleen. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

24. Koen, että jo pelkkä yrittäminen riittää. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

25. Koen, että pystyn vastaamaan erityislapseni tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, millaisen merkityksen koet olevan omilla tunteillasi ja tuntemuksillasi toimintasi kannalta.

26. Koen enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteeni erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

27. Joskus tuntuu, että en saa mitään konkreettista aikaiseksi. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

28. Koen, että olen hyvä vanhempi erityislapselleni. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

29. Nautin vanhemmuudesta.

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

30. Koen, että pystyn käsittelemään tunteitani ja reaktioitani, eivätkä ne ohjaa minua vaan minä niitä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

31. Pystyn vaikuttamaan omilla valinnoillani elämäni kulkuun. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

32. En aina ymmärrä, mistä reaktioni ja tunteeni tietyissä tilanteissa johtuvat. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

33. Vanhempana toimiminen on motivoivaa itsessään, en tarvitse muita palkkioita. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

34. Minulla on riittävästi voimavaroja ja kykyjä tehdä perheemme arjesta sujuvaa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

35. Arjen rutiinit ovat minulle ja perheelleni tärkeitä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

36. Pystyn suunnittelemaan arjen ajankäyttöä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Seuraavat kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, joiden tarkoitus on tarkentaa aiempia väittämiä. Pyydän Sinua vastaamaan kysymyksiin muutamalla lauseella.

37. Minkälaisissa arjen tilanteissa koet onnistumisia erityislapsen vanhempana? Kuvaile paria konkreettista esimerkkiä. *

38. Minkälaiset tilanteet arjessa koet haastaviksi erityislapsen vanhempana? Kuvaile paria konkreettista tilannetta. *

39. Mistä/Keneltä olet saanut tukea erityislapsen vanhempana toimimiseen? *

40. Millaista tukea toivoisit saavasi itsellesi ja perheellesi ELOlta? *

41. Miten ELO tukee sinua arjen sujumisessa? *

42. Kerro lyhyesti, mitä hyvä ja sujuva arki tarkoittaa Sinulle? *

Taustatiedot

43. Sukupuoli *

- Mies
- Nainen
- Muu

44. Ikä *

- 18-29 vuotta
- 30-62 vuotta
- 63-79 vuotta
- Yli 80 vuotta

45. Asuinkunta *

- Rovaniemi
- Enontekiö
- Inari
- Kemijärvi
- Kittilä
- Kolari
- Muonio
- Pello
- Salla
- Tornio
- Sodankylä
- Muu _____

46. Kuinka pitkään olet ollut mukana ELO:n toiminnassa? *

- alle 1 vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-4 vuotta
- 5 vuotta tai enemmän
- En ole vielä tutustunut ELO:n toimintaan

Lämmin kiitos vastauksistasi! Halutessasi voit jättää sähköpostiosoitteesi ja osallistua 20 €arvoisen K-ryhmän lahjakortin arvontaan. Arvonta suoritetaan kyselyn päätyttyä (30.11.) ja voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti. Yhteystietojasi ja vastauksiasi ei yhdistetä toisiinsa, joten anonymiteetti säilyy läpi tutkimuksen.

47. Sähköpostisi arvontaan osallistumista varten. Sähköpostiasi ei yhdistetä vastauksiisi anonymiteetin takaamiseksi.

Sähköposti	
------------	--

Liite 2: Saatekirje erityislasten vanhemmille osatutkimukseen III

Hyvä erityislapsen vanhempi,

Olen Noora Ronkainen ja teen väitöskirjaa aiheesta ”Erityislasten vanhempien minäpystyvyys ja hyvinvointi”.

Olen kiinnostunut arjastasi: millaiset arjen tilanteet luovat sinulle onnistumisen kokemuksia, milloin koet tarvitsevasi tukea sekä millaisia ideoita sinulla on, jotta arkesi on sujuvaa. Olen myös kiinnostunut siitä, miten Sinä koet pystyväsi toimimaan niissä tilanteissa, jotka vaativat sinulta voimavaroja tai jotka puolestaan antavat sinulle voimaa jaksaa arjessasi.

Siksi lähestynkin nyt Sinua. Erityislapsen vanhempana juuri Sinulla on ainutlaatuista ensikäden tietoa arjen vanhemmuudesta.

Pyydänkin Sinua vastaamaan kyselyyn **31.05.2023** mennessä alla olevaa linkkiä käyttäen. Oikeita tai vääriä vastauksia ei ole, kaikki kokemuksesi ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä.

Toivottavasti kiinnostuit tutkimuksestani ja olisit halukas vastaamaan kyselyyni.

Aineistoa käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Aineisto käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vain minulla on pääsy aineistoon. Vastaamalla kyselyyn ilmaiset suostumuksesi osallistua tutkimukseen. Kyselyyn vastaajat pysyvät anonyminä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimuksessa ei kysytä henkilötietoja.

Osallistumisesi tutkimukseen on tärkeää, sillä tutkimustietoa erityislasten vanhempien arjen toiminnasta ja hyvinvoinnista auttaa kehittämään vanhemmuuden tuen muotoja ja ymmärtämään hyvinvoinnin elementtejä vanhempien omista kokemuksista käsin. Kuvaamalla kokemuksiasi tuet siten paitsi vanhempien myös lasten hyvinvointia.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani. Voit ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse: noronkai@ulapland.fi.

Kyselyyn pääset oheisesta linkistä

<https://link.webropol.com/s/lapinyliopistoarjenhyvinvointi23>

Aurinkoista kesän odotusta,

Noora Ronkainen

Wäitöskirjatutkija, Lapin yliopisto.

Liite 3: Osatutkimus III kyselylomake

Erityislasten vanhempien minäpystyyvyys ja hyvinvointi

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tervetuloa vastaamaan erityislasten vanhempien arjen hyvinvointia kartoittavaan kyselyyn!

Vastaamalla kyselyyn ilmaiset suostumuksesi osallistua tutkimukseen. Kyselyyn vastaajat pysyvät anonymieinä kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Aineistoa käytetään vain tutkimustarkoitukseen ja se käsitellään luottamuksellisesti.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani. Voit ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse noronkai@ulapland.fi.

Kysely muodostuu avoimista kysymyksistä (6 kpl) ja taustatiedoista.

Oikeita ja vääriä vastauksia ei ole, kaikki kertomasi ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä.

Toivon, että vastaat kyselyyn XX.XX.2023 mennessä.

Lämmin kiitos jo etukäteen osallistumisestasi kyselyyn. Vastauksesi ja käyttämäsi aika tutkimukseeni on minulle tärkeä!

1. Kuvaile, mikä tekee sinun vanhemmuudestasi ainutlaatuista, kun perheessä on erityislapsi? Kuvaile myös vanhemmuuden huippuhetkiä arjessasi. *

2. Palauta mieleesi tilanne/tilanteita, jossa olet keksinyt luovan ratkaisun tai uuden tavan toimia.

Mitä teit?

Miten tulit huomanneeksi tämän ratkaisun? Kuvaile tapahtumia omin sanoin. *

**3. Minkälaisia arjen kikkoja hyödynnät jatkuvasti erityislapsen vanhempana?
Kuvaile käytännön esimerkein. ***

**4. Miten kuvailisit omin sanoin arjen sujuvuuden merkitystä omalle
hyvinvoinnillesi vanhempana?**

Millaisista asioista sinun mielestäsi sujuva arki koostuu? *

5. Mitkä asiat saavat sinut kokemaan onnistumisia vanhempana?

Mitkä tekijät arjessasi tukevat luovaa toimintaasi/luovuuttasi?

6. Kuvaile omin sanoin, millaista arki erityislapsen vanhempana on parhaimmillaan? *

Kiitos vastauksistasi, seuraavalla sivulla kysytään vielä muutama taustatieto.

Taustatiedot

7. Sukupuoli *

- Mies
 Nainen
 Muu

8. Ikä *

- 18-30 v.
 31-40 v.
 41-50 v.
 51-64 v.
 Yli 65 v.

9. Asuinpaikkakuntasi: *

Liite 4: Alkuperäiset osatutkimukset I-III

Osatutkimus I

Ronkainen, N., Uusiautti, S., & Äärelä, T. (2023). Self-efficacy in parents of children with special needs: A state-of-the-art review of research and implications. *European Journal of Special Education Research*, 9(3), 249–274. <http://dx.doi.org/10.46827/ejse.v9i3.5117>

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

Lisenssi: CC BY-SA

SELF-EFFICACY IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS: A STATE-OF-THE-ART REVIEW OF RESEARCH AND IMPLICATIONS

Noora Ronkainenⁱ,
Satu Uusiautti,
Tanja Äärelä
University of Lapland,
Finland

Abstract:

Research on self-efficacy in parents who have children with special needs appears fragmented and relatively scarce. The purpose of the research was to analyze (1) how the self-efficacy of parents who have children with special needs has been researched in 2000-2020 and (2) what implications the research provides to support parents' self-efficacy. This was a state-of-the-art review in which a total of 23 articles were selected (n=10 from EBSCO and n=13 from ScienceDirect). The data were analyzed with the method of qualitative content analysis. For the research question 1, three upper categories were formed: Self-efficacy from the perspective of the parent's well-being; Self-efficacy in relation to the child; and Self-efficacy in relation to the support offered to parents. For the research question 2, all articles (n=21) that included any implications were used for answering this question. Implications were categorized into Social support and services; Support for parents' well-being; and Knowledge and skills offered to parents. Based on the analysis more research is needed about the connection between perceived well-being and self-efficacy from the parents' own perspective. Cognitive-behavioral therapeutic interventions would be beneficial for parents who find their child's behavior challenging. They also need continuous access to behavioral therapeutic methods.

Keywords: state-of-the-art-review; children with special needs, parent self-efficacy, parenting

1. Introduction

Every parent will sometimes face the question of whether he or she can meet the child's needs, provide sufficient support to the child's development. Indeed, parents' self-efficacy beliefs can have a significant impact on the parents' perceived quality of family

ⁱ Correspondence: email noronkai@ulapland.fi

life and upbringing children receive (Miller, 2016). Being a parent to a child with special needs can be challenging from the perspective of parenting self-efficacy (Gilmore & Cuskelly, 2012; Rezendes & Scarpa, 2011). However, research on self-efficacy in parents who have children with special needs appears fragmented and relatively scarce when compared to for example self-efficacy research among children and youth (Britner & Pajares, 2006; Butz & Usher, 2012; Usher et al., 2018). The purpose of this research is to analyze what has been studied and how about the self-efficacy in parents of children with special needs and what kind of implications these studies have produced. It is important to compile information about the support measures and needs for further analysis and development. This research represents a systematic state-of-the-art review as it aims to bring out the level of current research and point out gaps in research-based knowledge.

As the theoretical framework of this research, Parenting Self-Efficacy (PSE) means the parent's own assessment of the ability to perform the assigned task. Parenthood's self-efficacy is also linked to how a parent evaluates his or her ability to have a positive influence on the behavior and development of a child (Coleman & Karraker, 1997). Parental self-efficacy, mental health, and self-worth are related to how he or she is able to offer his or her child love and support (Asmussen, 2011). Parents who feel that they are receiving outside help and encouragement may feel more able to perform more challenging parenting tasks, as they feel they do not have to do it alone (Smart, 2016). The stress experienced by parents can be linked to parenting self-efficacy. Parents with high self-efficacy are better able to face challenges and are able to apply parenting skills in difficult circumstances (Bandura, 1993; Miller, 2016). High parenting self-efficacy is likely to benefit parents whose child has challenging behaviors or temperament. High parenting self-efficacy offers parents patience and perseverance (Smart, 2016).

Based on our initial screening of earlier research, parenting self-efficacy has been researched widely, for example from the perspectives of especially mothers, new parents, and children's well-being (see e.g., Albanese, Russo, & Geller, 2019; Chau & Giallo, 2014; Coleman & Karraker, 2000; Pritham, Chang, & Chiu, 2008; Secer et al., 2012; Mouton et al., 2018). However, research on self-efficacy in parents of children with special needs has been fragmented (Hohlfield, Harty, & Engel, 2018; Ronkainen & Ratinen, 2020).

According to Bandura (1997a), self-efficacy means a human-being's perception of his or her ability to act and influence in situations taking place in their lives. These beliefs of one's efficacy can influence the level of performance in various situations and become crucial when making important decisions in life (Pajares, 2005). People approach and try to analyze situations based on their evaluations of their abilities and capabilities, but tend to avoid events that they perceive as stressful or overwhelming compared to their perceived resources (Bandura, 1977b). Self-efficacy is a state that is situational and based on one's beliefs but that can be molded (Margolis & McCabe, 2004). Bandura (1977b) distinguished four areas that are central to how one's self-efficacy is molded: mastery experience, vicarious experience, social persuasion, and physiological and affective states. Each of them transmits information about one's efficacy (Bandura, 1997b).

There are numerous ways of defining special needs, but the fundamental principle in the Finnish school system is that children should learn together regardless of any difficulties or differences they may have, and have the support they need, in mainstream classes. The Centers for Disease Control and Prevention (CDC) defines children with special needs as follows: children who have physical, developmental, behavioral, or emotional conditions that require more help and support than typically developing children. Children with special needs may require individualized education programs or plans to help them succeed in school (Centers for Disease Control and Prevention.) In this research, we understand the concept widely, so that it comprises for instance children with neurological, developmental, psychological, or behavioral differences, and health issues. The reason for this is that in the Finnish school system, the concept of special needs is being used relatively widely. It is not, for example, limited to just handicapped or mental disabilities but also all the other conditions that cause the need for support. However, the focus is on those parents whose children have long-term or permanent special needs and disabilities.

The challenges of a child, such as continuous health problems, can affect the parent's self-efficacy. Depending on the level of parental self-efficacy, some parents can handle these challenges, for some they cause stress (Bandura, 1997). Bandura noted that people with low self-efficacy are at higher risk of stress and depression. This is explained by the fact that a parent feels that he or she is unable to control what is happening in his or her life, they are more likely to dwell on their coping deficiencies. They feel that, while others can control the events of their lives, they cannot (Asmussen, 2011).

It seems likely that if the child has needs for support that influences everyday life, the level of parenting self-efficacy can decrease alongside the increase of parental stress (Hastings, 2009; Loui, Cromer, & Berry, 2017; Smith, Oliver, & Innocenti, 2010), especially if parents do not receive enough support for their parenting task (Hsiao, 2018; Koeske & Koeske, 1990). If parents perceive their family life and parenting stressful, their experiences of coping are threatened (Hsiao, 2018). Physiological and emotional conditions, such as stress together with emotions, provide information on a parent's self-efficacy beliefs. For example, optimism strengthens self-efficacy beliefs, while despair weakens them (Pajares, 2005). If a parent has experienced stress or anxiety in certain situations, for example, it may affect his or her task-specific goal-setting or cause him or her to avoid situations in which he or she has experienced such feelings (Benedetto & Ingrassia, 2018).

2. Method

The following research questions were set for this research:

- 1) What is the research evidence of 2000-2021 related to the self-efficacy of parents of children with special needs? and
- 2) What implications does the research provide in order to support parents' self-efficacy?

This was a systematic state-of-the-art review (Wee & Banister, 2015). In studies like the one at hand, the theoretical framework is used for defining the core concepts, which in this research were “parenting self-efficacy” and “children with special needs”. In this study, the state-of-the-art literature review has been understood in such a way that it highlights the current situation of the topic being studied, in this case, parenting self-efficacy with a special focus on parents who have children with special needs, and highlights what kind of research is needed. Grant and Booth (2009) look at the state-of-the-art literature review from a different perspective, as they distinguish it from systematic review, meta-analysis, or mapping. They define the state-of-the-art literature review as a method that seeks to address current issues on the topic, rather than combining past and present approaches, as well as seeking to provide new perspectives for further research. While meta-analysis combines the results of quantitative studies and mapping categorizes existing literature and research, the state-of-the-art review includes recent qualitative and quantitative research (Grant & Booth, 2009). When compared to a systematic review that aims to provide a comprehensive analysis and synthesis of the research evidence, the state-of-the-art review can be considered more focused on finding priorities for future research (Grant & Booth, 2009). The method also provides the researcher with the opportunity to choose what kind of articles he will choose for analysis, decide on their number, as well as identify their main features (Grant & Booth, 2009).

This study also followed the phases of Fink’s (2010) literature review: setting research questions, selecting bibliography databases and web pages, setting practical criteria from selection, setting methodological criteria for selection, conducting a review, as well as conducting a synthesis of the results through a descriptive review or meta-analysis.

The study looked for articles on the self-efficacy of parents of children with special needs from two databases selected based on the emphasis on educational science. The databases chosen were EBSCO (Academic Search Elite) and ScienceDirect (Elsevier). Articles were selected as material based on the following criteria: (1) research is original research (quantitative and qualitative research designs were accepted without limitation to any specific ages or gender neither among children or parents involved); (2) the study was published between 2000 and 2021; (3) the study was peer-reviewed; and (4) electronic publication only. Review and theoretical articles were excluded.

Several searches were performed in both databases. After each search, articles that met the original criteria and did not come up in earlier search rounds were included in the data. Therefore, the data accumulated as follows:

The EBSCO search progressed through seven rounds of searches in which the search words were changed and different combinations tested:

- 1) Parenthood, parents, parenting, children with disabilities or special needs, and self-efficacy. Two articles included.
- 2) Parenthood, parents, parenting, autism or ASD or autism spectrum disorder, and self-efficacy. Six articles included.

- 3) Parental self-efficacy and children with disabilities or special needs. One article included.
- 4) Parenthood, parents, parenting, self-efficacy, and autism or ASD or autism spectrum disorder or Asperger's or Asperger's syndrome or autistic disorder or Aspergers. Five new articles included.
- 5) Parenting efficacy and children with disabilities or special needs. Four articles included.
- 6) Parenthood or parenting, self-efficacy, and children with Down syndrome or ADHD. Three articles included.
- 7) Parenting efficacy and children with ADHD or Down syndrome. Two articles included.

The Science Direct search was performed next. Due to cross-referencing between these databases, some articles that were found in EBSCO, were also found in Science Direct. The Science Direct search included five rounds:

- 1) Parenting efficacy and children with disabilities or children with special needs. Twelve articles included.
- 2) Parenting self-efficacy and children with disabilities. Seven articles included.
- 3) Parenting self-efficacy and children with special needs. Two articles included.
- 4) Parenting self-efficacy and children with autism. Five articles included.
- 5) Parenting self-efficacy and children with ADHD. One article included.

In total, 23 articles were selected (n=10 from EBSCO and n=13 from ScienceDirect). From these, 20 articles provided information for the analysis of the first research question, while 21 provided answers to the second research question. All articles that were included in the data are listed, numbered, and described briefly in Appendix and marked with information on whether they were used for RQ1 or RQ2 or both.

Qualitative content analysis was selected as the method for analysis (Schreier, 2021). Content analysis is textual analysis, in which the aim is to organize the data into concise and clear content without losing the information it contains. This method of analysis seemed appropriate because the purpose of the study was to create a description of how the self-efficacy of parents of children with special needs had been studied in previous studies and what suggestions were made for their support.

First, the units of analysis were defined, which in this study were, for example, words and subject areas, followed by the data reduction phase (all irrelevant things were eliminated). After that, the data classification phase started, forming the upper and lower classes of the study. First, the data were classified based on the research method into quantitative, qualitative, and mixed-methods research.

As a result of the analysis of the first research question, three upper categories were formed, in which the datasets were placed: Self-efficacy from the perspective of the parent's well-being; Self-efficacy in relation to the child; and Self-efficacy in relation to the support offered to parents. These upper classes were further divided into subcategories, depending on how and what had been studied in the studies. Table 1 illustrates how the categories emerged from the articles.

Table 1: Results Categories for the First Research Question

Upper Categories	Subcategories	Articles Included in the Category (as numbered in the Appendix)
1. Self-efficacy from the Perspective of the Parent's Well-being	A. Parent's resources	2; 8; 15; 18.
	B. Factors that challenge well-being	9;16; 21.
2. Self-efficacy in Relation to the Child	C. The challenging behavior of the child	12; 14; 19.
	D. The child's developmental challenges	5; 10; 13.
	E. Parental involvement	17; 20.
4. Self-efficacy in Relation to the Support Offered to Parents	F. Parents' self-efficacy and the support offered to them for parenting	1; 3; 4; 22; 23.

In the next phase of the analysis (regarding research question 2), the articles were re-read for implications presented based on the research. All articles (n= 21) that included any implications were used for answering this question. Implications were categorized into three main categories that were Social support and services; Support for parents' well-being; and Knowledge and skills offered to parents. Table 2 illustrates how the categories emerged from the articles.

Table 2: Results Categories for the Second Research Question

Categories	Articles Included in the Category (as numbered in the Appendix)
1. Social Support and Services	14; 17; 21.
2. Support for Parents' Well-being	2; 6; 7; 9; 15.
3. Knowledge and Skills Offered to Parents	1; 3; 4; 8; 11; 12; 13; 16; 18; 19; 20; 22; 23.

3. Findings

3.1 Overview of research on the self-efficacy in parents of children with special needs

3.1.1 Self-efficacy from the perspective of the parent's well-being

From the perspective of a parent's well-being, the articles presented research on the parent's resources, first of all, as part of self-efficacy. In their study, Mas et al. (2019) looked at whether the results of the study conducted in North America could be replicated in Spain. In the study, parents' self-efficacy was examined from the perspective of psychological well-being and family-oriented practices. In addition to the parents' self-efficacy, attention was paid to the parents' self-confidence and competence beliefs. The Family-Centered Practices Scale; self-efficacy beliefs; parenting competence and confidence beliefs and psychological well-being. Conti (2015) examined in his study similarly to Mas et al. (2019), parents' self-efficacy from the perspective of self-image and compassion, especially through educational goals. Mas et al.'s (2019) study consisted of two sub-studies, the first of which looked at the satisfaction experienced by parents and their experiences of the meaning of life, and the second of which assessed the self-efficacy of parents. Both Conti (2015) and Mas et al. (2019) used a measure for parent's

competence. In the first sub-study of Conti (2015), the following measures were used: the Satisfaction with Life Scale (SWLS); the Meaning in Life Questionnaire (MLQ); the Kansas Family Life Satisfaction Scale (KFLS), and the Parenting Goal Questionnaire (PGQ).

Schrott et al. (2018) as well as Hodgetts, Savage, and McConnell (2013), both used the Stepping Stones Triple P (SSTP) program intervention in their studies. SSTP is a structured intervention, but its plans are identified to suit each family's own goals and circumstances. The objectives of the SSTP are as follows: (1) To increase the parent's competence in managing the child's disruptive behavior, (2) to reduce negative parental behavior, (3) to improve parental well-being by promoting coping and reducing stress, (4) to improve parents' relationship with parenting issues and roles, and (5) to improve parents' problem-solving skills (Hodgetts et al., 2013). The aim of the SSTP intervention is therefore to have a very comprehensive impact on the well-being of parents.

In Schrott et al.'s (2018) research, the number of families participating (n=23) was clearly higher than in Hodgetts et al.'s (2013) research (n=6). Parents who participated in the intervention took part in an interview, six group gatherings (some parents in a telephone conversation), and one group discussion (Schrott et al., 2018). The evaluations were carried out four times: before the start of the actual parenting program, before and after the intervention, and six months after the end of the intervention. In a study by Hodgetts et al. (2013), parents participated in a single interview to map families' stories, parental resources, and expectations of SSTP, among other things before the intervention and responded to the survey after the intervention. The survey surveyed the following issues, among others: depression and anxiety, the parent's self-efficacy, and experience with the support and services received.

Some of the studies focused on factors that challenge well-being in the examination of self-efficacy. A study by May, Fletcher, Dempsey, and Newman (2015) looked at the associations between co-parenting satisfaction, self-efficacy of parents on the autism spectrum, and parenting stress. In their study, Huang and Zheng (2016) looked at how Chinese parents of autistic children manage to deal with the stress they face. In the study by May et al. (2015), the data was collected using a questionnaire to examine, among other things, the stress experienced by parents, self-efficacy, and perceived satisfaction related to co-parenting. Huang and Zheng (2016), on the other hand, collected the data for their research through a semi-structured interview. The thematic analyses looked at variables related to parental stress, perceived parental self-efficacy, adherence to parents' traditional Asian values, coping means, and satisfaction with previous interventions (EI) in which their child has participated. In May et al.'s (2015) research, 80 mothers and 72 fathers participated while Huang and Zheng's (2016) research included seven Chinese families. This may be explained by the fact that the material was collected through an interview, while May et al. (2015) questionnaire can reach a larger audience.

In May et al. (2015) and Huang and Zheng (2016) studies, the emphasis was on stress, while Weiss, Tint, Paquette-Smith, and Lunsy (2016) investigated which factors influence parents' experiences of challenges with a child on the autism spectrum. The

study looked at the availability of services for families, the perceived barriers to access to services, the extent of autism spectrum symptoms, psychiatric and medical diagnoses, the stress experienced by the caregiver, and the outcome variables. The parents' self-efficacy was assessed using the existing scale (Mastery Subscale of the Revised Caregiver Appraisal Scale).

3.1.2 Self-efficacy in relation to the child

Another research theme focused especially on the parent's self-efficacy in relation to the child. From these studies, studies on the challenging behavior of the child and the child's developmental challenges, as well as studies on parental involvement, could be distinguished.

Kabashima, Tadaka, and Arimoto's (2020) study developed a scale of parental self-efficacy aimed at preventing challenging behaviors in children with autism. The aim of the study was also to assess the validity and reliability of the scale. Lu et al.'s (2021) research aimed to examine the mechanisms of connections between social support received by parents, parental resilience, parental self-efficacy, and emotional or behavioral problems in children with autism. Sofrnoff and Farbotko's (2002) research aimed to use an intervention program to promote the self-efficacy of parents of children with Asperger. Kabashima et al. (2020) and Lu et al. (2021) used the competence scale as one of the indicators in their questionnaires (Kabashima et al. (2020): The Parenting Sense of Competence subscale (PSOC); Lu et al. (2021): Parenting Sense of Competence Scale). In addition, the studies used scales for assessing the child's challenging behaviors (Aberrant Behavior Checklist (ABC)).

Unlike Kabashima et al. (2020) and Lu et al. (2021), the study by Sofrnoff and Farbotko (2002) aimed to use an intervention program to promote the self-efficacy of parents of children with Asperger to cope with their child's challenging behavior. Thus, their research aimed to find ways to support the parents' self-efficacy in dealing with the challenging behavior of the child. The study involved 45 mothers and 44 fathers. The study compared the results of two different groups: (1) A group that attended a one-day workshop and six individual sessions, both of which dealt with the same material. The workshop-intervention group involved 17 mothers and 16 fathers, while the individual sessions involved 18 mothers and 18 fathers. (2) A non-intervention control group. The control group consisted of 10 mothers and 10 fathers. Sofrnoff and Farbotko (2002) also used a questionnaire as part of data collection in their research.

The study by Emser, Mazzucchelli, Christiansen, and Sanders (2016) looked psychometrically at parents' self-efficacy and how parents were able to handle their children's developmental, emotional, and behavioral challenges. The purpose of Jahng's (2020) study was to investigate the connection between a mother's self-efficacy and her experience of raising her child. The children of the mothers who participated in the study had been found to have intellectual and developmental challenges. Kabiyea and Manor-Binyamini's (2019) study examined fathers and their experiences of children with developmental challenges. The study looked at stigma, somatization, and fathers' self-

efficacy and stress. Of these three studies, Emser et al. (2016) had the largest research participant group, while Kabiyea and Manor-Binyamini (2019) had the smallest. This illustrates the notion that in general fathers are less likely to be recruited when studying parenthood than mothers.

Both Kabiyea and Manor-Binyamini (2019), Emser et al. (2016), and Jahng (2020) collected data by using a questionnaire. The Kabiyea and Manor-Binyamini (2019) questionnaire included the following metrics: background variables (demographic), stigma, parental self-efficacy, and stress and somatization questionnaires. Emser et al.'s (2016) survey included the Child Adjustment and Parent Efficacy Scale-Developmental Disability, The Developmental Behaviour Checklist, and The Parenting and Family Adjustment Scales (PAFAS). Jahng (2020) used the survey "the Childhood Trauma Questionnaire", which assessed the exposure of mothers in their childhood to abuse by their parents; the Echelle Globale du Sentiment de Compétence Parentale (EGSCP), which is an assessment of parents' self-efficacy; and the Abusive Parenting Scale, which assessed whether the parents had either physically or emotionally abused their child. Third, the studies looked at parental involvement. Popa, Gliga, and Michel (2012), the study examined from the perspective of parents through a survey and an interview about how they participated in their child's education and how they perceived the role of a special education teacher in early childhood education. The survey was prepared using The Early Parenting Self-Efficacy Scale Inventory (EIPSES).

Solish and Perry's (2008) research aimed to activate parental involvement in their children's Intensive Behavioral Intervention (IBI). The data for the study was collected through an interview (semi-structured) and a questionnaire. The data was collected from parents and pediatric therapists, assessing parental involvement using variables. Independent variables included the parent's self-efficacy, knowledge of autism, belief in IBI, and stress. Both parents and therapists responded to the questionnaire, and parents participated in a semi-structured interview (Vineland Adaptive Behavior Scales Interview Edition, Survey Form (VABS)) in addition to the questionnaire. The Parent Involvement Questionnaire included six metrics, including parents' participation, self-efficacy, perceptions of their child's progress, belief in IBI, parents' knowledge of their child's autism, and parents' experience of stress.

3.1.3 Self-efficacy in relation to the support offered to parents

The studies also examined parents' self-efficacy and the support offered to them for parenting. In their study, Dai et al. (2018) investigated whether videos can be used to enrich the education program for parents of children on the autism spectrum, as well as to increase understanding in the Republic of Albania, increase parents' understanding of their children's behavior, and strengthen parents' self-efficacy. The purpose of the pilot study by Zhou, Yin Wang, and Wang (2019) was to design, implement, and evaluate family-focused psychoeducational therapy (FFTP) in families with a child on the autism spectrum. Both Dai et al. (2018) and Zhou et al. (2019) aimed to provide parents with support for parenting and self-efficacy.

Both studies used questionnaires and intervention. In Dai et al.'s (2018) study, parents also participated in the interview in addition to answering questions from the Early Intervention Parenting Self-Efficacy Scale (EIPSES) related to behavioral strategies. After that, the parents could use teaching and behavior management techniques from a parental training program. The program could be watched on DVD a few times a week. Parents evaluated the program with a short assessment. The therapists were in contact with the parents in the form of a telephone interview (duration about 15 minutes) on a weekly basis. Zhou et al. (2019) used the following metrics: The Tool to measure Parenting Self-efficacy (TOPSE); Self-Rating Anxiety Scale (Zung Self-Rating Anxiety Scale SAS); and Self-Rating Depression Scale (Zung Self-Rating Depression Scale SDS). In the second phase of the study, parents with ASD participated in the FFTP intervention for four weeks.

While Dai et al.'s (2018) and Zhou et al.'s (2019) studies aimed to provide parents with information, Barlow et al. (2006), Williams et al. (2005), and Cullen and Barlow (2004) implemented the Training and Support Programme (TSP) intervention, which aimed to teach parents massage methods that they could use for their children in a home environment. Barlow et al. (2006) focused on parents' self-efficacy, psychological well-being, and perception of children's sleep, eating, and changes in movement. Williams et al.'s (2005) primary objective was to compare parents' perceptions of psychological well-being and self-efficacy and to examine the benefits of intervention 12 months after the intervention. Barlow et al. (2006) focused their research on the short-term effects of intervention, while Williams et al. (2005) analyzed long-term effects of the intervention. In their study, Cullen and Barlow (2004) investigated the parents' anxiety and depression, as well as the child's sleep, eating and movement, alongside the parents' self-efficacy analysis.

3.2 Implications to parents' support

3.2.1 Social support and services

Parenting a child with special needs requires plenty of resources from the parents, and, therefore, it is important that the parents have the opportunity to receive support from outside the family as well. The aim of Lu et al.'s (2021) study was to investigate the mechanisms of social support received by parents, parental resilience, parental self-efficacy, and the connections between emotional or behavioral problems in children with autism. According to the results, the received social support, the parents' resilience, and the parents' self-efficacy were significantly linked to the child's emotional and behavioral challenges so that the parents' resilience and self-efficacy played a conciliatory role between the social support received by the parent and the child's challenges. When mothers accepted and understood their child's special needs and received practical and social support from others, they became more flexible in their daily lives. They also had a more positive attitude towards their children, which also had a positive effect on the child's emotional and behavioral challenges. When a parent perceived their child

positively and not just through challenges, it also had a positive effect on the child's behavior.

Popa et al. (2012) discovered that the parents who participated in the study felt that they themselves were taking an active role in the upbringing of their child and cooperating and providing solutions to the problems. From the point of view of parents, special education teachers in early childhood education have an important role in the child's educational progress. Most of the participants in the study felt that they formed a good team with a special education teacher in early childhood education. Parents felt that the special education teacher was a great support for their children.

Weiss et al. (2016) found that the level of self-efficacy of parents is influenced by several factors. Given the central role of parents in the life cycle of people with special needs, it is important that service providers support parents' and children's access to care. Cultural competence and the provision of support in languages other than English were found important means to provide people from different cultures with easier access to support. The parents' experience of the service system had an impact on their perceived self-efficacy. For example, parents' negative attitudes towards professionals and the service system, as well as the feeling that their problems are not taken seriously, were the core reasons why parents reported that they were not able to adequately support their child. According to the study, it is advisable to provide parents with a variety of help and support to guide parents to work with the realities of the situation, provide up-to-date information on the services available (e.g., waiting lists and service costs), and the opportunity to get in touch with other parents.

3.2.2 Support for parents' well-being

The studies describing implications related to support the well-being of parents, focused on the handling of stress and the smooth running of everyday life. The purpose of Harty et al.'s (2007) study was to examine mothers' self-efficacy beliefs in relation to their parenting and to assess the language development of their preschool-aged child when the child had communication challenges. Mothers' self-efficacy was more likely to be supported by providing mothers with the means and support to deal with stress than by providing them with skills for assessing the abilities of their children. The core implication was to put emphasis on how to support parents experiencing positive emotions despite stress and means to cope with adversities.

A study by Hastings and Symes (2002) looked at the effects of a therapeutic intervention that supported parents' self-efficacy. As a result of the regression analysis, it was found that maternal stress mediated the support received from the intervention and the effect of the level of autism on the mother's therapeutic self-efficacy. When a child had more than one symptom of autism and the therapeutic team was not perceived as supportive, the stress experienced by the mother was high which affected their self-efficacy.

In their study, Huang and Zhou (2016) looked at how Chinese parents were able to handle the stress they faced with a child with autism. The study found that when

parents lacked the means to respond to their child's negative behavior, it manifested itself as parental stress, and that children's characteristics, experience of isolation, and social stigma were the most significant factors causing stress to parents. In the study, low parental self-efficacy seemed to be explained more by the parent's well-being, attitudes, and cognitions, which were associated with feelings of guilt than solely by a lack of information related to autism spectrum disorders. Research plays an important role in evaluating and providing intervention services to Chinese ASD families. The study helped evaluate and provide intervention services to Chinese families with children with ASD and showed how important it is to contextualize interventions in a culturally sensitive way.

Some of the studies introduced implications on how to enhance life with children with special needs. Conti (2015) examined the importance of compassion, self-image, and self-efficacy from the perspective of parents' upbringing goals among mothers of children with autism. Compassionate goals were found to predict positive family life satisfaction, parent satisfaction with themselves, and the experience of meaning in life. Compassionate parenting goals can help mothers of children on the autism spectrum understand their children better. A deeper understanding can also increase confidence in one's own parenting. The results of the study show that when supporting compassionate parenting goals, they can act as an effective buffer against stress and elevate the well-being of parents of autistic children. Interventions that support conscious parenting were found to be good ways to support compassionate parenting. Also, Mas et al. (2019) found that family-centered exercises were directly related to parents' self-efficacy and parenting beliefs.

3.2.3 Knowledge and skills offered to parents

May et al. (2015) examined the links between co-parenting satisfaction, self-efficacy of parents on the autism spectrum, and parenting stress. The study found that both parents and children benefited from practices that supported co-parenting in early intervention. This should encourage service providers to ensure that the processes and practices they provide encourage and facilitate parenting for both parents. Based on the results of the study, co-parenting skills and support for them are especially important in families with ASD disorders.

Solish and Perry's (2008) research aimed to activate parental involvement in their children's Intensive Behavioral (IBI) intervention. The study showed that parents with stronger self-efficacy were also more likely to participate in their child's intervention. The researchers suggested that clinics should develop strategies that increase parents' self-efficacy so that participation in interventions is better targeted to support different kinds of parents. In addition, parents who believed that IBI would have a positive effect on their child were also more likely to participate in the program themselves.

Kabashima et al. (2020) found that the Parental Self-Efficacy Scale for Preventing Challenging Behaviors in Children with Autism Spectrum Disorder (PASEC) can help prevent challenging behaviors in children, and thus promote parents' self-efficacy and

contribute to improving the mental health of parents and children. When parents understood their children's feelings and behaviors, they were able to respond to them more appropriately. The advantage of the PASEC scale was that it contained points that reflected the parent's self-efficacy and helped parents to shape their children's environment so that it could prevent challenging behaviors. Similarly, Zhou et al. (2019) discovered that family-centered psychoeducational therapy (FFTP) effectively affected parents' self-efficacy by reducing anxiety and depression. Parents who felt less confident with their child needed a comprehensive intervention to improve the situation. Participating in the therapy program seemed to empower parents. Likewise, Jiang et al. (2018) examined short- and long-term changes in parents' self-efficacy as a result of intervention. They concluded that different interventions supported parental cognition, of which the self-efficacy of the parents is one, and that clinical focus on cognitions was beneficial.

Jiang et al.'s (2018) study found that parents' self-efficacy is enhanced by parent-focused and multi-component interventions. In a study by Sofrnoff and Farbotko (2002), parents in the intervention group reported a strengthening of self-efficacy and a decrease in children's problem behavior. The mothers' self-efficacy had strengthened more with the intervention than the fathers' self-efficacy. The study suggested that parents should be offered short "boost" sessions after participating in the intervention, which could be used to maintain parental motivation and achieve goals. The study also found that one-day workshops can be an effective way to support a parent's self-efficacy (see also Schrott et al., 2018). The role of effective interventions was also supported by Williams et al. (2005), whose study found the importance of parental engagement for the success of interventions.

Based on a study by Kabiyea and Manor-Binyamini (2019), cognitive-behavioral interventions are recommended for fathers that would provide fathers with the means to deal with their stigmas. In the light of research, the attitude of society seemed to play a significant role in how fathers experience stigma and somatization.

Studies in our data (Barlow et al. 2006; Cullen & Barlow, 2004; Sofrnoff & Farbotko, 2002) ended up recommending cognitive-behavioral therapeutic interventions for parents. According to Hodgetts et al. (2013), it would be beneficial that parents who find their child's behavior challenging would have continuous access to behavioral therapeutic methods. Dai et al.'s (2018) research showed that remote interventions were also important to guarantee all parents with equal access to interventions and support. In the future, remote interventions should also include the possibility for the parent to contact the therapist.

4. Discussion

The analysis showed that self-efficacy in parents of children with special needs has been researched from multiple perspectives. However, the quantitative measures by using self-efficacy scales combined with other specific scales, such as competence or well-being,

seemed to prevail. Another main research approach seemed to be interventions that aimed to enhance parenting skills and coping with daily life, understanding about the nature of special needs, or reducing stress.

Several implications that would foster parents' self-efficacy could be found in the data. The main implications were: (1) The need for stronger social support and information about support services. In addition, cultural-sensitive support was highlighted as an important tool to reach various parents. (2) Support for well-being and coping with everyday life challenges should focus on tools for reducing stress and negative stigma and tools for increasing positive parenting experiences and parental self-esteem to enhance parents' self-efficacy beliefs. (3) Implications regarding interventions included flexible, efficient programs and opportunities to participate in personal guidance and therapy meetings. Interventions should also pay attention to how to motivate parents with different levels of self-efficacy and how to ensure commitment. Follow-up sessions and meetings were recommended in the data of this research. It is notable that the studies highlighted that early support was important for both parents and their children (e.g., May et al., 2015; Solish & Perry, 2008). When parents understand their children and have the resources to meet their needs, they will be more able to handle the challenging behavior of the child (Kabashima et al., 2020). Implications appeared especially important for parents with young children with special needs.

5. Limitations

In this research, the focus was set on parents' self-efficacy research. The overall picture of the development of a phenomenon can also become skewed if the subject matter has been extensively covered in the past (Grant & Booth, 2009). In this research, the time period was over 20 years, during which research and understanding of special needs has increased considerably (Määttä, Äärelä, & Uusiautti, 2018). Overall, the findings seemed to provide a comprehensive picture of the most recent research in the field. Thus, the analysis helps determine the future needs and prospects of research.

6. Conclusion

A higher level of parental self-efficacy seems to promote parents' commitment to positive practices that can be used to alleviate children's emotional and behavioral problems. Parents with high levels of resilience have good psychological resources, such as optimism and perseverance, allowing them to stand firm in the face of challenging tasks, as well as build optimistic attitudes, which play a significant role in the self-efficacy of parents. Social organizations should set up social support networks and professional centers (e.g., in schools, children's centers, etc.) in order to provide parents with a wide range of support (e.g. telecare, healthcare workers, psychologists, etc.) and to build partnerships between parents and professionals. It is also important to pay attention to

the education of parents of children with special needs. Education should be one that focuses on parents and provides strategies that allow parents to meet their child's needs.

Stress has a significant impact on how parents perceive their self-efficacy. If a parent feels that everyday life is stressful and burdensome, for example, that they do not receive enough support, it can have a negative impact on their perceived self-efficacy (Benedetto & Ingrassia, 2018; Mouton, Loop, & Roskam, 2018). Therapeutic orientations such as cognitive behavioral therapy provide models for concrete and straightforward methods. Parental malaise and an understanding of coping patterns can also help develop parent education workshops and support groups. Successful parenting experiences have been found to increase the sense of control and support self-efficacy.

To conclude, it seems that more qualitative research is needed about the connection between perceived well-being and parenting, from the parents' own perspective. Research should focus on questions such as what is specific among those parents who experience high levels of well-being and self-efficacy and what could be learned from them to support other parents of children with special needs better?

Conflict of Interest Statement

The authors have no conflicts of interest that would affect the research or writing and, consequently, the objectivity or honesty of the study.

About the Authors

Noora Ronkainen, MA, PhD Student at University of Lapland (third year) and Early Childhood Education Teacher. Her research interests focus on special education and educational psychology, including the well-being of children with special needs and their families.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4552-5946>

Satu Uusiautti (PhD), Professor of Education (educational psychology) at the University of Lapland, Finland. Her research interests focus on positive development and human strengths, flourishing and success, and positive educational psychology.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2409-6460>

Tanja Äärelä (PhD), Professor of Special Education at the University of Lapland, Finland. Her research interests focus on special education and pedagogy, challenging behavior, home-school collaboration and support in learning and school attendance.

References

- Albanese, A. M., Russo, G. R., & Geller, P. A. (2019). The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. *Child: Care, Health, and Development*, 45(3), 333–363. <https://doi.org/10.1111/cch.12661>.
- Asmussen, K. (2011). *The evidence-based parenting practitioner's handbook*. Routledge.

- Bandura, A. 1993. Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist* 28(2), 117–148.
- Bandura, A. (1977a). *Social Learning Theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1977b). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117–148.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the Exercise of Control*. W. H. Freeman.
- Barlow, J., Powell, L., & Gilchrist, M. (2006). The influence of the training and support programme on the self-efficacy and psychological well-being of parents of children with disabilities: A controlled trial. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 12, 55–63. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2005.02.005>
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2018). Parental self-efficacy in promoting children care and parenting quality. In M. Ingrassio (Ed.), *Parenting. empirical advances and intervention resources* (pp. 31–57). IntechOpen.
- Britner, S. L., & Pajares, F. (2006). Sources of science self-efficacy beliefs of middle school students. *Journal of Research in Science Teaching*, 43(5), 485–499. <https://doi.org/10.1002/tea.20131>
- Butz, A. R., & Usher, E. L. (2015). Salient sources of early adolescents' self-efficacy in two domains. *Contemporary Educational Psychology*, 42, 49–61. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2015.04.001>
- Chau, V., & Giallo, R. (2014). The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: implications for supporting parents in the early parenting period. *Child: Care, Health and Development*, 41(4), 626–633. <https://doi.org/10.1111/cch.12205>
- Centers for Disease Control and Prevention. <https://www.cdc.gov/ncbddd/developmentaldisabilities/index.html>
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: future applications. *Developmental Review*, 18(1), 47–85. <https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448>
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49(1), 13–24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Conti, R. (2015). Compassionate parenting as a key to satisfaction, efficacy, and meaning among mothers of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 2008–2018. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2360-6>
- Cullen, L. A., & Barlow, J. H. (2004). Training and support programme for caregivers of children with disabilities: an exploratory study. *Patient Education and Counseling*, 55(2), 203–209. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2003.09.004>
- Dai, Y. G., Brennan, L., Como, A., Hughes-Lika, J., Dumont-Mathieu, T., Carcani-Rathwell, I., Minxhozi, O., Aliaj, B., & Fein, D. A. (2018). A video parent-training program for families of children with autism spectrum disorder in Albania.

- Research in Autism Spectrum Disorders*, 56, 36–49.
<https://doi.org/10.1016/j.rasd.2018.08.008>
- Emser, T. S., Mazzucchelli, T. G., Christiansen, H., & Sanders, M. R. (2016). Child Adjustment and Parent Efficacy Scale-Developmental Disability (CAPES-DD): First psychometric evaluation of a new child and parenting assessment tool for children with a developmental disability. *Research in Developmental Disabilities*, 53–54, 158–177. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2015.09.006>
- Fink, A. (2010). *Conducting research literature reviews: From the internet to the paper*. Sage.
- Gilmore, L., & Cuskelly, M. (2012). Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers of children with Down syndrome. *Journal of Family Studies*, 18(1), 28–35. <https://doi.org/10.5172/jfs.2012.18.1.28>
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26(2), 91–108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Harty, M., Alant, E., & Uys, J. E. (2007). Maternal self-efficacy and maternal perception of child language competence in pre-school children with a communication disability. *Child Care, Health and Development*, 33(2), 144–154. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2006.00661.x>
- Hastings, R. P. (2009). Parental stress and behaviour problems of children with developmental disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 27(3), 149–160. <https://doi.org/10.1080/1366825021000008657>
- Hastings, R. P., & Symes, M. D. (2002). Early intensive behavioral intervention for children with autism: parental therapeutic self-efficacy. *Research in Developmental Disabilities*, 23(5), 332–341. [https://doi.org/10.1016/S0891-4222\(02\)00137-3](https://doi.org/10.1016/S0891-4222(02)00137-3)
- Hodgetts, S., Savage, A., & McConnell, D. (2013). Experience and outcomes of stepping stones triple P for families of children with autism. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 2572–2585. <https://doi.org/10.1177/1362361319866063>
- Hohlfeld, A. S. J., Harty, M., & Engel, M. E. (2018). Parents of children with disabilities: A systematic review of parenting interventions and self-efficacy. *African Journal of Disability*, 7, a437. <https://doi.org/10.4102/ajod.v7i0.437>
- Hsiao, Y.-J. (2018). Parental stress in families of children with disabilities. *Intervention in School and Clinic*, 53(4), 201–205. <https://doi.org/10.1177/1053451217712956>
- Huang, M., & Zhou, Z. (2016). Perceived self-efficacy, cultural values, and coping, styles among Chinese families of children with autism. *International Journal of School & Educational Psychology*, 4(2), 61–70. <https://doi.org/10.1080/21683603.2016.1130562>
- Jahng, K. E. (2020). South Korean mothers' childhood abuse experience and their abuse of their children with intellectual and developmental disabilities: Moderating effect of parenting self-efficacy. *Child Abuse & Neglect*, 101, art. 104324. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104324>
- Jiang, Y., Haack, L., M., Delucchi, K., Rooney, M., Hinshaw, S. P., McBurnett, K., & Pfiffner, L. J. (2018). Improved parent cognitions relate to immediate and follow-up treatment outcomes for children with ADHD-predominantly inattentive

- presentation. *Behavior Therapy*, 49(4), 567–579.
<https://doi.org/10.1016/j.beth.2017.11.007>
- Kabashima, Y., Tadaka, E., & Arimoto, A. (2020). Development of the parental self-efficacy scale for preventing challenging behaviors in children with autism spectrum disorder. *PLOS ONE*, 15(9), e0238652.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238652>
- Kabiyea, F., & Manor-Binyamini, I. (2019). The relationship between stress and stigma, somatization and parental self-efficacy among fathers of adolescents with developmental disabilities in the Bedouin community in Israel. *Research in Developmental Disabilities*, 90, 31–40. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.04.004>
- Koeske, G. F., & Koeske, R. D. (1990). The buffering effect of social support on parental stress. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60(3), 440–451.
- Loui, A. D., Cromer, L. D., & Berry, J. O. (2017). Assessing parenting stress: review of the use and interpretation of the parental stress scale. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 25(4), 359–367.
<https://doi.org/10.1177/1066480717731347>
- Lu, M., Chen, J., He, W., Pang, W., & Zou, Y. (2021). Association between perceived social support of parents and emotional/behavioral problems in children with ASD: A chain mediation model. *Research in Developmental Disabilities*, 113, 1–9.
<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103933>
- Määttä, K., Äärelä, T., & Uusiautti, S. (2018). Challenges of special education. In S. Uusiautti & K. Määttä (Eds.), *New methods of special education* (pp. 13-29). Peter Lang.
- Margolis, H., & McCabe, P. (2004). Self-efficacy: a key to improving the motivation of struggling learners. *The Clearing House*, 77(6), 241–249.
- Mas, J. M., Dunst, C. J., Balcells-Balcells, A., Garcia-Ventura, S., Giné, C., & Cañadas, M. (2019). Family-centered practices and the parental well-being of young children with disabilities and developmental delay. *Research in Developmental Disabilities*, 94, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.103495>
- May, C., Fletcher, R., Dempsey, I., & Newman, L. (2015). Modeling relations among coparenting quality, autism-specific parenting self-efficacy, and parenting stress in mothers and fathers of children with ASD. *Parenting: Science and Practice*, 15, 119–133. <https://doi.org/10.1080/15295192.2015.1020145>
- Miller, P. H. (2016). *Theories of developmental psychology*. Worth Publishers.
- Mouton, B., Loop, L., & Roskam, I. (2018). Confident parents for easier children: a parental self-efficacy program to improve young children's behavior. *Education Sciences*, 8(3). <https://doi.org/10.3390/educsci8030134>
- Pajares, F. (2005). *Self-efficacy during childhood and adolescence. Implications for teachers and parents*. Information Age Publishing.
<https://pdfs.semanticscholar.org/bb2f/53f4ba6dd197ce64673f880869286eb4ebed.pdf>

- Popa, M., Gliga, F., & T, Michel. (2012). The perception of parents on the issue of early intervention in child development. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 33, 303–307.
- Rezendes, D. L., & Scarpa, A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: the roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment*, 2011, art. 395190. <https://doi.org/10.1155/2011/395190>
- Ronkainen, N., & Ratinen, I. (2020). Self-efficacy as a basis for good parenting – Self-efficacy perceptions of the parents of children with special needs in Lapland, Finland. *The Finnish Journal of Education*, 51(5), 551–563.
- Secer, Z., Ogelman, H. G., Önder, A., & Berengi, S. (2012). Analysing mothers' self-efficacy perception towards parenting in relation to peer relationships of 5-6 year-old preschool children. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(3), 2001–2008.
- Schrott, B., Kasperzack, D., Weber, L., Becker, K., Burghardt, R., & Kamp-Becker, I. (2018). Effectiveness of the Stepping Stones Triple P group parenting program as an additional intervention in the treatment of autism spectrum disorders: effects on parenting variables. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49, 913–923. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3764-x>
- Schreier, M. (2021). *Qualitative content analysis in practice*. Sage.
- Smith, T. B., Oliver, M. N. I., & Innocenti, M. S. (2010). Parenting stress in families of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(2), 257-261. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.71.2.257>
- Smart, L. K. (2016). *Parenting self-efficacy in parents of children with autism spectrum disorders*. [Academic dissertation.] Department of Psychology, BYU.
- Sofrnoff, K., & Farbotko, M. (2002). The effectiveness of parent management training to increase self-efficacy in parents of children with Asperger syndrome. *AGE Publications and The National Autistic Society*, 6(3), 271–286. <https://doi.org/10.1177/1362361302006003005>
- Solish, A., & Perry, A. (2008). Parents' involvement in their children's behavioral intervention programs: Parent and therapist perspectives. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2, 728–738. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2008.03.001>
- Usher, E. L., Li, C. R., Butz, A. R., & Rojas, J. P. (2019). Perseverant grit and self-efficacy: are both essential for children's academic success? *Journal of Educational Psychology*, 111(5), 877–902. <https://doi.org/10.1037/edu0000324>
- Wee, B. V., & Banister, D. (2016). How to write a literature review paper? *Transport Reviews*, 36(2), 278–288. <https://doi.org/10.1080/01441647.2015.1065456>
- Weiss, J. A., Tint, A., Paquette-Smith, M., & Lunskey, Y. (2016). Perceived self-efficacy in parents of adolescents and adults with autism spectrum disorder. *Autism*, 20(4), 425–434. <https://doi.org/10.1177/1362361315586292>
- Williams, H. L., Cullen, L. A., & Barlow, J. H. (2005). The psychological well-being and self-efficacy of carers of children with disabilities following attendance on a Simple Massage Training and Support Programme: A 12-month comparison study of

- adherers and non-adherers. *Complementary Therapies in Medicine*, 13(2), 107–114. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2005.03.007>
- Zhou, Y., Yin, H., Wang, M., & Wang, J. (2019). The effect of family-focused psychoeducational therapy for autism spectrum disorder children's parents on parenting self-efficacy and emotion. *Archives of Psychiatric Nursing*, 33, 17–22. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2018.08.002>

Appendix: Articles selected as data

Article Information	The Aims and Methods	Answered to Research Question 1 (RQ1), 2 (RQ2) or both (RQ1; RQ2)
1) Barlow, J., Powell, L. & Gilchrist, M. 2006. The influence of the training and support programme on the self-efficacy and psychological well-being of parents of children with disabilities: a controlled trial.	The aim of the study was to assess the effectiveness of The Training and Support Programme for parents with children with special needs. The study focused on parents' self-efficacy, psychological well-being and perceptions of children's sleep, eating and moving changes. The aim of the intervention was to teach parents easy massage methods that parents could use in their home. The study group consisted of 95 parents (n=95). 49 of the parents participated in the intervention group and 46 in the control group. The parents practiced massage with the masseuse for eight weeks, each time lasting 1 hour. The data were collected by a questionnaire at the beginning of the intervention and eight weeks after the intervention.	RQ1; RQ2
2) Conti, R. 2015. Compassionate Parenting as a key to satisfaction, efficacy and meaning among mothers of children with Autism.	The study was carried out as two sub-study studies. The first part of the study examined at the contentment of parenthood and their perceptions of the meaning of life. The 2nd part of the study examined at the parents' self-efficacy and parental satisfaction (n=74, parent of an autistic child), (n=214, parent of a typically developing child). The data were collected using an electronic questionnaire.	RQ1; RQ2
3) Cullen, L, A. & Barlow, J, H. 2004. A training and support programme for caregivers of children with disabilities: an exploratory study.	The aim of the study was to assess the TSP intervention. The study group included 82 parents and 82 special children (n=164). The data were collected in two parts: At baseline and eight weeks after intervention by using questionnaires.	RQ1; RQ2
4) Dai, Y. G., Brennan, L., Como, A., Hughes-Lika, J., Dumont-Mathieu, T., Carcani-Rathwell, I., Minxhozi, O., Aliaj, B. & Fein, D. A. 2018. A video parent-training program for	The purpose of the study was to assess whether the videos could enrich the parents' training program and (a) increase understanding of Albania in the Republic, (b) increase parents'	RQ1; RQ2

Noora Ronkainen, Satu Uusiautti, Tanja Äärelä
 SELF-EFFICACY IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS:
 A STATE-OF-THE-ART REVIEW OF RESEARCH AND IMPLICATIONS

families of children with autism spectrum disorder in Albania.	understanding of behavior and (c) strengthen parents' self-efficacy. The study included 29 parents (n=29) whose children aged between 18 and 70 months.	
5) Emser, T. S., Mazzucchelli, T. G., Christiansen, H. & Sanders, M. R. 2016. Child Adjustment and Parent Efficacy Scale-Developmental Disability (CAPES-DD): First psychometric evaluation of a new child and parenting assessment tool for children with a developmental disability.	The study looked at psychometrically (Parent Efficacy Scale-Developmental Disability (CAPES-DD) parents' self-efficacy and how parents are able to deal with their children with evolving challenges, emotional and behavioral challenges. The study included 636 parents (n=636). Children's ages ranged from 2 to 15. The data were collected in two parts of the survey.	RQ1
6) Harty, M., Alant, E. & Uys, J. E. 2006. Maternal self-efficacy and maternal perception of child language competence in pre-school children with a communication disability.	The purpose of the study was to examine the mother's self-efficacy beliefs in relation to her parenthood and the mother's assessment of the language development of her preschool child when the child had communication challenges. The data were collected by questionnaire from 25 mothers (n=25). The questionnaire consisted of two parts: 1. Parental self-presence and 2. Mother's assessment of the child's language development.	RQ2
7) Hastings, R. P. & Symes, M. D. 2002. Early intensive behavioral intervention for children with autism: parental therapeutic self-efficacy.	The study looked at the therapeutic self-efficacy of parents. The study included 85 (n=85 mothers) whose children had participated in a therapeutic program. The material was collected by a survey.	RQ2
8) Hodgetts, S., Savage, A. & McConnell, D. 2013. Experience and outcomes of stepping stones triple P for families of children with autism.	The study examined at the changes parents experienced in family behavior patterns as a result of SSTP intervention. The material was collected through intervention, interview and questionnaire (n=6).	RQ1; RQ2
9) Huang, M. & Zhou, Z. 2016. Perceived self-efficacy, cultural values, and co-ping styles among Chinese families of children with autism.	The aim of the study was to find out how Chinese parents can handle stress if their child has a autism spectrum disorder (ASD). The material was collected through a semi-structured interview. Seven Chinese families (n=7) participated in the interview. These questions were drawn up on the basis of existing scales and assessed the participation of parents, the level of parental self-preservation observed, the respect of	RQ1; RQ2

Noora Ronkainen, Satu Uusiautti, Tanja Äärelä
 SELF-EFFICACY IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS:
 A STATE-OF-THE-ART REVIEW OF RESEARCH AND IMPLICATIONS

	traditional Chinese values and the perception of obstacles/challenges that affect parental experience in raising ASD children.	
10) Jahng, K. E. 2020. South Korean mothers' childhood abuse experience and their abuse of their children with intellectual and developmental disabilities: Moderating effect of parenting self-efficacy.	The purpose of the study was to find out the connection between the mother's self-efficacy and her experience in raising her children. The study included 134 (n=134) Korean mothers whose children were 2–8 years old and had intellectual and developmental challenges. The data were collected by a questionnaire.	RQ1
11) Jiang, Y., Haack, L. M., Delucchi, K., Rooney, M., Hinshaw, S. P., McBurnett, K. & Pfiffner, L. J. 2018. Improved Parent Cognitions Relate to Immediate and Follow-Up Treatment Outcomes for Children With ADHD-Predominantly Inattentive Presentation.	The study looked at the impact of treatment on parental self-efficacy and cognitive errors and whether these parental cognitions are associated with short-term or long-term outcomes in parental behavior. The study focused to children and parents: Child Life and Attention Skills (n=74) and Parental Treatment (PFT; n=74) or (TAU; n=51).	RQ2
12) Kabashima, Y., Tadaka, E. & Arimoto, A. 2020. Development of the parental self-efficacy scale for preventing challenging behaviors in children with autism spectrum disorder.	The study has developed a scale of parental self-efficacy to prevent the challenging behavior of children of the autism spectrum disorder. Assess the reliability and validity of the scale. The data were collected by a questionnaire (n=260).	RQ1; RQ2
13) Kabiyea, F. & Manor-Binyamini, I. 2019. The relationship between stress and stigma, somatization and parental self-efficacy among fathers of adolescents with developmental disabilities in the Bedouin community in Israel.	The aim of the study was to study stigmatization, somatization and daddy self-efficacy and stress related to child developmental challenges. The data of the study were collected by a questionnaire. The data consisted of 90 (n=90) father's reply.	RQ1; RQ2
14) Lu, M., Chen, J., He, W., Pang, F. & Zou, Y. 2021. Association between perceived social support of parents and emotional/behavioral problems in children with ASD: A chain mediation model.	The aim of the study is to examine the mechanisms of parental social support, parental resilience, parental self-presence and emotional/behavior relationships between children. The study included 289 parents (n=289). The material was collected by a survey.	RQ1; RQ2
15) Mas, J. M., Dunst, C. J., Balcells-Balcells, A., Garcia-Ventura, S., Giné, C. & Cañadas, M. 2019. Family-centered practices and the parental well-being of young children with disabilities and developmental delay.	The study examined whether the results of a study in North America could be repeated in Spain. The study examined at the relationship between parental mental well-being and parental self-efficacy and competence beliefs through family-centered practices. The study	RQ1; RQ2

Noora Ronkainen, Satu Uusiautti, Tanja Äärelä
 SELF-EFFICACY IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS:
 A STATE-OF-THE-ART REVIEW OF RESEARCH AND IMPLICATIONS

	was carried out as two sub-study studies. The material was collected by a survey. The first study included 105 families (n=105) and the second study included 310 families (n=310).	
16) May, C., Fletcher, R., Dempsey, I. & Newman, L. 2015. Modeling Relations among Coparenting Quality, Autism-Specific Parenting Self-Efficacy, and Parenting Stress in Mothers and Fathers of Children with ASD.	This study examined at the links between the satisfaction of co-parenting, the endurance of the parents of autism and the stress of parenthood. The study included 80 (n=80) mothers and 72 (n=72) fathers whose children (children under 13 years of age) had a diagnosis of autism spectrum disorder. The data were collected by a questionnaire.	RQ1; RQ2
17) Popa, M., Gliga, F. & Michel, T. 2012. The perception of parents on the issue of early intervention in child development.	The study examines parents' perceptions of challenging situations in early development and early childhood education in Romania. The study involved 100 (n=100) parents whose child had developmental challenges. The data was collected using a custom survey.	RQ1; RQ2
18) Schrott, B., Kasperzack, D., Weber, L., Becker, K., Burghardt, R. & Kamp-Becker, I. 2018. Effectiveness of the Stepping Stones Triple P Group Parenting Program as an Additional Intervention in the Treatment of Autism Spectrum Disorders: Effects on Parenting Variables.	Based on parents' own reporting, the study assessed parental variables and the changes that parents experienced in family behavior patterns as a result of the SSTP intervention (n=23). The data were collected by interviews, group meetings, telephone conversations and questionnaires.	RQ1; RQ2
19) Sofrnoff, K. & Farbotko, M. 2002. The Effectiveness of Parent Management Training to Increase Self-Efficacy in Parents of Children with Asperger Syndrome.	The aim of the study was to promote the self-efficacy of Asperger children's parents in the context of challenging behavior. The intervention compared two different formats: (1) a one-day workshop and six individual sessions, both dealing with the same material and (2) a non-intervention control group. 45 (n=45) mothers and 44 (n=44) fathers were enrolled in the study. 17 mothers and 16 fathers participated in the workshop intervention group, while 18 mothers and 18 fathers participated in individual sessions; and (2) a non-intervention control group. The control group consisted of 10 moms and 10 dads.	RQ1; RQ2

Noora Ronkainen, Satu Uusiautti, Tanja Äärelä
 SELF-EFFICACY IN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS:
 A STATE-OF-THE-ART REVIEW OF RESEARCH AND IMPLICATIONS

	The data was collected using a questionnaire and intervention.	
20) Solish, A. & Perry, A. 2008. Parents' involvement in their children's behavioral intervention programs: Parent and therapist perspectives.	The aim of the study was to increase the participation of parents in the intervention of their children (Intensive Behavioral Intervention (IBI). The data were collected by questionnaires from parents and children's therapists, which evaluated parental participation using variables. One or both of the parents also responded to a semi-structured interview (VABS), which can be done to a person who knows the person well. The study included 48 parents (n=48) and 34 therapists.	RQ1; RQ2
21) Weiss, J. A., Tint, A., Paquette-Smith, M. & Lunsky, Y. 2016. Perceived self-efficacy in parents of adolescents and adults with autism spectrum disorder.	The study examined which variables/factors affect the challenges facing families of the autism spectrum disorder (n=324). The data were collected by questionnaire.	RQ1; RQ2
22) Williams, H. L., Cullen, L. A. & Barlow, J. H. 2005. The psychological well-being and self-efficacy of carers of children with disabilities following attendance on a Simple Massage Training and Support Programme: A 12-month comparison study of adherers and non-adherers.	The aim of the study was to implement the Training and Support Programme (TSP) which provides older methods for carrying out simple massages for its children. The primary objective of the study was to compare perceptions of mental well-being and self-sustainability and the benefits of intervention 12 months after intervention. It was assessed using the questionnaire. The study included 82 (n=82) caregivers.	RQ1; RQ2
23) Zhou, Y., Yin, H., Wang, M. & Wang, J. 2019. The effect of family-focused psychoeducational therapy for autism spectrum disorder children's parents on parenting self- efficacy and emotion.	The purpose of the study was to design, implement and evaluate a family-centered psycho-educational treatment (FFPT) for families with autism spectrum disorder (ASD). The study was carried out as two sub-study studies. The first part of the study looked at the ability of the parents to self-preservation. Two control groups: 64 (n=64) parents of ASD children and 63 (n=63) parents of typically developing children (TD group). In part 2, ASD parents participated in FFPT for four weeks. The data were collected by intervention and questionnaire	RQ1; RQ2

Creative Commons licensing terms

Authors will retain the copyright of their published articles agreeing that a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) terms will be applied to their work. Under the terms of this license, no permission is required from the author(s) or publisher for members of the community to copy, distribute, transmit or adapt the article content, providing a proper, prominent and unambiguous attribution to the authors in a manner that makes clear that the materials are being reused under permission of a Creative Commons License. Views, opinions and conclusions expressed in this research article are views, opinions and conclusions of the author(s). Open Access Publishing Group and European Journal of Special Education Research shall not be responsible or answerable for any loss, damage or liability caused in relation to/arising out of conflict of interests, copyright violations and inappropriate or inaccurate use of any kind content related or integrated on the research work. All the published works are meeting the Open Access Publishing requirements and can be freely accessed, shared, modified, distributed and used in educational, commercial and non-commercial purposes under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Osatutkimus II

Ronkainen, N., & Ratinen, I. (2020). Minäpystyvyyden hyvä vanhemmuuden pohjana – erityislasten vanhempien minäpystyvyyden ulottuvuudet lappilaisten vanhempien kuvauksissa. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 51(5), 551–563.

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

Lisenssi: CC BY

NOORA RONKAINEN – ILKKA RATINEN

Minäpystyvyys hyvän vanhemmuuden pohjana – Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden ulottuvuudet lappilaisten vanhempien kuvauksissa

Ronkainen, Noora – Ratinen, Ilkka. 2020. MINÄPYSTYVYYS HYVÄN VANHEMMUUDEN POHJANA – ERITYISLASTEN VANHEMPIEN MINÄPYSTYVYYDEN ULOTTUVUUDET LAPPILAISTEN VANHEMPIEN KUVAUKSISSA. Kasvatus 51 (5), xxx–xxx.

Tässä artikkelissa kuvataan lappilaisten erityislasten vanhempien käsityksiä omasta minäpystyvyydestään sekä sitä, millainen merkitys minäpystyvyydellä on heidän vanhemmuutensa ja hyvinvointinsa kannalta. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa minäpystyvyyden ilmiö. Aineisto on kerätty kyselylomakkeella, johon vastasi 61 erityislapsen vanhempaa. Fenomenografisen analyysin tuloksena muodostui kaksi tuloskategoriaa: 1) vanhemmuutta tukevat tekijät ja 2) vanhemmuutta haastavat tekijät. Määrällisessä analyysissä hyödynnettiin sekä kuvailevia menetelmiä että monimuuttujamenetelmiä. Ryhmittelyanalyysin tuloksena muodostettiin kolme vastaajaryhmää vastausten perusteella: 1) Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi (n = 18), 2) Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi (n = 26) ja 3) Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys (n = 17). Tässä artikkelissa keskitytään näihin vanhemmuutta tukeviin tekijöihin sekä kolmannen vastaajaryhmän vastauksiin. Tulosten mukaan vanhempien käsitykset minäpystyvyydestään ovat hyvät, ja vanhemmat myös osaavat kertoa, millaista tukea tarvitsevat vanhemmuutensa ja hyvinvointinsa tueksi. Arki onnistumisineen ja haasteineen vaikuttaa oleellisesti vanhempien minäpystyvyyteen.

Asiasanat: arki, fenomenografia, erityislapsen, hyvinvointi, itsetunto, kvantitatiivinen tutkimus, vanhemman minäpystyvyys, vanhemmuus

Johdanto

Vanhemmuus ja aikuisuus elämänvaiheena liitetään usein toisiinsa. Useimmissa eurooppalaisissa kulttuureissa aikuisuuteen liittyy vahva yksilöllisyyden painotus. Autonomisuuden ja itsenäisyyden ajatellaan aikuisuudessa tarkoittavan yksilön kykyä ja mahdollisuutta tehdä omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä. (Ferguson & Ferguson 2006.) Aikuisuudessa vanhemaksi tulo mielletään osaksi ihmisen elämänsä myönteistä kehitystä, ja myönteinen vanhemmuus puolestaan tukee lapsen elämän hyvää alkutaivalta (ks. esim. Uusiautti, Määttä & Määttä 2013). Joskus vanhemmuus kuitenkin yllättää, eikä hyvä itsetunto vanhempana ole itsestäänselvyys kaikille. Kun perheeseen syntyy erityislapsi, vanhemman kokemus omasta pystyvyydestään voi joutua koetukselle. Vanhemmat käsittelevät tiedon lapsensa tuen tarpeista eri tavoin. Vanhempien täytyy sopeuttaa ja muuttaa omia odotuksiaan, jotka liittyvät lapsen elämään, omaan vanhemmuuteen ja siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. (Whiteman & Roan-Yager 2007.) Tällöin on tärkeää, että tarjolla on monipuolista tietoa ja tukea vanhemmuuden sekä vanhempien hyvinvoinnin tueksi.

Jokainen lapsi on yksilö. Osalla lapsista tuen tarpeet korostuvat ja tuovat mukanaan erilaisia haasteita sekä heistä huolehtiville vanhemmille (Vilén ym. 2006) että lapsille itselleen. Erityisen tuen käsitettä käytetään erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Erityinen tuki myös ymmärretään yleensä arkikäytössä laajemmin kuin lapsen vammaisuus. Rajaa näiden kahden käsitteen välille ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti vetää. (Hujala 2011.)

Erityislapsen vanhemmuutta voidaan pitää jatkuvana oppimisprosessina, jonka osana myös vanhempien välinen parisuhde ja sitoutuminen koko perheeseen saavat erityisen sijan (Shenaar-Golan 2017). Vanhemmat voivat kokea olevansa tiimi, joka pysyy yhdessä kohdatessaan haasteita ja työskentelee yhdessä

lapsen parhaaksi. Tämän kaltainen tiimityö vahvistaa vanhempien parisuhdetta. (Fleischmann 2004.) Vammaisten tai neurologisesti sairaiden lasten vanhemmille parisuhde on tärkeä vanhemmuuden voimavara ja hyvinvointia edistävä tekijä (Shenaar-Golan 2017; Tonttila 2006; Waldén 2006).

Perheessä, jossa on erityislapsi, elämän eri osa-alueiden yhteensovittaminen voi muodostua haasteelliseksi, sillä lapsen hoitaminen vaatii paljon resursseja vanhemmilta (Hujala 2011). Arjesta keskusteltaessa puhutaan usein "tavallisesta arjesta" (Jokinen 2003). Vaikka arki liitetään usein perheeseen, ei se käsitteenä ole perheen eikä kodin synonyymi (Jokinen 2005). Rutiinien kehittäminen ei ole vain yksilön tehtävä, vaan ne neuvotellaan, luodaan ja niitä ylläpidetään yhdessä muiden kanssa (Højholt & Schraube 2016). Rutiinit ovat sosiaalisia käytänteitä (Dreier 2016). Erityislapsiperheessä arjen tutut rutiinit ja toistuva struktuuri ovat usein tärkeitä arjen sujumisen kannalta. Perhe-elämä vaatii omien tunteiden ja tarpeiden lisäksi kiinnostusta muiden perheenjäsenien tunteita ja tarpeita kohtaan. Toimivan perhe-elämän voidaan nähdä vaativan kykyä tehdä kompromisseja, joustaa sekä keskustella. (Sevón & Malinen 2009.)

Jotta vanhemmat pystyvät huolehtimaan lapsistaan, on heidän huolehdittava myös hyvinvoinnistaan (Määttä 2007). Tasapaino työn ja perheen yhteensovittamisessa on tärkeää yksilön hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta (Määttä & Uusiautti 2014). Subjektiiivinen hyvinvointi tarkoittaa yksilön arvioita omasta elämästään, ja se voidaan jakaa kolmeen osatekijään: positiivisiin ja negatiivisiin tunteisiin sekä kognitiiviseen arvioon omasta elämäntyytyväisyydestä. (Pavot & Diener 2014.) Yksilön, jolla on korkea subjektiiivinen hyvinvointi, voitaisiin ajatella tällöin tuntevan paljon positiivisia tunteita ja vähän negatiivisia tunteita, ja hänen voitaisiin ajatella arvioivan tyytyväisyytensä elämäänsä ja sen eri alueisiin korkeaksi (Miao, Koo & Oishi 2014).

Vanhemman minäpystyvyys

Tutkimuksemme ydinkäsite on minäpystyvyys, jonka avulla tarkastelemme erityislasten vanhemmuutta. Aiemmissa vanhempien minäpystyvyyteen liittyvissä tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa sitä, miten vanhemman minäpystyvyyden taso on yhteydessä hänen kasvatusstyylinsä. Lisäksi on tutkittu stressin vaikutusta vanhemman minäpystyvyyden tasoon ja lapsen haastavan käytöksen tai diagnoosin vaikutusta vanhemman minäpystyvyyden tasoon sekä vanhemman kokeman tyytyväisyyden merkitystä minäpystyvyydelleen. (Chau & Giallo 2015; Garcia & Peña-alampay 2012; Gilmore & Cuskelly 2012; Rezendes & Scarpa 2011; Roskam, Maunier & Stievenart 2016; Secer, Gülay Ogelman, Önder & Berengi 2012.)

Minäpystyvyys tarkoittaa yksilöiden havaintoja heidän omasta kyvykkyydestään käsitellä ympäristöään sekä siitä, miten he voivat vaikuttaa tapahtumiin, joita he kohtaavat elämänsä aikana. Nämä toimintatavat voivat sisältää käyttäytymisen, ajatukset ja tunteet. Minäpystyvyys vaikuttaa kaiken tyyppiseen käyttäytymiseen, kuten akateemiseen, sosiaaliseen ja vapaa-ajan toimintaan. (Bandura 1997; Miller 2016.) Minäpystyvyyteen liittyvät uskomukset voivat voimakkaasti vaikuttaa suorituksen tasoon ja olla ratkaisevassa asemassa yksilön elämänvalintojen kannalta (Pajares 2005). Yksilöt lähestyvät, kokeilevat ja yrittävät käsitellä tilanteita sen perusteella, millaisiksi he kokevat omat kykynsä selviytyä niistä. He puolestaan välttelevät tapahtumia, joiden kokevat ylittävän omat kykynsä ja voimavaransa. (Bandura 1977.) Yksilön minäpystyvyys on muokattavissa oleva, uskomuksiin perustuva tila, joka voi vaihdella eri tilanteissa (Margolis & McCabe 2004; Söderholm 2017).

Lapsen jatkuvat, arkeen olennaisesti vaikuttavat terveysongelmat voivat vaikuttaa vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Osa vanhemmista selviytyy näistä haasteista hyvin, osalle ne aiheuttavat stressiä. (Bandura 1997.) Jos vanhempi kokee jatkuvaa stressiä

arjessaan, voi se vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka hän kokee selviytyvänsä arjesta. Waldénin (2006) tutkimukseen osallistuneista vammaisten ja neurologisesti sairaiden lasten vanhemmista lähes kaikki kokivat, että lapsen sairaus tai vamma vaikutti ainakin jollain tapaa perheen arkielämään. Perheen aikataulut sovittiin lapsen tarpeiden mukaan (Waldén 2006).

Vanhempien minäpystyvyydestä ja sen yhteyksistä eri tekijöihin, kuten esimerkiksi kasvatusstyylin tai vanhemman kokemaan stressiin, on olemassa jonkin verran tutkimusta. Vähemmän on sen sijaan tutkittu vanhempien käsitystä omasta minäpystyvyydestään ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Aiemmat tutkimukset, joissa on tarkasteltu minäpystyvyyden osa-alueiden eli yksilön aiempien kokemusten (*mastery experience*), mallioppimisen (*vicarious experience*), verbaalisen suostuttelun eli ympäristön antaman palautteen (*social persuasion*) sekä yksilön tunteiden ja tuntemusten (*physiological and affective states*) vaikutusta yksilöön, ovat painottuneet vahvasti koulumaailmaan ja opiskelijoiden suoriutumiseen (Bandura 1977; Britner & Pajares 2006; Butz & Usher 2015; Usher & Pajares 2008). Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden kokemuksista suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin varsin vähän tutkimusta.

Minäpystyvyyden lähikäsitteillä, elämäntunneiden tunteella ja itsetunnolla, on samankaltaisia piirteitä. Tästä syystä näitä käsitteitä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Ihmisen tarvetta hallita omaa elämäänsä voidaan pitää perustarpeena. Elämäntunne tarkoittaa, että ihminen pyrkii muuttamaan niitä sisäisiä tai ulkoisia olosuhteita, joiden hän arvioi ylittävän voimavaransa. Ihminen siis pyrkii joko muuttamaan konkreettisia olosuhteita tai muokkaamaan omaa tapaansa tulkita asioita. (Keltikangas-Järvinen 2004.) Elämäntunne on korkea silloin, kun ihminen kokee voivansa omilla päätöksillään vaikuttaa elämäänsä eli hän luottaa itseensä (Keltikangas-Järvinen 2004, 2017). Koettu kontrolli tarkoittaa, että yksilö uskoo itse voivansa

kontrolloida käyttäytymistään. Käsite muistuttaa minäpystyvyys-käsitettä, koska se liittyy vahvasti yksilön omiin kykyihin. (Bennett 2000.) Elämänhallinnan tunne on puolestaan matala silloin, kun yksilöllä ei ole tunnetta oman elämänsä hallitsemisesta (Keltikangas-Järvinen 2004). Hallinnan tunteen puuttuminen vaikuttaa itsetuntoon heikentävästi (Keltikangas-Järvinen 2017). Heikkoon hallinnan tunteeseen liittyy puolestaan taipumus tulkita ongelma uhkaavaksi, mikä näkyy muun muassa kyvyttömyytenä hyödyntää yleisiä kestävyyden voimavaroja sekä välttämisen- ja tunnesuuntautuneiden stressinkäsittelykeinojen käyttönä ongelman käsittelyssä (Feldt & Mäki-kangas 2010).

Itsetunto voidaan puolestaan määritellä yksilön kuvaksi itsestään. Yleensä itsetunto perustuu yksilön arvioon tai tuomioon itsestään. Jos vanhemman itsetunto on heikko, on hän taipuvainen ajattelemaan negatiivisesti, olemaan haluton kokeilemaan uusia asioita, ajattelemaan negatiivisesti omista kyvyistään ja näkemään lopputulokset negatiivisessa valossa. Vanhemman vahva itsetunto auttaa häntä siis suhtautumaan elämään paljon positiivisemmin kuin heikko itsetunto. Hän myös tarttuu todennäköisemmin uusiin haasteisiin ja uskoo omaan menestymiseensä. (Miller & Moran 2012.) Vanhempi, jolla on hyvä itsetunto,

kestää pettymyksiä ja epäonnistumisia ilman, että jokainen pettymys vaurioittaa itsetuntoa, ja kykenee oppimaan omista epäonnistumisistaan (Keltikangas-Järvinen 2017).

Tutkimuksemme tavoitteena on kuvata tekijöitä, jotka erityislasten vanhempien mielestä tukevat onnistunutta vanhemmuutta. Tutkimuskysymyksiksi asetettiin seuraavat kysymykset: Millainen on lappilaisten erityislasten vanhempien minäpystyvyys? Minkälainen merkitys minäpystyvyydellä on lappilaisten erityislasten vanhempien käsitysten mukaan heidän vanhemmuuteensa ja hyvinvointiinsa?

Tutkimuksen toteutus

Aineisto

Tutkimuksessa tarkastelimme, millainen on lappilaisten erityislasten vanhempien (taulukko 1) minäpystyvyys sekä millainen merkitys minäpystyvyydellä on heidän vanhemmuutelleen ja hyvinvoinnilleen. Artikkelissa keskitytään erityisesti kuvaamaan tekijöitä, jotka tukevat onnistunutta vanhemmuutta. Tutkimukseen osallistuneisiin vanhempiin saatiin yhteys Erityislasten omaiset (ELO) ry:n kautta. ELO toimii yhdessätoista (n = 11) Lapin kunnassa: Rovaniemellä, Enontekiöllä, Inarissa, Kittilässä, Kemijärvellä, Muonioissa, Kolarissa, Pellosa, Sallassa, Sodankylässä ja Torniossa.

TAULUKKO 1. Kyselyyn vastanneiden taustamuuttujat

Sukupuoli		Lkm	%
	Mies	4	6,6
	Nainen	57	93,4
	Yhteensä	61	100,0
Ikäryhmä			
	30–62 vuotta	61	100,0
	Yhteensä	61	100,0
Paikkakunta			
	Rovaniemi	22	36,1
	Inari	2	3,3
	Kemijärvi	4	6,6
	Kittilä	5	8,2

	Kolari	2	3,3
	Pello	4	6,6
	Salla	2	3,3
	Tornio	1	1,6
	Sodankylä	4	6,6
	Muu	15	24,6
	Yhteensä	61	100,0

Aineisto kerättiin verkkokyselyllä marraskuussa 2018. Toinen artikkelin kirjoittajista suoritti tuolloin kasvatustieteen maisterin opintoihin kuuluvan työharjoittelun ELO ry:ssä. Sähköpostitse saatekirje ja linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin ELO ry:n kautta 464 henkilölle, ja lisäksi kyselylinkki jaettiin järjestön Facebook-sivuilla. Näiden lisäksi tiedote kyselylomakkeesta jaettiin ELO ry:n verkkosivustolla (erityislastenomaiset.fi), joka tavoitti noin 550 henkilöä kuukaudessa. Vastaushalukkuutta lisättiin 20 euron lahjakortin arvonnalla. Arvonnalla puolueettomuus varmistettiin niin, että vastaajat korvattiin numeroilla ja arvontakone suoritti arvonnalla. Lopulliseksi vastaajamääräksi muodostui 61 ($n = 61$), ja vastaajista 51 halusi osallistua myös arvontaan.

Kyselylomake koostui 36 väittämästä. Ne muotoiltiin tähän tutkimukseen sopiviksi olemassa olevien mittareiden sekä teorian pohjalta (Parenting Sense of Competence Scale [PSOC], Gibaud-Wallston & Wandersman 1978; Self-Efficacy for Parenting Task Index [SEPTI], Coleman & Karraker 2000). Kyselylomake sisälsi niin avoimia kuin suljettuja kysymyksiä. Suljetuissa väittämässä vastaajat käyttivät Likertin asteikkoa (1 = ei sovi minuun – 5 = sopii minuun). Pieniin arvoihin sijoittuvat vastaukset kuvasivat vanhemman heikkoa tai matalaa minäpystyvyyden tasoa ja suuret arvot vahvaa minäpystyvyyden tasoa.

Väittämien 1–7 avulla vastaajat arvioivat, miten vanhemmuuden kokemukset vaikuttavat heidän nykyiseen toimintaansa. Väittämien 8–15 avulla vastaajat arvioivat, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä on heidän toimintansa kannalta. Väittämien 16–25

avulla vastaajat arvioivat, kuinka tärkeäksi he kokevat ympäristöltä ja muilta saamansa tuen toimintansa kannalta. Väittämien 26–36 avulla selvitetiin, millaisen merkityksen vastaajat kokevat omilla tunteillaan ja tuntemuksillaan olevan oman toimintansa kannalta.

Kysymykset 37–42 olivat avoimia kysymyksiä, joiden avulla oli tarkoitus saada tarkentavia vastauksia aiempiin väittämiin sekä tietoa ELO ry:n toiminnasta. Näihin kysymyksiin pyydettiin vastaamaan muutamalla lauseella. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä ELO ry:n kanssa, joten tutkimus tuotti yhdistykselle tärkeää tietoa toiminnastaan ja sen kehittämisestä.

Laadullinen analyysi

Avoimet kysymykset analysoitiin aineistolähtöisellä fenomenografisella analyysillä, jonka tavoitteena oli muodostaa minäpystyvyyttä kuvaavista käsityksistä muodostuvat kuvauskategoriat. Fenomenografisen analyysin kuvauskategorioiden luonnin ensimmäisessä vaiheessa etsittiin aineistosta merkityksyksiköitä (Huusko & Paloniemi 2006). Niiden löytymisen jälkeen siirryttiin analyysin toiseen vaiheeseen eli ilmausten vertailuun. Kategorioiden teoreettiset piirteet muodostettiin vertailemalla vastaajien ilmaisuja (Häkkinen 1996). Kolmannessa vaiheessa muodostettiin alemman tason kuvauskategoriat ja niiden rajat sekä erityispiirteet. Analyysissä kategoriat muodostettiin niin, että ne olivat selkeässä suhteessa toisiinsa (Niikko 2003). Tämän jälkeen yhdistettiin alakategoriat minäpystyvyyden teoreettisista lähtökohdista käsin laaja-alaisemmiksi ylemmän tason kategorioiksi eli kuvauskategorioiksi, jotka

kuvastavat tutkijan tulkintoja tiedosta ja hänen käsityksiään todellisuudesta (Niikko 2003).

Fenomenografisen analyysin tuloksena muodostui kaksi tulokategoriaa: 1) vanhemmuutta tukevat tekijät ja 2) vanhemmuutta haastavat tekijät. Nämä kuvauskategoriat kuvaavat keskeisesti sitä, mitkä tekijät tukevat ja haastavat vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa vanhemmuuden arjessa sekä millainen on heidän käsityksensä minäpystyvyydestään. Sekä vanhemmuutta tukevat että sitä haastavat tekijät jakautuivat fenomenografisen analyysin tuloksena samoihin osa-alueisiin: vanhempaan itseensä, lapseen sekä ympäristöön, kuten perheen elinympäristöön, liittyviin ulottuvuuksiin. Tässä artikkelissa keskitymme kuitenkin kuvaamaan vanhemmuutta ja vanhempien hyvinvointia edistäviä tekijöitä.

Määrällinen analyysi

Muut kyselylomakkeella kerätyt vastaukset analysoitiin määrällisesti hyödyntämällä sekä kuvailevia menetelmiä että monimuuttujamenetelmiä. Kuvailevista menetelmistä analyysissä hyödynnettiin frekvenssijakaumia ja tilas-

tollisia tunnuslukuja. Monimuuttujamenetelmistä käytettiin pääkomponentti- ja ryhmittelyanalyysiä. Ensimmäinen pääkomponentti tehtiin väittämistä 1–7 ($\alpha = 0,813$) (taulukko 2). Seuraava pääkomponentti tehtiin väittämille 8 ja 11–15 ($\alpha = 0,766$). Kolmas pääkomponentti laskettiin väittämistä 16–23 ja 15 ($\alpha = 0,715$). Neljäs pääkomponentti muodostettiin väittämien 26–36 mukaan ($\alpha = 0,842$). Pääkomponenttiratkaisua ei rotatoitu. Muodostuneista pääkomponenteista laskettiin seuraavat summamuuttujat mean-komennolla: aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset, mallioppiminen ja muilta saatu tuki, ympäristöltä saatu palaute sekä tunteet ja tuntemukset.

Ryhmittelyanalyysiä (taulukko 2) hyödynnettiin sen kuvaamiseen, millaisiin ryhmiin vanhemmat jakautuvat antamiensa vastausten perusteella. Ryhmittelyanalyysin avulla vanhemmat jaettiin kolmeen ryhmään: 1) Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi ($n = 18$), 2) Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi ($n = 26$) ja 3) Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys ($n = 17$).

TAULUKKO 2. Ryhmittelyanalyysissä muodostuneet ryhmät ja vastausten jakautuminen neljässä muodostetussa summamuuttujassa

Pääkomponentti	Ryhmä 1: Matala pystyvyyden taso ja arki koetaan ajoittain hallitsemat- tomaksi ($n = 18$)	Ryhmä 2: Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallitta- vaksi ($n = 26$)	Ryhmä 3: Vahva arjen hallinta ja oma pysty- vyys ($n = 17$)
Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset ($\alpha = 0,813$)	2,67	3,49	4,15
Muiden antama malli ja tuki ($\alpha = 0,766$)	3,11	4,22	3,51
Ympäristöltä saatu palaute ($\alpha = 0,715$)	2,54	3,32	3,78
Tunteet ja tuntemukset ($\alpha = 0,842$)	2,72	3,65	4,18

Analyysiä jatkettiin rajaamalla tarkastelua vahvaa minäpystyvyyttä tukeviin elementteihin laadulliseksi ja määrälliseksi luokitelluista aineistoista. Tuloksina esitellään analyysien yhtymäkohdista löytyvät tekijät, jotka tukevat vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia.

Onnistunutta vanhemmuutta tukevat tekijät

Vanhempaan itseensä liittyvät ulottuvuudet

Tämän fenomenografisen analyysin alakategorian kuvaukset liittyivät vahvasti onnistuneeseen arkeen ja kuvaavat vanhemman omia onnistumisen kokemuksia arjessaan vanhempana. Nämä tekijät tukevat vanhemmuutta ja ylläpitävät kokemusta onnistuneesta vanhemmuudesta.

Vanhempien vastauksissa vanhemmuutta tukevista tekijöistä korostui *vanhemman omien voimavarojen* merkitys. Onnistumisen kokemusten kannalta on tärkeää, että vanhemmalla on voimavaroja ja resursseja arjessa toimimiseen. Vanhemman voimavarat ja resurssit luovat pohjaa onnistumisen kokemuksille. Jos vanhempi kokee, että hänellä ei ole voimavaroja ja jaksamista, ei hän välttämättä kykene havaitsemaan onnistumisiaan, jotka tukisivat hänen vanhemmuuttaan ja hyvinvointiaan.

Vanhemmat toivat esiin oman jaksamisen ja voimavarojen tärkeyden vanhemmuuden onnistumisen kannalta. Kun vanhempi on saanut levätä tarpeeksi ja hänellä on käytössään esimerkiksi omien harrastusten kaltaisia voimavaroja, voi hänen myös olla helpompaa käsitellä arjessa kohtaamiaan haasteellisia tilanteita ja kokea erilaisia onnistumisia, jotka vahvistavat hänen vanhemmuuttaan. Kun vanhempi saa mahdollisuuden lepoon, jaksaa hän myös toimia arjessaan. Vanhemmat kokivat tärkeäksi, että työssäkäynnin ja perhearjen ohella heillä on myös itsellään mahdollisuus vapaa-aikaan ja harrastuksiin:

”Kun jaksaa olla lasten kanssa,... Pystyy panostamaan yhteiseen aikaan tarpeeksi ja muistaa myös levon merkityksen.” (V57)

”...itsellä on mahdollisuus silloin tällöin hengähtää.” (V53)

Tukea tarvitsevien lasten vanhempien käsityksissä tärkeäksi vanhemmuutta tukevaksi tekijäksi nousivat *vanhemman omat tiedot ja taidot*. Vanhemmat kokivat onnistumisia arjessaan silloin, kun vuorovaikutus oli onnistunutta vanhemman ja lapsen välillä, esimerkiksi silloin, kun he olivat löytäneet oikeat toimintatavat ja sanat ohjatessaan lastaan. Vanhemmat myös toivat esiin tilanteita, joissa vanhempi on onnistunut esimerkiksi rauhoittamaan lasta tai sanoittamaan tälle tämän tunteita ja tuntemuksia, jos tälle on ollut haastavaa ilmaista tai käsitellä tunteitaan. Vanhemman kokemukset siitä, että hän ymmärtää lastaan, pystyy kommunikoimaan hänen kanssaan ja vastaamaan hänen tarpeisiinsa, olivat keskeisiä onnistumisen kokemuksia tuottavia tilanteita. Niin kommunikointi- ja vuorovaikutustavan kuin tunteiden säätelynkin kannalta on olennaista, että vanhemmalla on riittävästi tietoa saatavilla vanhemmuuden tueksi:

”Kun huonona päivänä pystyn luotsaamaan laulamisen voimalla kauppareissun ilman raivareita...” (V23)

”Kun saan selville ei puhuvan lapsen tarpeen...” (V30)

Tärkeänä tiedon ja sen avulla saadun tuen lähteenä vanhemmat mainitsivat Internetin. Ylipäätään itse esimerkiksi työssä tai opinnoissa hankittu tieto oli tukenut vanhempia. Internetistä vanhemmat saivat myös vertaistukea. Vanhemmuutta tukevaksi tekijäksi vanhemmat myös kokivat sellaiset tilanteet, joissa he kokivat pystyneensä opettamaan lapselle jotain uutta tai lapsen kehitys oli edennyt jossain asiassa. Nämä asiat eivät välttämättä olleet monimutkaisia eivätkä ”maailmaa mullistavia”, vaan asioita, jotka oli tärkeä oppia niin vanhempien kuin lasten arjen sujumisen kannalta:

”Olen opettanut poikani syömään siististi. Olen opettanut menemään wc-hen ja vasta myöhemmin menen avuksi.” (V25)

"...Nirso ruokailija ja saat maistamaan niin erä voitto taas." (V56)

Lapsen liittyvät ulottuvuudet

Toinen keskeinen osa-alue tukea tarvitsevien lasten vanhempien minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin kannalta olivat lapsen liittyvät tekijät. Näihin tekijöihin kuuluivat muun muassa lapsen käytös, lapsen oppiminen ja kehitys, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sekä lapsen hyvinvointi. Kun vanhempi kuvaa lapsensa onnistumisia arjessa, voidaan mielestämme silloin puhua ylpeydestä. Vanhempi kokee ylpeyttä lapsestaan, kun tämä on esimerkiksi oppinut jotain uutta tai käyttäytyntyt toivotulla tavalla kodin ulkopuolella. Kun vanhempi kokee ylpeyttä lapsestaan, voi se saada hänessä aikaan onnistumisen tunteen vanhempana ja tukea täten vanhemmuutta sekä hänen hyvinvointiaan.

Vanhempien vastauksissa yksi vanhemmuutta tukevista tekijöistä oli *lapsen käytös*. Puhuttaessa lapsen käytöksestä on kuitenkin olennaista huomata, että puhutaan tuen tarpeisesta lapsesta, jolloin lapsi tarvitsee usein tukea esimerkiksi oikeanlaisen ja toivotun käytöksen oppimiseen. Lapsi ei tahallaan käytäyty huonosti, vaan hänellä ei ole vielä käytössään taitoja, joiden avulla hän osaisi omaa toimintaansa ohjata. Kulloisessakin tilanteessa toivottu käytös on opeteltava, ja toivottu käytös on riippuvainen siitä, mitä lapselta voidaan odottaa hänen kehityksensä tasoon nähden. (Greene 2014.)

"Lapsi on oppinut odottamaan esim kassajonossa. Kampaamokäynnit eivät ole enää kamalia." (V20)

"Kun lapsella onnistuu leikit kaverin kanssa..." (V11)

Tukea tarvitsevien lasten vanhemmat kokivat onnistumisia silloin, kun *lapsi oli oppinut uusia taitoja itse ja kehittyntyt*. Lapsen kokemukset omasta kyvykkyydestään ja onnistumisistaan vaikuttavat myös vanhempiin. Kun lapsi pysyi toimimaan oma-aloitteisesti ja itsenäisesti, loi se vanhemmille kokemuksen omasta on-

nistumisestaan. Vanhemmat kokivat onnistumisia, kun lapsi esimerkiksi oppi tekemään jotain sellaista, minkä harjoitteluun on mennyt pitkään. Lapsi oli voinut esimerkiksi oppia pukeutumaan itsenäisesti tai polkemaan pyörällä:

"...Kun lapsi luottaa ja uskoo itseensä." (V11)

"... Se kun lapsi onnistuu jossain ja pakahtuu ylpeydestä kun onnistuu." (V28)

Lapsen *onnistumiset ja hyvinvointi* liittyivät myös vanhempien käsityksiin hyvästä arjesta ja onnistumisista vanhempana. Vanhempien vastauksissa tuotiin esiin muun muassa lapsen terveys ja hyvinvointi. Vanhemmat myös kokivat arjen onnistumisia silloin, kun lapsi osoitti kiintymystä vanhempaa kohtaan, esimerkiksi halasi vanhempaansa tai sanoi rakastavansa tätä. Onnistuneita tilanteita olivat myös ne, joissa vanhempi osoitti rakkautta lastaan kohtaan ja tämä otti sen vastaan. Molemmipuolinen tunne siitä, että on rakastettu ja arvostettu, tukee osaltaan niin vanhemman kuin lapsen pystyvyyden tunteiden kehittymistä ja vahvistaa kokemusta onnistumisesta vanhempana:

"tähtihetki arjessa, hyvä mieli ja hymy lapsella..." (V34)

"...Kun lapsi ottaa vastaan hellyyttä ja antaa takaisin." (V55)

Ympäristöön liittyvät ulottuvuudet

Kolmannen keskeisen vanhempien tuen ulottuvuuden muodostivat ympäristöön liittyvät tekijät. Vanhempien minäpystyvyyden kannalta tärkeää oli muilta saatu tuki, johon kuuluivat muun muassa läheisiltä, kuten omalta puolisoilta, sekä perheen ulkopuolelta, kuten sosiaali- ja terveydenhuollosta, perheelle ja vanhemmille saatu tuki. Hyvään arkeen liittyi myös vahvasti rutiinien ja struktuurin merkitys päivien sujumisen kannalta.

Arjen rakenne struktuureineen ja rutiineineen koettiin tärkeäksi niin vanhemmille kuin lapsille. Strukturoidun ja hyvin suunnitellun arjen todettiin olevan koko perheen eduksi. Rutiinit vievät päiviä eteenpäin, ja niiden tär-

keys korostui aamu- ja iltatoimissa. Sujuvaan arkeen vanhemmat liittivät muun muassa erilaisten lähtötilanteiden, esimerkiksi aamurutiinien ja kouluun lähtemisen sujumisen, aikataulutuksen onnistumisen, esimerkiksi ajoissa kouluun ja töihin menemisen, sekä tasapuolisen huolehtimisen niin kodista kuin kaikista perheenjäsenistä ja heidän tarpeistaan. Vaikka vanhemmat pitivät tärkeänä arjen aikataulutusta, liittyi siihen myös tietynlainen toive siitä, että tarvittaessa aikatauluista voidaan joustaa. Tietynlainen rentous arjessa koettiin osaltaan tärkeäksi, eli arjen rutiinien lisäksi oli myös tärkeää, että perhe voi viettää yhdessä aikaa eikä arki kuormita ketään liikaa:

”Meillä on hyvin strukturoitu arki, joka auttaa meitä kaikkia. Syödään samoihin aikoihin koko perhe ja pidetään kiinni arjen rutiineista...” (V6)
 ”Turvallista, aikatauluvapaata,..., leppoisa perusarkea perheeni parissa.” (V31)

Konfliktiton arki liittyi myös vahvasti vanhempien käsityksiin hyvästä ja sujuvasta arjesta, mikä osaltaan tuki heidän vanhemmuuttaan. Konfliktittomaan arkeen liitettiin myös osaltaan koko perheen hyvinvointi ja jaksaminen: arki ei täytyisi konflikteista ja riidoista, vaan voitaisiin elää rauhassa ja nauttien elämästä: ”Se että kaikki perheessä aloittavat aamun ja päättävät illan hyvillä mielin...” (V3).

Sekä laadullisessa että määrällisessä analyysissä keskeisenä vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa tukevana tekijänä korostui *saadun tuen merkitys*. Vanhemmat nimesivät useita eri tuen lähteitä, joiden kanssa tehtävän yhteistyön he kokivat tärkeäksi vanhemmuutensa kannalta. Vanhemmat nimesivät tärkeimmiksi tuen lähteikseen läheiset: oman puolison, omat vanhemmat ja ystävät, ja lisäksi vertaistuen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä itse hankitun tiedon.

Onnistuneen arjen elementteihin kuului vahvasti myös muualta saadun tuen merkitys arjen ja vanhemmuuden kannalta. Vanhemmat mainitsivat useita eri tahoja, joista he olivat tukea saaneet. Sujuva yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa koettiin tärkeäk-

si muun muassa siitä näkökulmasta, että lapsi kohdattaisiin näissä yhteistyötilanteissa arvokkaana yksilönä ja että hänen olisi turvallista olla, esimerkiksi koulussa hän ei joutuisi kiusaamisen kohteeksi. Yhteistyössä pidettiin myös tärkeänä sitä, että ammattilaiset ovat sitoutuneita hoitamaan omat tehtävänsä, mutta ottavat yhteistyössä huomioon myös vanhempien näkökulmat: ”...lapseni kohdataan yksilönä ja arvokkaana ihmisenä. Yhteistyö eri tahojen kanssa onnistuu...” (V53).

On tärkeää, että vanhemmat kokevat saavansa tukea eri tahoilta ja että tukea on myös mahdollista pyytää. Tuen lähteisiin kuuluivat erilaiset järjestöt, kuten Erityislasten Omaiset ELO ry. Terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden antama tukea lukeutui muun muassa lapsen terapeuteilta, perheneuvolasta, perheyöstä ja lapsen koulusta saatu tuki:

”... vanhemmat, ystävät ja sukulaiset. Tukiverkosto ylittäänsä.” (V56)
 ”Tapahtumat virkistävät ja luovat perheelle yhteenkuuluvuuden tunnetta” (V44)
 ”Samassa tilanteessa olevilta perheiltä.” (V44)

Vanhemman vahva minäpystyvyys ryhmittelyanalyysissä

Ryhmittelyanalyysin tuloksena tukea tarvitsevien lasten vanhemmista muodostui kolme vastaajaryhmää, jotka kuvaavat osaltaan heidän käsityksiään minäpystyvyydestään ja elämänhallinnastaan sekä niihin vaikuttavista tekijöistä: 1) Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi, 2) Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi ja 3) Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys. Tuloksissa tarkastelemme erityisesti kolmatta vastaajaryhmää ja esittelemme, mitkä tekijät tukevat vanhempien minäpystyvyyttä ja heidän hyvinvointiaan.

Minäpystyvyyden taso oli vastausten perusteella pääosin keskivahva tai vahva. Suurimman vastaajaryhmän muodosti Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi -ryhmä (n = 26). Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys -ryhmän vastausten keskiarvo kaikissa

muuttujissa oli yli 3,5, jolloin ryhmän pystyvyyden ja hallinnan tunteen taso on varsin korkea. Korkeimmat keskiarvot vastauksissa tässä ryhmässä olivat muuttujissa "tunteet ja tunteemukset" (ka. 4,18) sekä "aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset" (ka. 4,15). Ryhmän vanhempien vastausten voidaan ajatella kuvaavan sitä, että arki on heidän hallinnassaan. He kokevat pystyvänsä omilla valinnoillaan ja päätöksillään vaikuttamaan arkensa sujuvuuteen ja kulkuun. Vastausten sijoittumisen perusteella voidaan myös arvioida, että vanhemmat suhtautuvat myönteisesti omaan vanhemmuuteensa ja kokevat, että heillä on riittävät tiedot ja taidot vanhempana toimimiseen. Osaltaan tietojen ja taitojen riittävyys voi liittyä siihen, että vanhemmat kokevat voimavaroja riittäviksi toimiessaan vanhempina.

Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys -ryhmän vanhempien vastauksien keskiarvo muuttujassa "aiemmat epäonnistumiset ja onnistumiset" oli yli 4, joten vanhemmilla on omaan vanhemmuuteensa liittyviä onnistumisen kokemuksia, joiden perusteella he kokevat itsensä pystyväksi vanhempina. Minäpystyvyyden kannalta on tärkeää, että vanhemmat ovat kokeneet onnistumisia arjessaan. Nämä onnistumisen kokemukset vahvistavat vanhempien minäpystyvyyttä ja hyvinvointia. Fenomenografisen analyysin tuloksena vanhempien käsityksissä tuli esille erilaisia arjen onnistumisia, jotka liittyivät heihin itseensä, lapsen tai yleisesti arjen sujumiseen. Kun vanhempi osaa nimetä onnistumisia, jotka selittyvät hänestä itsestään lähtien, muodostuu hänelle positiivinen käsitys omasta pystyvyydestään, mikä osaltaan tukee vanhemman hyvinvointia.

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksemme luotettavuutta voidaan tarkastella erityisesti operationalisoinnin ja objektiivisuuden näkökulmista. Tutkimuksen kaikki vaiheet käsitteiden operationalisoinnista tulosten kuvaukseen on kuvattu tarkasti. (Koskinen 2011; Niikko 2003.) Tutkimuksemme objektiivisuus on pystytty takaamaan ke-

räämällä aineisto kyselylomakkeella (Vilkkä 2007). Aineistomme koostui erityislasten vanhempien vastauksista (n = 61) Lapin alueelta. Tutkimuksemme aineisto ei siis kuvaa kaikkia Suomen tukea tarvitsevien lasten vanhempia, jolloin tuloksia ei voida yleistää. Tulokset kuitenkin lisäävät ymmärrystä siitä, millaista tukea vanhemmat kokevat tarvitsevansa minäpystyvyytensä ja hyvinvointinsa tueksi. Tämän tutkimuksen toistettavuudelle haasteen tuo se, että minäpystyvyyden taso voi vaihdella tilanteen tai ajankohdan mukaan. Vanhempi on voinut esimerkiksi vastata väittämiin sen perusteella, miten edellinen päivä lapsen kanssa on sujunut. Esimerkiksi jos vanhempi on kohdannut haasteita päivän aikana ja hän on väsynyt, voi se vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia hän antaa. Jos vanhemmat ovat kuitenkin vastanneet väittämiin siten, miten he kokevat esimerkiksi arjestaan selviävänsä yleisellä tasolla, voi se luoda totuudenmukaisemman kuvan heidän minäpystyvyydensä tasosta ja siten lisätä tutkimuksen toistettavuuden luotettavuutta. Jatko-tutkimuksissa olisi hyödyllistä tarkastella tutkimuksen aihepiiriä laajemmalla aineistolla.

Aihetta on tärkeä tutkia lisää. Jatkotutkimuksissamme on tarkoitus selvittää entistä kattavammin, mikä on ilmiöstä tehdyn tutkimuksen tämänhetkinen tila (*state-of-art review*): miten erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu ja millaisia ehdotuksia erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tukemiseksi tutkimuksissa annetaan. Jatkotutkimuksissa on myös tarkoitus selvittää, miten erityislasten vanhemmat tunnistavat minäpystyvyyden elementtejä arjessaan, millaiseksi muodostuu heidän hyvinvointinsa arjen kokemusten perusteella sekä millaista konkreettista tukea he kokevat tarvitsevansa hyvinvointinsa ja vanhemmuutensa tueksi.

Pohdinta

Vanhemmuus on ainutlaatuinen ihmissuhde. Vaikka vanhemmuus muuttuu lapsen kasvaessa ja kehittyessä, ovat vanhemmat lapselle tärkeitä tämän koko elämän ajan. (Ahlin &

Antunes 2015; Määttä & Uusiautti 2014.) Tästä syystä on tärkeää, että vanhemmilla on käytössään riittävästi voimavaroja, joista he pystyvät ammentamaan voimia vanhemmuuteensa ja hyvinvoinnin tueksi vanhempiana. Vanhemman vahvan minäpystyvyyden on todettu muun muassa olevan yhteydessä vanhemman kykyyn vastata lapsensa tarpeisiin (Coleman & Karraker 2000). Vanhempien minäpystyvyyttä arvioitaessa harvoin voidaan nimetä vain yhtä tekijää, joka tukisi vanhemmuutta eniten.

Tämän tutkimuksen tuloksena havaittiin, että erityislasten vanhempien minäpystyvyyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat useat tekijät. Keskeisimpinä vanhemmat nimesivät vanhempaan itseensä, ympäristöön sekä lapsen liittyvät tekijät. Niin fenomenografisen kuin määrällisenkin analyysin keskeisenä tuloksena vanhemman minäpystyvyyteen ja hyvinvointiin vaikuttivat muilta saatu tuki sekä aiemmat onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset. Aiemmissä tutkimuksissa on saatu samankaltaisia tuloksia: muun muassa vanhemman kokeman tyytyväisyyden vanhemman rooliinsa on havaittu olevan yhteydessä siihen, millaiseksi hänen minäpystyvyytensä muodostuu. Myös vanhemman aiemmillä kokemuksilla lasten hoitamisesta ja heidän kanssaan toimimisesta on havaittu yhteys vanhemman minäpystyvyyteen ja hänen kokemaansa tyytyväisyyteen. (Coleman & Karraker 2000; Gilmore & Cuskelly 2012.) Olennaista on huomata, että vanhemman minäpystyvyys ei ole muuttumaton, vaan se voi muuttua ja kehittyä. Tämä on tärkeä tieto, kun tarkoituksena on vahvistaa tukea tarvitsevien lasten vanhempien minäpystyvyyttä.

Yksilön tunteilla ja tuntemuksilla erilaisissa tilanteissa on merkitystä sen kannalta, miten hän uskoo selviytyvänsä tulevilla samankaltaisissa tilanteissa. Jos yksilö kokee esimerkiksi suurta ahdistusta ja stressiä kohdatessaan tietyn tehtävän, voi hän alkaa odottaa epäonnistumista. Minäpystyvyyden taso vaikuttaa olennaisesti vanhemman kokemaan stressiin ja masennukseen. Positiiviset tunteet puolestaan saavat odottamaan tehtävän onnistumisen

(Bandura 1977, 1993.) Itsevarmuus ja onnellisuus todennäköisemmin luovat vahvempaa minäpystyvyyttä kuin ahdistuneisuus ja pelko (Bandura 1977; Wittkowski, Garrett, Calam & Weisberg 2017). Jos vanhempi on kokenut tietyissä tilanteissa esimerkiksi stressiä tai ahdistusta, voi se vaikuttaa hänen tehtäväkohtaiseen tavoitteenasetteluunsa tai saada hänet välttelemään tilanteita, joissa hän on kokenut kyseisiä tunteita (Benedetto & Ingrassia 2018). Positiivinen mieliala voi vaikuttaa yksilön suoriutumiseen, ja siksi myönteiset kokemukset vanhemmuudesta ovat merkityksellisiä (Peiffer 2015). Positiiviset emootiot, jotka seuraavat lapsen hoidosta, luovat vanhemmalle tunteen, että hän voi tehokkaasti toimia tulevaisuudessa myös vastaavanlaisissa tilanteissa (Benedetto & Ingrassia 2018).

Tutkimuksemme tulokset ovat erityisen tärkeitä, kun niitä tarkastellaan lasten näkökulmasta. Heikko vanhemman minäpystyvyyden taso on yhteydessä korkeampaan vanhemman kokemaan stressiin, mikä voi saada hänet kokemaan, että hänellä ei ole tarpeeksi kykyä esimerkiksi auttaa lastaan koulussa. Tämä stressi ei ainoastaan vaikuta siihen, kuinka vanhemmat näkevät itsensä vanhempina, vaan myös siihen, miten heidän lapsensa suhtautuvat sekä heihin että itseensä. Stressi voi vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen, ja se voi myös vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi lapsen suoriutumiseen koulussa. (Peiffer 2015, 65; ks. myös Garcia & Peña-alampay 2012; Chau & Giallo 2015.)

Tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla oli siis onnistumisen kokemuksia, jotka olivat vahvistaneet heidän pystyvyyttään. Banduran (1997) mukaan merkittävimmän minäpystyvyyteen vaikuttavat yksilön aiemmat kokemukset. Onnistumisen kokemukset vahvistavat, kun taas epäonnistumiset heikentävät minäpystyvyyttä (Schunk & Pajares 2009). Jos vanhempi ajattelee jo etukäteen, että hän tulee epäonnistumaan, heikentää se hänen pystyvyyttään (Kohlhoff & Barnett 2013). Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että vanhemman vahva minäpystyvyys on yhteydessä lapsen

vahvaan minäpystyvyyden tasoon (Bandura 1997; Peiffer 2015). Vanhempien vahva minäpystyvyys luo parhaimmillaan pohjan ja mallin myös lapsille. Sen avulla he voivat tukea lasten uskoa omaan kykyihinsä uusien tehtävien omaksumisessa sekä siinä, kuinka sinnikkäästi he jatkavat haastavissa tehtävissä ja millaisia odotuksia he asettavat itselleen (Peiffer 2015).

Lähteet

- Ahlin, E. M. & Antunes, M. J. L. 2015. Locus of control orientation: Parents, peers, and place. *Journal of Youth and Adolescence* 44 (9), 1803–1818.
- Bandura, A. 1977. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review* 84 (2), 191–215.
- Bandura, A. 1993. Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist* 28 (2), 117–148.
- Bandura, A. 1997. Self-efficacy: The exercise of control. New York, NY: W. H. Freeman & Co.
- Benedetto, L. & Ingrassia, M. 2018. Parental self-efficacy in promoting children care and parenting quality. Teoksessa L. Benedetto & M. Ingrassia (toim.) *Parenting – Empirical advances and intervention resources*. Intech Open. Rijeka: Intech, 31–57.
- Bennett, P. 2000. Introduction to clinical health psychology. Maidenhead: Open University Press.
- Britner, S. L. & Pajares, F. 2006. Sources of science self-efficacy beliefs of middle school students. *Journal of Research in Science Teaching (JRST)* 43 (5), 485–499.
- Butz, A. R. & Usher, E. L. 2015. Salient sources of early adolescents' self-efficacy in two domains. *Contemporary Educational Psychology* 42, 49–61.
- Chau, V. & Giallo, R. 2015. The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: Implications for supporting parents in the early parenting period. *Child: Care, Health and Development* 41 (4), 626–633.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. 2000. Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations* 49 (1), 13–24.
- Dreier, O. 2016. Conduct of everyday life: Implications for critical psychology. Teoksessa E. Schraube & C. Højholt (toim.) *Psychology and the conduct of everyday life*. Hove: Routledge, 15–33.
- Feldt, T. & Mäkikangas, A. 2010. Selviytymiskeinot ja niiden käyttöä suuntaavat persoonallisuuden ominaisuudet. Teoksessa R-L Metsäpelto & T. Feldt (toim.) *Meitä on moneksi: Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 93–110.
- Ferguson, P. M. & Ferguson, D. L. 2006. The promise of adulthood. Teoksessa M. E. Snell & F. Brown (toim.) *Instruction of students with severe disabilities*. 6. painos. Upper Saddle River, NJ: Merrill Education / Prentice Hall, 610–637.
- Fleischmann, A. 2004. Narratives published on the internet by parents of children with autism: What do they reveal and why is it important? *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities* 19 (1), 35–43.
- Garcia, A. S. & Peña-alampay, L. 2012. Parental efficacy, experience of stressful life events, and child externalizing behavior as predictors of Filipino mothers' and fathers' parental hostility and aggression. *Philippine Journal of Psychology* 45 (1), 1–24.
- Gibaud-Wallston, J. & Wandersman, L. P. 1978. Parenting sense of competence scale. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/sps/documents/c-change/parenting-sense-of-competence-scale.pdf>. (Luettu 19.8.2020.)
- Gilmore, L. & Cuskelly, M. 2012. Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers of children with Down syndrome. *Journal of Family Studies* 18 (1), 28–35.
- Greene, R. W. 2014. The explosive child: A new approach for understanding and parenting easily frustrated, chronically inflexible children. 5. uud. painos. New York, NY: Harper Paperbacks.
- Højholt, C. & Schraube, E. 2016. Introduction: Toward a psychology of everyday living. Teoksessa E. Schraube & C. Højholt (toim.) *Psychology and the conduct of everyday life*. Hove: Routledge, 1–14.
- Hujala, A. (toim.) 2011. Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi: Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:10.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatus-tieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.
- Häkkinen, K. 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä: Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Jokinen, E. 2003. Arjen kyseenalaisuus. *Naistutkimus* 16 (1), 4–17.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Tunne itsesi, suomalainen. 4. painos. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2017. Hyvä itsetunto: Mitä itsetunto on ja miten hyvä itsetunto kehittyy. Helsinki: WSOY.
- Kohlhoff, J. & Barnett, B. 2013. Parenting self-efficacy: Links with maternal depression, infant behaviour and adult attachment. *Early Human Development* 89 (4), 249–256.
- Koskinen, M. 2011. Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: JTO Johtamistaidon Opisto, 267–280.

- Margolis, H. & McCabe, P. P. 2004. Self-efficacy: A key to improving the motivation of struggling learners. *The Clearing House* 77 (6), 241–249.
- Miao, F. F., Koo, M. & Oishi, S. 2014. Subjective well-being. Teoksessa S. A. David, I. Boniwell & A. Conley Ayers (toim.) *The Oxford handbook of happiness*. Oxford Library of Psychology. Oxford: Oxford University Press, 174–184.
- Miller, D. & Moran, T. 2012. *Self-esteem: A guide for teachers*. London: Sage.
- Miller, P. H. 2016. *Theories of developmental psychology*. 6. painos. New York, NY: Worth.
- Määttä, K. 2007. Vanhempainrakkautta – suurin kaikista. Teoksessa K. Määttä (toim.) *Helposti särkyvää: Nuoren kasvun turvaaminen*. Helsinki: Kirjapaja, 220–235.
- Määttä, K. & Uusiautti, S. 2014. *Rakkautta: Tunteita, taitoja, tekoja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 85.
- Pajares, F. 2005. Self-efficacy during childhood and adolescence: Implications for teachers and parents. Teoksessa F. Pajares & T. Urdan (toim.) *Self-efficacy beliefs of adolescents*. Adolescence and Education. Greenwich, CT: Information Age Publishing, 339–367.
- Pavot, W. & Diener, E. 2014. Happiness experienced: The science of subjective well-being. Teoksessa S. A. David, I. Boniwell & A. Conley Ayers (toim.) *The Oxford handbook of happiness*. Oxford Library of Psychology. Oxford: Oxford University Press, 134–151.
- Peiffer, G. D. 2015. The effect of self-efficacy on parental involvement at the secondary school level. Väitöskirja. University of Pittsburgh, School of Education.
- Rezendes, D. L. & Scarpa, A. 2011. Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment* 2011. <https://www.hindawi.com/journals/aurt/2011/395190/>. (Luettu 19.8.2020.)
- Roskam, I., Meunier, J.-C. & Stievenart, M. 2016. Do mothers and fathers moderate the influence of each other's self-efficacy beliefs and parenting behaviors on children's externalizing behavior? *Journal of Child and Family Studies* 25 (6), 2034–2045.
- Secer, Z., Gülay Ogelman, H. G., Önder, A. & Berengi, S. 2012. Analysing mothers' self-efficacy perception towards parenting in relation to peer relationships of 5-6 year-old preschool children. *Educational Sciences: Theory & Practice* 12 (3), 2001–2008.
- Sevón, E. & Malinen, K. 2009. Tyyntä vai tuulista? Teoksessa A. Rönkä & K. Malinen & T. Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti: Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 223–247.
- Schunk, D. H. & Pajares, F. 2009. Self-efficacy theory. Teoksessa K. R. Wentzel & A. Wigfield (toim.) *Handbook of motivation at school*. Educational Psychology Handbook. New York, NY: Routledge, 35–53.
- Shenaar-Golan, V. 2017. Hope and subjective well-being among parents of children with special needs. *Child & Family Social Work* 22 (1), 306–316.
- Söderholm, F. 2017. Nuorten koulutuspolkujen tukeminen minäpystyvyyttä vahvistamalla. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen & M. Kuorelahti (toim.) *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. Jyväskylä: PS-kustannus, 165–183.
- Tonttila, T. 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 272.
- Usher, E. L. & Pajares, F. 2008. Sources of self-efficacy in school: Critical review of the literature and future directions. *Review of Educational Research* 78 (4), 751–796.
- Uusiautti, S., Määttä, K. & Määttä, M. 2013. Love-based practice in education. *International Journal about Parents in Education* 7 (2), 134–144.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sívén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. *Lapsuus: erityinen elämänavaihe*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Vilka, H. 2007. *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi.
- Waldén, A. 2006. "Muurinsärkijät": Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 137.
- Whiteman, N. J. & Roan-Yager, L. 2007. *Building a joyful life with your child who has special needs*. London: Jessica Kingsley.
- Wittkowski, A., Garrett, C., Calam, R. & Weisberg, D. 2017. Self-report measures of parental self-efficacy: A systematic review of the current literature. *Journal of Child and Family Studies* 26 (11), 2960–2978.

Osatutkimus III

Ronkainen, N., Äärelä, T. & Uusiautti, S. (2024). Everyday creativity as a part of self-efficacy among parents who have children with special needs. Teoksessa J. R. Bentley (toim.), *Special education: Perspectives, opportunities and challenges* (s. 61–89). Nova Science Publishers.

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan Nova Science Publisherin ystävällisellä luvalla.

Chapter 3

Everyday Creativity as a Part of Self-Efficacy among Parents Who Have Children with Special Needs

Noora Ronkainen*

Tanja Äärelä

and Satu Uusiautti

University of Lapland, Rovaniemi, Finland

Abstract

The self-efficacy of parents of children with special needs has been studied mainly from the point of view of the means by which, for example, interventions can be used to support parenthood. However, research on how the parents themselves perceive their everyday creativity and self-efficacy as a part of their well-being is limited. The purpose of the study was to examine the everyday creativity of parents of children with special needs. Everyday creativity was analyzed as a part of parental self-efficacy within the framework of parental well-being. The key theme was everyday situations – when parents feel they need support, what kind of support they need, and what ideas they come up with in order to manage daily parenting tasks. The research questions set for this research were: (1) What is everyday creativity according to the parents of children with special needs? and (2) How do the everyday creativity support parental self-efficacy according to the parents' description? This was a narrative research that included two sets of data. The first set was collected in 2018 as a part of a larger study and comprised a survey data among 61 northern Finnish parents who had children with special needs. The second set was a collected in 2023 using an online questionnaire focusing on parents' narratives, answered by 15 parents of children with special needs. The narrative analysis and the

* Corresponding Author's Email: noronkai@ulapland.fi.

analysis of narratives were performed. The analysis illustrated what everyday creativity means to parents of children with special needs and what significance everyday creativity has to parents' self-efficacy. The findings of the research provide a new viewpoint to parenting of children with special needs and innovative insights on how to support parenting.

Keywords: everyday creativity, children with special needs, parent self-efficacy, parenting, well-being, narrative research

Introduction

What significance does parental self-efficacy have for parental well-being and everyday creativity? According to Bandura (1997), self-efficacy beliefs play a central role in the everyday practices of parents. According to Bandura's definition, self-efficacy is part of Social Cognitive Theory (SCT). Bandura defines self-efficacy as an individual's ability to organize and implement the necessary actions to achieve their desired goals (Bandura, 1997). Montigny and Lacharite (2005) utilized Bandura's definition in their own definition of self-efficacy. According to them, self-efficacy consists of an individual's personal beliefs, abilities, organization, and implementation of tasks, and it is situation-specific (De Montigny and Lacharite, 2005). According to Bandura (1997), self-efficacy is formed through four central processes: enactive mastery experiences, vicarious experiences, verbal persuasion, and physiological and affective states. Self-efficacy is a dynamic process influenced, among other things, by life experiences (Bandura, 1997).

Perceived self-efficacy is situation-specific and varies depending on the task and context, and it is not a personality trait (Strecher et al., 1986). Self-efficacy is related to what an individual believes they can do based on the resources available in different circumstances, regardless of their actual skills (Bandura, 1997). Parental perceived self-efficacy can be defined as a parent's beliefs or assessments of their ability to organize and carry out tasks related to raising a child (De Montigny and Lacharite, 2005; Wittkowski et al., 2017). Parental self-efficacy (PSE) can be defined as a parent's belief in their ability and confidence to influence their children in a healthy and supportive manner. Parental self-efficacy affects the relationship between parent and child, parental mental health, and child development (Jones & Prinz, 2005; Albanese et al., 2019.) The level of parental self-efficacy affects, among other things, how a parent interacts with their child and the

type of parenting they provide. Various factors, such as a child's challenges, can also influence parental self-efficacy, causing stress for the parent and, in turn, affecting their self-efficacy (Coleman and Karraker, 1997; Lavenda and Kestler-Peleg, 2017; Pajares, 2005; Peiffer, 2015; Wittkowski et al., 2017).

Everyday life plays a central role in the lives of families, and everyday creativity is utilized on a daily basis. Everyday creativity manifests in various contexts, often arising from simple problems encountered in everyday situations. Everyday creativity encompasses people's hobbies and passions, including common situations like offering advice to a friend. Everyday creativity is also evident in work situations, for example. Daily creativity has been found to lead to positive development as it encourages thinking in terms of possibilities (raising the question, "what if?"). It prompts individuals to explore their own identities, develop their skills, and encourages the pursuit of new knowledge. Research on everyday creativity can be divided into two perspectives: one view considers everyday creativity individualistically, where everyday creative outcomes are meaningful if they are new and significant to the creator themselves. The other perspective emphasizes creativity from a societal standpoint, with society needing to evaluate the significance of creative outputs (Villanova and Pina e Cunha 2020). According to Richards (2017; 2018), everyday creativity should be meaningful rather than immediately useful, and the benefits may become apparent in the near future. Villanova and Pina e Cunha (2020) summarize in their literature review that everyday creativity can be conceptually defined as a phenomenon in which a person responds to everyday tasks in a unique and meaningful way. Everyday creativity can be either a creative product, evaluated by the immediate society, or a creative experience, which individuals assess for themselves. According to Richards (2017), everyday creativity encompasses all aspects of our lives; it influences our health and well-being by providing alternatives to what we do and helping us progress in our creative and personal development (Richards, 2017). In their study, Silvia et al. (2014) found that reports from young adults indicated that if they had reported experiencing happiness and activity, they were likely engaging in creative activities at that moment. On the other hand, if young adults had experienced negative emotions (such as momentary anger or stress), they did not predict creative behavior. Creative products may seem trivial or odd to others, but the creative process leading to a creative output is crucial for an individual's positive psychological development (Silvia et al., 2014). Therefore, everyday creativity is valuable, among other things, in terms of how parents orient themselves in seeking information to support their daily

lives, how willing they are to learn new things, and how they develop themselves through it. Positive emotions experienced in parenting, which are also essential for self-efficacy, partly contribute to the background of everyday creative outputs.

Parents of children with special needs experience and approach their child's support needs differently. In this study, a special needs child refers to children with neurological, developmental, psychological, or behavioral differences, as well as health issues. Children with physical, developmental, behavioral, or emotional conditions that necessitate more assistance and support than typically developing children may need individualized education programs or plans to facilitate their success in school (Centers for Disease Control and Prevention, 2023). According to the results of Shenaar-Golan's (2015) study, how parents perceive their child's disability can positively impact their personal and family life, as well as contribute to their subjective well-being. Parents' feelings of hopefulness, being in a relationship, and perceiving their child's disability as less severe all enhance the parent's personal subjective well-being. The study also found that various perceptions of the child's disability affect parents' subjective well-being differently. When parents perceive their child's needs as positively impacting their lives, it strengthens their abilities and levels of functioning in life and social activities, both of which contribute to their subjective well-being (Shenaar-Golan, 2015).

The romantic relationship appears to provide parents with an opportunity to share physical, mental, and emotional burdens, which can alleviate potential negative effects on their subjective well-being (Määttä and Uusiautti, 2022; Sarason et al., 1990). Parents can receive support and encouragement in their parenting from their partners, which can help strengthen and maintain their parental self-efficacy as well (Belsky, 1984). According to the Lavenda's and Kestler-Peleg (2017) study, the significance of parental self-efficacy becomes emphasized when spousal support is not available, and efforts are made to reduce parental stress.

What factors influence parental well-being? Resch et al. (2012) found in their study that, when controlling for parental demographic variables, the most significant positive predictors of parental well-being were parents' problem-solving ability, resource availability, environmental/social support, and parental perceptions of threats. In their research, a decline in children's functional ability was not significantly related to parental well-being. When parents have adequate access to information and services, feel integrated into their surrounding community, and do not experience financial challenges,

they tend to have higher overall well-being. The child's disability or support needs were not a central predictor of parental well-being in the study. Instead, it is essential to consider other well-being influencing factors such as parents' problem-solving skills, child's age, the number of children, and household income (Resch et al., 2012). Gallagher and Whiteley (2012) examined the impact of social support and a child's challenging behavior on stress and psychological well-being in parents of children with developmental disabilities. The study found that parents experienced more physical health problems (sleep, headaches, digestion, and respiratory infections) when they had a child with a developmental disability compared to a control group. Parents reported poorer psychological health when their child exhibited challenging behavior, and parents perceived their stress as high (Gallagher and Whiteley, 2012). A child's behavior challenges can contribute to increased parental stress, which, in turn, can exacerbate parental anxiety and potentially undermine their self-efficacy (Rezendes and Scarpa, 2011; Zhou et al., 2019). A higher level of social support appears to predict optimal parenting practices and parental well-being. When parents feel supported, it can reduce their perceived stress and, consequently, increase their confidence in their parenting role (Anglely et al., 2015). Parental well-being is influenced by several factors, and the support parents receive significantly impacts how they perceive their child's support needs and how it affects their well-being.

Methology

The purpose of the study was to examine the everyday creativity of parents of children with special needs. The research questions set for this research were: (1) What is everyday creativity according to the parents of children with special needs? and (2) How do the everyday creativity support parental self-efficacy according to the parents' description?

This was a narrative research in which the sets of data were collected in two phases. The first data was obtained as a part of a larger study among parents of children with special needs (N=61) in the Finnish Lapland region in 2018 (Ronkainen, 2019; Ronkainen and Ratinen, 2020). This data was collected with an online survey that contained both structured questions and open-ended questions. The parents' answers to the open-ended questions encouraged parents to describe what a smooth and good everyday life was and meant to them as parents of children with special needs and which

situations they experienced successful and challenging as parents were included in the research at hand.

The second data were collected again with an online survey among Facebook groups aimed for parents in the Finnish Lapland Region in 2023. This survey consisted of open-ended questions only. The parents of children with special needs were asked to tell about their everyday life, situations they used creative solutions, and how they perceive the meaning of having a smooth everyday life. Parents were also asked to describe what their everyday life is like at its best. They were encouraged to write concrete descriptions of their daily lives that in this research were treated as narratives. Fifteen parents of children with special needs participated in this phase of the research. Altogether, 76 parents participated in this research. They are coded and referred to with a simple coding of Parent1...Parent76.

The narrative research approach was used in this research (Bruner, 1991; Polkinghorne, 1995). The research participants' narratives that are descriptions of their everyday lives are seen as the foundation of this approach. The purpose is not to obtain objective facts about parenting but here the parents' subjective voices and analyze the meaningful perceptions that they want to bring up. The way of knowing is therefore socially constructed highlighting the perceptiveness of the one narrating (Riessman, 2008; Webster and Mertova, 2007).

The analysis of the data followed the idea of narrative analysis and the analysis of narratives (Polkinghorne, 1995; Salmela and Uusiatti, 2017). In the analysis of narratives, the parents' answers are categorized in a data-driven manner: the data speaks and tells the main points of narratives. More specifically, the analysis represented Lieblich et al.'s (1998) categorical, content-focused analysis from the dimensions of holistic-categorical and content-form analyses.

The analysis proceeded from the reading of parents' narratives and identifying the various creative activities in the text. After that, the activities were grouped according to how they represented everyday creativity and self-efficacy. Finally, the categories were compared to spot similarities and differences between them. The initial results were then categorized into three main themes that were the situation-bound everyday creativity, practical everyday creativity, and the relationship between everyday creativity and self-efficacy. This categorization showed how the parents identified daily situations in which creativity is needed. On the other hand, they implemented very practical actions that was considered a separate from the situational

perspective. Finally, the parents described through their everyday creativity how it appeared from the perspective of their self-efficacy.

After the analysis of narratives, we implemented the narrative analysis focusing on how the parents' narratives could be typified as meta-constructs (Polkinghorne, 1995). In this analyzing phase, the focus was directed on the holistic picture in which the categories that emerged from the analysis of narratives were used as the basis for the narrative analysis. This analysis resulted in a typology that is presented in the Discussion section.

The research focused on the meanings that the parents gave to the everyday creativity and self-efficacy especially from the perspective of their well-being and perceptions of a smooth everyday life. According to the socio-constructivist way of knowing, the knowledge is formed based on earlier experiences and interaction with other people (Bruner, 1991). The perceptions of world and parental identity are formed and constantly molded. In the research like the one at hand, the narrative approach brings up the parents' perspectives and meaningful experiences that can be used for creating better support systems and understanding about the reality of family life with children with special needs.

Results

Situation-Bound Everyday Creativity

Everyday creativity appears as unique and purposeful ways of responding to daily situations (Villanova and Pina e Cunha, 2020). Individual creative outputs are influenced by factors such as the individual's personality, abilities, motivation, and environmental factors (Jauk et al., 2014; Amabile, 1997). The narratives of the parents of children with special needs showed that the parents connected everyday creativity in special daily situations. Thus, the ability to identify situations that necessitated creative solutions was highlighted in these narratives. These situations could be divided into three: Situations related to the smoothness of everyday life; Situations related to the child's special needs; and Unexpected, challenging situations. All of these required flexibility, positive thinking, and self-compassion from the parents.

Situations related to the smoothness of everyday life included scheduling, structure, and repetition in the daily chores. Some parents described that they scheduled their lives in a detailed manner, and they had a clear, daily routine. This was considered to support the child's and the whole

family's everyday life. Routines are repetitive behavior patterns and observable. Routines are believed to be good for children's health because they provide structure and facilitate adaptation in changing situations (Zisberg et al., 2007.) Regular routines also contribute to the predictability and stability of family life (Koulouglioti et al., 2013). Everyday creativity appeared in situations where the structure and scheduling were successful, or when the parents found ways of keeping up with the schedule. The sense of being in control was at the core in these descriptions.

“First, I think of scheduling...” (Parent65)

“The smooth everyday life is routine, ordinary, and repetitious.”
(Parent68)

Situations related to the child's special needs were those in which the parents had invented a creative or new solution to act. The focus in these descriptions were in how well the parents recognized and understood their child's needs and were able to think about various creative solutions. For example, some parents described their child's sensory defensiveness (Lane, 2020). The child could feel a certain kind of touch or sensory stimulation unpleasant, and could find taking a shower or wearing clothes unpleasant. One parent described how the child did not like hugging but longed for touching. They had figured that the child was relaxed when pushing the adult with feet and the adult gave the child a foot massage.

“When my child got anxious of buttons that happened to be in the pants. I put some gorilla tape and covered them. - I was able to dress my child and sent a message to the child care center that ‘do not remove the tape.’” (Parent66)

The parents also described how they had identified situations in which the child's needs for support were related to self-regulation, emotional regulation, or transitions. They had to be creative when the child was disappointed or angry and was not able to cope with these feelings. Parental emotional skills and competence are two prerequisites for effective parenting (Sitoiu and Pânișoară, 2023). Different kinds of transitions could also be challenging, such as situations where they had to move to another place or the child was stuck in the present activity. The parents could feint the child by talking about the child's favorite things. The parents also emphasized how important it was to provide the child with a sense of succeeding in these situations even though the success was due to the parent's creative solution.

The parents had learned to scale the solutions in other similar situations, too, which gave them sense of efficiency in problem-solving and adjusting. While internal motivation was often considered the main source of motivation for creative activity, Benedek et al. (2019) found that some forms of everyday creativity can also be fed by external motivations. Creative activity, therefore, is not necessarily merely rewarding in itself, but offers indirect “rewards” through social exchange, gratitude, or other confessions (Benedek et al., 2019).

“I tried to find different kinds of solutions to transitions. - At home, we did transitions by pretending various animals because the child liked imaginary plays, and then with the role play, we could move from one place to another.” (V63)

“The child’s tantrum [situation]. I took a sheet of paper and wrote on it ‘Push me’. I taped the paper on the wall – and the child could relieve the bad feeling.” (Parent69)

The previous situations were kind of situations when the parents of children with special need had invented creative solutions that were useful every day. Some parents highlighted that there were also *unexpected, challenging situations* that required creative action. Especially these situations called for flexibility and adjusting their own expectations about parenting or child-raising, humor, and positive attitudes. Positive, flexible thinking can enhance creative problem-solving (Silvia et al., 2014), and with experience, the parents could function better in the changing everyday situations. Surprising situations also included open-minded trying through successes and failures. Everyday creativity did not always appear as functional solutions. Self-compassion and courage to try again with different solutions appeared important in the parents’ narratives. Being able to strengthen parental empowerment relieves parental stress, contributing to the positive impact of education and development on children with special needs (Han et al., 2017).

“Sometimes it is ok to go where the fence is already down. For example, if the child does not want to eat the food but something should be eaten, then chips or some other salty treats are quite ok.” (Parent67)

“This has something to do with the fact that you have given in of what you assume and expect. - Trying and mistaking, creative experiments, and letting off how you should do [parenting].” (Parent68)

Practical Everyday Creativity

When talking about the everyday creativity, the parents of children with special needs brought up special practical solutions that they used continuously with their children. These could be categorized into Child-specific practice and Creative adjustment of parenting practices. The first category focused on how to do child-centered solutions in daily life and the latter on how the parents described their parenting in practice.

Child-specific practices covered those daily tricks, tips, and actions that were related to the children and how to support them with special creative solutions. First of all, routines and structures that were adjusted based on the child's needs were developed. The parents also took the time to go through the following day's structure already beforehand with the child. Planning and guidance was performed with pictures showing the daily or weekly routines, first-then-after tables, timers (to show time and anticipated action), and simplified directions. Some parents had found verbal description of various situations (e.g., transitions) useful, while other guided their child by modeling the desired action or leading them with physical touch. Many of the above practices supported children's executive functions (EF), which needed to establish objectives, plan and implement plans efficiently, creative, constructive and social behavior.

“Planning is also important. You always have to have at least a plan B and desirable a plan C, too, that you should tell to the child beforehand.”
(Parent65)

“Planning is everything (the daily routine and the running of the next day and preparations in the previous night). - You should have your own weekly schedule to be able to predict everything.” (Parent75)

In addition to child-centered activities, the parents' narratives included descriptions of *Creative adjustment of parenting practices*. They adjusted their own actions, routines, and behaviors as a part of their everyday creativity. The parents had noted that everyday creativity appeared as encouragement and positive adaptability as well as compassion for their child and themselves. It was important to be flexible with the traditional, often unspoken norms for parenting and upbringing. In practice, the parents had learned to accept trying their best and being good enough. If eating was difficult, they accepted that the child would eat at least something. They adjusted their own behaviors so that the child, who was not able to adjust,

could feel safe and comfortable. They used imagination and thinking outside the box when trying to support good behaviors in child. Figuring out suitable rewards or noticing good in child required creative thinking about parenting and how to motivate the child to learn new skills or positive behaviors.

“At the moment, I try to focus on everyone’s strengths in the daily life and support their independency.” (Parent63)

“Directing the attention away from something difficult, talking about feelings, eating ice cream when feeling bad, swearing together with the child, wondering the world with the child.” (Parent68)

“In addition to these, we have invented a story how the daily medicines are superhero figures who have different powers. Different medicines have their own superhero names. The child loves superheroes and this makes taking the medicine more meaningful.” (Parent76)

The Relationship Between Everyday Creativity and Parental Self-Efficacy

The relationship between everyday creativity and self-efficacy could be specified into two categories of the ability to control the everyday life and successes. Both of these illustrated the connection to the parents’ self-efficacy in positive and negative events in their narratives.

The ability to control the everyday life was important for the sense of self-efficacy. As the previous findings have already showed, the daily life with a child with special needs can be hectic, demanding, and uncontrollable. The ability to control life was supported by finding suitable routines and structures, planning and repetition in daily life. In their study, Chong and Kua (2017) found that when a parent had developed a sense of control in various child-rearing situations, it strengthened their self-efficacy. At the same time, the parents hoped for hurryless, predictable life with enough rest. With a clear structure, they could be more relaxed and make sure that all family members’ basic needs had been fulfilled. Being able to enjoy the positive and happy moments was described crucial for self-efficacy. The sense of being able to find good, functional solutions and have creative insights as a part of daily life boosted the enjoyment in the parent’s role and sense of having the control. Optimism (Pajares, 2005) and life satisfaction have been found to be associated with high self-efficacy (Jones & Prinz, 2005). The level of a parent’s self-efficacy has also been observed to be

associated with their tendency to resort to positive coping thoughts (Coleman and Karraker, 1997; Salas et al., 2017).

“Maybe that we have enough food, clean clothes, and love, and that we are together, the whole family.” (Parent9)

“A clear structure, sleep, food, being together, and exercise. These items create a good everyday life for us.” (Parent33)

“There is not too much program in the schedule, but a regular daily rhythm. - and time to be together with the family.” (Parent44)

The parents highlighted also the opportunity to work alongside parenting and family life. Work provided experiences of being important also in other areas of life and brought resources and well-being. The parents were of the opinion that work increased their self-efficacy and well-being, and thus increased their ability to everyday creativity. However, their perceptions varied on how flexible their work-life balance was. They also found it important to have time for their own hobbies.

The ability to control their everyday lives was depended on the support the parents received, as well. In Chong and Kua’s (2017) study, parental support was also identified as one of the key factors that enhance parents’ self-efficacy. A higher level of social support appears to predict optimal parenting practices, such as open communication between parents and their children and parental well-being. When parents feel supported, it can reduce their perceived stress and, in turn, enhance their confidence in their parental role (Anglely et al., 2015; Bandura et al., 2011). Especially the role of family and friends was emphasized but also the support received from school or child care and social work was important. Functional collaboration and pedagogical support for parents’ everyday creativity was brought up: the parents described that when they could trust on the care provided to the child also outside the home, their parenting in the everyday life become easier. Junttila et al. (2015) found in their study that a parent’s loneliness was a strong risk factor for the development of parental self-efficacy (Junttila et al., 2015). The support received plays a crucial role in parental self-efficacy.

“Enough supported school days, calm days. - The smoothness of the everyday life influences my own coping as a parent.” (Parent70)

Surprising situations were often perceived challenging as these threatened the parents’ controlled routines and structures. When the child become overwhelmed with unexpected situations were considered the most challenging

situations. On the other hand, sometimes routines and repetitions were also perceived frustrating and burdensome.

“The concern over the child with special needs is always present. The whole family life is adjusted to fit the child with special needs and even the siblings live ‘childhood with special needs’, even though they did not have these needs.” (Parent27)

In addition to control, the parents described plenty of various *successes*, top moments, and daily wins that made their life with a child with special needs unique. It was important to identify these kinds of successes not only for the parents’ self-efficacy but also for the smoothness of life. Finding a creative solution to an everyday problem could be a small success that would later turn out a very significant development toward a more balanced daily life. According to Bandura (1997), successes as well as emotions and sensations are among the most significant factors influencing self-efficacy. A parent’s successes impact and shape how they will approach and perform in similar situations in the future. Parents with high self-efficacy are also more likely to approach parenting challenges than parents with low self-efficacy (Coleman and Karraker, 2000; Bandura, 1997).

Child-related successes were related in the child’s well-being, learning, and development and the parent’s increasing ability to understand the child’s needs. The parents who participated in Zhou et al.’s (2019) study found joy and reinforcement for their self-efficacy when they saw their children developing in their daily adaptive living routines (Zhou et al., 2019). The parents reported feeling successful when their child had friends, was happy, and enjoyed life. Learning to get dressed, eat, or follow directions were concrete successes the parents described being happy. Emotions and feelings, such as a parent’s experience that their child is happy, are one of the important factors that influence self-efficacy. In earlier studies, a parent’s strong level of self-efficacy has also been found to be associated with a child’s strong level of self-efficacy (Bandura, 1997; Peiffer, 2015).

“When you see the child’s joy and happiness in the moment, when doing things together. When your child succeeds in something and you burst with pride of the success.” (Parent28)

“When you notice that your child can do something you did not even know. That your child is able to do something you did not even expect from the child.” (Parent74)

Some parents described that they find it challenging if they do not understand the child's needs or are not able to respond to those needs. These kinds of challenges could be challenging behaviors (such as aggressive behavior), challenges in communication and social skills (such as constant conflicts with siblings), challenges with transitions and self-regulation, and sensory defensiveness. parenting self-efficacy. Parents who face often challenging child behavior find it difficult to maintain high levels of a parenting self-efficacy, for example a child's limited social, communicative, and emotional competence; their uneven cognitive development; and their maladaptive behaviors puts parents under tremendous stress (Meirsschaut et al., 2010; Rezendes and Scarpa, 2011). Continuous repetitions were frustrating. The parents experienced feelings of insufficiency as parents, for example, when the child felt pain and they could not relieve it.

“The child's ability to communicate is minimal which means that we do not fully understand each other. The child's temperament and emotional expressions are sometimes really powerful.” (Parent3)

“When the child tells that it is not nice to be different and the child wishes not even to be born.” (Parent12)

The successes and top moments were thus connected with the everyday life with the whole family. However, the child with special needs could require constant guidance and support from an adult. The parents described that being a parent for such a child had taught them as persons and made them develop as parents. Noticing their own development was considered important. The parents described how they had learned to read various situations better (predict and plan their actions), understand different needs, and be more tolerant and flexible.

“My experience is that my everyday life is rich. As the children need constant care, I as a parent am present all the time. This builds certain kind of safety in life and our family is very united.” (Parent69)

There were also parents who reported that they do not experience successes in their everyday life. They were too tired, they found the challenges with the child overwhelming, and perceived their life chaotic. They were not able to create routines or stick to any schedules and felt that they were not able to provide sufficient support for their child with special needs. They also mentioned the need for support from others. Overall, their narratives included feelings of low self-efficacy and inability to find suitable solutions or use everyday creativity in their parenting. If the parent's self-

efficacy is low, they believe that things are much more challenging than they actually are. This kind of feeling can increase a parent's anxiety, stress, and depression. Low self-efficacy also narrows the view of what is the best way to solve problems (Schunk and Pajares, 2009). This causes parents to anticipate failure without even trying and if they fail, they give up (Miller, 2016; Bandura, 1977). The challenges which parents face can cause them to question their own parenting (Rezendes and Scarpa 2011).

“There are not many situations in which I would have succeeded.”
(Parent1)

“The everyday life is exhausting, coping from one day to another.”
(Parent64)

“The reality is that everyday is about fighting for your own coping and for the child's benefits. No one understands the extreme stretching being a parent for a child with special needs demands.” (Parent72)

Lack of resources and exhaustion was burdening and thus the parents did not experience successes from finding creative solutions. If the support from school or social services or from the family's own social network did not work, the daily life was experienced even more frustrating and stressful. While some parents thought that they had trouble in understanding their child's needs, others reported also frustration for noticing lack of understanding from outsiders. For example, if the child's needs were not fully noticed at school, the school days could become too stressful which also had impact at home and coping with daily chores in the home environment.

“You cannot just think about yourself and your own needs because every single day your child's needs become first. You cannot lay down in the couch however tired you were. - You do not get your rest despite your fatigue.” (Parent49)

“I find it challenging when I try to tell about my child's Aspergers syndrome and I notice that the other (e.g., a teacher) has no interest in or understanding about this.” (Parent53)

“The lack of collaboration with school makes everyday life more difficult. - If life at home is smooth, the events at school can turn it upside down. For example, the adults at school do not understand the child.” (Parent69)

Discussion

The findings showed that everyday creativity forms a multi-dimensional basis for parental self-efficacy. First of all, everyday creativity is situational and the parent's ability to identify situations that necessitate creative actions forms the basis for the development of good self-efficacy. Being willing and able to try different practical activities can improve the parent's sense of self-efficacy as functional methods provide positive successes as a parent. The high self-efficacy appears especially as the ability to lead smooth daily life and a sense of understanding the child and his or her needs. On the other hand, the feeling of insufficiency or being too burdened to be creative were highlighted as the negative factors in the parents' narratives. The narrative analysis resulted in a typology that illustrates how everyday creativity appeared in the parents' narratives (Figure 1). Next, we will describe the relationship between everyday creativity and parental self-efficacy according to this typology.

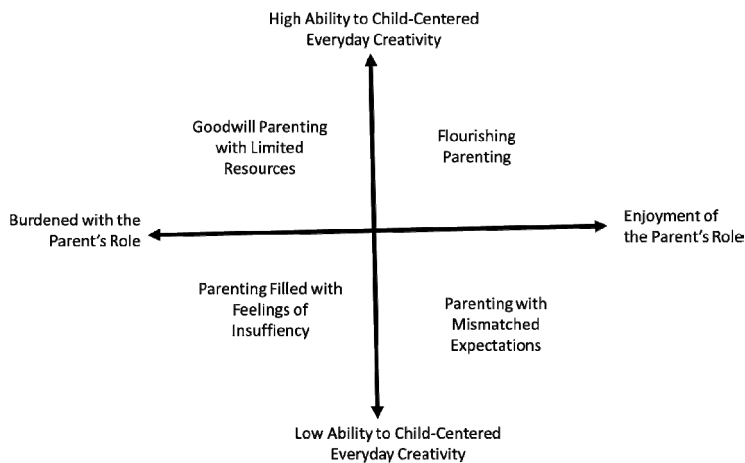

Figure 1. The typology of the relationship between everyday creativity and parental self-efficacy.

Flourishing parenting describes those parents who possess high self-efficacy. They are also able and willing to look for child-centered practical solutions. These parents can identify situations that require creativity, and they have a strong belief in that they can find solutions that help their daily life and enhance the child's well-being. They experience successes even in

the challenging situations and in adversities, and get positive feedback from the parent's role. These parents have been able to adjust their daily life so that work, leisure, and parenting are in balance and they also have plenty of support available. The basic needs are fulfilled in the daily life.

Parenting filled with mismatched expectations describes parents who enjoy the parent's basic role but who find unexpected situations and challenges related to the child with special needs threatening. They have a positive attitude toward parenting but often find it difficult to understand their child's needs or how to find flexible solutions to daily problems. The inability to everyday creativity and child-centered solutions lower their self-efficacy as parents. Parenting may appear authoritative, adult-centered. These parents would benefit from guidance about children with special needs, peer support from those parents who are more flexible and child-oriented, and help for analyzing their strengths and weaknesses as parents.

Parenting filled with feelings of insufficiency refers to the parents who described themselves burdened with the parent's role. They could have limited resources as parents, such as lacking a support network in their lives. They also experienced failures in finding solutions in their daily life, which could also result from their ability to identify situations where everyday creativity was needed. These parents had more negative than positive feelings about their parenthood. They shared a sense of not being in control of their everyday life with the child with special needs, and thus their narratives depicted low self-efficacy as parents. These parents would benefit from the support for organizing their everyday life with the child and building a social support network. They could also find it useful to get practical tips and sharing creative ideas of how to support their child's and their own well-being.

Goodwill parenting with limited resources describes those parents who are burdened, for example with the lack of support, lack of rest, and overlapping responsibilities in their lives, but who also possess a strong will to find child-centered solutions. They are persistent parents who are concerned about the well-being of their child. They want to survive and have a high ability to everyday creativity. These parents would benefit from social support and guidance to find balance in their life and to be able to fully enjoy their role as a parent.

The parents' narratives provided a multi-dimensional and profound picture of how important the everyday creativity can be for the smoothness of daily life and their self-efficacy. On the other hand, the parents highlighted how the smoothness of daily life was based on a child-centered

structure, while on the other hand, it also necessitated flexible attitudes to parenting and daily solutions. In addition, they needed situational sensitivity. The role of support for parenting appeared crucial and had a special role for the well-being of parents of children with special needs.

While parenting a child with special needs could be burdening, the narratives showed that it could also be a source of enjoyment, successes, and positive feelings and not that different from the life of other families with children. The ability to identify little successes and be happy about them were highlighted.

Limitations

This study focused on parents of children with special needs living in North-Finland. The context did not appear strongly in their narratives but the parents described their daily life and solutions from the perspectives of their home and interaction with their child. The data was collected through an online survey with open-ended questions which allowed the parents to bring up those experiences they regarded as relevant. However, the questions included in the surveys have directed their answers to some extent.

Parents participating in the study were not asked for their children's diagnoses; instead, they were allowed to self-identify as parents of special needs children. Therefore, the study does not provide insight into how, for example, a child's neurological challenge, such as ADHD, impacts a parent's self-efficacy and everyday creativity. However, the study does enable a general description of the self-efficacy, everyday creativity, and well-being of parents of special needs children.

In sum, when researching parental self-efficacy, there is not just one factor that influences the sense of self-efficacy. Self-efficacy is a dynamic process influenced by life experiences (Bandura 1997). This research applied a narrative approach aiming at a thick description of the phenomenon. Therefore, it was also considered important to allow parents describe their daily activities freely to find out how they perceived everyday creativity as a part of their parenting. This perspective has not been studied before, and this research starts a new discussion in the field of research about the role of everyday creativity in parental self-efficacy.

Conclusion

This research contributed a less studied perspective to the self-efficacy of parents of children with special needs. It showed that it would be important to encourage parents to try various solutions in their daily lives and thus gain positive feedback and successes as parents. In addition, it seemed that the ability to everyday creativity necessitated flexible attitudes toward the parent's role and activities.

We would also highlight the role of self-compassion as a parent. It would be important to support and strengthen parental emotional skills/emotional intelligence, including self-compassion. Parental emotional skills help parents to deal with the challenges and adapt to stressful situations. Emotional skills also contribute to parents' parenting styles, how parents raise their children and competence (Sitoiu and Pânișoară, 2023; Greitens, 2020; Bar-On and Parker, 2011; Goleman, 1998). Interventions and tools for increasing compassion not only for the child with special needs but also for the parent themselves would support their self-efficacy. They would benefit from tools to think about parenting in a more flexible manner and practical tips for finding child-centered creative solutions in their everyday lives. The typology presented in this article also illustrates the variety of parents and the needs for support they might have. No one represents one of the typologies perfectly but the illustration can help to find support and solutions to help parents in a way that fits their situation. While the children with special needs often have different kinds of support mechanisms, this study showed that parents would be supported better as well.

How the parent perceives the life with a child with special needs depends greatly on the resources the parent possesses. The role of social support was generally considered an important help for coping with daily challenges. When comparing parents of children with special needs to parents of typically developing children, it has been found that parents of children with special needs experience more parenting stress and have a higher risk of depression (Smith et al., 2001; Sharpley et al., 1997). When feeling loved, appreciated, and supported, unexpected adversities may not seem that threatening and the ability to find new solutions to daily situations increases. The sense of being in control strengthens when the parents feel that they have options and they can make choices. In addition, the sense of control emerges from experiences of successes in finding child-centered solutions, understanding the child's needs, and feeling comfortable in the parent's role (Sarason et al., 1990). Confidence in one's parenting abilities

and experiences in the role of parenthood create belief in parents' self-efficacy (Vance and Brandon, 2017).

The theoretical contribution of this research lies in the way everyday creativity was analyzed in relation to parental self-efficacy. Low self-efficacy leads to low persistency, depression, and self-doubt (Bandura, 1997), which in this research also appeared as the inability to enjoy parenting and act in a flexible manner in situations where the child with special needs would need special support. Our earlier research (see Ronkainen et al., 2023) implied that the parental self-efficacy among parents of children with special need is still less studied and understood. For their support and well-being, understanding the role of everyday creativity provides new insights and ideas. Further research is still needed. For example, both parents' perspectives would be relevant to compare and discuss (De Montigny and Lacharite, 2005). In addition, interventions and practice-oriented research on parents' support that enhance their everyday creativity and self-efficacy is also needed. Creative activity makes people feel good and feel better when coping with stress (Benedek et al., 2019). Creativity provides options to everyday activities and support the development of high self-efficacy.

References

- Albanese, A. M., G. R. Russo, and P. A. Geller. 2019. "The Role of Parental Self-Efficacy in Parent and Child Well-Being: A Systematic Review of Associated Outcomes". *Child: Care, Health, and Development* 19(45): 333–63. doi:10.1111/cch.12661.
- Amabile, T. 1997. "Motivating Creativity in Organizations: On Doing What You Love and Loving What You Do." *California Management Review* 40:39–58. doi:10.2307/41165921.
- Angley, M., A. Divney, U. Magriples, and T. Kershaw. 2015. "Social Support, Family Functioning and Parenting Competence in Adolescent Parents." *Maternal and Child Health Journal* 19(1): 67–73. doi:10.1007/s10995-014-1496-x.
- Bandura, A. 1997. *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Bandura, A., G. V. Caprara, C. Barbaranelli, C. Regalia, and E. Scabini. 2011. "Impact of Family Efficacy Beliefs on Quality of Family Functioning and Satisfaction with Family Life." *Applied Psychology. An International Review* 60(3): 421–48. doi:10.1111/j.1464-0597.2010.00442.x.
- Bar-On, R., and J. Parker. 2011. *Handbook of Emotional Intelligence*. Bucharest: Curtea Veche Publishing House.
- Belsky, J. 1984. "The Determinants of Parenting: A Process Model." *Child Development* 55(1): 83–96. doi:10.2307/1129836.

- Benedek, M., R. Bruckdorfer, and E. Jauk. 2019. "Motives for Creativity: Exploring the What and Why of Everyday Creativity." *The Journal of Creative Behavior* 54(3): 610–625.
- Bruner, J. 1991. "Narrative Construction of Reality." *Critical Inquiry* 18(1): 1–21. doi:10.1086/448619.
- Centers for Disease Control and Prevention. 2023. "Developmental Disabilities." <https://www.cdc.gov/ncbddd/developmentaldisabilities/index.html>
- Chong, W. H., and S. M. Kua. 2017. "Parenting Self-Efficacy Beliefs in Parents of Children with Autism: Perspectives from Singapore." *American Journal of Orthopsychiatry* 87(3): 365–375.
- Coleman, P. K., and K. H. Karraker. 1997. "Self-Efficacy and Parenting Quality: Future Applications." *Developmental Review* 18(1): 47–85.
- Coleman, P. K., and K. H. Karraker. 2000. "Parenting Self-Efficacy Among Mothers of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, and Correlates." *Family Relations* 49(1): 13–24.
- De Montigny, F., and C. Lacharite. 2005. "Perceived Parental Efficacy: Concept Analysis." *Journal of Advanced Nursing* 49(4): 387–96.
- Gallagher, S., and J. Whiteley. 2012. "The Association Between Stress and Physical Health in Parents Caring For Children with Intellectual Disabilities is Moderated by Children's Challenging Behaviours." *Journal of Health Psychology* 18(9): 1220–31.
- Goleman, D. 1998. *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Greitens, E. 2020. *Resilience*. Bucharest: Act and Politon Publishing House.
- Han, K. S., Y. Yang, and Y. S. Hong. 2017. "A Structural Model of Family Empowerment for Families of Children with Special Needs." *Journal of Clinical Nursing* 27: e833–44.
- Jauk, E., M. Benedek, and A. C. Neubauer. 2014. "The Road to Creative Achievement: A Latent Variable Model of Ability and Personality Predictors." *European Journal of Personality* 28: 95–105. doi:10.1002/per.194.
- Jones, T. L., and R. J. Prinz. 2005. "Potential Roles of Parental Self-Efficacy in Parent and Child Adjustment: A Review." *Clinical Psychology Review* 25(3): 341–63. doi:10.1016/j.cpr.2004.12.004.
- Junttila, N., M. Aromaa, P. Rautava, J. Piha, and H. Räihä. 2015. "Measuring Multidimensional Parental Self-Efficacy of Mothers and Fathers of Children Ages 1.5 and 3 Years." *Family Relations* 64(5): 665–80. doi:10.1111/fare.12161.
- Koulouglioti, C., R. Cole, M. Moskow, B. McQuillan, and M.-A. Carno. 2013. "The Longitudinal Association of Young Children's Everyday Routines to Sleep Duration." *Journal of Pediatric Health Care* 28(1): 80–7.
- Lane, A. E. 2020. "Practitioner Review: Effective Management of Functional Difficulties Associated with Sensory Symptoms in Children and Adolescents." *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 61(9): 943–58. doi:10.1111/jcpp.13230.
- Lavenda, S., and M. Kestler-Peleg. 2017. "Parental Self-Efficacy Mitigates the Association Between Low Spousal Support and Stress." *Psychiatry Research* 256: 228–30. doi:10.1016/j.psychres.2017.06.060.

- Lieblich, A., R. Tuval-Mashiach, and T. Zielber. 1998. *Narrative Research. Reading, Analysis, and Interpretation, Applied Social Research Method Series, 47*. Thousand Oaks: Sage.
- Miller, P. H. 2016. *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Määttä, K., and S. Uusiautti. 2022. "The Parents' Relationship as the Basis of Positive Parenting." In *Positive Education and Work: Less Struggling, More Flourishing*, edited by S. Hyvärinen, T. Äärelä, and S. Uusiautti, 222-37. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Pajares, F. 2005. *Self-efficacy during Childhood and Adolescence. Implications for Teachers and Parents*. Information Age Publishing. <https://pdfs.semanticscholar.org/bb2f/53f4ba6dd197ce64673f880869286eb4ebcd.pdf>
- Peiffer, G. D. 2015. "The Effect of Self-efficacy on Parental Involvement at the Secondary School Level." PhD Dissertation, University of Pittsburgh. http://dscholarship.pitt.edu/25252/1/DissertationGaryPeifferREV511_%281%29_MND_Edits_%281%29_Updated1.pdf
- Polkinghorne, D. E. 1995. "Narrative Configuration in Qualitative Analysis." In *Life History and Narrative*, edited by J. A. Hatch and R. Wisniewski, 5–23. London: Falmer. doi:10.1080/0951839950080103.
- Resch, J. A., M. R. Benz, and T. R. Elliott. 2012. "Evaluating a Dynamic Process Model of Wellbeing of Parents of Children with Disabilities: A Multi-Method Analysis." *Rehabilitation Psychology* 57(1): 61–72.
- Rezendes, D. L., and A. Scarpa. 2011. "Associations between Parental Anxiety/Depression and Child Behavior Problems Related to Autism Spectrum Disorders: The Roles of Parenting Stress and Parenting Self-Efficacy." *Autism Research and Treatment* v2011, 395190. doi: 10.1155/2011/395190.
- Richards, R. 2017. "Everyday Creativity: Our Hidden Potential." In *Everyday Creativity and New Views of Human Nature: Psychological, Social, and Spiritual Perspectives*, edited by R. Richards, 25–53. Washington, DC: American Psychological Association.
- Richards, R. 2018. *Everyday Creativity and the Healthy Mind: Dynamic New Paths for Self and Society*. London: Palgrave Macmillan.
- Riessman, C. K. 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage.
- Ronkainen, 2019. "When on a bad day I can navigate a shopping trip without tantrums using the power of singing..." *Self-Efficacy Beliefs of Parents of Children with Special Needs in Everyday Parenting*. Master's thesis, University of Lapland. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052416918>
- Ronkainen, N., and I. Ratinen. 2020. "Self-efficacy as a Basis for Good Parenting – Self-Efficacy Perceptions of the Parents of Children with Special Needs in Lapland, Finland." *The Finnish Journal of Education* 51(5): 551–63.
- Ronkainen, N., S. Uusiautti, and T. Äärelä. 2023. "Self-efficacy in Parents of Children with Special Needs: A State-of-the-art Review of Research and Implications". *Early Child Development and Care*, in review.
- Salmela, M., and S. Uusiautti. 2017. "How to Implement the Narrative Approach in Different Phases of A Positive Psychological Research? A Four-Dimensional Analysis." *International Journal of Research Studies in Psychology* 6(1): 43-55. doi:10.5861/ijrsp.2017.1704.

- Salas, B. L., V. Y. Rodríguez, C. T. Urbieto, and E. Cuadrado. 2017. "The Role of Coping Strategies and Self-Efficacy as Predictors of Life Satisfaction in A Sample of Parents of Children with Autism Spectrum Disorder." *Psicothema* 29(1): 55-60.
- Sarason, I. G., B. R. Sarason, and G. R. Pierce. 1990. "Social Support: The Search for Theory." *Journal of Social and Clinical Psychology* 9: 137-47.
- Sharpley, C. F., V. Bitsika, and B. Efremidis. 1997. "Influence of Gender, Parental Health, and Perceived Expertise of Assistance Upon Stress, Anxiety, and Depression Among Parents of Children with Autism." *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 22: 19-28.
- Shenaar-Golan, V. 2015. "Hope and Subjective Well-Being Among Parents of Children with Special Needs." *Child and Family Social Work* 22: 306-16.
- Sitoiu, A. and G. Pânișoară. 2023. "The Emotional Intelligence of Today's Parents – Influences on Parenting Style and Parental Competence." *Public Health* 11: 1-18.
- Silvia, P. J., R. E., Beaty, E. C. Nusbaum, K. M. Eddington, H. Levin-Aspenson, and T. R. Kwapil. 2014. "Everyday Creativity in Daily Life: An Experience-Sampling Study of "Little c" Creativity." *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts* 8(2): 183-8.
- Smith, T. B., M. N. I., Oliver, and M. S. Innocenti. 2001. "Parenting Stress in Families of Children with Disabilities." *American Journal of Orthopsychiatry* 71: 257-61.
- Strecher, V. J., B. McEvoy-DeVillis, M. H. Becker, and I. M. Rosenstock. 1986. "The Role of Self-Efficacy in Achieving Health Behavior Change." *Health Education Quarterly* 13(1): 73-91.
- Trahan, M., and K. Shafer. 2019. "Paternal Self-Efficacy: A Parenting Resilience Factor for Fathers with Depression." *Social Work Research* 43: 101-12.
- Vance, A. J., and D. H. Brandon. 2017. "Delineating among Parenting Confidence, Parenting Self-Efficacy, and Competence." *Advances in Nursing Science* 40(4): E18-37. doi:10.1097/ANS.0000000000000179.
- Witkowski, A., C. Garrett, R. Calam, and D. Weisberg. 2017. "Self-report Measures of Parenting Self-Efficacy: A Systematic Review of Current Literature." *Journal of Child and Family Studies* 26: 2960-78.
- Villanova, A. L. I., and M. Pina e Cunha. 2020. "Everyday Creativity: A Systematic Literature Review." *The Journal of Creative Behavior* 55(3): 673-95.
- Zhou, Y., H. Yin, M. Wang, and J. Wang. 2019. "The Effect of Family-Focused Psychoeducational Therapy for Autism Spectrum Disorder Children's Parents on Parenting Self-Efficacy and Emotion." *Archives of Psychiatric Nursing* 33: 17-22.
- Zisberg, A., H. M. Young, K. Schepp, and L. Zysberg. 2007. "A Concept Analysis of Routine: Relevance to Nursing." *Journal of Advanced Nursing* 57(4): 442-53.